

Ref
SVENSKA
KYRKANS

GUDS
TJÄNST

1974:66

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

Gudstjänstordning mm

Ref
SVENSKA
KYRKANS

GUDDS
TJÄNST

1974:66

1968 ÅRS KYRKOHANDBOKSKOMMITTÉ

BAND 1

Gudstjänstordning mm

Statens offentliga utredningar
1974: 66
Utbildningsdepartementet

Svenska kyrkans gudstjänst

Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster

Band 1

Gudstjänstordning m.m.

1968 års kyrkohandbokskommitté
Stockholm 1974

Statens offentliga utredningar
1974: 66
Utbildningsdepartementet

Svenska kyrkans gudstjänst

Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster

Band 1

Gudstjänstordning m.m.

Omslag av Lars Tempte
ISBN 91-38-02093-9
Berlingska Boktryckeriet, Lund 1974

Till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Den 15 mars 1968 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för utbildningsdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att inom departementet biträda med revidering av den svenska kyrkohandboken och övriga kyrkans böcker i den mån de kan beröras av en handboksrevision. Samma dag beslöt chefen för utbildningsdepartementet tillkalla professorn Åke André, biskopen Ragnar Askmark, kontraktsprosten Pehr Edwall, musikdirektören Harald Göransson och författarinnan Britt G. Hallqvist att biträda med ifrågavarande uppdrag. Åt biskop Askmark uppdrogs att såsom ordförande leda utredningsuppdraget.

De sakkunniga antog namnet 1968 års kyrkohandbokskommitté.

Till sekreterare förordnades den 16 december 1968 numera domprosten Per-Olov Ahrén. Till biträdande sekreterare förordnades den 2 juni 1971 docenten Lars Eckerdal samt den 15 september 1972 pastorn Lars Aldén.

Som sekreterare under tiden t.o.m. 31 december 1968 fungerade utan särskilt förordnande sekreteraren i Svenska Kyrkans liturgiska nämnd numera kyrkoherden Gunnar Weman.

Kommittén har i sitt arbete i vad gäller detta betänkande biträttats av följande experter: professorn Ragnar Holte (förordnad den 11 april 1969), numera docenten Lars Eckerdal (förordnad den 17 november 1969), kyrkoherden Tord Simonsson (förordnad den 17 november 1969), domkyrkoorganisten Olle Ljungdahl (förordnad den 2 mars 1970), musikdirektören Torsten Nilsson (förordnad den 2 mars 1970), docenten Berndt Gustafsson (förordnad den 29 juni 1970), numera professorn Bertil Molde (förordnad den 29 juni 1970), professorn Birger Gerhards-son (förordnad den 29 juni 1970), numera prosten Torsten Andersson (förordnad den 14 mars 1972), stiftssekreteraren Göran Göransson (förordnad den 12 januari 1973) samt expeditionschefen Berndt Erneholm (förordnad den 7 september 1973).

För att inhämta upplysningar om den liturgiska utvecklingen i andra länder och kyrkor har studieresor företagits till Italien (samtliga ledamöter samt sekreteraren), Holland (samtliga ledamöter utom Pehr Edwall samt sekreteraren), Storbritannien (Ragnar Askmark och Pehr Edwall), Danmark, Västtyskland och Schweiz (Åke André och Harald Göransson), Frankrike (Ragnar Askmark, Åke André och Harald Göransson) samt USA (Åke André och Harald Göransson).

För den liturgiska försöksverksamheten har kommittén utgivit Material för försöksverksamheten 1 (januari 1969), Material för försöks-

verksamheten 2 (februari 1970) samt Material för försöksverksamheten 3—6 (september 1971). Arbetsdagar kring den liturgiska försöksverksamheten har hållits i september 1969 i Båstad, Vadstena och Uppsala. Till arbetsdagarna inbjöds representanter för samtliga försöksförsamlingar. Överläggningar om försöksverksamheten har hållits med representanter för samtliga domkapitel i Sigtuna i maj 1970. Kommitténs ledamöter och sekreterare har vid ett flertal tillfällen deltagit i arbetsdagar kring försöksverksamheten i de olika stiftet.

Under tiden maj 1968 till februari 1973 har vid sex tillfällen gemensamma sammanträden hållits med Svenska Kyrkans liturgiska nämnd. Ledamöter av kommittén samt sekreterarna har vid ett flertal tillfällen deltagit i sammanträden med Nordiska kommittén för revision av kyrkoårets texter, Svenska Kyrkans liturgiska nämnd, Svenska Kyrkans Centralråds Söndagsskolkommitté samt 1969 års psalmskommitté. Fr.o.m. mars 1972 har kommitténs expert prostens Andersson följt arbetet inom Nordiska kommittén för revision av kyrkoårets texter och deltagit i dess sammanträden.

Kommittén får härmed vördsamt överlämna ett delbetänkande med förslag till ordning för huvudgudstjänst på sön- och helgdagar samt för övriga gudstjänster (band 1) jämte förslag till musik för de föreslagna gudstjänsterna (band 2—3). I särskilda bilagor redovisas den liturgiska utvecklingen i Svenska kyrkan och i vissa andra kyrkor de senaste decennierna (bilaga 1, SOU 1974: 67) samt den liturgiska försöksverksamheten (bilaga 2, SOU 1974: 68).

I betänkandet föreslås att de framlagda förslagen till ordning för huvudgudstjänst samt för övriga gudstjänster jämte därtill hörande musik må tills vidare i avvaktan på fastställande av ny kyrkohandbok och mässmusik brukas i församlingarna som alternativ till nu gällande ordningar. Förslag till kungl. förordning härom framläggs.

I betänkandet föreslås vidare att icke prästvigd medlem av Svenska kyrkan ges möjlighet att biträda vid nattvardsdistributionen. Förslag till kungl. förordning härom samt till ändring i 1942 års kyrkohandbok framläggs.

I betänkandet framläggs slutligen som komplement till de av kommittén utarbetade ritualen förslag till nya kollektböner samt läsningar ur Gamla testamentet.

Kommittén har genom detta betänkande framlagt förslag i vad avser revision av 1942 års kyrkohandbok kap. 1 avd. 1, 5, 10 och 11 samt kap. 2 avd. 1 och 2. Till övriga partier av kyrkohandboken återkommer kommittén i senare betänkanden.

Stockholm den 28 november 1974

Ragnar Askmark

Åke Andréén

Harald Göransson

Pehr Edwall

Britt G. Hallqvist

/P.-O. Ahrén

Lars Aldén

Lars Eckerdal

Innehåll

1	<i>Utredningsuppdraget och dess fullföljande. Sammanfattning av kommitténs förslag</i>	VII
	<i>Summary</i>	XX
2	<i>Gudstjänstordning</i>	1
2.1	Kyrkorättslig reglering	1
2.2	Gudstjänstritual	2
	Detaljerad innehållsförteckning	2
	Kapitel I Huvudgudstjänster	3
	A Huvudgudstjänst med nattvard	3
	B Huvudgudstjänst utan nattvard	31
	Kapitel II Övriga gudstjänster	51
	A Övriga gudstjänster med nattvard	51
	B Övriga gudstjänster utan nattvard	87
	Kapitel III Böner	95
	Kapitel IV Gammaltestamentliga läsningar	117
2.3	Motivering	119
	2.3.1 Allmänna principer	119
	2.3.2 Gudstjänsttyper	138
	2.3.3 Gudstjänstmoment	146
3	<i>Icke prästvigds medverkan vid nattvardsdistribution</i>	166
3.1	Förslag	166
	3.1.1 Förslag till kungl. cirkulär	166
	3.1.2 Förslag till ändring i 1942 års kyrkohandbok	166
3.2	Motivering	167
	3.2.1 Bakgrunden	167
	3.2.2 Kyrkohandboks kommitténs överväganden och förslag	173
	Sammanfattning	179

1 Utredningsuppdraget och dess fullföljande

Sammanfattning av kommitténs förslag

1 Den svenska kyrkohandboken av 1942 innehåller tre delar. Kommittén har under en första etapp arbetat med den första delen, *den allmänna gudstjänsten*, och inom denna del de gudstjänstritual, som utgör ordning för antingen huvudgudstjänst på sön- och helgdagar eller nattvardsgudstjänst. I detta betänkande framläggs reviderade eller helt nya ritual härvidlag. Dessutom framläggs förslag till ordning för tema-gudstjänst och söndagsbön. Bådadera kan under vissa betingelser utgöra huvudgudstjänst i en församling.

Sedan 1942 års kyrkohandbok och mässbok tagits i bruk har skett vissa ändringar och tillägg. Så är fallet även i fråga om övriga kyrkans böcker. I det följande förtecknas vad som har betydelse för den allmänna gudstjänsten.

a) Kyrkohandbokens första del

KC 1952-03-07	ang. rätt att vid vissa högmässogudstjänster under Fastan utbyta litanian mot annan allmän kyrkobön
KC 1954-06-18	ang. vidgad rätt att vid högmässogudstjänst bruka den nicenska trosbekännelsen, läst eller sjungen
KC 1959-04-10	ang. <i>dels</i> rätt att som lovsång vid högmässogudstjänst alternativt bruka <i>Vi prisar dig</i> , dock ej under Fastan och på Botdagen;
<i>dels</i> lekmans medverkan med textläsning vid högmässogudstjänst efter särskilt tillstånd (<i>senare ändrat</i>)
KC 1966-10-21	ang. <i>dels</i> rätt att göra vissa kyrkliga tillkännagivanden genom utdelat skriftligt meddelande;
<i>dels</i> ändring av lydelsen i det andra avlösningalternativet (Begär du av <i>uppriktigt hjärta</i> dina synders förlåtelse . . .)
KC 1969-01-24	ang. <i>dels</i> textval m.m. för predikan i aftonsång;
<i>dels</i> rätt till aftonsång i koral-, vesper- eller friare form
KC 1969-04-11	ang. lekmans medverkan med textläsning vid allmän gudstjänst (<i>jfr ovan</i>)
KC 1969-04-11	ang. tillkännagivande av lysning (<i>jfr</i> KC samma dag med tillämpningsföreskrifter)
KC 1969-05-09	ang. alternativ syndabekännelse och avlösning vid allmänt skriftermål
KC 1969-06-13	ang. alternativ till allmän kyrkobön i högmässan
KC 1971-05-14	ang. alternativ inledning i högmässa utan nattvard

b) Mässboken

KK 1949-10-28
(nr 531)	ang. alternativ musik för introitus vid högmässa

KC 1969-04-11 ang. alternativ mässmusik (Förslag till ny mässmusik, Ny mässmusik samt Tillägg till Den svenska mässboken)

c) 1942 års evangeliebok

KC 1966-01-22 ang. rätt att utlämna vissa inledningsord vid läsning av evangeliebokens texter

KBr 1970-10-16 ang. *dels* predikotexter ur Gamla testamentet som alternativ till andra och tredje årgångens predikotexter (Alternativa predikotexter ur Gamla testamentet); *dels* rätt att bruka en ny upplaga av En liten bönbok (Att bedja i dag. En liten bönbok)

d) 1939 års koralbok

KC 1964-09-09 ang. alternativ till koralbokens melodier (Tillägg till Den svenska koralboken)

KC 1969-01-24 ang. alternativ till koralbokens melodier till vissa i psalmboken upptagna väckelsesånger

Kommitténs uppdrag sådant detta formuleras i Kungl. Maj:ts be-
myndigande den 15 mars 1968 innebär att biträda med revision av
den svenska kyrkohandboken och övriga kyrkans böcker i den mån
de kan beröras av en handboksrevision. Uppdraget innebär alltså i
första hand en genomgång av ritualen i gällande handbok och fram-
läggande av förslag till förändringar i desamma. Därtill kommer
emellertid uppgiften att utarbeta nya ritual i den mån behov föreligger
av sådana för det i kyrkohandboken reglerade gudstjänstlivet. Däremot
tillhör det icke kommitténs uppgift att utarbeta ritual och modeller
för gudstjänster inom den sektor av gudstjänstlivet som icke regleras
av handboken. I den mån behov finns av ritual också för denna sektor
måste dessa framkomma på annan väg än genom handbokskom-
mittén. I Svenska kyrkan finns för närvarande bl.a. Svenska Kyrkans
liturgiska nämnd som forum härför.

När kommittén i detta betänkande begränsar sina förslag till att
gälla huvudgudstjänsten samt övriga gudstjänster med nattvard har
detta inte enbart arbetstekniska skäl. Motsvarande avsnitt i första delen
i 1942 års kyrkohandbok har nämligen särskild karaktär så till vida
att präst och församling här är helt bundna till vad som föreskrivs
i gällande handbok samt att dessa gudstjänster förekommer i alla
kyrkans församlingar. Övriga gudstjänster i första delen av 1942 års
kyrkohandbok har karaktär av bigudstjänster. Kommittén kommer att
behandla dessa i ett senare betänkande. Ifråga om aftonsång gjordes
genom KC 1969-01-24 vissa ändringar i kyrkohandboken, innebärande
bl.a. att aftonsång får förekomma i "friare form". Därmed har det
förhållandet inträtt att en gudstjänst, som i vissa församlingar skall
firas varje sön- och helgdag, ifråga om ritual överförs till den fria
sektorn av kyrkans gudstjänstliv. Också aftonsången kommer kyrko-
handbokskommittén att uppmärksamma i ett kommande betänkande.

En översikt över kyrkorättslig praxis i dessa hänseenden ges i bilaga
1 kap. 9.

2 Med *huvudgudstjänst* avser kommittén vad som i 1686 års kyrkolag kap. 2 §§ 3 och 5 kallas högpredikan och som enligt kyrkolagen skall hållas varje sön- och helgdag såväl "uti alla städer" som "uti landskyrkorna". I 1942 års kyrkohandbok finns som ordning för denna gudstjänst högmässa med och utan nattvard samt högmässa med infogat skriftermål. Vidare finns ordning för barngudstjänst. Enligt lag 1942-03-20 (118) äger domkapitlet rätt att, efter vederbörande pastors och kyrkoråds hörande, bestämma att årligen högst två högmässogudstjänster "må anordnas såsom barngudstjänster i den ordning som för barn-gudstjänst är föreskriven i kyrkohandboken". Slutligen finns också ordning för förkortad högmässa. Denna ordning får enligt anvisning i kyrkohandboken brukas "vid söndagsgudstjänst på annan plats än i kyrka". Undantagsvis kan den därför komma att utgöra ordning för huvudgudstjänst i församlingen.

Med få undantag är alltså högmässa med eller utan nattvard den form, enligt vilken huvudgudstjänsten enligt gällande bestämmelser skall förrättas i Svenska kyrkans församlingar. Också i fortsättningen bör enligt kyrkohandbokskommitténs mening högmässa med eller utan nattvard de flesta sön- och helgdagar på året vara den form, enligt vilken huvudgudstjänsten förrättas. Av denna anledning har kommittén i hög grad inriktat sitt arbete på en revision av högmässans ordning. Resultatet av revisionen redovisas i detta betänkande liksom motiveringarna för densamma.

Vid sidan av högmässan bör emellertid enligt kyrkohandbokskommitténs mening också andra former för gudstjänst kunna få brukas som huvudgudstjänst på sön- och helgdagar. Gudstjänstlivets utveckling de senaste decennierna har i såväl Svenska kyrkan som i andra kyrkor utmärkts av strävan till variation och flexibilitet. I görligaste mån bör, har man menat, gudstjänsten anpassas till användningsområdet. En församling med omfattande kyrkomusikalisk verksamhet bör sålunda ges möjlighet att utnyttja sina resurser i gudstjänsten och därmed ge gudstjänsten en rikare musikalisk utformning. En utbyggd nattvardsordning kan i vissa sammanhang ha sitt värde medan i andra en kortare ordning är att föredra. En kyrkvan församling kan ha stort utbyte av en i långa stycken traditionellt utformad gudstjänst medan en mer kyrkfrämmande får större utbyte av en gudstjänst som i språk och stil mer anknyter till vår egen tid.

Kommittén har i sina förslag till ordning för huvudgudstjänsten sökt tillmötesgå önskemålen om variation och flexibilitet på två sätt. Dels ges inom ramen för högmässa med och utan nattvard stora möjligheter till variation såväl musikaliskt som ifråga om gudstjänstens textmässiga utformning. Dels och framför allt framlägger kommittén förslag också till andra former för huvudgudstjänst än högmässan. Två sådana former finns i förslaget, söndagsgudstjänsten och familjegudstjänsten. Dessutom föreslås att för enstaka tillfällen även andra former skall få användas.

Som närmare utvecklas nedan i kapitel 3.3 bygger också *söndagsgudstjänsten* på den struktur, som utgjort grundstomme i den svenska lutherska gudstjänstutformningen alltsedan reformationstiden och som

även överensstämmer med allmänkyrklig tradition. För en gudstjänstdeltagare är det därför lätt att känna igen sig också i denna gudstjänst. Samtidigt har kommittén sökt göra gudstjänsten mer lättförståelig. Språket har förts närmare det talade nutidsspråket än vad som skett i högmässan. Musiken är från vår egen tid. För predikan föreslås att också andra former än den traditionella textutläggningen skall få användas.

Söndagsgudstjänsten presenterades första gången vid de arbetsdagar för försöksverksamheten, som anordnades i september 1969 och till vilka inbjudits representanter för samtliga försöksförsamlingar i stiftens. Gudstjänsten mottogs positivt, och på önskemål från de närvarandes sida hemställde kommittén senare under hösten hos domkapitlet att den fick prövas i stiftens försöksförsamlingar. Samma gudstjänst har sedan med vissa förändringar prövats under såväl andra som tredje etappen av försöksverksamheten. Den gudstjänstordning, som nu framläggs som förslag, överensstämmer till sin struktur och i stor utsträckning även till sina detaljer med den som första gången firades vid arbetsdagarna 1969. De förändringar som vidtagits är till största delen resultat av den relativt långa försöksperioden. Nytt material, främst introitustexter med tillhörande musik, har också tillkommit.

Ordning för *familjegudstjänst* presenterades första gången i Material för försöksverksamheten 3. Gudstjänsten har sedan omarbetats med ledning av resultatet av försöksverksamheten och ett av Svenska Kyrkans Centralråds Söndagsskolnämnd utarbetat förslag.

Nu omnämnda fyra ritulförslag (högmässa med och utan nattvard, söndagsgudstjänst och familjegudstjänst) bör fritt få användas i församlingarna. Som ordning för huvudgudstjänst på sön- och helgdagar bör de dock få brukas först sedan församlingens kyrkoråd givit sitt medgivande härtill. Samråd med i församlingen tjänstgörande präster och kyrkomusiker bör ha föregått kyrkorådets beslut. Beslutet bör ha karaktär av medgivande att de alternativa ordningarna får ersätta motsvarande ordningar i 1942 års kyrkohandbok vid huvudgudstjänst i församlingen.

Ifråga om söndagsgudstjänst och familjegudstjänst bör dessutom krävas att kyrkorådet inhämtar domkapitlets tillstånd att använda ifrågavarande ordning som ordning för huvudgudstjänst på sön- och helgdagar. I tillståndet bör anges hur många gånger årligen som ifrågavarande ritual får utgöra huvudgudstjänst i församlingen. Härmed markeras att högmässan fortfarande är den normala formen för huvudgudstjänst. En möjlighet till flexibilitet har dock öppnats, som av kommittén bedöms vara av stort värde.

Utöver nu omnämnda fyra ritual finns under rubriken huvudgudstjänst också anvisningar för firande av *temamässa* och *temagudstjänst*. Också sådana gudstjänster bör fritt få firas i församlingarna. Som huvudgudstjänst på sön- och helgdagar bör temamässa eller temagudstjänst dock få användas endast om gudstjänsten till sin struktur överensstämmer med högmässa med respektive utan nattvard, eller ifråga om temamässa med veckomässa enligt kommitténs förslag. Domkapitlets tillstånd bör krävas för varje särskild gång. Tillstånd bör kunna

inhämtas av församlingens pastor, därest kyrkorådet beslutat godkänna principen att temamässa eller temagudstjänst får brukas som huvudgudstjänst i församlingen.

I en församling, där huvudgudstjänsten en viss sön- eller helgdag av någon anledning inte kan förrättas av präst (t.ex. på grund av sjukdom, tillfällig vakans, prästbrist eller på grund av att en annexförsamling i ett flerförsamlingspastorat en viss sön- eller helgdag blir utan gudstjänst), bör gudstjänsten kunna förrättas av någon lekman i församlingen. Att så sker är enligt kyrkohandbokskommitténs mening mer meningsfullt än att gudstjänsten inställs eller en veniat tillkallas. *Söndagsbönen*, som i kommitténs förslag återfinns under rubriken Övriga gudstjänster, är tänkt som ordning för sådan gudstjänst.

3 För *nattvardsgudstjänst* finns i 1942 års kyrkohandbok två ritual, nämligen skriftermål jämte nattvard samt nattvardsgudstjänst, högtidligare form. För båda gäller att nattvardsmässan är densamma som i högmässan. Något av ritualen skall användas om nattvard firas på annan tid och efter annan ordning än högmässans. Enligt gällande bestämmelser är alltså i Svenska kyrkan nattvardsmässan i dess traditionella västerländska form den enda tillåtna formen för nattvardsgudstjänst.

Enligt kommitténs mening bör också i fortsättningen den traditionella västerländska formen för nattvardsmässa i regel brukas när nattvard firas inom Svenska kyrkan, antingen detta sker i högmässan eller i annat sammanhang. Kommitténs förslag till skriftermålsmässa och veckomässa bygger på detta. Skriftermålsmässan består liksom skriftermål jämte nattvard i 1942 års kyrkohandbok av högmässans skriftermålsdel jämte nattvardens gudstjänst i högmässan. Det är kommitténs uppfattning att denna form för nattvardsfirande är uppskattad i många församlingar och att behov finns för en på detta sätt uppbyggd gudstjänst också i en reviderad handbok.

Också veckomässan bygger på högmässan. Kommittén har emellertid här försökt att åstadkomma en kortare form för nattvardsfirande än högmässan utan att gudstjänsten för den skall enbart få karaktär av en högmässa, ur vilken vissa moment tagits bort. För överväganden härvidlag hänvisas till kap. 3.3.3 Gudstjänstmoment.

Ordning för veckomässa presenterades av kommittén redan i Material för försöksverksamheten 1. Denna veckomässa var tänkt som en helt läst mässa, där också psalmerna skulle läsas. Denna först presenterade ordning har senare helt omarbetats. Bl.a. har väsentliga förkortningar skett. Också den veckomässa, som nu framläggs som förslag, kan vara en helt läst gudstjänst. Anvisningar finns dock för sång av vissa partier. Psalmerna är i första hand avsedda att sjungas. Förslaget att läsa psalmerna vid gudstjänsten har i försöksförsamlingarna inte mötts av positiv reaktion.

En i världens kyrkor allt oftare använd form för nattvardsgudstjänst är temamässan. I bilaga 1 berörs typen i flera sammanhang. Kommittén har velat öppna möjlighet att också i Svenska kyrkan utforma nattvardsmässan på detta sätt. Under rubriken Temamässa ges anvisningar

för hur en temamässa kan utformas. Som ovan påpekats bör domkapitlets tillstånd krävas, om huvudgudstjänst skall utformas som temamässa. I andra sammanhang bör nattvardsgudstjänsten kunna få formen av temamässa enligt i detta betänkande givna anvisningar utan att särskilt tillstånd krävs härför.

Kommittén har under sitt arbete också tagit upp frågan om inte i vissa sammanhang nattvard bör kunna firas också i annan och enklare form. Kommitténs tanke har därvid varit att använda bibeltexter, som antingen handlar om en måltid eller som på annat sätt för tankarna till nattvarden, och kring dessa texter bygga nattvardsgudstjänster av meditativt slag, med starka inslag av aktivitet från de deltagandes sida. Gudstjänsterna skulle enligt kommitténs mening firas i mindre grupper, kanske också på annan plats än i en kyrka. Förslag till nattvardsgudstjänster av detta slag presenterades av kommittén i Material för försöksverksamheten 2. Också en "Jerusalemsmässa" presenterades, som byggde på det judiska sabbatsfirandet i hem och synagoga. Om mässorna hette det i Material för försöksverksamheten 2 på följande sätt.

Samtliga mässor är avsedda för den mindre gruppen, samlad i ett kyrkorum eller på annan plats. De bör också kunna firas som "huskommunion", exempelvis som avslutning på en samtalskväll i en studiegrupp, eller ifråga om Tiberiasmässan i det fria. Däremot är de inte avsedda att brukas som form för söndagens huvudgudstjänst.

Som framgår av bilaga 2 har dessa mässor, som prövats i försöksförsamlingarna under etapp 2 och 3 av försöksverksamheten, mottagits positivt. En svårighet har varit att de i viss utsträckning fört tankarna till kyrkospel med rolläsning från de deltagandes sida. Det har också ifrågasatts om en mässa av detta slag kan användas mer än en gång i samma grupp.

Samtliga fyra mässor från Material för försöksverksamheten 2 återfinns i detta betänkande som förslag från kommitténs sida. De är dock omarbetade i relativt stor utsträckning. Bl.a. har kommittén sökt minska intrycket av kyrkospel. Ytterligare en mässa har tillkommit med motiv från Joh. 6. Kommittén föreslår även att nattvard skall kunna firas i mycket enkel form kring ett bord (bordsmässa).

Ingen av dessa mässor är avsedd att brukas som församlingens huvudgudstjänst. De hör hemma i den mindre gruppen. Om någon av dem skall firas på annan plats än i kyrka krävs domkapitlets godkännande enligt lag 1927-03-04 (28). Godkännandet skall gälla den plats, där mässan skall firas. I övrigt bör dessa mässor fritt få användas i församlingarna, då nattvard firas på annan tid än i samband med söndagens huvudgudstjänst.

4 Kommittén framlägger i band 2 och 3 förslag till musik till de i band 1 framlagda rituallöfslagen.

Den musik till högmässan, som kommittén framlägger (band 2 kap. 1.1), bygger i allt väsentligt på den sedan 1800-talets slut utformade traditionen, dvs. närmast på 1942 års mässbok och på den revision

därav som föreligger i 1968 års mässbokstillägg. I förhållande till mässbokstillägget, som utförligt beskrivs i bilaga 1: 8.1.2, innebär kommitténs förslag endast smärre omDispositioner och kompletteringar samt vissa förändringar, som avser att göra melodierna mer lättsjunga. Endast då nya textformer krävt detta har nykomposition företagits i detta material. Till mässmusiken hör vissa gammalkyrkliga introitus (band 3 kap. 1.2). Dessa bygger på Liturgiska nämndens utgåva 1967, vilken godkändes för allmänt bruk 1969. Utgåvan har endast obetydligt bearbetats och utvidgats. Därjämte innehåller den av kommittén föreslagna serien bearbetningar av gammalkyrkliga introitus i 1942 års mässbok.

Utöver nu angiven mässmusik innehåller band 2—3 musik till söndagsgudstjänst och familjegudstjänst, litanian, introitus med församlingsomkväde samt fyra nykomponerade mässor. De nya mässorna har på kommitténs uppdrag komponerats av tonsättarna Sven-Erik Bäck, Egil Hovland, Sven-Eric Johanson och Torsten Nilsson. Musiken till söndagsgudstjänsten, familjegudstjänsten och till samtliga introitus med församlingsomkväde har komponerats av Egil Hovland.

Kommittén föreslår att till högmässa med och utan nattvard skall användas den musik som framläggs i band 2. Som alternativ bör dock utan särskilt tillstånd få användas de i band 3 intagna fyra nykomponerade mässorna. Som introitus används gammalkyrkliga introitus eller introitus med församlingsomkväde i band 3.

När söndagsgudstjänst och familjegudstjänst firas som huvudgudstjänst bör användas den i band 2 och 3 intagna musiken.

Den nykomponerade musiken aktualiserar emellertid hela frågan om mässmusikens auktorisation. Enligt kommitténs mening vore det olämpligt att nu auktorisera de av kommittén framlagda förslagen på sådant sätt, att ytterligare nykomponerande omöjliggörs. Kommitténs förslag har tillkommit under en begränsad tidsperiod. De nya introitus har tonsatts av en enda komponist.¹ De nykomponerade mässorna har ännu inte prövats i praktiken. Kommittén anser därför att omsorgen om en fortsatt förnyelse på detta område kräver en auktorisation enligt andra och smidigare principer än dem som nu gäller. Med anledning härav föreslår kommittén att nykomponerad musik till högmässa med och utan nattvard samt till söndagsgudstjänst och familjegudstjänst, när dessa firas som huvudgudstjänst, skall kunna godkännas av domkapitlet, vid fråga om regelbunden användning efter hörande av Svenska Kyrkans liturgiska nämnd. Ansökan skall inges av kyrkorådet efter samråd med församlingens präster och kyrkomusiker.

Då det gäller psalmsång avser kommittén med ordet *psalm* psalmer och sånger i *dels* 1937 års psalmbok med tillhörande koralbok 1939 och tillägg 1964 jämte de 1969 godkända Väckelsetidens melodier, *dels* det psalmbokstillägg, som 1969 års psalmkommitté avser att framlägga. I de fall, då även andra psalmer och sånger enligt kommitténs mening bör få komma till användning, framgår detta av till rituallförslagen hörande anvisningar.

¹ Kommittén har beställt liknande introitussättningar av flera andra tonsättare men ännu inte fått in material i den utsträckning att någon publicering blivit aktuell.

5 *Språket* i de reviderade och nya ritualen har varit föremål för särskild uppmärksamhet från kommitténs sida. Till sin hjälp har kommittén därvid haft en särskild expertgrupp, bestående av professorerna Birger Gerhardsson, Ragnar Holte och Bertil Molde samt föreståndaren för Religionssociologiska Institutet docent Berndt Gustafsson. Gruppen har successivt granskat inom kommittén utarbetade ritualförslag och till kommittén redovisat sina synpunkter på desamma. Från professorerna Gerhardsson och Holte har därvid inhämtats synpunkter på valda formuleringar också från exegetisk och teologisk-systematisk synvinkel.

Genom Religionssociologiska Institutets försorg har en särskild undersökning gjorts beträffande begripligheten hos texter, ingående i Material för försöksverksamheten 1 och 2. Undersökningens resultat presenteras i bilaga 2. För kommentarer hänvisas till framställningen i bilaga 1, uppsatsen om det liturgiska språket.

Språket i högmässan i 1942 års kyrkohandbok har på kommitténs initiativ undersökts i en uppsats av fil. mag. Carin Sandqvist vid Institutionen för nordiska språk vid Lunds universitet. Resultatet av undersökningen kommenteras i bilaga 1, uppsatsen om det liturgiska språket.

Vad gäller den diskussion som under de senare decennierna förts på skilda håll angående det liturgiska språkets karaktär och de krav som kan ställas på detta, har kommittén uppdragit åt sin ledamot Britt G. Hallqvist att presentera den och därjämte undersöka, vilka utvecklingstendenser i nutida svenska som kan och bör inverka på kyrkans språk. Resultatet av denna undersökning presenteras i en uppsats i bilaga 1. I denna uppsats liksom i kap. 3.3.1.2 nedan redogörs också för kommitténs principer då det gäller språket i de reviderade och nya ritualen.

6 Kommitténs arbete med revision av den svenska kyrkohandboken sker under en tid, då i praktiskt taget alla kyrkor på olika sätt arbetas med frågan om gudstjänstens förnyelse. Många kyrkor har det senaste decenniet fått nya handböcker för sitt "officiella" gudstjänstliv. I andra pågår arbetet på revision av gällande gudstjänstordning. På nästan alla håll bedrivs försöksverksamhet samt vid sidan av det "officiella" gudstjänstlivet omfattande experiment med mer eller mindre radikala försök till förnyelse.

Kommittén har i görligaste mån sökt följa detta arbete genom dels studieresor, dels studium av tillgänglig litteratur samt utnyttjande av personliga kontakter. Åt olika ledamöter liksom åt kommitténs sekreterare har därvid uppdragits att närmare undersöka utvecklingen inom någon eller några kyrkor samt presentera resultatet härav i form av skriftliga framställningar till kommittén. Dessa framställningar publiceras såsom *uppsatser i bilaga 1*. I samma bilaga ges också en översikt över den utveckling, som ledde fram till 1942 års kyrkohandbok, samt vad som skett ifråga om liturgisk utveckling i Svenska kyrkan sedan tillkomsten av denna handbok. För kommitténs arbete har översikterna över vad som hänt i världens kyrkor på gudstjänstlivets område de senaste decennierna varit av stor betydelse. En sammanfattning av

aktuella tendenser inom olika kyrkor ges i kap. 3.3.1.1, där också ställning tas till dessa och deras betydelse för det svenska handboksarbetet.

7 Genom *den liturgiska försöksverksamheten* har kommittén haft möjlighet att pröva de inom kommittén utarbetade ritualen i församlingar av olika struktur samt genom utvärdering av verksamheten få veta hur församlingarna uppfattat desamma. För kommitténs arbete har försöksverksamheten varit av utomordentligt stort värde. Kommittén har också genom att dela försöksperioden i olika etapper kunnat utveckla och på nytt pröva ritual, som på ena eller andra sättet visat sig inte motsvara kommitténs intentioner eller som i försöksförsamlingarna mött påtaglig kritik. Därmed har försöksförsamlingarna aktivt kommit att delta i utarbetandet av de nya ritualen. Också domkapitlens synpunkter har inhämtats. En redogörelse för resultatet av försöksverksamhetens tre etapper liksom en värdering av detsamma ges i bilaga 2. Uppläggningsen av verksamheten från kommitténs sida liksom av kommittén vidtagna åtgärder har i korthet inneburit följande.

Lag om försöksverksamhet utfärdades 1968-12-13 (737). Lagen, som trädde i kraft den 1 januari 1969, har följande lydelse:

1 §. Utan hinder av 2 kap. 14 § kyrkolagen får under åren 1969—1975 allmän gudstjänst försöksvis hållas enligt ordning som avviker från den som föreskrives i kyrkohandboken.

2 §. Försöksverksamhet får samtidigt bedrivas i högst tio församlingar i varje stift.

3 §. Fråga om försöksverksamhet prövas av domkapitlet.

Försöksverksamhet får anordnas endast om kyrkorådet i församlingen medger det. Fråga om sådant medgivande avgöres efter samråd med församlingens präster och kyrkomusiker.

4 §. Försöksverksamhet bedrivs under domkapitlets ledning och tillsyn.

Avsikten med lagen var enligt förarbetena till densamma bl.a. att ge erfarenheter för en kommande ny kyrkohandbok. Kyrkohandbokskommittén skulle enligt förarbetena samordna verksamheten på rikspanet.

I januari 1969 framförde kyrkohandbokskommittén i skrivelse till domkapitlet sina synpunkter på försöksverksamhetens omfattning, igångsättande och fortsatta bedrivande i stift. Samtidigt översändes till domkapitlet Material för försöksverksamheten 1 med hemställan att i varje stift skulle utses högst tio församlingar med uppgift att pröva i Material för försöksverksamheten 1 ingående förslag. Samtliga domkapitel biföll kommitténs hemställan och utsåg försöksförsamlingar. En förteckning över försöksförsamlingarna återfinns i bilaga 2.

Material för försöksverksamheten (MFV) 1 prövades i försöksförsamlingarna fram till den 1 maj 1970. Därefter utvärderades verksamheten på sätt som framgår av bilaga 2. I februari 1970 utsändes MFV 2 med hemställan att däri ingående förslag skulle prövas i försöksförsamlingarna fram till 1 maj 1971. MFV 3—6 utsändes på likartat sätt i september 1971 för att prövas t.o.m. utgången av 1972. Formerna för

utvärdering av de olika etapperna liksom resultatet av densamma framgår av bilaga 2.

Inom Västerås och Göteborgs stift har det av kyrkohandbokskommittén utarbetade materialet prövats endast i begränsad utsträckning. Anledningen härtill är att domkapitlet i dessa stift låtit utarbeta egna försöksritual, som inom stiftet prövats i stället för eller tillsammans med kyrkohandbokskommitténs förslag. Kyrkohandbokskommittén har haft tillfälle att ta del av de särskilda försöksritualen liksom utvärderingen av desamma.

Kyrkoherde Tord Simonsson har som kommitténs expert ansvarat för utarbetandet av utvärderingsinstrument samt för bearbetandet av de inkomna svaren. Han har därvid biträttats av kommitténs bitr. sekr. Lars Aldén. Arbetet har bedrivits i visst samarbete med religionssociologisk expertis vid Sociologiska institutionen vid Lunds universitet. Simonsson och Aldén har också ansvarat för utarbetandet av bilaga 2.

8 Till kommitténs uppdrag hör revision av den svenska kyrkohandboken och övriga kyrkans böcker i den mån de kan beröras av en handboksrevision. Ifråga om *övriga kyrkans böcker* berörs evangelieboken och mässboken samt psalmboken av kommitténs i detta betänkande framlagda förslag. Kommittén föreslår sålunda då det gäller evangelieboken nya introitustexter och nya kollekthöner samt vissa alternativa kollekthöner, då det gäller mässboken ny musik till de föreslagna reviderade och nya ritualen, och då det gäller psalmboken att också andra psalmer och sånger får användas tillsammans med de föreslagna ritualen än de som ingår i 1937 års psalmbok.

I samtliga fall är vad som föreslagits direkt beroende av den av kommittén föreslagna revisionen av 1942 års kyrkohandbok. För mässmusiken är detta självklart. Då det gäller kollekthönerna ingår dessa i de föreslagna gudstjänstordningarna och bör inte alltför mycket avvika från den språkliga formen i kringliggande texter.

Kommittén har låtit sin ledamot Britt G. Hallqvist översätta och bearbeta ett antal böner från det pågående danska handboksarbetet. Bönerna, som till sin stil avviker från hittills brukade kollekthöner, är författade av cand. mag. Anna Sophie Seidelin. Kyrkohandbokskommittén har ansett det värdefullt att dessa böner får brukas i Svenska kyrkans gudstjänst som alternativ till de traditionella kollekthönerna i den av kommittén utarbetade kollekthöner-serien.

Också då det gäller textläsningarna har kommittén ansett det nödvändigt att beröra evangelieboken i sitt arbete. Sedan 1862 finns utöver de gamla epistlarna och evangelierna två nya textserier med högmässa- och aftonsångstexter för samtliga sönd- och helgdagar. För textläsningen i högmässan innebär detta att två år av tre en evangelietext läses från altaret och från predikstolen en annan evangelietext, över vilken sedan predikas. Detta kan enligt kommitténs mening inte vara en lämplig ordning. Kommittén föreslår därför att andra och tredje årgångens evangelietexter får utgöra evangelium i högmässan de år, då det skall predikas över dessa texter. Undantag bör dock göras för vissa högtidsdagar. Att på detta sätt använda andra och tredje

årgångens texter har prövats i försöksverksamheten och där mött positiv reaktion. I väntan på revision av evangeliebokens textserier bör därför enligt kommitténs förslag godkännas, att nuvarande textserier används på detta sätt när de av kommittén föreslagna ritualen brukas.

Kommittén föreslår också att möjlighet öppnas till läsande av gammaltestamentlig text. I flera andra kyrkor har detta skett de senaste decennierna. Det är kommitténs mening att samma möjlighet bör finnas också i Svenska kyrkan. I väntan på revision av evangelieboken framlägger kommittén två gammaltestamentliga textserier, som bygger på ett förslag utarbetat av den nedan nämnda nordiska perikopkommittén. Seriernas texter bör även kunna brukas som predikotexter. Härför bör även kunna användas den 1970 godkända serien Alternativa predikotexter ur Gamla testamentet.

Då det gäller perikopordningen pågår ett arbete inom de lutherska kyrkorna för att om möjligt åstadkomma en för de lutherska kyrkorna gemensam textserie. Arbetet är uppdelat på regionala kommittéer, av vilka en kommitté består av representanter för de nordiska länderna. Kyrkohandbokskommittén har deltagit i detta kommittéarbete genom dels sin sekreterare, dels särskild tillkallad expert, prosten Torsten Andersson. Sedan arbetet i den nordiska perikopkommittén framskridit så långt att förslag till ny perikopordning färdigställts, har kyrkohandbokskommittén i särskild skrivelse till Kungl. Maj:t aktualiserat frågan om evangeliebokens revision och framhållit vikten av att den utförs i nära samband med kyrkohandbokens revision.

9 Kommittén har i sitt arbete haft möjlighet att anlita *Svenska Kyrkans liturgiska nämnd* som dels referensgrupp, dels arbetsgrupp med särskilda uppgifter som av kommittén överlämnats till nämnden. Ett antal gemensamma sammanträden för bl.a. diskussion av i försöksverksamheten ingående förslag har hållits. Nämndens deltagande i arbetet har för kyrkohandbokskommittén varit av stort värde.

10 Genom beslut den 31 januari 1969 överlämnade Kungl. Maj:t åt kommittén att utreda frågan om behov förelåg av *hjälp från icke prästvigds sida vid nattvardsdistributionen* och i vilka former sådan kunde möjliggöras. Utredningsuppdraget skulle enligt Kungl. Maj:ts förordnande fullgöras under iakttagande att veniainstitutet icke fick utvidgas. Kommittén överlämnade den 27 januari 1970 den begärda utredningen till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet jämte förslag i anledning av densamma (Utbildningsdepartementet 1970: 2. Stencil). Sedan de i utredningen framförda förslagen varit föremål för yttrande från 1970 års kyrkomöte har Kungl. Maj:t den 4 juni 1971 överlämnat handlingarna i ärendet till kommittén för att övervägas i samband med fullgörande av utredningsuppdraget. Kommittén behandlar frågan i särskilt kapitel i detta betänkande och avger förslag i anslutning härtill.

11 *Förteckning över remisser, utredningsuppdrag m.m. som tillställts kommittén under utredningsarbetets gång*

A *För övervägande i samband med fullgörande av utredningsuppdraget har till kommittén överlämnats följande ärenden:*

kyrkomötets skrivelse till Konungen den 1 oktober 1963, nr 20, i vad avser av väckt motion angående kungörandet av kyrkliga tillkännagivanden i högmässan föranledd fråga om förbön för sjuka;

Svenska Kyrkans Missionsstyrelses skrivelse till Konungen den 14 juni 1968 angående nytt ritual för missionärssändning samt Stockholms stifts prästsällskaps skrivelse till Konungen april 1968 angående bidrag till "marknadsundersökning" som underlag för handboksrevision;

kyrkomötets skrivelse till Konungen den 27 september 1968, nr 8, med anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i Den svenska kyrkohandboken;

kyrkomötets skrivelse till Konungen den 22 september 1970, nr 6, angående icke prästvigds medverkan vid nattvardsdistributionen;

kyrkomötets skrivelser till Konungen den 24 september 1970, nr 17, angående ändringar i Den svenska kyrkohandboken, nr 18, angående alternativ syndabekännelse, nr 19, angående alternativ ordning för enskilt skriftermål, och nr 21, angående ändrad rubricering i evangelieboken av andra och tredje årgångens texter;

framställning den 14 december 1972 från Egon Henelid till statsministern, angående införande av tio Guds bud i högmässan; och

framställning den 23 januari 1973 från O. Gärtner till statsrådet Myrdal, angående påbud om särkalkar vid nattvardsdistribution samt i anslutning härtill Socialstyrelsens utlåtande till Konungen den 24 september 1968 över förslag om allmänt införande av särkalk vid nattvardsgång i svenska kyrkor.

B Under utredningsarbetets gång har Kungl. Maj:t till kommittén överlämnat att verkställa följande *utredningar*:

den 31 januari 1969 frågan om behov föreligger av hjälp från icke prästvigds sida vid nattvardsdistributionen; Utredningsuppdraget har fullgjorts enligt punkt 10 ovan; och

den 30 oktober 1970 frågan om böndagarnas inarbetande i kyrkoårets ordinarie textföljd med anledning av 1970 års kyrkomötes skrivelse, nr 23, angående böndagarna m.m. Utredningsuppdraget vilar i avvaktan på lösningen av frågan om evangeliebokens revision.

C Därtill anmodad har kommittén till chefen för utbildningsdepartementet avgivit följande *remissyttranden*:

den 15 januari 1969 över skrivelse från 1968 års kyrkomöte nr 10 angående lekmans medverkan med textläsning vid allmän gudstjänst;

den 15 januari 1969 över skrivelse från 1968 års kyrkomöte nr 11 angående ritual för missionärssändning;

den 15 januari 1969 över skrivelse från 1968 års kyrkomöte nr 12 angående alternativ syndabekännelse;

den 15 januari 1969 över skrivelse från 1968 års kyrkomöte nr 20 angående de allmänna kyrkobönerna;

den 15 januari 1969 över skrivelse från 1968 års kyrkomöte nr 21 angående ny mässmusik;

den 14 maj 1969 över det av perikopkommittén för gammaltestamentliga texter avgivna betänkandet Förslag till predikotexter ur Gamla Testamentet för kyrkoårets sön- och helgdagar (SOU 1968: 42);

den 14 oktober 1969 över det av 1963 års bibelkommitté avgivna betänkandet Nyöversättning av Nya Testamentet. Behov och principer (SOU 1968: 65); och

den 12 februari 1971 över skrivelse från 1970 års kyrkomöte nr 20 angående alternativ till kyrkohandbokens ingress vid högmässa utan nattvard.

D Kommittén har i enlighet med PM från kyrkoenheten i utbildningsdepartementet till Biskopsmötet avgivit följande *yttranden*:

den 14 maj 1969 över domkapitlens anmärkningar gentemot kyrkomötets förslag till allmän kyrkobön; och

den 14 maj 1969 över domkapitlens anmärkningar gentemot kyrkomötets förslag till ritual för missionärssändning.

E Svenska Kyrkans Centralråds Söndagsskolnämnd har i skrivelse till kommittén den 10 juni 1969 överlämnat förslag till ordning för barn gudstjänst m.m. Det gemensamma riksmötet för Riksförbundet Kyrkans Ungdom och Sveriges Kristliga Gymnasiströrelse i Västerås den 16—22 juni 1969 har genom riksmötets verkställande utskott i skrivelse till kommittén den 11 maj 1970 överlämnat uttalanden angående principer för gudstjänstlivets förnyelse. Till kommittén har slutligen inkommit ett flertal skrivelser från enskilda personer.

12 Kommittén har genom skriftväxling med de författare och tonsättare vilkas verk ingår i de av kommittén framlagda förslagen träffat överenskommelse av innebörd att detta material utan särskild ytterligare ersättning får användas, då i församling ur föreliggande upplaga av Gudstjänstordning respektive Gudstjänstmusik framställs agendor för gudstjänstbruk.

13 Med överlämnande av detta betänkande jämte tillhörande bilagor föreslår kyrkohandbokskommittén att de framlagda ritualen och till dessa hörande musik skall få användas som alternativ till motsvarande ritual i 1942 års kyrkohandbok och musik i 1942 års mässbok. Ett slutligt fastställande av ny kyrkohandbok och mässmusik bör ske först i samband med att förslag föreligger till hela kyrkohandboken med tillhörande musik.

Summary

1 *The Commission and its report*

The Liturgical Commission, which hereby submits its first report, was appointed in 1968. The Rt. Rev. Dr. Ragnar Askmark has been the chairman of the Commission, and its members have been Professor Dr. Åke Andrén, Dean Dr. Pehr Edwall, Professor of Music Harald Göransson and authoress Britt G. Hallqvist. As secretary to the Commission was appointed Dean Dr. Per-Olov Ahrén and as assistant secretaries University Lecturer Dr. Lars Eckerdal and the Rev. Lars Aldén. The Commission has also been assisted by a number of experts (v. list above, p. III).

The task of the Commission has been to revise the Manual of the Church of Sweden (Den svenska kyrkohandboken) and its other liturgical books, in so far as they might be affected by a revision of the Liturgy. The Commission was also given the task of co-ordinating the experimental liturgical activities which started in 1969 under the direct supervision of the Chapters and concerned ten parishes in each of the thirteen dioceses. Those liturgical experiments were intended to form a stage in the preparations for a new Church of Sweden Manual.

The present Manual appeared in 1942. It consists of three parts. The report of the Commission is limited to the first part of the Manual, on Public Worship (Den allmänna gudstjänsten), and deals with the liturgies of the Main services on Sun- and Holydays and Eucharistic services. Reviewed or new rituals are provided for those services, and the Commission proposes that they should be permitted as alternatives to corresponding rituals in the 1942 Manual. The Commission holds the opinion that a new Manual should not be definitely approved until complete liturgical texts have been submitted and accepted. The Commission intends to present such texts in its following reports.

The report which is now submitted Consists of two parts. Part 1 (vol. 1) contains the texts of the liturgies and commentaries on those texts. Part 2 (vol. 2—3) contains the music to the liturgies in part 1. Appendix 1 (vol. 4) contains a number of papers on the liturgical development in various churches, written by members of the Commission. Appendix 2 (vol. 5) contains a survey of the liturgical experiments mentioned above.

Concerning *Main service* and *Eucharistic services* the Commission makes the following suggestions.

In the Church of Sweden, the *Main service* has hitherto been High Mass, with or without the holy Eucharist. The only exception to that rule is that since 1942 High Mass may twice a year be exchanged for a service for children.

The Commission holds the opinion that High Mass (with or without the holy Eucharist) should remain the normal form of the *Main service* on most Sun- and Holydays of the year. So the report submits a revised liturgy for High Mass.

But the Commission is also aware of the fact that sometimes other liturgies should be permitted as *Main services* in the congregations. During the last decades, in the Church of Sweden as well as in other churches, public worship has been more and more characterized by variety and flexibility. If you want to provide for such elements in public worship, there are two possible ways: to enlarge the number of alternatives within the general framework of traditional High Mass or to compile new liturgies. The Commission has tried both ways. As to new liturgies, the Commission presents two drafts, for *Sunday service* (söndagsgudstjänst) and *Family service* (familjegudstjänst). But in the opinion of the Commission a *Theme service*, with or without the holy Eucharist (temamässa, temagudstjänst) should also be permitted as the *Main service* of a parish. If so, the Chapter has to grant its permission.

If—for some reason or other—the parish priest should be unable to conduct the *Main service* on a certain Sunday, a layman should be allowed to take over and hold a service with a simplified ritual. The Commission submits a draft of such a liturgy, *Sunday prayer* (söndagsbön). The service consists of Psaltar readings, prayers, the texts for the day and instead of a sermon the reading of a homily.

The 1942 Manual offers two rituals for Eucharistic service, *Confession and Eucharist* (skriftermål och nattvardsgång) and *Solemn Eucharist* (nattvardsgudstjänst, högtidligare form). In both cases the Eucharistic Prayer is taken over from the High Mass liturgy without any changes. If the holy Eucharist is celebrated at another time than in the *Main service* or in another order than that of High Mass, one of those two rituals has to be used.

In the opinion of the Commission, the traditional Western Mass order should as a rule be used also in the future when the holy Eucharist is celebrated, in High Mass or in other services. The submitted liturgies for *Confession and Eucharist* (skriftermålsmässa) and *Ferial Mass* (veckomässa) follow that principle.

However, the Commission has also considered the question whether in certain circumstances it should not be possible to celebrate the holy Eucharist in a much plainer form. It has occurred to the Commission that it might be possible to use Bible texts describing a meal or in other ways making an allusion to the holy Eucharist and around those texts compose eucharistic services of a simple character, with elements of meditation and activity on the part of the congregation. Those services should preferably be celebrated in smaller groups, perhaps in

some other place than in church. The report contains four drafts of such *Bible Masses* (bibelmässor) and one liturgy which is built upon the Jewish seder- and sabbath liturgies, *The Jerusalem Mass* (Jerusalemsmässan).

Finally, the Commission suggests that a very simple eucharistic service might also be celebrated in a home, round an ordinary table, *Table Mass* (bordsmässan).

None of those rituals are intended to be used as the Main service in a parish.

The use of *Theme Mass* (temamässa) as a form of Eucharistic service is increasing in the churches around the world. The Commission wants to make it possible for the congregations to shape a eucharistic liturgy along those lines. So the report makes some suggestions as to how such masses might be compiled. Occasionally they may even be celebrated as the Main service of a parish, if the Chapter gives its consent. In such a case, however, Theme Mass should always be in accordance with the general structure of High Mass.

2 Rituals

In the following a short description will be given of the rituals contained in the report.

2.1 *High Mass with or without Eucharist*

The structure is the traditional Western one: a) *with* the holy Eucharist: Introduction, Ministry of the Word, Ministry of the holy Eucharist, Conclusion; b) *without* the holy Eucharist: Introduction, Ministry of the Word, Conclusion.

Confession may be said at the very beginning of the service (as in the present High Mass) or after the sermon. If confession is said after the sermon, it is combined with the Prayer of Intercession. Thus the Intercession may be used as a "mirror of confession" which helps the confessant to recognize his complicity in the common guilt. If confession is said at the beginning of the service, a confessional homily (skriftetal) can be inserted. Such a homily has hitherto been compulsory but is now made optional. Confession must always be a part of the liturgy, whether the holy Eucharist is included or not. Confessional homily can form no part of High Mass without the holy Eucharist.

A new series of *Collects* has been composed. It is intended as a substitute for the present ones which build upon the medieval collects. In many cases the traditional collects will prove difficult to modern worshippers. By the new series the Commission wants to preserve the traditional function of the collects, viz. to help the congregation to concentrate upon the theme of the day. For certain days fuller and detailed alternatives are provided, written by cand. mag. A. S. Seidelin, member of the Danish Liturgical Commission.

Besides Epistle and Gospel readings, the Commission also provides an optional *reading from the Old Testament*. The Church of Sweden

takes part in the Scandinavian preparations for a new series of pericopes. Awaiting the result of those efforts, the Commission submits texts for an Old Testament reading, which is new to Swedish tradition. The Commission suggests that the sermon may link up with any of the readings. In accordance with what has been permitted since 1959 it is also proposed that laymen be allowed to read the texts.

The *Creed* has been moved into a position immediately after the sermon. It will, however, still be possible to say the Creed after the reading of the Gospel, which has been its traditional position in the Church of Sweden since the 16th century. For two reasons the Commission prefers the position after the sermon: the sermon should follow the reading of the text as closely as possible, and it may seem natural to say the Creed after the sermon as a congregational response. The Commission states that in many churches, e.g. the Roman Catholic one, the Creed—according to medieval tradition—still has the position which the Commission suggests as the main alternative.

A number of alternatives are offered for the *Prayer of Intercession*. It is suggested that the congregation should get an opportunity of composing such a prayer. Laymen ought to be allowed to conduct the Prayer of Intercession.

According to present tradition the following ritual is suggested for the *Ministry of the holy Eucharist*:

Preparation (whose offertory character is more clearly emphasized)
 Sursum corda
 Preface (eleven alternatives, most of them connected with the Ecclesiastical Year)
 Sanctus
 The Eucharistic Prayer (with the Words of Institution)
 The Lord's Prayer
 Breaking of the Bread (a new optional moment)
 Pax
 Agnus Dei
 Communion
 Prayer of Thanksgiving

Six alternative *Eucharistic prayers* are presented. The shortest of them (Blessed Thou, o Lord of heaven and earth) is a revision of the Eucharistic prayer in the 1942 Manual. The new alternatives try to express the eucharistic motives more fully by adding an *epiclesis* (prayer for the holy Spirit) and an *anamnesis* (remembrance of Christ's redemptory work, from his birth to his suffering, death, resurrection, ascension and to his returning in glory). Some of the new alternatives contain a congregational acclamation after the Words of Institution. In some of the alternatives the Words of Institution are included in the Eucharistic prayer and in some of them form its conclusion.

Communion may vary according to circumstances. At small communions it may seem natural to use the traditional form of distribution (so called "closed" communion), but at greater communions this form of distribution may prove rather time-consuming. In those cases the

Commission suggests "open" communion or intinction. The Commission also proposes that lay members of the congregation should be permitted to assist at the distribution. The Commission can find no relevant theological bars to such an arrangement.

Two alternatives are suggested for *Conclusion*. One of them corresponds exactly to the order of the 1942 Manual. The other provides the celebrant with an opportunity of adding a few personal words of exhortation at the very end of the service.

2.2 Sunday service

The structure of Sunday service is similar to that of High Mass without the holy Eucharist, but its language is simpler and its music is new.

After an introductory hymn (or Introit) follows a hymn of praise to the Creator and his work. The sermon can consist of the customary explanation of a biblical text, but it may also be formed as a meditation, a conversation between priest and congregation or a Bible pantomime. The Creed (optional in this service) is placed after the sermon. Then follow Confession, Prayer of Intercession, The Lord's Prayer, Hymn, Conclusion and Postlude.

The Prayer of Intercession in this ritual links up with the motive of creation, as does the introductory hymn. It is possible to use another Prayer of Intercession or to use a prayer which is not formulated liturgically. It is emphasized that the ritual should also provide for moments of silent prayer and meditation.

The Commission has aimed at composing a service which is easily understood and which gives the congregation opportunities of liturgical activity. The musical and linguistic form has been carefully considered by the Commission. In both respects the Commission has aimed at expressions which could be understood also by those who are not used to going to church.

2.3 Family service

During the last few years, family service has become more and more common in the Church of Sweden parishes. The 1942 Manual, however, contains no proper ritual for that type of worship. The Commission considers that such a ritual is needed and that permissions should be granted to have a Family service on certain Sun- and Holydays.

The name of Family service holds a theological connotation. It hints at the belonging together of God's family, assembled for worship. The liturgy submitted by the Commission tries to express that in various ways. The sense of religious affinity is emphasized when Baptism is celebrated during the service and a new member of the Church is thus admitted into its community.

The liturgy of Family service gives rich opportunities for activity on the part of the congregation.

2.4 Eucharistic services

In some of the separate Eucharistic services the Eucharistic Prayer corresponds exactly to that of High Mass. Thus *Confession and Eucharist* (skriftermålmässa) consists of Confessional homily, Confession and Absolution, directly followed by the Eucharistic Prayer. *Ferial Mass* (veckomässa) also includes readings, Collects and Creed. Both masses follow patterns extant in the 1942 Manual.

The *Bible Masses* are built upon biblical texts which are closely followed and form the ritual. In various ways the chosen texts have connection with Eucharistic situations: it may be a meal with Jesus at its centre (Barley Bread Mass, Emmaus Mass, Tiberias Mass) or a narrative of a meeting with the Risen Lord (Thomas Mass, Emmaus Mass, Tiberias Mass). The ritual subordinates itself to the biblical text and becomes an exegesis thereof, often in an active way but sometimes in a meditating one. The text may be presented by a group of readers or by single lectors, in much the same way as in Church drama. The Bible masses give ample opportunity for congregational activity and seem to have a special quality of creating a sense of community.

The *Jerusalem Mass* tries to bring the congregation closer to the situation where the Lord's last supper took place. The Commission has been well aware how difficult it is to make a Jewish liturgy a base for a Christian Eucharistic order. In spite of that the Commission has made a serious effort at composing a liturgy which is closer to the Jewish prototype than are traditional eucharistic rituals. The Jewish seder- and sabbath liturgies are not copied in detail, but have provided a general background. The Psaltar readings correspond to the Hallel readings of the seder ritual, and some of the prayers emanate from the same source.

The *Table Mass* emphasizes the sense of belonging together. Its structure is utterly simplified, as is the language. A short Eucharistic prayer precedes the Words of Institution. When the priest has said the first part of those words, the bread is broken (preferably an ordinary bread of a suitable size) and immediately distributed among the communicants. Then he continues to say the rest of the Words of Institution, and a chalice is sent round the table. The service ends with a short Prayer of Thanksgiving.

3 Music

The music, which the Commission submits in part 2, is essentially founded upon the medieval inheritance of Gregorian chant, as presented in the 1942 Mass Book and its Appendix, which appeared in 1968. If compared with that Appendix, part 2 of the report only provides some rearrangement and amplification and certain changes, in order to make it easier to sing the melodies. Only in a few cases have new compositions been introduced, due to new texts in the rituals. The Mass music also includes 41 Gregorian introits. By using some of them on

more than one Sunday the material actually covers the whole of the Ecclesiastical Year.

But even if the main line is the Gregorian one, the Commission has not aimed at excluding new Mass music in the proper sense of the word.

So the Commission submits a series of entirely new Introits with refrains, meant as alternatives to the Gregorian introits in High Mass and to be used as introits also in Sunday service and Family service. Those introits are composed by the Norwegian church musician Egil Hovland. What is new about his introits is the antiphony between congregation and choir (or priest/cantor). The congregation sings a refrain which is repeated between the Psaltar verses. This alternating singing should be able to activate the congregation in a way which as a rule has been absent in traditional Gregorian introits. The new introits can be performed in various ways, according to the resources of the congregation: from a very simple form (a small choir group and the congregation, to organ accompaniment) to richer ones (choir of two, three or four parts, accompanied by organ and/or other instruments).

The Commission has also asked four renowned composers (Sven-Erik Bäck, Egil Hovland, Sven-Eric Johanson and Torsten Nilsson) to write a Mass each. The composers were chosen in order to make sure that different musical styles should be represented. The Commission suggests that those newly composed Masses should be permitted in congregational worship. Furthermore, the Commission proposes that other forms of newly composed music should also be permitted for public use. But if newly composed masses should be intended for the Main service, the Chapter has to grant its permission. The Commission submits entirely new music for Sunday service and Family service.

4 *Language of the Liturgy*

Liturgical language is not a language in its own right. Wording, grammar and syntax are not holy in themselves. But the content is. In order to make the content understandable to new generations, the language must be revised from time to time. The Commission has considered such a revision one of its most important tasks.

Some particular features must, however, be kept in mind, partly due to the origin of liturgical language as such, partly due to the context in which it functions.

Since the main source of Liturgy is the Bible, liturgical language will necessarily acquire a biblical colouring. This creates some obvious problems, for the biblical environment and ideas differ considerably from those of our time. An important question is how a modern translation of the Bible should be worded. In Sweden a new translation of the New Testament is being made, and preparations are under way for a translation of the Old Testament, too. Pending those new

versions, the Commission has used the present translation (of 1917), in some cases carefully revised.

Liturgical language has a connection with theology, too. Modern theology must not leave its imprint on Liturgy too much, because if so the Liturgy may become too much set in its period to meet the actual needs of the worshipping congregation.

At present the great risk seems to be that the human aspect gets the better of the divine one, that worship loses its divine character and becomes too trivial and earth-bound. Expressions of thanksgiving and adoration must never be wanting in liturgical language.

Liturgical language is a collective language and for that reason has to have as universal an application as possible. Furthermore it is a written language, aiming at being spoken and sung. So it has to be more disciplined, more logical and concentrated than spoken language, which is often soft and flowery, at the same time poor and rich in words. It is also important to consider the rhythm of language. A good rhythm facilitates understanding.

For those reasons the Commission has tried to cultivate a language which is characterized by simplicity, clarity and concentration. Various styles have been allowed to assert themselves in various liturgies: in High Mass a more traditional usage of the language, in Sunday service a plainer and more modern one. Even within the same liturgy some parts may have different linguistic styles. Some liturgical texts are of very long standing, and the Commission has taken that into account when it comes to the actual wording. In new liturgical texts the Commission has refrained from imitating older styles. Our own time should be permitted to speak in its own tongue.

2 Gudstjänstordning

2.1 KYRKORÄTTSLIG REGLERING

Kungl. Maj:t förordnar följande efter inhämtande av kyrkomötets yttrande.

Utan hinder av vad som i kungörelserna (1942: 816) angående stadfästande av ny svensk kyrkohandbok, (1942: 817) angående stadfästande av ny svensk evangeliebok, (1942: 818) angående stadfästande av första delen av ny svensk mässbok, (1944: 722) angående godkännande av andra delen av ny svensk mässbok samt (1937: 882) angående stadfästande av ny svensk psalmbok är stadgat om dessa böckers användande i den allmänna gudstjänsten får tills vidare — i avvaktan på fastställande av ny kyrkohandbok och mässbok — de av särskilda sakkunniga framlagda förslagen till ordningar för huvudgudstjänst samt övriga gudstjänster jämte därtill hörande musik brukas av församlingarna vid den allmänna gudstjänsten.

För huvudgudstjänst på sön- och helgdag får dock de i förslaget intagna ordningarna härför brukas endast om församlingens kyrkoråd efter samråd med i församlingen tjänstgörande präster och kyrkomusiker förklarat sig icke ha något att erinra mot att så sker. Ordningarna för temamässa, söndagsgudstjänst, familjegudstjänst och temagudstjänst får brukas för församlingens huvudgudstjänst endast i den utsträckning domkapitlet efter framställning av församlingens kyrkoråd finner skäligt medgiva. I fråga om temamässa och temagudstjänst får medgivande ges endast för visst tillfälle och om högmässans eller veckomässans struktur bibehålls.

Om en församling vid visst tillfälle önskar använda annan, nykomponerad mässmusik till de i förslaget intagna ordningarna för högmässa med eller utan nattvard, söndagsgudstjänst eller familjegudstjänst när dessa firas som huvudgudstjänst, skall kyrkorådet beträffande föreslagen musik inhämta domkapitlets medgivande. Innan sådant lämnas skall domkapitlet höra sin musiksakkunnige. Därest fråga är om förslag till regelbundet använd gudstjänstmusik skall jämväl Svenska Kyrkans liturgiska nämnd höras.

När kyrkoråd anhåller om domkapitlets medgivande i fall som ovan sägs, skall det framgå av ansökan att samråd skett med i församlingen tjänstgörande präster och kyrkomusiker.

2.2 GUDSTJÄNSTRITUAL

Innehåll

Kapitel I <i>Huvudgudstjänster</i>	3
A Huvudgudstjänst med nattvard	3
1 Högmässa med nattvard	3
I Inledning s. 3 — II Ordets gudstjänst s. 8 — III Natt-	
vårdens gudstjänst s. 17 — IV Avslutning s. 28	
2 Temamässa	30
B Huvudgudstjänst utan nattvard	31
3 Högmässa utan nattvard	31
4 Söndagsgudstjänst	39
5 Familjegudstjänst	45
6 Temagudstjänst	50
Kapitel II <i>Övriga gudstjänster</i>	51
A Övriga gudstjänster med nattvard	51
1 Skriftermålmässa	51
2 Veckomässa	53
Alternativ 1 s. 53 — Alternativ 2 s. 61	
3 Bordsmässa	62
4 Temamässa	65
5 Särskilda mässor	66
A Bibelmässor	67
1 Tomasmässan	67
2 Tiberiasmässan	70
3 Emmausmässan	74
4 Kornbrödsmässan	78
B Jerusalemsmässan	83
B Övriga gudstjänster utan nattvard	87
6 Temagudstjänst	87
7 Söndagsbön	88
Inledningsord ur Psaltaren	90
Kapitel III <i>Böner</i>	95
1 Kollektböner	95
2 Alternativa kollektböner	107
3 Litanian	111
4 Kyrkoböner	113
Kapitel IV <i>Gammatestamentliga läsningar</i>	117

HÖGMÄSSA MED NATTVARD

Före gudstjänstens början kan präst, kyrkvärd eller någon annan hälsa välkommen. En bön för gudstjänsten kan också förekomma.

Inledning och *Ordets gudstjänst* förrättas från ambo i koret, eller från altaret. Inledningens skriftermål (moment 2 A) kan hållas från korttrappan. *Nattvardens gudstjänst* och *Avslutning* förrättas vid altaret. Prästen kan stå antingen bakom altaret, vänd mot församlingen (versus populum), eller framför altaret, vänd mot församlingen vid tilltal till denna och mot altaret vid böner, lovsägelser etc. Om prästen inte sjunger, kan prästens partier i momenten *Herre, förbärma dig*, *Lovsången* och *Lovsägelsen* samt i *litanian* utföras av försångare.

Om intet annat anges, sitter församlingen under gudstjänsten. Under syndabekännelsen och avlösningen, instiftelseorden och Fader vår kan församlingen knäböja.

I INLEDNING

1 Ingång

Ingången utgörs av ingångspsalms eller introitus med församlingsomkväde.

Ingången kan i stället utgöras av endast gammalkyrklig introitus eller orgelmusik eller ingångspsalms jämte gammalkyrklig introitus.

Om procession äger rum, går den in under sammanringningen eller den inledande musiken eller psalmen.

2 Skriftermål eller Inledningsord

Inledningen kan utformas med skriftermål (A) eller med inledningsord (B). Om inledningsord används, förrättas skriftermål i samband med den allmänna kyrkobönen (moment 12 B).

2 A Skriftermål

Skriftetal

I stället för skriftetal kan följande ord användas:

P Herren är i sitt heliga tempel,
hans tron är i himmelen.
Kom, låt oss tillbedja och nedfalla,
låt oss knäböja för Herren, vår skapare.

Syndabekännelse

Församlingen kan läsa med i syndabekännelsen.

P Jag fattig syndig människa
bekänner av allt hjärta inför dig,
helige rättfärdige Gud, kärleksrike Fader,
att jag icke har älskat dig över allting,
icke min nästa såsom mig själv.
Mot dig och dina heliga bud har jag syndat
med tankar, ord och gärningar.
Jag vet att jag är värd att förkastas från ditt ansikte,
om du dömer mig så som jag har förtjänat.

Men nu har du, käre Fader, lovat
att med mildhet och nåd ta emot
alla som omvänder sig till dig,
och aldrig mer tänka på deras synder.
I tro på ditt löfte ber jag dig nu
att förlåta mig för Jesu Kristi skull.

eller

Gud, var mig nådig i din godhet,
utplåna mina överträdelser i din stora barmhärtighet.
Gör mig fri från all min skuld,
rena mig från min synd.
Ty jag känner mina brister
och min synd är alltid inför mig.
Det är mot dig jag har syndat
och gjort vad som är ont i dina ögon.
Vänd bort ditt ansikte från mina synder
och utplåna all min skuld.
Skapa i mig, Gud, ett rent hjärta
och gör mig på nytt frimodig och stark.
Driv mig inte bort från ditt ansikte
och tag inte din helige Ande ifrån mig.
Låt mig åter få glädjas över din frälsning
och håll mig uppe med villighetens ande.

eller

Vi bekänner inför dig, helige Gud,
att vi ofta och på många sätt har syndat
med tankar, ord och gärningar.
Tänk på oss i barmhärtighet
och förlåt oss för Jesu Kristi skull
vad vi har brutit.

eller

Gud, du ser mig som jag är.
Ge mig din förlåtelse och kärlek.
Möt mig i din nattvard i dag.
Ge mig din kraft i min svaghet.
Hjälp mig att leva som ditt barn.

Som syndabekännelse kan också användas *Barmhär-
tige Gud, gode Fader* (moment 12 B s. 12).

Avlösning

P Du som ber om dina synders förlåtelse,
på Jesu Kristi uppdrag säger jag dig:
Dina synder är dig förlåtna.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

På vår Herres Jesu Kristi uppdrag
och med hans egna ord säger jag dig:
Min vän, dina synder förlåtes dig.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

Begär du dina synders förlåtelse för Jesu Kristi skull,
så är i kraft av Guds ord och löfte fast och visst
att Gud av nåd förlåter dig alla synder.
Och denna förlåtelse tillsäger jag dig nu
på vår Herres Jesu Kristi befallning.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

Tacksägelsebön

P Gud, vår Fader,
tack för att vägen till dig
alltid är öppen genom Jesus Kristus.
Hjälp oss att hålla fast vid ditt löfte
och leva i din förlåtelse.
Stärk vår tro, öka vårt hopp
och uppliva vår kärlek. Amen.

eller

Käre Fader i himmelen.
Tack för din förlåtelse.
Hjälp oss att leva i den.
Låt oss i tro ta emot din Son

och stärk vår kärlek med hans kärlek.
 Bevara oss i hoppet om en evighet hos dig,
 du som redan här låter oss finna himmelrikets skatt
 i din Sons nattvard. Amen.

Om gudstjänsten inletts med ingångspsalmsalm, kan man här sjunga introitus med församlingsomkväde eller gammalkyrklig introitus. Om gudstjänsten inletts med orgelmusik, sjungs här ingångspsalmsalm eller introitus med församlingsomkväde eller gammalkyrklig introitus. Om gudstjänsten inletts med gammalkyrklig introitus, sjungs här en ingångspsalmsalm. Efter tacksägelsebönen eller introitus eller ingångspsalmsalm säger prästen:

P Helige Herre Gud, helige starke Gud,
 helige barmhärtige Frälsare, du evige Gud,
 förbarma dig över oss.

Härefter följer *Herre, förbarma dig* (moment 3).

2 B Inledningsord

P Stora och underbara är dina verk,
 Herre Gud, du allsmäktige;
 rättfärdiga och rätta är dina vägar, du folkens konung.
 Vem skulle inte frukta dig och prisa ditt namn?
 Du allena är helig,
 och alla folk skall komma och tillbedja inför dig.
 Helige Herre Gud, helige starke Gud,
 helige barmhärtige Frälsare, du evige Gud,
 förbarma dig över oss.

3 Herre, förbarma dig

P Herre, förbarma dig [över oss].
 F Herre, förbarma dig [över oss].
 P Kristus, förbarma dig [över oss].
 F Kristus, förbarma dig [över oss].
 P Herre, förbarma dig [över oss].
 F Herre, förbarma dig [över oss].

Orden inom klammer kan uteslutas. *Herre, förbarma dig* kan sjungas eller läsas sexfaldigt eller trefaldigt. Det kan också sjungas niofaldigt i växelsång.

eller

P Herre, du blev vår broder.
 Du känner vår nöd.
 Du bar den på ditt kors.
 Ge oss din frälsning.
 F Herre, förbarma dig.

- P Kristus, du är den levande Herren.
Du är hos oss efter ditt löfte.
Bevara oss i din närhet.
- F Kristus, förbarma dig.
- P Herre, du sitter på Faderns högra sida.
Bed för oss och styrk vår tro.
Vi ser mot din tillkommelses dag.
Du, vår Herre, kom.
- F Herre, förbarma dig.

Herre, du blev vår broder sjungs eller läses.

4 Lovsången

- P Ära vare Gud i höjden
och frid på jorden,
till människorna ett gott behag.
- Församlingen står upp och sjunger i växelsång med
kören eller prästen:
- F Vi lovar dig, vi välsignar dig, vi tillber dig,
vi prisar och ärar dig.
- Kör/P Vi tackar dig för din stora härlighet,
Herre Gud, himmelske konung, Gud Fader allsmäktig.
- F Vi lovar dig, vi välsignar dig, vi tillber dig,
vi prisar och ärar dig.
- Kör/P Herre, Guds enfödde Son, Jesus Kristus,
Herre Gud, Guds Lamm, Faderns Son,
du som borttager världens synder,
förbarma dig över oss.
- F Vi lovar dig, vi välsignar dig, vi tillber dig,
vi prisar och ärar dig.
- Kör/P Ty du är allena helig, du allena Herre,
du allena den Högste, Jesus Kristus,
med den helige Ande, i Guds Faderns härlighet.
- F Vi lovar dig, vi välsignar dig, vi tillber dig,
vi prisar och ärar dig. Amen.

I stället för *Vi lovar dig* kan en av följande lovsånger användas.

- F Vi prisar dig, vi tillber dig, vi tackar dig för dina verk.
Herre Gud, evige konung, vår himmelske Fader.
Herre Guds Son, vår broder, Jesus Kristus.
Helige Ande, livets källa, vår hjälp och tröst. Amen.

eller

- F Allena Gud i himmelrik. (Sv. ps. 24: 1 [3, 5])

II ORDETS GUDSTJÄNST

5 Kollektbön

Församlingen förblir stående. Kollektbönen kan inledas med salutationen, som sjungs eller läses.

- P Herren vare med er.
F Med dig vare ock Herren.
P Låt oss bedja.

Prästen ber dagens kollektbön (nedan s. 95). En av de alternativa kollektbönerna (nedan s. 107) kan i stället användas.

6 Textläsning

Församlingen förblir stående. Dagens epistel läses av lekman eller prästen. Läsningen inleds med orden: *Så står skrivet i . . .*

Som epistel kan under andra och tredje årgången läsas den till dessa årgångar hörande aftonsångstexten.

I stället för episteln kan dagens gammaltestamentliga text (nedan s. 117) läsas, av lekman eller prästen. Läsningen inleds med orden: *Så står skrivet i . . .*

Alternativt kan både den gammaltestamentliga texten och episteln läsas i omedelbar följd. En psaltarpsalm med församlingsomkväde eller en svensk psalm kan förekomma mellan läsningarna.

Om episteln utgör predikotext, läses den omedelbart före predikan (moment 9). Under moment 6 läses då den gammaltestamentliga texten. Om den gammaltestamentliga texten utgör predikotext, läses denna text före predikan. Under moment 6 läses då endast episteln.

7 Gradualpsalm

8 Evangelium

Församlingen reser sig upp. Texten läses av prästen från altaret, ambo i koret eller predikstolen. Texten kan också läsas av lekman. Läsningen inleds med orden: *Hör Herrens ord i . . . evangelium.*

Som evangelium läses första, andra eller tredje årgångens evangelietext för dagen i evangelieboken. På de större högtidsdagarna läses dock alltid första årgångens evangelium, varvid andra eller tredje årgångens evangelium kan utgöra predikotext, uppläst i samband med predikan. Efter evangeliet kan sjungas evangeliemotett eller annan körsång med anknytning till evangeliet.

9 Predikan

Predikan sker från ambo eller predikstolen. I senare fallet kan den föregås av en psalm, försåvitt inte körsång har förekommit.

Predikan hålls över det upplästa evangeliet eller särskild predikotext. Denna utgörs av dagens epistel eller aftonsångstext eller gammaltestamentliga text, som uppläses av prästen eller lekman. Församlingen står upp under läsningen.

10 Trosbekännelse

Den apostoliska eller nicenska trosbekännelsen läses. En kyrkvård, någon annan lekman eller prästen kan inleda med orden: *Låt oss stämma in i kyrkans bekännelse.* Församlingen står upp.

Vi tro på Gud Fader allsmäktig,
himmelens och jordens skapare.
Vi tro ock på Jesus Kristus,
hans enfödde Son, vår Herre,
vilken är avlad av den helige Ande,
född av jungfrun Maria, pinad under Pontius Pilatus,
korsfäst, död och begravnen, nederstigen till dödsriket,
på tredje dagen uppstånden igen ifrån de döda,
uppstigen till himmelen,
sittande på allsmäktig Gud Faders högra sida,
därifrån igenkommande till att döma levande och döda.
Vi tro ock på den helige Ande,
en helig, allmännelig kyrka,
de heligas samfund, syndernas förlåtelse,
de dödas uppståndelse och ett evigt liv.

eller

Jag tror på en enda Gud, allsmäktig Fader,
skapare av himmel och jord,
av allt vad synligt och osynligt är;
och på en enda Herre,
Jesus Kristus, Guds enfödde Son,
född av Fadern före all tid,
Gud av Gud, ljus av ljus, sann Gud av sann Gud,
född och icke skapad, av samma väsen som Fadern,
på honom genom vilken allting är skapat;
som för oss människor och för vår salighets skull
har stigit ned från himmelen och tagit mandom
genom den helige Ande av jungfrun Maria
och blivit människa;
som ock har blivit för oss korsfäst under Pontius Pilatus,
lidit och blivit begravnen;
som på tredje dagen har uppstått, efter skrifterna,

och stigit upp till himmelen och sitter på Faderns högra sida;
 därifrån igenkommande i härlighet
 till att döma levande och döda,
 på vilkens rike icke skall varda någon ände;
 och på den helige Ande, Herren och livgivaren,
 som utgår av Fadern och Sonen,
 på honom som tillika med Fadern och Sonen tillbedes och äras,
 och som har talat genom profeterna;
 och på en enda, helig, allmännelig och apostolisk kyrka.
 Jag bekänner ett enda dop, till syndernas förlåtelse,
 och förväntar de dödas uppståndelse
 och den tillkommande världens liv. Amen.

Trosbekännelsen kan i stället läsas efter evangeliet (moment 8). I så fall sjungs eventuell evangeliemotett eller annan körsång med anknytning till evangeliet först efter trosbekännelsen.

Efter trosbekännelsen (eller efter predikan, om trosbekännelsen lästs före denna) kan körsång förekomma.

11 Tillkännagivanden

Påbjudna kungörelser, såsom böndagsplakatet, läses.

Uppgifter om gudstjänster och övrig församlingsverksamhet lämnas genom anslag på församlingens anslagstavla eller på blad som utdelas i kyrkan eller muntligt här. Kollektändamålet anges.

Särskild förbön för sjuk(a) sker här med t.ex. en bön ur *Att bedja i dag* (En liten bönbok) eller med orden: *Herre, kom till NN med din kraft*. Förbönen kan även ske i den allmänna kyrkobönen (moment 12), om denna utgörs av *Herre, vår Gud, styrk och led din kyrka* eller *Herre, vi ber för den värld som du har skapat*. Den kan också formuleras fritt.

Dop, lysning till äktenskap och dödsfall tillkännages tillsammans med korta förböner, t.ex. följande:

Dop — *Herre, bevara dem i din kärlek.*

Lysning — *Herre, låt deras kärlek växa i din kärlek.*

Dödsfall — *Herre, låt ditt eviga ljus lysa för dem.*

Dessa tillkännagivanden och förböner kan i stället infogas i den allmänna kyrkobönen (moment 12), om denna utgörs av *Herre, vi ber för den värld som du har skapat* eller *För din kyrka i världen*, eller formuleras fritt.

12 Allmän kyrkobön eller Allmän kyrkobön med skriftermål

Om skriftermål förrättats i högmässans inledning (moment 2 A), används moment 12 A, i annat fall moment 12 B, Allmän kyrkobön med skriftermål.

Bönen förrättas av prästen från predikstolen, ambo

eller altaret. I sistnämnda fallet kan den föregås av en psalm. Kollekten kan insamlas under denna eller tillredelsepsalmen.

Kyrkobönen kan även bedjas av en eller flera lek-män.

12 A Allmän kyrkobön

Någon av följande böner används. Man kan också välja någon av kyrkobönerna nedan s. 113 eller litanian nedan s. 111, eller en fritt formulerad förbön för kyrkan, världen, dem som är i nöd etc.

P Låt oss bedja.

P Herre vår Gud, styrk och led din kyrka.
Samla ditt folk kring Ordet och sakramenten.
Låt ditt evangelium spridas i hela världen
och väcka levande tro.
Ge dina vittnen kraft när de får lida för din skull.
Skydda och bevara vårt land.
Led alla som har ansvar i samhället.
Skänk världen fred.
Välsigna vårt arbete
och ge oss dagligt bröd att dela med varandra.
Låt våra hem präglas av sammanhållning, trygghet och
öppenhet.
Hjälp också församlingen att bli ett hem
där unga och gamla möts i bön, arbete och vänskap.
Gå med oss till de ensamma, de sjuka och fattiga,
alla som behöver vår omtanke och vårt bistånd.
(Särskilt ber vi för . . .)
Följ oss hela livet med din nåd
och låt oss till sist komma hem
till din eviga glädje. Amen.

eller

P Herre, vi ber för den värld som du har skapat.
Befria den från själviskhet och misstro, från våld och krig.
Gör den beboelig för människorna.
Låt ditt rike ta gestalt och din vilja ske på jorden.
Herre, förbarma dig.

F Kristus, förbarma dig. Herre, förbarma dig.

P Herre, vi ber för din kyrka.
Ge henne tro och kärlek,
så att hon kan tjäna dig och ditt rike.
Gör henne öppen för människornas nöd,
öm och fast, vaksam och trogen.
Herre, förbarma dig.

F Kristus, förbarma dig. Herre, förbarma dig.

- P Herre, vi ber för alla människor.
Du ser vad de behöver: kom till dem med din hjälp.
Du ser de ensamma: var dem nära.
Du ser de oroliga: ge dem frid.
Tänk på dem som vi nu tyst nämner för dig: . . .
(Vi ber för dem som har begärt församlingens förbön: . . .)
Herre, förbarma dig.
- F Kristus, förbarma dig. Herre, förbarma dig.
- P Herre, vi ber för dem som genom dopet
har blivit upptagna i vår församling: . . .
Bevara dem i din kärlek.
- F Herre, hör vår bön.
- P Herre, vi ber för hemmen i vår församling
och för dem som skall bli äkta makar: . . .
Bevara dem i din kärlek.
- F Herre, hör vår bön.
- P Herre, vi ber för dem
som har tagits ifrån oss genom döden: . . .
Bevara dem i din kärlek.
- F Låt ditt eviga ljus lysa för dem.
- P Herre, vi tackar dig för att du hör innan vi ropar.
Vi är för ringa för all din nåd och trofasthet.
- F Dig vare ära i evighet. Amen.

Härefter följer Nattvardens gudstjänst (s. 17).

12 B Allmän kyrkobön med skriftermål

Skriftermålet kan föregå (I) eller infogas i (II) den allmänna kyrkobönen.

I Skriftermål och allmän kyrkobön

Syndabekännelse

- P Låt oss bedja och bekänna.

Församlingen kan läsa med i syndabekännelsen.

Barmhärtige Gud, gode Fader.
Du har tålmod med oss.
Du förlåter var och en som ångrar sina synder.
Från släkte till släkte varar din trofasthet.

Herre, inför dig bekänner jag att jag har syndat
och gjort det som är ont i dina ögon.
Jag är inte värd din godhet,

men tänk inte på mina överträdelser
och handla inte med mig så som jag har förtjänat.
Tag emot mig i nåd.
Hjälp mig, Gud, min Frälsare.
Förlåt vad jag har försummat och brutit.
Skapa om mitt hjärta med din helige Ande,
så att jag kan börja ett nytt liv efter din vilja.

Som syndabekännelse kan också användas en av
bönerna i moment 2 A (s. 4).

Avlösning

P Du som ber om dina synders förlåtelse,
på Jesu Kristi uppdrag säger jag dig:
Dina synder är dig förlåtna.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

På vår Herres Jesu Kristi uppdrag
och med hans egna ord säger jag dig:
Min vän, dina synder förlåtes dig.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

Begär du dina synders förlåtelse för Jesu Kristi skull,
så är i kraft av Guds ord och löfte fast och visst
att Gud av nåd förlåter dig alla synder.
Och denna förlåtelse tillsäger jag dig nu
på vår Herres Jesu Kristi befallning.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

Tacksägelsebön

P Gud, vår Fader,
tack för att vägen till dig
alltid är öppen genom Jesus Kristus.
Hjälp oss att hålla fast vid ditt löfte
och leva i din förlåtelse.
Stärk vår tro, öka vårt hopp
och uppliva vår kärlek. Amen.

eller

Käre Fader i himmelen.
Tack för din förlåtelse.
Hjälp oss att leva i den.
Låt oss i tro ta emot din Son

och stärk vår kärlek med hans kärlek.
Bevara oss i hoppet om en evighet hos dig,
du som redan här låter oss finna himmelrikets skatt
i din Sons nattvard. Amen.

Allmän kyrkobön

Som kyrkobön används en av bönerna i moment 12 A
(ovan s. 11).

II Allmän kyrkobön med infogat skriftermål

Alternativ A eller B används. Församlingen kan läsa
med i syndabekännelsen, varefter prästen meddelar
avlösningen.

P Låt oss bedja.

Alternativ A

Kyrkobön

P Gud, av din förlåtelse lever vi.
Därför ber vi nu till dig
för din kyrka i hela världen.
Ena och förnya henne med din Ande.
Hjälp oss att ta ansvar för henne.
Befria oss från tröghet och ängslan,
så att världen kan se att din kärlek verkar.

Gud, vi ber till dig
för alla som lider under krig och katastrofer,
rashat och sociala orättvisor.
Vi ber för de torterade.
Hindra oss från att ta andras lidanden med ro.
Ge oss förstånd, fantasi och kraft att hjälpa.

Vi ber för vårt land och folk,
för konung, regering och riksdag.
Hjälp oss att vårda naturen
och ta väl vara på dess tillgångar.
Hjälp oss att skapa ett bättre samhälle
med rättvisa och trygghet för alla.

Vi ber för dem som saknar hälsa och arbete,
för de bortglömda, de ensamma, de utfrusna,
för de barn som misshandlas och försummas.
Ge oss blick för den dolda nöden
och mod att gripa in.

Syndabekännelse

P Gud, av din förlåtelse lever vi.
För dig vill vi nu bekänna vår synd,
vår självgodhet som hindrar oss

från att växa och utvecklas i tro,
vårt ägandebegär som binder oss vid tingen
och skiljer oss från dig,
våra fördomar som hindrar oss från att se medmänniskan
så som vår Frälsare såg henne,
och hjälpa henne så som han gjorde.
Befria oss, förlåt oss
för Jesu Kristi skull.

Avlösning

P Du som ber om dina synders förlåtelse,
på Jesu Kristi uppdrag säger jag dig:
dina synder är dig förlåtna.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

På vår Herres Jesu Kristi uppdrag
och med hans egna ord säger jag dig:
Min vän, dina synder förlåtes dig.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

Begär du dina synders förlåtelse för Jesu Kristi skull,
så är i kraft av Guds ord och löfte fast och visst
att Gud av nåd förlåter dig alla synder.
Och denna förlåtelse tillsäger jag dig nu
på vår Herres Jesu Kristi befallning.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

F Gud, vi tackar dig.

*Alternativ B**Kyrkobön*

P För din kyrka i världen,
för hennes gudstjänst och arbete bland människor,
för hennes uppgift att bära bud om frälsning och fred
ber vi till dig, Herre vår Gud.

F Herre, hör vår bön.

P Vi ber för dem som genom dopet
har blivit upptagna i vår församling: . . .
Bevara dem i din kärlek.

F Herre, hör vår bön.

- P Vi ber för hemmen i vår församling
och dem som skall bli äkta makar: . . .
Bevara dem i din kärlek.
- F Herre, hör vår bön.
- P Vi ber för dem
som har tagits ifrån oss genom döden: . . .
Bevara dem i din kärlek.
- F Låt ditt eviga ljus lysa för dem.
- P För vårt land och folk,
för konung, regering och riksdag,
för vårt arbete och vår helg
ber vi till dig, Herre vår Gud.
- F Herre, hör vår bön.
- P För den värld som har glömt att alla människor är dina
barn,
för dem som är indragna i krigets elände,
för dem som lider under rasförtryck och sociala orättvisor,
för dem som kämpar för sitt människovärde
ber vi till dig, Herre vår Gud.
- F Herre, hör vår bön.
- P För dem som är ensamma,
för dem som har svårigheter med sitt arbete,
med sitt hem och sina barn,
för dem som glider utanför mänsklig gemenskap,
för dem som plågas av kroppslig och själslig nöd,
för dem som har svårigheter med sin tro
ber vi till dig, Herre vår Gud.
- F Herre, hör vår bön.

Syndabekännelse

- P Låt oss nu bekänna vår synd och skuld.
- P Herre, vi har del i ansvaret för våra medmänniskors nöd.
Vi känner den som en skuld inför dig och vår nästa.
Vi bekänner den för dig
och ber dig förlåta vad vi har syndat
genom det vi har gjort och det vi har försummat att göra.
Hör vår bön och bekännelse för din Sons skull,
han som gav sitt liv för oss syndare.

Avlösning

- P Du som ber om dina synders förlåtelse,
på Jesu Kristi uppdrag säger jag dig:

dina synder är dig förlåtna.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

På vår Herres Jesu Kristi uppdrag
och med hans egna ord säger jag dig:
Min vän, dina synder förlåtes dig.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

Begär du dina synders förlåtelse för Jesu Kristi skull,
så är i kraft av Guds ord och löfte fast och visst
att Gud av nåd förlåter dig alla synder.
Och denna förlåtelse tillsäger jag dig nu
på vår Herres Jesu Kristi befallning.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

F Gud, vi tackar dig.

III NATTVARDENS GUDSTJÄNST

13 Tillredelsen

Tillredelsepsalm sjungs. Kyrkvärdarna och andra medhjälpare kan under den bära fram nattvardsgåvorna som prästen tillreder.

Kollekten insamlas — om det inte skett under psalmen före den allmänna kyrkobönen (moment 12) — och kan bäras fram till altaret.

Efter psalmen kan följande bön bedjas. Medhjälparna står då kvar i koret.

P Herre, bröd och vin bär vi fram
och vad vi har samlat till hjälp åt vår nästa.
Av ditt ger vi åt dig.
Till dig bär vi fram oss själva sådana vi är
med all vår oro, all vår glädje. Amen.

Medhjälparna återvänder till sina platser.

14 Lovsägelsen

Lovsägelsens inledning

Prästen sjunger eller säger:

- P Upplyft era hjärtan.
Församlingen reser sig upp och svarar:
- F Vi lyfter dem till Herren.
- P Tacka Herren vår Gud.
- F Han ensam är värd vårt lov.

Lovsägelsens fortsättning

Prästen fortsätter med en av följande böner, vilka alla har samma avslutning (nedan s. 20). Församlingen förblir stående.

- P Vi tackar dig, Gud,
för att du är en Fader för oss människor,
för att du nämner oss alla vid namn
och håller världen i dina händer.
Ty därtill har du skapat oss
och därför gav du oss livet,
att vi skulle höra samman med dig
och bli ditt folk på denna jord.

eller (särskilt under Fastan)

Vi tackar dig, Gud,
för att din Son gick lidandets och lydnadens väg,
för att den som tror på honom är räddad från död till liv,
för att han i sin nattvard
ger oss det yttersta beviset på sin kärlek.

eller (Advent)

Vi tackar dig, Gud,
för Jesus Kristus
som du har sänt med glädjens budskap för de fattiga,
frihet för de fångna och syn för de blinda.
Välsignad vare han som kommer, i Herrens namn.

eller (Jul)

Vi tackar dig, Gud,
för att du så älskade världen
att du lät din Son bli människa för vår skull.
I honom får vi bli ditt folk,
frälsta från mörkret till ditt underbara ljus.

eller (Påsk)

Vi tackar dig, Gud,
för att du har uppväckt din Son från de döda
och så fött oss på nytt till ett levande hopp.
Vi tackar dig för att du i nattvarden
låter oss få del av Kristi uppståndelses kraft.

eller (Pingst)

Vi tackar dig, Gud,
för att du har upphöjt din Son, vår Frälsare, till din högra
sida
och sänt din Ande för att leda, trösta och styrka oss.
I honom skall alla folk och tungomål förhärliga ditt namn.

eller (Andra—Fjärde söndagen i Advent, Alla Helgons dag
och vid kyrkoårets slut)

Vi tackar dig, Gud,
för att du ger oss en framtid och ett hopp.
Hjälp oss att vaka och bedja med din stora dag för ögonen.
Låt oss fira denna nattvard som himmelrikets måltid,
och låt oss en gång få dricka av det nya vinet i ditt rike.

I stället för ovanstående kyrkoårsanknutna böner kan
prästen läsa en av de följande.

Ja, det är gott att tacka dig, Herre vår Gud,
och att lovsjunga ditt namn, du den Högste,
att om morgonen förkunna din nåd
och när natten har kommit din trofasthet.
Genom Jesus Kristus har du lärt oss
att människan lever inte blott av bröd
utan av ditt ord.
Han är själv det levande Ordet,
brödet som ger världen liv.

eller

Det är i sanning rätt och saligt,
det är vår glädje att lovsjunga, tacka och tillbedja dig,
Herre vår Gud,
alltid och överallt i ditt väldiga rike.
Över hela jorden går ditt Ord ut
att möta människor och gripa in i deras liv.
Över hela jorden följer ditt Ord oss
— det Ord som är Jesus Kristus, vår medmänniska här och
nu.

Över hela jorden sker under
då människor känner igen din Son som sin Broder och
Frälsare
och lär av honom ditt namn som är Fader
och ser i honom ditt väsen som är kärlek.

eller

Det är i sanning rätt och saligt,
det är vår glädje att lovsjunga, tacka och tillbedja dig,
Herre vår Gud,
för alla dina välgärningar

och främst för din Son, vår Frälsare.
Kvällen före sitt lidande bad han
att alla skulle bli ett i dig, i honom, i helig Ande.
Vi tackar dig för att du bönhör honom,
och vi längtar efter att bli fullkomligt förenade.
Så skall världen veta att Jesus är din Son
och att han älskar oss så som du älskar honom.

eller

Ja, det är gott att tacka dig, Herre vår Gud,
och att lovsjunga ditt namn, du den Högste,
att om morgonen förkunna din nåd
och när natten har kommit din trofasthet.
Du ger oss allt: liv och hälsa,
hem och arbete, vänskap och kärlek.
Du lät din Son leva
som en människa bland människor,
dö en människas död, oss till frälsning,
och stå upp till gudomligt liv utan gräns.
Du gav oss den helige Ande,
kärlekens Ande i en hård värld,
hjälparen och tröstaren
som inte lämnar oss ensamma med sorgen.
I honom är du hos oss alla dagar.

Lovsägelsens avslutning

- P Därför vill vi med dina trogna i alla tider
och med hela den himmelska härskaran
prisa ditt namn och tillbedjande sjunga:
- F Helig, helig, helig är Herren Sebaot.
Himlarna och jorden är fulla av hans härlighet.
Hosianna i höjden.
Välsignad vare han som kommer, i Herrens namn.
Hosianna i höjden.

15 Nattvardsbönen

Prästen läser en av bönerna A—F.

Nattvardsbön A

- P Vi tackar dig, du himmelens och jordens Herre,
som öppnar din hand och mättar allt levande med nåd.
Du ger oss dagligt bröd, hälsa och kraft.
Du låter åkrarnas korn och bergens druvor
mogna till bröd och vin.
Du dukar för oss ditt bord.

Låt din Ande röra vid oss och dessa gåvor,
så att vi här får del av
det himmelska bröd och den välsignade kalk
som är Kristi lekamen och blod.

Ty i den natt då han blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.

Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.

Gör detta till min åminnelse.

Likaså tog han kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:

Drick av den alla.

Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.

Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

Herre, vi minns natten då de dina övergav dig
— vi var med bland dem som svek.

Vi minns ditt lidande på korset och din uppståndelse
— vi såg den tomma graven och mötte dig levande.

Vi minns din himmelsfärd
— vi stod under dina välsignande händer.

Allt detta är nära och nu.

Här är platsen där du har sagt att du vill möta oss.

Fortsättning nedan s. 25 moment 16.

Nattvardsbön B

P Vi tackar dig, du himmelens och jordens Herre,
som öppnar din hand och mättar allt levande med nåd.
Du ger oss dagligt bröd, hälsa och kraft.
Du låter åkrarnas korn och bergens druvor
mogna till bröd och vin.
Du dukar ditt bord för oss.
Låt din Ande röra vid oss och dessa gåvor,
så att vi här får del av
det himmelska bröd och den välsignade kalk
som är Kristi lekamen och blod.

Ty i den natt då han blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.

Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.

Gör detta till min åminnelse.

Likaså tog han kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.
Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

P + F Din död förkunnar vi.
 Din uppståndelse bekänner vi.
 Din återkomst förbidar vi.

P Här ser vi din Sons lidande och död,
 hans uppståndelse från de döda
 och hans liv i härlighet hos dig.
 Här möter vi honom som ber för oss
 och som skall komma för att döma levande och döda
 den dag du bestämmer.
 Vi tackar dig, Gud,
 för löftet om nya himlar och en ny jord
 där rättfärdighet bor.
 Vi tackar dig för hoppet om en salig uppståndelse
 genom din Son, vår Frälsare.

Fortsättning nedan s. 25 moment 16.

Nattvardsbön C

P Vi lovar dig, Gud, som håller himmel och jord i din hand.
 I dig är det som vi lever och rör oss och är till.
 Din nåd är bättre än liv. Dig skall våra läppar prisa.
 Vi tackar dig som sände din Son för att frälsa världen.
 Vi tackar dig som lät honom lida döden på korset
 för att så upphöja honom
 och ge honom det namn som är över alla namn.
 Efter hans instiftelse firar vi nu nattvard.
 Låt din Ande röra vid oss och dessa gåvor.
 Visa oss att denna nattvard är din Sons offer
 som en gång för alla har försonat världen med dig.

Ty i den natt då han blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.

Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.
Gör detta till min åminnelse.

Likaså tog han kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.

Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod

som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

P + F När vi äter detta bröd
och dricker detta vin
förkunnar vi Herrens död,
till dess han kommer åter.

P Helige Fader,
gör oss alla som delar detta bröd och denna kalk
till ett i kärleken genom den helige Ande,
till ett i tron på dig och den du har sänt, Jesus Kristus.
Genom honom, med honom och i honom tillhör dig
all ära och lovsång.

F Amen.

Fortsättning nedan s. 25 moment 16.

Nattvardsbön D

P Herre, av ditt ger vi åt dig.
Välsigna oss och dina gåvor.
Gör denna nattvard till det himmelska gästabudet
för din Sons skull,
han som var död men har fått liv igen.
Tack för att vi får vara med,
vi förlorade söner och döttrar
som genom din Son är återfunna.

Gud, din kärlek drar oss till dig.
Så älskade du världen att du utgav Jesus Kristus
för att i honom försona allt med dig själv.
Din kärlek blödde när Maria födde sin Son.
Din kärlek blödde när han dog på sitt kors.
Din kärlek segrade när han gick ut ur graven
och steg upp till din högra sida.
Gud, din kärlek drar oss till dig
här i din Sons nattvard.

I den natt då han blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.

Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.
Gör detta till min åminnelse.
Likaså tog han kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.
Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod

som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

Fortsättning nedan s. 25 moment 16.

Nattvardsbön E

- P Vi tackar dig, helige Fader,
för att du låter ditt namn bo i våra hjärtan
och genom Jesus Kristus har givit oss kunskap, tro och
odödlighet.
- F Dig vare ära i evighet.
- P Allsmäktige Fader, du har skapat allt,
och du ger oss människor mat och dryck.
Åt din kyrka har du skänkt den andliga mat och dryck
som ger evigt liv genom Jesus Kristus.
Framför allt tackar vi dig
för att du har all makt i himmelen och på jorden.
- F Dig vare ära i evighet.
- P I den natt då vår Herre Jesus Kristus blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.
Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.
Gör detta till min åminnelse.
Likaså tog han kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.
Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.
- P + F När vi äter detta bröd
och dricker detta vin
förkunnar vi Herrens död,
till dess han kommer åter.
- P Liksom åkrarnas korn och bergens druvor
har blivit ett i brödet och vinet,
så förena oss med varandra och med Herren Jesus Kristus.

Fortsättning nedan s. 25 moment 16.

Nattvardsbön F

- P Lovad vare du, himmelens och jordens Herre.
Du har förbarmat dig över människors barn

och utgivit din enfödde Son
för att var och en som tror på honom
inte skall förgås utan ha evigt liv.
Vi tackar dig för den frälsning
du har berett oss genom Jesus Kristus.
Sänd din Ande att tända en levande tro
och bereda oss att rätt fira vår Frälsares åminnelse,
så att vi kan ta emot honom då han kommer till oss
i sin heliga nattvard.

I den natt då vår Herre Jesus Kristus blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.
Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.
Gör detta till min åminnelse.
Likaså tog han kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.
Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

16 Fader vår

Som inledning kan prästen säga:

P I den helige Ande och med alla dina trogna
ber vi nu den bön som din Son själv har lärt oss.

P + F Fader vår som är i himmelen.
Helgat varde ditt namn.
Tillkomme ditt rike.
Ske din vilja, såsom i himmelen så ock på jorden.
Vårt dagliga bröd giv oss i dag,
och förlåt oss våra skulder,
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro,
och inled oss icke i frestelse
utan fräls oss ifrån ondo.
Ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet.
Amen.

17 Brödsbrytelsen

Prästen tar ett nattvardsbröd, bryter det och säger:
(Momentet kan utgå.)

P Herre Jesus Kristus,
så som vi nu bryter brödet,

bröts din kropp ned i döden.
Genom din uppståndelse blev det brutna helat.

eller

Herre Jesus Kristus,
så som vi nu bryter brödet
bröts din kropp ned i döden.
Genom din uppståndelse blev det brutna helat.
I en söndrad och brusten värld
är din försoning vårt enda hopp.
Ena allt som är splittrat.
För din kristenhet samman i tron på
en Fader och en Frälsare.
Låt jordens folk finna väg till varandra i fred.

18 Herrens frid

P Herrens frid vare med er.

Församlingen reser sig upp. Fridshälsning kan utväxlas mellan nattvardsgästerna.

19 O Guds Lamm

F O Guds Lamm som borttager världens synder,
förbarma dig över oss.
O Guds Lamm som borttager världens synder,
förbarma dig över oss.
O Guds Lamm som borttager världens synder,
giv oss din frid.

Alternativt kan församlingen sjunga *O Guds Lamm* under utdelandet.

20 Utdelandet

P Kom, nu är allt redo.

Nattvardsgästerna går fram och tar emot brödet och vinet. Till varje nattvardsgäst säger prästen:

P Kristi lekamen, för dig utgiven.

Kristi blod, för dig utgjutet.

Om nattvardsgästen samtidigt tar emot både brödet och vinet (intinktion), säger prästen: *Kristi lekamen och blod, för dig utgivna.*

Om icke prästvigd medlem av Svenska kyrkan med vederbörligt tillstånd biträder vid utdelandet, går medhjälparen till altaret när utdelandet skall börja, medverkar vid utdelandet efter tjänstgörande prästs anvisning, uttalar därvid distributionsorden och återgår efter utdelandet till sin plats i församlingen.

Om utdelandet sker vid slutna duklag, säger prästen sedan alla i duklaget tagit emot nattvardsgåvorna:

P Ni har nu mottagit Kristi lekamen och blod.
Han bevare er till evigt liv. Amen.

Gå i Herrens frid.

Om utdelandet sker vid obrutet duklag, säger prästen efter utdelandet:

P Vi har nu mottagit Kristi lekamen och blod.
Han bevare oss till evigt liv. Amen.

Under utdelandet kan förekomma orgelmusik, körsång eller psalmsång.

21 Bön efter utdelandet

P Låt oss bedja.

Prästen eller någon annan ber en av följande böner.

Vi tackar dig, vår Gud och Fader,
för att du genom din Son Jesus Kristus
har stiftat den heliga nattvarden
till vår tröst och salighet.

Vi ber dig:

ge oss nåden att så fira Jesu åminnelse på jorden
att vi får vara med om den stora nattvarden i himmelen.

F Amen.

eller

P Herre Jesus Kristus, du som har kallat oss till din nattvard,
vi tackar dig av allt hjärta för att du i din barmhärtighet
här har givit dig själv åt oss
och uppfyllt och omslutit oss med din godhet.
Herre, bli kvar hos oss.
Åt dig överlämnar vi oss.
Låt oss alltid leva nära dig.

F Amen.

eller

P Evige Gud, barmhärtige Fader,
vi tackar dig för att vi har fått ta emot
nådens bröd och välsignelsens kalk.
Låt oss leva i Kristi uppståndelses kraft,
våra medmänniskor till glädje,
ditt heliga namn till pris och ära.

F Amen.

eller

P Tack, Herre, för dina gåvor.
Tack för din kärlek, din förlåtelse, din närhet.
Herre, bli kvar hos oss.
Låt oss gå från denna nattvard med dig i våra hjärtan.
Hjälp oss att bära din kärlek vidare.
Din är makten och äran i evighet.

F Amen.

eller

P Kristus, du som blev ett svar på vår bön,
ett bröd för vår hunger,
hjälp oss nu att vara ditt svar till dem
som saknar vad vi äger i överflöd.
Hjälp oss att höra det rop som du har hört,
förstå den nöd som du har förstått,
tjäna den mänsklighet som du har tjänat.
Uppenbara för oss nattvardens hemlighet
— ett enda bröd och en enda mänsklighet.

F Amen.

eller

P Vi tackar dig, Herre,
för det innerlighetens mysterium vi åter fått dela med dig.
Liksom brödet och vinet blir ett med våra kroppa,
uppbyggande och förnyande,
så är du själv förenad med hela vår varelse.
Stärkta av måltidsrasten bryter vi glada upp,
lovprisande din eviga närvaro.

F Amen.

IV AVSLUTNING

Avslutningen tillgår på ett av följande sätt (A eller B).

Alternativ A

22 Lovpsalm

Församlingen reser sig upp och förblir stående under
välsignelsen och sändningsorden.

23 Välsignelsen

P Herren välsigne er och bevara er.
Herren låte sitt ansikte lysa över er och vare er nålig.

Herren vände sitt ansikte till er och give er frid.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.

F Amen.

eller

P Vår Herres Jesu Kristi nåd,
Guds kärlek och den helige Andes gemenskap
vare med er alla.

F Amen.

24 Sändningsord

P Gå i frid och tjäna Herren med glädje.

25 Postludium

Om procession äger rum, går den ut under postludiet.
Församlingen kan ansluta sig till den.

Postludiet kan också spelas före sändningsorden.
En psalm kan då sjungas när processjonen lämnar
kyrkan efter sändningsorden.

Alternativ B

22 Tacka och lova Herren

P Tacka och lova Herren.

Församlingen reser sig upp och förblir stående under
välsignelsen.

F Herren vare tack och lov.
Halleluja, halleluja, halleluja.

23 Välsignelsen

P Herren välsigne er och bevare er.
Herren låte sitt ansikte lysa över er och vare er nådig.
Herren vände sitt ansikte till er och give er frid.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.

F Amen, amen, amen.

24 Slutpsalm

25 Postludium

Om procession äger rum, går den ut under postludiet.
Församlingen kan ansluta sig till den. Postludiet kan
i stället spelas före slutpsalmen och processjonen gå
ut under denna.

TEMAMÄSSA

Med vederbörligt tillstånd kan som huvudgudstjänst med nattvard brukas temamässa. Anvisningar om sådan lämnas nedan i kapitel II A: 3 (s. 65).

HÖGMÄSSA UTAN NATTVÄRD

Före gudstjänstens början kan präst, kyrkvärd eller någon annan hälsa välkommen. En bön för gudstjänsten kan också förekomma.

Gudstjänsten förrättas från ambo i koret, eller från altaret. Inledningens skriftermål (moment 2 A) kan hållas från korttrappan. Om gudstjänstens förra del förrättats från ambo, kan prästen gå till altaret under psalmen efter predikan och förrätta återstoden av gudstjänsten därifrån. Om prästen inte sjunger, kan prästens partier i momenten *Herre, förbarma dig* och *Lovsången* samt i *litanian* utföras av försångare.

I INLEDNING

1 Ingång

Ingången utgörs av ingångspsalm eller introitus med församlingsomkväde.

Ingången kan i stället utgöras av endast gammalkyrklig introitus eller orgelmusik eller ingångspsalm jämte gammalkyrklig introitus.

Om introitus med församlingsomkväde eller gammalkyrklig introitus inte används, kan prästen efter ingångspsalmen sjunga eller säga:

P Helig, helig, helig är Herren Sebaot.
Hela jorden är full av hans härlighet.

2 Skriftermål eller Inledningsord

Inledningen kan utformas med skriftermål (A) eller med inledningsord (B). Om inledningsord används, förrättas skriftermål i samband med den allmänna kyrkobönen (moment 13 B).

2 A Skriftermål

P Herren är i sitt heliga tempel,
hans tron är i himmelen.
Kom, låt oss tillbedja och nedfalla,
låt oss knäböja för Herren, vår skapare.

Syndabekännelse

Församlingen kan läsa med i syndabekännelsen.

P Jag fattig syndig människa
bekänner av allt hjärta inför dig,
helige rättfärdige Gud, kärleksrike Fader,
att jag icke har älskat dig över allting,
icke min nästa såsom mig själv.
Mot dig och dina heliga bud har jag syndat
med tankar, ord och gärningar.
Jag vet att jag är värd att förkastas från ditt ansikte,
om du dömer mig så som jag har förtjänat.

Men nu har du, käre Fader, lovat
att med mildhet och nåd ta emot
alla som omvänder sig till dig,
och aldrig mer tänka på deras synder.
I tro på ditt löfte ber jag dig nu
att förlåta mig för Jesu Kristi skull.

eller

Gud, var mig nådig i din godhet,
utplåna mina överträdelser i din stora barmhärtighet.
Gör mig fri från all min skuld,
rena mig från min synd.
Ty jag känner mina brister
och min synd är alltid inför mig.
Det är mot dig jag har syndat
och gjort vad som är ont i dina ögon.
Vänd bort ditt ansikte från mina synder
och utplåna all min skuld.
Skapa i mig, Gud, ett rent hjärta
och gör mig på nytt frimodig och stark.
Driv mig inte bort från ditt ansikte
och tag inte din helige Ande ifrån mig.
Låt mig åter få glädjas över din frälsning
och håll mig uppe med villighetens ande.

eller

Vi bekänner inför dig, helige Gud,
att vi ofta och på många sätt har syndat
med tankar, ord och gärningar.
Tänk på oss i barmhärtighet
och förlåt oss för Jesu Kristi skull
vad vi har brutit.

Som syndabekännelse kan också användas *Barmhärtige Gud, gode Fader* (moment 13 B s 36).

Avlösning

P Du som ber om dina synders förlåtelse,
på Jesu Kristi uppdrag säger jag dig:

Dina synder är dig förlåtna.
 I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
 Amen.

eller

På vår Herres Jesu Kristi uppdrag
 och med hans egna ord säger jag dig:
 Min vän, dina synder förlåtes dig.
 I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
 Amen.

eller

Begär du dina synders förlåtelse för Jesu Kristi skull,
 så är i kraft av Guds ord och löfte fast och visst
 att Gud av nåd förlåter dig alla synder.
 Och denna förlåtelse tillsäger jag dig nu
 på vår Herres Jesu Kristi befallning.
 I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
 Amen.

Tacksägelsebön

P Gud, vår Fader,
 tack för att vägen till dig
 alltid är öppen genom Jesus Kristus.
 Hjälp oss att hålla fast vid ditt löfte
 och leva i din förlåtelse.
 Stärk vår tro, öka vårt hopp
 och uppliva vår kärlek. Amen.

Om gudstjänsten inletts med ingångspsalm, kan man
 här sjunga introitus med församlingsomkväde eller
 gammalkyrklig introitus. Om gudstjänsten inletts med
 orgelmusik, sjungs här ingångspsalm eller introitus
 med församlingsomkväde eller gammalkyrklig introitus.
 Om gudstjänsten inletts med gammalkyrklig introitus,
 sjungs här en ingångspsalm.

Efter tacksägelsebönen eller introitus eller ingångspsalm säger prästen:

P Helige Herre Gud, helige starke Gud,
 helige barmhärtige Frälsare, du evige Gud,
 förbarma dig över oss.

Härefter följer *Herre, förbarma dig* (moment 3).

2 B Inledningsord

P Stora och underbara är dina verk,
 Herre Gud, du allsmäktige;

rättfärdiga och rätta är dina vägar, du folkens konung.
Vem skulle inte frukta dig och prisa ditt namn?
Du allena är helig,
och alla folk skall komma och tillbedja inför dig.
Helige Herre Gud, helige starke Gud,
helige barmhärtige Frälsare, du evige Gud,
förbarma dig över oss.

Om prästen sjungit eller läst *Helig*, används följande inledningsord.

P Herren är i sitt heliga tempel,
hans tron är i himmelen.
Kom, låt oss tillbedja och nedfalla,
låt oss knäböja för Herren, vår skapare.
Saligt är det folk som vet vad jubel är,
de som vandrar, o Herre, i ditt ansiktes ljus.
Helige Herre Gud, helige starke Gud,
helige barmhärtige Frälsare, du evige Gud,
förbarma dig över oss.

3—11

Moment 3—11 tillgår på samma sätt som i högmässa med nattvard moment 3—11 (s. 6—10).

12 Psalm

Under psalmen går prästen till altaret. Kollekten kan insamlas och bäras fram till altaret.

13 Allmän kyrkobön eller Allmän kyrkobön med skriftermål

Om skriftermål förrättats i högmässans inledning (moment 2 A), beds den allmänna kyrkobönen (A). I annat fall sker skriftermål i samband med den allmänna kyrkobönen (B).

Kyrkobönen kan bedjas av prästen och/eller en eller flera lekmän.

13 A Allmän kyrkobön

Någon av följande böner används. Man kan också välja någon av bönerna nedan s. 113 eller litanian nedan s. 111, eller en fritt formulerad förbön för kyrkan, världen, dem som är i nöd etc.

P Herre vår Gud, styrk och led din kyrka.
Samla ditt folk kring Ordet och sakramenten.
Låt ditt evangelium spridas i hela världen
och väcka levande tro.
Ge dina vittnen kraft när de får lida för din skull.
Skydda och bevara vårt land.
Led alla som har ansvar i samhället.

Skänk världen fred.
Välsigna vårt arbete
och ge oss dagligt bröd att dela med varandra.
Låt våra hem präglas av sammanhållning, trygghet och
öppenhet.
Hjälp också församlingen att bli ett hem
där unga och gamla möts i bön, arbete och vänskap.
Gå med oss till de ensamma, de sjuka och fattiga,
alla som behöver vår omtanke och vårt bistånd.
(Särskilt ber vi för . . .)
Följ oss hela livet med din nåd
och låt oss till sist komma hem
till din eviga glädje. Amen.

eller

P Herre, vi ber för den värld som du har skapat.
Befria den från själviskhet och misstro, från våld och krig.
Gör den beboelig för människorna.
Låt ditt rike ta gestalt och din vilja ske på jorden.
Herre, förbarma dig.

F Kristus, förbarma dig. Herre, förbarma dig.

P Herre, vi ber för din kyrka.
Ge henne tro och kärlek,
så att hon kan tjäna dig och ditt rike.
Gör henne öppen för människornas nöd,
öm och fast, vaksam och trogen.
Herre, förbarma dig.

F Kristus, förbarma dig. Herre, förbarma dig.

P Herre, vi ber för alla människor.
Du ser vad de behöver: kom till dem med din hjälp.
Du ser de ensamma: var dem nära.
Du ser de oroliga: ge dem frid.
Tänk på dem som vi nu tyst nämner inför dig: . . .
(Vi ber för dem som har begärt församlingens förbön: . . .)
Herre, förbarma dig.

F Kristus, förbarma dig. Herre, förbarma dig.

P Herre, vi ber för dem som genom dopet
har blivit upptagna i vår församling: . . .
Bevara dem i din kärlek.

F Herre, hör vår bön.

P Herre, vi ber för hemmen i vår församling
och för dem som skall bli äkta makar: . . .
Bevara dem i din kärlek.

F Herre, hör vår bön.

- P Herre, vi ber för dem
som har tagits ifrån oss genom döden: . . .
Bevara dem i din kärlek.
- F Låt ditt eviga ljus lysa för dem.
- P Herre, vi tackar dig för att du hör innan vi ropar.
Vi är för ringa för all din nåd och trofasthet.
- F Dig vare ära i evighet. Amen.

Fortsättning nedan s. 37 moment 14.

13 B Allmän kyrkobön med skriftermål

Syndabekännelse

- P Låt oss bedja och bekänna.

Församlingen kan läsa med i syndabekännelsen.

Barmhärtige Gud, gode Fader.
Du har tålmod med oss.
Du förlåter var och en som ångrar sina synder.
Från släkte till släkte varar din trofasthet.

Herre, inför dig bekänner jag att jag har syndat
och gjort det som är ont i dina ögon.
Jag är inte värd din godhet.
Men tänk inte på mina överträdelser
och handla inte med mig så som jag har förtjänat.
Tag emot mig i nåd.
Hjälp mig, Gud, min Frälsare.
Förlåt vad jag har försummat och brutit.
Skapa om mitt hjärta med din helige Ande,
så att jag kan börja ett nytt liv efter din vilja.

Som syndabekännelse kan också användas en av
bönerna i moment 2 A (ovan s. 32).

Avlösning

- P Du som ber om dina synders förlåtelse,
på Jesu Kristi uppdrag säger jag dig:
Dina synder är förlåtna.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

På vår Herres Jesu Kristi uppdrag
och med hans egna ord säger jag dig:
Min vän, dina synder förlåtes dig.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

Begär du dina synders förlåtelse för Jesu Kristi skull,
så är i kraft av Guds ord och löfte fast och visst
att Gud av nåd förlåter dig alla synder.
Och denna förlåtelse tillsäger jag dig nu
på vår Herres Jesu Kristi befallning.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

Tacksägelsebön

P Gud, vår Fader,
tack för att vägen till dig
alltid är öppen genom Jesus Kristus.
Hjälp oss att hålla fast vid ditt löfte
och leva i din förlåtelse.
Stärk vår tro, öka vårt hopp
och uppliva vår kärlek. Amen.

Allmän kyrkobön

Som kyrkobön används en av bönerna enligt moment
13 A (ovan s. 34).

14 Fader vår

P + F Fader vår som är i himmelen.
Helgat varde ditt namn.
Tillkomme ditt rike.
Ske din vilja, såsom i himmelen så ock på jorden.
Vårt dagliga bröd giv oss i dag,
och förlåt oss våra skulder,
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro,
och inled oss icke i frestelse
utan fräls oss ifrån ondo.
Ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet.
Amen.

IV AVSLUTNING

Avslutningen tillgår på ett av följande sätt (A eller B).

Alternativ A

15 Lovpsalm

Församlingen reser sig upp och förblir stående under
välsignelsen och sändningsorden.

16 Välsignelsen

- P Herren välsigne er och bevare er.
Herren låte sitt ansikte lysa över er och vare er nådig.
Herren vände sitt ansikte till er och give er frid.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
- F Amen.

17 Sändningsord

- P Gå i frid och tjäna Herren med glädje.

18 Postludium

Om procession äger rum, går den ut under postludiet.
Församlingen kan ansluta sig till den.

Postludiet kan också spelas före sändningsorden. En psalm kan då sjungas när processionen lämnar kyrkan efter sändningsorden.

*Alternativ B***15 Tacka och lova Herren**

- P Tacka och lova Herren.
- Församlingen reser sig upp och förblir stående under välsignelsen.
- F Herren vare tack och lov.
Halleluja, halleluja, halleluja.

16 Välsignelsen

- P Herren välsigne er och bevare er.
Herren låte sitt ansikte lysa över er och vare er nådig.
Herren vände sitt ansikte till er och give er frid.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
- F Amen, amen, amen.

17 Slutpsalm**18 Postludium**

Om procession äger rum, går den ut under postludiet.
Församlingen kan ansluta sig till den. Postludiet kan i stället spelas före slutpsalmen och processionen gå ut under denna.

SÖNDAGSGUDSTJÄNST

Före gudstjänstens början kan präst, kyrkvärd eller någon annan hälsa välkommen. En bön för gudstjänsten kan också förekomma.

Gudstjänsten förrättas från ambo i koret eller från altaret. Om förra delen av gudstjänsten förrättats från ambo, kan prästen gå till altaret under psalmen efter predikan och förrätta återstoden av gudstjänsten därifrån.

Texterna kan med fördel läsas av lekmän/lekman.

Om denna ordning skall användas som huvudgudstjänst, krävs domkapitlets tillstånd.

1 Ingång

Ingången består av introitus med församlingsomkväde eller psalm.

2 Lovsång

P Stora och underbara är dina verk,
Herre Gud, du allsmäktige;
rättfärdiga och rätta är dina vägar, du folkens konung.
Vem skulle inte frukta dig och prisa ditt namn?
Du allena är helig,
och alla folk skall komma och tillbedja inför dig.

Kör(P) Vi prisar dig, vi tillber dig,
vi tackar dig för dina verk.

F Vi prisar dig, vi tillber dig,
vi tackar dig för dina verk.

P(Kör) O Gud, du råder bortom alla stjärnor
och skapar varje strå på jorden,
du skådar ner i nödens världar
och är oss en Fader, en Fader.

F Vi prisar dig, vi tillber dig,
vi tackar dig för dina verk.

P(Kör) Jesus Kristus, vår plåga bar du
och tog vår skuld ifrån oss,
uppstånden är du alltid hos oss,
evigt ber du för oss hos Fadern.

- F Vi prisar dig, vi tillber dig,
vi tackar dig för dina verk.
- P(Kör) Helige Ande, du förnyar jordens anlete
och giver världen liv,
du vittnar om syndares tröst
och lyser oss hem till Fadern, till Fadern.
- F Vi prisar dig, vi tillber dig,
vi tackar dig för dina verk. Amen.

3 Bön

Prästen ber dagens kollektbön (nedan s. 95 eller s. 107).

Dagens ämne kan därefter belysas genom fritt formulerade ord, eller genom läsning av något aktuellt dokument.

4 Textläsning

Församlingen reser sig upp. Dagens epistel läses av lekman eller prästen. Läsningen inleds med orden: *Så står skrivet i . . .*

Som epistel kan under andra och tredje årgången läsas den till dessa årgångar hörande aftonsångstexten.

I stället för episteln kan dagens gammaltestamentliga text (nedan s. 117) läsas, av lekman eller prästen. Läsningen inleds med orden: *Så står skrivet i . . .*

Alternativt kan både den gammaltestamentliga texten och episteln läsas, i omedelbar följd. En psaltarpsalm med församlingsomkväde eller en svensk psalm kan förekomma mellan läsningarna.

Om episteln utgör predikotext, läses den först i samband med predikan (moment 7). Under moment 4 läses då endast den gammaltestamentliga texten. Om den gammaltestamentliga texten utgör predikotext, läses denna text före predikan. Under moment 4 läses då endast episteln.

5 Psalm

Psalm eller sång eller psaltarpsalm sjungs, om möjligt i växelsång mellan kör och församling.

6 Evangelium

Församlingen reser sig upp. Texten läses av prästen från altaret, ambo i koret eller predikstolen. Texten kan också läsas av lekman. Läsningen inleds med orden: *Hör Herrens ord i . . . evangelium.*

Som evangelium läses första, andra eller tredje årgångens evangelietext för dagen i evangelieboken. På de större högtidsdagarna läses dock alltid första årgångens evangelium, varvid andra eller tredje årgångens evangelium kan utgöra predikotext, uppläst i samband med predikan.

Textläsningen kan avslutas med att församlingen sjunger en bibelvers eller psalmvers, eller att kören sjunger en evangelimotett eller annan sång.

7 Predikan

Predikan hålls från ambo eller predikstolen, över det upplästa evangeliet eller särskild predikotext. Denna utgörs av dagens epistel eller aftonsångstext eller gammaltestamentliga text, som uppläses av prästen eller lekman. Församlingen står upp under läsningen.

Textutläggningen kan även bestå av meditation, samtal, frågestund, kyrkospel eller bibelpantomim.

Predikan kan avslutas med trosbekännelsen — den apostoliska eller nicenska eller någon trospsalm — under vilken församlingen står upp. Efter predikan (trosbekännelsen) kan körsång följa.

8 Tillkännagivanden

Om gudstjänsten utgör huvudgudstjänst, läses påbjudna kungörelser.

Uppgifter om gudstjänster och övrig församlingsverksamhet lämnas genom anslag på församlingens anslagstavla eller på blad som utdelas i kyrkan eller muntligt här. Kollektändamålet anges.

Särskild förbön för sjuk(a) sker här eller i den allmänna kyrkobönen (moment 11), om denna utgörs av *Herre vår Gud, styrk och led din kyrka* eller *Herre, vi ber för den värld som du har skapat*. Den kan också formuleras fritt.

Dop, lysning till äktenskap och dödsfall tillkännages tillsammans med korta förböner, t.ex. följande:

Dop — *Herre, bevara dem i din kärlek.*

Lysning — *Herre, låt deras kärlek växa i din kärlek.*

Dödsfall — *Herre, låt ditt eviga ljus lysa för dem.*

Dessa tillkännagivanden och förböner kan i stället infogas i den allmänna kyrkobönen (moment 11), om denna utgörs av *Herre, vi ber för den värld som du har skapat*, eller formuleras fritt.

9 Psalm

Under psalmen kan kollekten tas upp.

10 Skriftermål

Syndabekännelse

P Låt oss bedja och bekänna.

Församlingen kan läsa med i syndabekännelsen.

Gud, du har skapat oss till dig och för varandra.

Du gav oss detta liv att leva med dess glädje och allvar.

Du ser att vi glömde vårt ansvar inför dig.
Vi slöt oss själviskt kring vårt eget.
Nu kommer vi till dig med vårt misslyckande.
Förlåt oss vad vi har brutit mot dig och våra medmänniskor
genom vad vi har gjort, sagt och tänkt
eller genom vad vi har försummat att göra.
Ge oss nytt mod och ny vilja att tjäna dig.
Herre, hör vår bön för Jesu Kristi skull.

eller

Barmhärtige Gud, gode Fader.
Du har tålamod med oss.
Du förlåter var och en som ångrar sina synder.
Från släkte till släkte varar din trofasthet.

Herre, inför dig bekänner jag att jag har syndat
och gjort det som är ont i dina ögon.
Jag är inte värd din godhet.
Men tänk inte på mina överträdelser
och handla inte med mig så som jag har förtjänat.
Tag emot mig i nåd.
Hjälp mig, Gud, min Frälsare.
Förlåt vad jag har försummat och brutit.
Skapa om mitt hjärta med din helige Ande,
så att jag kan börja ett nytt liv efter din vilja.

Avlösning

P Du som ber om dina synders förlåtelse,
på Jesu Kristi uppdrag säger jag dig:
Dina synder är dig förlåtna.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

På vår Herres Jesu Kristi uppdrag
och med hans egna ord säger jag dig:
Min vän, dina synder förlåtes dig.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

Begär du dina synders förlåtelse för Jesu Kristi skull,
så är i kraft av Guds ord och löfte fast och visst
att Gud av nåd förlåter dig alla synder.
Och denna förlåtelse tillsäger jag dig nu
på vår Herres Jesu Kristi befallning.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

Tacksägelse

Församlingen reser sig upp och sjunger en lovpsalm,
t.ex. sv. ps. 13: 3—4 eller *Psalmer och visor* Kristus
är världens ljus.

11 Allmän kyrkobön

Kyrkobönen kan bedjas av en eller flera lekmän
(lektorer, L).

Följande bön brukas. Man kan också bedja *Herre
vår Gud, styrk och led din kyrka* (ovan s. 34), eller en
av kyrkobönerna nedan s. 113, eller litanian (nedan
s. 111). Kyrkobönen kan också formuleras fritt. Ut-
rymme bör ges för tyst bön.

L Herre, vi ber för den värld som du har skapat.
Befria den från själviskhet och misstro, från våld och krig.
Gör den beboelig för människorna.
Låt ditt rike ta gestalt och din vilja ske på jorden.
Herre, förbarma dig.

F Kristus, förbarma dig. Herre, förbarma dig.

L Herre, vi ber för din kyrka.
Ge henne tro och kärlek,
så att hon kan tjäna dig och ditt rike.
Gör henne öppen för människornas nöd,
öm och fast, vaksam och trogen.
Herre, förbarma dig.

F Kristus, förbarma dig. Herre, förbarma dig.

L Herre, vi ber för alla människor.
Du ser vad de behöver: kom till dem med din hjälp.
Du ser de ensamma: var dem nära.
Du ser de oroliga: ge dem frid.
Tänk på dem som vi nu tyst nämner för dig: . . .
(Vi ber för dem som har begärt församlingens förbön: . . .)
Herre, förbarma dig.

F Kristus, förbarma dig. Herre, förbarma dig.

L Herre, vi ber för dem som genom dopet
har blivit upptagna i vår församling: . . .
Bevara dem i din kärlek.

F Herre, hör vår bön.

L Herre, vi ber för hemmen i vår församling
och för dem som skall bli äkta makar: . . .
Bevara dem i din kärlek.

F Herre, hör vår bön.

- L Herre, vi ber för dem
som har tagits ifrån oss genom döden: . . .
Bevara dem i din kärlek.
- F Låt ditt eviga ljus lysa för dem.
- L Herre, vi tackar dig för att du hör innan vi ropar.
Vi är för ringa för all din nåd och trofasthet.
- F Dig vare ära i evighet. Amen.

12 Fader vår

- P Nya himlar och en ny jord förbidar vi efter ditt löfte
och ber med hela din kristenhet på jorden:
- P + F Fader vår som är i himmelen.
Helgat varde ditt namn.
Ske din vilja, såsom i himmelen så ock på jorden.
Vårt dagliga bröd giv oss i dag,
och förlåt oss våra skulder,
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro,
och inled oss icke i frestelse
utan fräls oss ifrån ondo.
Ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet.
Amen.

13 Lovpsalm

Församlingen står upp.

14 Sändningsord

Prästen kan ge en uppmaning till kristen tjänst,
enskild eller gemensam.

Prästen säger till sist:

- P Gå i frid och tjäna Herren med glädje.

15 Postludium

Under postludiet kan utgångsprocession ske. Församlingen kan ansluta sig till den. Postludiet kan också spelas före sändningsorden. I så fall kan processionen gå ut under psalmsång.

FAMILJEGUDSTJÄNST

Före eller efter sammanringningen kan prästen eller någon annan hälsa välkommen, ange söndagens namn, kollektändamål etc. Två deltagare kan gå fram och tända altarljusen.

Under den första sången kan alla, eller de som har särskilda uppgifter i gudstjänsten, gå i procession in i kyrkan.

Om familjegudstjänst skall utgöra huvudgudstjänst, krävs domkapitlets tillstånd. När familjegudstjänst utgör huvudgudstjänst, infogas tillkännagivanden (se ovan s. 41 moment 8) på lämplig plats.

1 Sång

Sången bör ha lovsångskaraktär och på högtidsdagar anknyta till dagens ämne.

Under sången kan kollekten insamlas.

2 Inledningsord

P + F Nu är Guds tid.
 Här i sitt hus
 sluter han in oss i värme och ljus.
 Nu är Guds tid.
 Nu skall hans ord
 leda oss rätt och hjälpa oss tro.
 Nu är Guds tid.
 Nu vill vi be
 och ta emot vad Gud har att ge.

Inledningsorden kan i stället läsas av en deltagare eller en talkör.

Sång och inledningsord (momenten 1—2) kan alternativt utbytas mot introitus med församlingsomkväde.

3 Lovsången

P Ära vare Gud i höjden
 och frid på jorden,
 till människorna ett gott behag.

Alla reser sig upp. Prästen, en försångare eller kör fortsätter i växelsång med församlingen.

- P/Kör Måne och sol,
vatten och vind
och blommor och barn
skapade Gud.
Himmel och jord,
allting är hans.
Herren vår Gud vill vi tacka.
- F Herre, vi tackar dig.
Herre, vi prisar dig.
Herre, vi sjunger ditt heliga namn.
- P/Kör Jesus, Guds Son,
levde och dog
för alla, för oss,
lever i dag,
ja, han är här,
ja, han är här.
Herren vår Gud vill vi tacka.
- F Herre, vi tackar dig.
Herre, vi prisar dig.
Herre, vi sjunger ditt heliga namn.
- P/Kör Anden, vår tröst,
levande, varm
och helig och stark,
talar om Gud,
stöder och bär
dag efter dag.
Herren vår Gud vill vi tacka.
- F Herre, vi tackar dig.
Herre, vi prisar dig.
Herre, vi sjunger ditt heliga namn.

Alternativt kan väljas någon av högmässans lov-
sånger, söndagsgudstjänstens eller någon annan lov-
sång.

4 Kollekt

Kollekten upptas genom offergång till koret, eller
med hävar som bärs fram till altaret. Under insam-
lingen kan en instrumentalgrupp spela. Kollektupp-
tagningen avslutas med bön eller sång.

Om kollekten upptagits under den första sången,
bortfaller momentet.

5 Textläsning och predikan

Prästen eller en medhjälpare läser en av dagens
texter i evangelieboken, eller — när gudstjänsten inte

är huvudgudstjänst — den för kyrkoårstiden rekommenderade läsningen i *Kyrkovisor*. Alla står upp.

Predikan utgörs av textutläggning, samtal eller dramatisering av evangelietexten, eller av doppredikan när dop förrättas.

6 Trosbekännelse

P Låt oss nu stämma in i kyrkans bekännelse.

Alla står upp och läser:

P + F Vi tro på Gud Fader allsmäktig,
himmelens och jordens skapare.
Vi tro ock på Jesus Kristus,
hans enfödde Son, vår Herre,
vilken är avlad av den helige Ande,
född av jungfrun Maria, pinad under Pontius Pilatus,
korsfäst, död och begravnen, nederstigen till dödsriket,
på tredje dagen uppstånden igen ifrån de döda,
uppstigen till himmelen,
sittande på allsmäktig Gud Faders högra sida,
därifrån igenkommande till att döma levande och döda.
Vi tro ock på den helige Ande,
en helig, allmännelig kyrka,
de heligas samfund, syndernas förlåtelse,
de dödas uppståndelse och ett evigt liv.

Dop

Under momentet kan dop förrättas, enligt ordningen i 1942 års kyrkohandbok. Trosbekännelsen utgör då ett led i dopakten. Före dopet sjungs en sång under vilken barnet (barnen) som skall döpas kan bäras fram. Under sången efter dopet (moment 7) kan barnet (barnen) bäras ut.

7 Sång

8 Allmän kyrkobön

Bönen kan inledas med salutation.

P Herren är nära.

F Han är mitt ibland oss.

P Låt oss bedja.

Prästen, någon eller några medhjälpare är förebedjare.
Något eller några avsnitt kan utelämnas.

- P Herre vår Gud, du känner och älskar oss alla.
Du vet att vi har syndat.
Vi har glömt bort vad du vill att vi skall göra.
Vi har tänkt mer på oss själva än på andra.
Förlåt oss för Jesu skull.
Herre, dina barn ber dig:
- F Gud, var med oss alla.
- P Herre vår Gud, trösta dem som gråter.
Hjälp alla sjuka, ensamma och rädda.
Bevara våra föräldrar, syskon och vänner.
(I dag tänker vi särskilt på . . .)
Herre, dina barn ber dig:
- F Gud, var med oss alla.
- P Låt det bli fred och rättvisa i hela världen.
Låt alla små och stora få vad de behöver:
mat, kläder och ett hem att bo i.
(I dag tänker vi särskilt på . . .)
Herre, dina barn ber dig:
- F Gud, var med oss alla.
- P Kom till alla dem som inte känner dig.
Bevara vår församling och kyrkan i hela världen.
(I dag tänker vi särskilt på . . .)
Herre, dina barn ber dig:
- F Gud, var med oss alla.
- P Herre vår Gud,
ge alla människor ett ljus i mörkret,
en hand att hålla i, en framtid med dig.
Herre, dina barn ber dig:
- F Gud, var med oss alla. Amen.

9 Fader vår

- P + F Fader vår som är i himmelen.
Helgat varde ditt namn.
Tillkomme ditt rike.
Ske din vilja, såsom i himmelen så ock på jorden
Vårt dagliga bröd giv oss i dag,
och förlåt oss våra skulder
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro,
och inled oss icke i frestelse
utan fräls oss ifrån ondo.
Ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet.
Amen.
Om dop har förrättats, utlämnas momentt.

10 Tacka och lova Herren

P Tacka och lova Herren.

Alla reser sig upp.

F Herren vare tack och lov.
Halleluja, halleluja, halleluja.

Momentet kan utelämnas.

11 Välsignelsen

Alla står.

P Herren välsigne er och bevarer er.
Herren låte sitt ansikte lysa över er och vare er nådig.
Herren vände sitt ansikte till er och giv er frid.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.

P + F Amen.

12 Sång

Alla, eller de som har haft särskilda uppgifter i gudstjänsten, kan gå ut i procession. Det kan också ske under musik efter sången.

TEMAGUDSTJÄNST

Efter särskilt tillstånd kan som huvudgudstjänst utan nattvard brukas temagudstjänst. Anvisningar om sådan lämnas nedan i kapitel II B: 5 (s. 87).

SKRIFTERMÅLSMÄSSA

Skriftermålet kan hållas från korttrappan, ambo eller altaret. Nattvardens gudstjänst förrättas vid altaret.

I SKRIFTERMÅL

1 Psalm

2 Skriftetal

Skriftetalet kan också bestå av valda bibelord.

3 Syndabekännelse

Församlingen kan läsa med i syndabekännelsen.

P Jag fattig syndig människa
bekänner av allt hjärta inför dig,
helige rättfärdige Gud, kärleksrike Fader,
att jag icke har älskat dig över allting,
icke min nästa såsom mig själv.
Mot dig och dina heliga bud har jag syndat
med tankar, ord och gärningar.
Jag vet att jag är värd att förkastas från ditt ansikte,
om du dömer mig så som jag har förtjänat.

Men nu har du, käre Fader, lovat
att med mildhet och nåd ta emot
alla som omvänder sig till dig
och aldrig mer tänka på deras synder.
I tro på ditt löfte ber jag dig nu
att förlåta mig för Jesu Kristi skull.

I stället kan användas en av syndabekännelserna ovan
s. 4 f. och s. 12.

4 Avlösning

P Du som ber om dina synders förlåtelse,
på Jesu Kristi uppdrag säger jag dig:
Dina synder är dig förlåtna.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

På vår Herres Jesu Kristi uppdrag
och med hans egna ord säger jag dig:
Min vän, dina synder förlåtes dig.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

Begär du dina synders förlåtelse för Jesu Kristi skull
så är i kraft av Guds ord och löfte fast och visst
att Gud av nåd förlåter dig alla synder.
Och denna förlåtelse tillsäger jag dig nu
på vår Herres Jesu Kristi befallning.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

5 Tacksägelsebön

P Låt oss bedja.

Gud vår Fader,
tack för att vägen till dig
alltid är öppen genom Jesus Kristus.
Hjälp oss att hålla fast vid ditt löfte
och leva i din förlåtelse.
Stärk vår tro, öka vårt hopp
och uppliva vår kärlek. Amen.

eller

Käre Fader i himmelen.
Tack för din förlåtelse.
Hjälp oss att leva i den.
Låt oss i tro ta emot din Son
och stärk vår kärlek med hans kärlek.
Bevara oss i hoppet om en evighet hos dig,
du som redan här låter oss finna himmelrikets skatt
i din Sons nattvard. Amen.

II NATTVARDENS GUDSTJÄNST

Nattvardens gudstjänst firas enligt ordningen antingen
i högmässa med nattvard från moment 13 (s. 17)
eller i veckomässa från moment 6 (nedan s. 57).

VECKOMÄSSA

Vid veckomässa används följande ordning (1). Mässan kan också firas som högmässa med nattvard (2).

Veckomässa alternativ 1

1 ORDETS GUDSTJÄNST

1 Psalm

2 Kollektbön

P Låt oss bedja.

Prästen ber föregående söndags kollektbön eller evangeliebön.

3 Textläsning

Prästen läser föregående söndags evangelium eller annan text.

4 Predikan eller skriftetal

Predikan eller skriftetal kan utbytas mot en andra textläsning (evangelium), som följs av den nicenska eller apostoliska trosbekännelsen (ovan s. 9).

5 Allmän kyrkobön med skriftermål

Skriftermålet kan hållas före kyrkobönen (A) eller infogas i den (B).

5 A Skriftermål och allmän kyrkobön

Syndabekännelse

P Låt oss bedja och bekänna.

Församlingen kan läsa med i syndabekännelsen.

P Barmhärtige Gud, gode Fader.

Du har tålmod med oss.

Du förlåter var och en som ångrar sina synder.
Från släkte till släkte varar din trofasthet.

Herre, inför dig bekänner jag att jag har syndat
och gjort det som är ont i dina ögon.
Jag är inte värd din godhet.
Men tänk inte på mina överträdelser
och handla inte med mig så som jag har förtjänat.
Tag emot mig i nåd.
Hjälp mig, Gud min Frälsare.
Förlåt vad jag har försummat och brutit.
Skapa om mitt hjärta med din helige Ande,
så att jag kan börja ett nytt liv efter din vilja.

Som syndabekännelse kan också användas någon av
bönerna ovan s. 4 f. och s. 12.

Avlösning

P Du som ber om dina synders förlåtelse,
på Jesu Kristi uppdrag säger jag dig:
Dina synder är dig förlåtna.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

På vår Herres Jesu Kristi uppdrag
och med hans egna ord säger jag dig:
Min vän, dina synder förlåtes dig.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

Begär du dina synders förlåtelse för Jesu Kristi skull,
så är i kraft av Guds ord och löfte fast och visst
att Gud av nåd förlåter dig alla synder.
Och denna förlåtelse tillsäger jag dig nu
på vår Herres Jesu Kristi befallning.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

Tacksägelsebön

P Gud, vår Fader,
tack för att vägen till dig
alltid är öppen genom Jesus Kristus.
Hjälp oss att hålla fast vid ditt löfte
och leva i din förlåtelse.
Stärk vår tro, öka vårt hopp
och uppliva vår kärlek. Amen.

eller

Käre Fader i himmelen.
Tack för din förlåtelse.
Hjälp oss att leva i den.
Låt oss i tro ta emot din Son
och stärk vår kärlek med hans kärlek.
Bevara oss i hoppet om en evighet hos dig,
du som redan här låter oss finna himmelrikets skatt
i din Sons nattvard. Amen.

Allmän kyrkobön

Som kyrkobön används någon av bönerna ovan s. 11 eller nedan s. 113. Också litanian (nedan s. 111) kan läsas eller sjungas. Kyrkobönen kan även utgöras av en fritt formulerad förbön för kyrkan, världen, dem som är i nöd etc.

5 B Allmän kyrkobön med infogat skriftermål

P Låt oss bedja.

Kyrkobön

P Gud, av din förlåtelse lever vi.
Därför ber vi nu till dig
för din kyrka i hela världen.
Ena och förnya henne med din Ande.
Hjälp oss att ta ansvar för henne.
Bevara oss från tröghet och ängslan,
så att världen kan se att din kärlek verkar.

Gud, vi ber till dig
för alla som lider under krig och katastrofer,
rashat och sociala orättvisor.
Vi ber för de torterade.
Hindra oss från att ta andras lidanden med ro.
Ge oss förstånd, fantasi och kraft att hjälpa.

Vi ber för vårt land och folk,
för konung, regering och riksdag.
Hjälp oss att vårda naturen
och ta väl vara på dess tillgångar.
Hjälp oss att skapa ett bättre samhälle
med rättvisa och trygghet för alla.

Vi ber för dem som saknar hälsa och arbete,
för de bortglömda, de ensamma, de utfrusna,
för de barn som misshandlas och försummas.
Ge oss blick för den dolda nöden
och mod att gripa in.

Syndabekännelse

Församlingen kan läsa med i syndabekännelsen.

P Gud, av din förlåtelse lever vi.
För dig vill vi nu bekänna vår synd,
vår självgodhet som hindrar oss
från att växa och utvecklas i tro,
vårt ägandebegär som binder oss vid tingen
och skiljer oss från dig,
våra fördomar som hindrar oss från att se medmänniskan
så som vår Frälsare såg henne,
och hjälpa henne så som han gjorde.
Befria oss, förlåt oss
för Jesu Kristi skull.

Avlösning

P Du som ber om dina synders förlåtelse,
på Jesu Kristi uppdrag säger jag dig:
Dina synder är dig förlåtna.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

På vår Herres Jesu Kristi uppdrag
och med hans egna ord säger jag dig:
Min vän, dina synder förlåtes dig.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

eller

Begär du dina synders förlåtelse för Jesu Kristi skull,
så är i kraft av Guds ord och löfte fast och visst
att Gud av nåd förlåter dig alla synder.
Och denna förlåtelse tillsäger jag dig nu
på vår Herres Jesu Kristi befallning.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

F Gud, vi tackar dig.

Man kan också använda bönen *För din kyrka i världen* (ovan s. 15).

II NATTVARDENS GUDSTJÄNST

Nattvardens gudstjänst tillgår på följande sätt. Alternativt kan den firas enligt ordningen i högmässa med nattvard från moment 13 (s. 17).

6 Tillredelsen

Tillredelsepsalm kan sjungas. Kyrkvårdarna och andra medhjälpare kan bära fram nattvardsgåvorna som prästen tillreder.

Kollekt kan insamlas och bäras fram.

Vid tillredelsen kan man också följa ordningen i Jerusalemsmässan (s. 84).

Efter tillredelsen kan följande bön bedjas. Medhjälparna står då kvar i koret.

P Herre, bröd och vin bär vi fram
och vad vi har samlat till hjälp åt vår nästa.
Av ditt ger vi åt dig.
Till dig bär vi fram oss själva sådana vi är
med all vår oro, all vår glädje. Amen.

Medhjälparna återvänder till sina platser.

7 Nattvardsbönen

P Lovad vare du, himmelens och jordens Herre.
Du har förbarmat dig över människors barn
och utgivit din enfödde Son
för att var och en som tror på honom
inte skall förgås utan ha evigt liv.
Vi tackar dig för den frälsning
du har berett oss genom Jesus Kristus.
Sänd din Ande att tända en levande tro
och bereda oss att rätt fira vår Frälsares åminnelse,
så att vi kan ta emot honom då han kommer till oss
i sin heliga nattvard.

I den natt då vår Herre Jesus Kristus blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.
Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.
Gör detta till min åminnelse.
Likaså tog han kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.
Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

8 Fader vår

P I den helige Ande och med alla dina trogna
ber vi nu den bön som din Son själv har lärt oss.

P + F Fader vår som är i himmelen.
Helgat varde ditt namn.
Tillkomme ditt rike.
Ske din vilja, såsom i himmelen så ock på jorden.
Vårt dagliga bröd giv oss i dag,
och förlåt oss våra skulder
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro,
och inled oss icke i frestelse
utan fräls oss ifrån ondo.
Ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet.
Amen.

9 Brödsbrytelsen

Prästen tar ett nattvardsbröd, bryter det och säger:
(Momentet kan utelämnas.)

P Herre Jesus Kristus,
så som vi nu bryter brödet,
bröts din kropp ned i döden.
Genom din uppståndelse blev det brutna helat.

10 Herrens frid

P Herrens frid vare med er.

Församlingen reser sig upp. Fridshälsning kan ut-
växlas mellan nattvardsgästerna.

11 O Guds Lamm

Församlingen förblir stående och läser eller sjunger:
(Momentet kan utelämnas.)

F O Guds Lamm som borttager världens synder,
förbarma dig över oss.
O Guds Lamm som borttager världens synder,
förbarma dig över oss.
O Guds Lamm som borttager världens synder,
giv oss din frid.

12 Utdelandet

P Kom, nu är allt redo.

Nattvardsgästerna går fram och tar emot brödet och
vinet. Till varje nattvardsgäst säger prästen:

P Kristi lekamen, för dig utgiven.
Kristi blod, för dig utgjutet.

Om nattvardsgästen samtidigt tar emot både brödet
och vinet (intinktion), säger prästen: *Kristi lekamen
och blod, för dig utgivna.*

Om icke prästvigd medlem av Svenska kyrkan med vederbörligt tillstånd biträder vid utdelandet, gäller anvisningar ovan s. 26.

Om utdelandet sker vid slutna duklag, säger prästen sedan alla i duklaget tagit emot nattvardsgåvorna:

P Ni har nu mottagit Kristi lekamen och blod.
Han bevare er till evigt liv. Amen.

Gå i Herrens frid.

Om utdelandet sker vid obrutet duklag, säger prästen efter utdelandet:

P Vi har nu mottagit Kristi lekamen och blod.
Han bevare oss till evigt liv. Amen.

13 Bön efter utdelandet

P Låt oss bedja.

Prästen eller någon annan ber en av följande böner.

Vi tackar dig, vår Gud och Fader,
för att du genom Jesu Kristus
har stiftat den heliga nattvarden
till vår tröst och salighet.

Vi ber dig:

ge oss nåden att så fira Jesu åminnelse på jorden
att vi får vara med om den stora nattvarden i himmelen.

F Amen.

eller

P Herre Jesus Kristus, du som har kallat oss till din nattvard,
vi tackar dig av allt hjärta för att du i din barmhärtighet
här har givit dig själv åt oss
och uppfyllt och omslutit oss med din godhet.

Herre, bli kvar hos oss.

Åt dig överlämnar vi oss.

Låt oss alltid leva nära dig.

F Amen.

eller

P Evige Gud, barmhärtige Fader,
vi tackar dig för att vi har fått ta emot
nådens bröd och välsignelsens kalk.

Låt oss leva i Kristi uppståndelses kraft,
våra medmänniskor till glädje,
ditt heliga namn till pris och ära.

F Amen.

eller

P Tack, Herre, för dina gåvor.
Tack för din kärlek, din förlåtelse, din närhet.
Herre, bli kvar hos oss.
Låt oss gå från denna nattvard med dig i våra hjärtan.
Hjälp oss att bära din kärlek vidare.
Din är makten och äran i evighet.

F Amen.

eller

P Kristus, du som blev ett svar på vår bön,
ett bröd för vår hunger,
hjälp oss nu att vara ditt svar till dem
som saknar vad vi äger i överflöd.
Hjälp oss att höra det rop som du har hört,
förstå den nöd som du har förstått,
tjäna den mänsklighet som du har tjänat.
Uppenbara för oss nattvarens hemlighet
— ett enda bröd och en enda mänsklighet.

F Amen.

eller

P Vi tackar dig, Herre,
för det innerlighetens mysterium vi åter fått dela med dig.
Liksom brödet och vinet blir ett med våra kroppar,
uppbyggande och förnyande,
så är du själv förenad med hela vår varelse.
Stärkta av måltidsrasten bryter vi glada upp,
lovprisande din eviga närvaro.

F Amen.

III AVSLUTNING

En psalm kan sjungas.

14 Välsignelsen

Församlingen reser sig upp och förblir stående under sändningsorden.

P Herren välsigne er och bevarer er.
Herren låte sitt ansikte lysa över er och vare er nådig.
Herren vände sitt ansikte till er och giv er frid.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.

F Amen.

eller

P Vår Herres Jesu Kristi nåd,
Guds kärlek och den helige Andes gemenskap
vare med er alla.

F Amen.

15 Sändningsord

P Gå i frid och tjäna Herren med glädje.

Veckomässa alternativ 2

Mässan firas enligt ordningen för högmässa med nattvard (s. 3). Om skriftetal hålls, kan predikan utelämnas.

BORDSMÄSSA

Nattvardsmässa i form av bordsgemenskap

Deltagarna tar plats kring ett bord.

1 Sång eller psalm

2 Inledningsbön

Någon av deltagarna ber en fri eller en formulerad bön.

3 Textläsning

Någon annan deltagare läser en bibeltext.

En stunds tystnad kan följa på läsningen.

4 Samtal

Samtalet kring texten inleds med att den som valt texten motiverar valet och eventuellt gör exegetiska kommentarer. Sedan samtalar gruppen om textens innebörd och tillämpning. Samtalet avslutas med kort bön eller ny uppläsning av texten.

5 Förbön

Någon av deltagarna leder bönen genom att inleda och avsluta den. Förbönens bönepunkter och formuleringen av dem kan utformas fritt av deltagarna.

6 Tillredelsen

En sång eller psalm sjungs. Under sången dukas bordet. Ett bröd bärs in, t.ex. i en korg med linneduk, och placeras på bordet. Vinet bärs in i kalken som ställs på bordet.

7 Nattvardsbön

P Gud,
vi behöver inte mycket
för att bli lyckliga
— bara en smula bröd
och människor som vi kan vara tillsammans med,
bara en smula kärlek
som kan släcka vår törst.
Vi ber dig:
fördjupa vår gemenskap,
så att vi tillsammans
kan äta det bröd som du ger oss
i dag och alla dagar
i evighet. Amen.

8 Instiftelseorden om brödet

Prästen tar brödet och läser:

P I den natt då vår Herre Jesus Kristus blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.
Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.
Gör detta till min åminnelse.

9 Brödsbrytelsen

Under tystnad bryter prästen brödet i lika många
delar som antalet deltagare.

10 Inbjudan

P Jesus sade:
Jag är livets bröd.
Den som kommer till mig,
han skall aldrig hungra,
och den som tror på mig,
han skall aldrig någonsin törsta.

11 Kommunionen (brödet)

Prästen tar själv ett stycke bröd, varpå korgen sänds
runt mellan deltagarna, som var och en tar ett bröd-
stycke.

Kommunionen sker under tystnad.

12 Instiftelseorden om vinet

Prästen tar kalken och läser:

P Likaså tog han kalken,
tackade Gud och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.
Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

13 Kommunionen (vinet)

Prästen dricker först av kalken som sedan sänds runt
mellan deltagarna.

14 Tacksägelsebön

En av deltagarna ber:

Gud,
vi tackar dig för din kärlek
som famnar oss.
Hjälp oss att visa
att vi lever i dig
och du i oss,
genom Jesus Kristus, vår Herre,
som lever i evighet.
Amen.

15 Sång eller psalm

TEMAMÄSSA

Temamässa kan utformas så att högmässans eller veckomässans liturgi präglas av ett genomgående, inte kyrkoårsbundet tema. Den i kyrkohandboken fastställda gudstjänststrukturen behålls, men samtliga moment förutom instiftelseorden, eller vissa av momenten (exempelvis inledningsord, kollekthönen, textläsningarna, kyrkobönen, prefationen och bönen efter nattvardens utdelande) gestaltas med ledning av det ämne som valts. Temamässa enligt denna ordning kan, med domkapitlets tillstånd, firas som huvudgudstjänst, då särskilda omständigheter föreligger.

Temamässa kan också bestå av ett ritual, där första delens både struktur och texter utformas med utgångspunkt från det ämne som har valts. Nattvardens gudstjänst åter följer den i kyrkohandboken fastställda strukturen, men det är möjligt att tematiskt gestalta enskilda moment med undantag för instiftelseorden. Temamässa enligt denna ordning kan inte utgöra huvudgudstjänst.

Temamässa kan slutligen utformas så att strukturen även i Nattvardens gudstjänst utformas med ledning av det valda temat. Instiftelseorden behålls dock oförändrade. Temamässa av detta slag kan inte utgöra huvudgudstjänst.

SÄRSKILDA MÄSSOR

Vid särskilda tillfällen då en mindre grupp skall fira nattvard, kan någon av följande ordningar brukas. Mässorna utgörs av bibelmässor (A) och Jerusalemsmässan (B). Mässans karaktär och tema bör i förväg meddelas.

Efter särskilt tillstånd kan dessa mässor firas på annan plats än i kyrka. Liturgins utförande får då anpassas efter de yttre omständigheterna.

Även om det eljest inte brukas i församlingen, kan det i dessa mässor vara lämpligt att som nattvardsbröd använda vanligt bröd.

TOMASMÄSSAN

Joh. 20: 24—29

Deltagarna samlas runt altarringen. Prästen står vid altaret, om möjligt bakom det, vänd mot deltagarna.

Deltagarna kan också samlas i de främsta bänkarna. Prästen och lektorerna (L 1, L 2) kan då sitta bland deltagarna eller stå i koret. När instiftelseorden skall läsas, går prästen till altaret och deltagarna till altarringen och stannar kvar där till gudstjänstens slut.

Prästen kan upprepa distributionsorden till var och en, eller säga dem innan brödet respektive vinet delas ut. I så fall kan också brödet och vinet räckas från nattvardsgäst till nattvardsgäst.

Om gudstjänsten firas på annan plats än i kyrka, är det lämpligast att alla sitter runt ett bord. Bröd och vin skickas då runt bordet sedan prästen sagt distributionsorden.

Psalm

Inledning

- L 1 Jesus, du var verklig för mig.
Du var min stora glädje.
Men så försvann du.
Det var som om du var död och borta,
och jag var alldeles ensam.
Du vet att jag saknar dig.
Jag vet att jag behöver dig, intill förtvivlan.
Jag kan inte leva utan din närhet.

Textläsning

- L 2 Hör hur Jesus kom till de ensamma lärjungarna och den förtvivalde Tomas.
Så skriver evangelisten Johannes:

Tomas, en av de tolv, han som kallades Didymus, var inte med bland lärjungarna när Jesus kom.

Då nu de andra lärjungarna sade till honom att de hade sett Herren, svarade han dem:

”Om jag inte ser hålen efter spikarna i hans händer

och sticker mitt finger i hålen efter spikarna
och sticker min hand i hans sida,
så kan jag inte tro det.”

Åtta dagar därefter var hans lärjungar åter samlade,
och Tomas var med bland dem.

Då kom Jesus medan dörrarna var stängda
och stod mitt ibland dem och sade:

”Frid vare med er!”

Sedan sade han till Tomas:

”Räck hit ditt finger, se här är mina händer,
och räck hit din hand och stick den i min sida.
Och tvivla inte utan tro.”

Tomas svarade och sade till honom:

”Min Herre och min Gud!”

Jesus sade till honom:

”Eftersom du har sett mig tror du?

Saliga är de som icke ser och dock tror.”

(Joh. 20: 24—29)

L 2 Herre, vi tror. Hjälp vår otro.

F Herre, vi tror. Hjälp vår otro.

Psalm

Instiftelseorden

P Detta har Kristus gjort för vår frälsning:

I den natt då han blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.

Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.

Gör detta till min åminnelse.

Likaså tog han kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.

Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

Nattvardsbön

F Gud, gör oss öppna och tillgängliga,
så att vi kan ta emot ditt rike tveklöst
som ett barn kastar sig i sin mors famn.

Utdelandet

P Kom och möt vår Frälsare i hans nattvard.

Räck hit din hand och tag emot Kristi lekamen.

Var och en tar emot brödet i sin hand.

Räck hit din hand och tag emot Kristi blod.

Var och en tar kalken med händerna.

Sedan alla har tagit emot brödet och vinet säger prästen:

P Tvivla inte utan tro.

F Min Herre och min Gud!

Bön efter utdelandet

P Låt oss tacka och bedja.

Vår Herre och vår Gud,
vi tackar dig av hjärtat
för att du har kommit till oss i din nattvard.
Följ oss också hem
och gå med oss ut i världen.
Lär oss att känna igen dig
i varje människa som behöver vår hjälp.

F Amen.

Psalm

Lämpliga psalmer är: sv. ps. 380: 7—9; 108: 1—3;
380: 10—11, eller i *Psalmer och visor* Du räckte ut
din hand v. 1—2; 3—4; 5.

TIBERIASMÄSSAN

Joh. 21: 2—13

Deltagarna samlas i kyrkans främsta bänkar. Där kan också prästen sitta. Lektorn (L) står lämpligen vid en ambo i koret. Efter inledningen går deltagarna till altarringen. Prästen går till altaret och ställer sig, om möjligt bakom det, vänd mot deltagarna och stannar kvar där till gudstjänstens slut.

Om gudstjänsten firas på annan plats än i kyrka, är det lämpligast att alla sitter runt ett bord. Bröd och vin skickas runt bordet sedan prästen läst distributionsorden.

Gudstjänsten kan också firas i det fria, lämpligen runt en eld. Bröd och vin kan skickas mellan deltagarna eller på vanligt sätt delas ut av prästen.

Under inledningen kan växelläsningarna fördelas mellan präst (I) och deltagare (II), eller mellan präst (I) och lektor (II), eller mellan två lektorer. Inledningen kan också tillgå så att lektorn (L) läser Joh. 21: 2—8 i en följd, varpå prästen håller en meditation över texten.

Psalm

Inledning

L	Simon Petrus och Tomas, på grekiska Didymus, vidare Natanael från Kana i Galileen, Sebedeus söner och två andra lärjungar var tillsammans vid Tiberiassjön.
Simon Petrus sade:
"Jag ger mig ut och fiskar."
"Vi följer med", svarade de andra.
De gick ut och steg i båten,
men den natten fick de ingenting. (Joh. 21: 2—3)
I	Herre, vi har arbetat och strävat.
Det blev inte mycket av det.
II	Vi ville göra någonting för dig.
Det blev inte mycket av det.
I	Utan dig är vi hjälplösa.
II	Båten är tom.
Det blev ingenting.

Alla reser sig upp.

- L När det dagades
stod Jesus där på stranden,
men lärjungarna visste inte att det var han.
Då frågade Jesus:
”Mina barn, har ni något att äta?”
De svarade honom: ”Nej.” (Joh. 21: 4—5)
- I Vem kallar oss sina barn?
Är det någon som bryr sig om oss?
- II Vi trodde vi var starka och kloka.
Vi trodde vi skulle klara oss själva,
men vi är hjälplösa och små.
- I Vem kallar oss sina barn?
Är det någon som bryr sig om oss?
- II Kan det vara du, Herre?
Är du här, fast vi inte ser dig?
- L Han sade till dem:
”Lägg ut nätet på högra sidan om båten,
så får ni fångst.”
De gjorde så,
och nu orkade de inte dra upp det för all fisken.
Den lärjunge som Jesus höll kär
sade då till Simon Petrus:
”Det är Herren.” (Joh. 21: 6—7)
- F Det är Herren!

Nattvarden

Församlingen går till altarringen, prästen till altaret.
Deltagarna knäböjer.

- L När Simon Petrus hörde att det var Herren
fäste han upp manteln — det enda han hade på sig —
och gav sig i sjön.
De andra lärjungarna kom efter i båten
med fångsten på släp;
de hade inte varit långt från land,
inte stort mer än hundra meter.
Då de steg i land
såg de att där var en koleld
med fisk på glöden och litet bröd.
Jesus sade till dem:
”Hämta några av fiskarna som ni fick nyss.”
Simon Petrus steg i båten och drog i land nätet.
Det var fullt av stora fiskar, 153 stycken,
men fast det var så många gick nätet inte sönder.
(Joh. 21: 7—11)

P Herre, här står vi som dina häpna barn.
Vi hör och ser dig
som i den natt då du blev förrådd
tog ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.
Detta är min lekamen som blir utgiven för er.
Gör detta till min åminnelse.

Vi hör och ser dig
som tog kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.
Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

F Nu gör vi som du har sagt,
mot allt förnuft,
mot alla invändningar,
mot alla tvivel.
Men på ditt ord, Herre, på ditt ord —
låt oss kasta ut näten!
Låt djupen öppnas och ditt under ske!

L Jesus sade:
"Kom och ät."
Ingen av lärjungarna vågade fråga:
"Vem är du?"
De visste att det var Herren.
Då gick Jesus fram och tog brödet och gav dem,
likaså fisken. (Joh. 21: 12—13)

Utdelandet

P Herre, lydnad och under är ett.
Vi ser det här i din nattvard.
Här är elden tänd.
Här är bröd och vin.
Här är du själv, Herre — fisken på glöden,
offrad för syndares liv och frälsning.
Herre, du tar själv brödet och vinet.
Du ger det åt oss till att äta och dricka.

Prästen delar ut brödet och vinet.

P Detta är Kristi lekamen.

Detta är Kristi blod.

Bön efter utdelandet

Deltagarna reser sig upp.

P + F Herre, tack för din gåva.
Tack för din närhet.
Tack för att det är du.
Amen.

Psalm

Lämpliga psalmer är: sv. ps. 376 och i *Psalmer och visor* De trodde att Jesus var borta.

EMMAUSMÄSSAN

Luk. 24: 13—35

Under inledningen sitter prästen och lektorerna (L 1, L 2, L 3) tillsammans med övriga deltagare i koret eller de främsta bänkarna. Textläsningen fördelas på flera röster. Texten kan också läsas av endast en lektor. Meditationen kan prästen leda från ambo.

Vid tillredelsen går församlingen fram till altarringen. Prästen ställer sig vid altaret, om möjligt bakom det, vänd mot deltagarna. Om inte alla nattvardsgäster samtidigt ryms runt altarringen vid utdelandet, läser prästen instiftelseorden i sin helhet innan bröd och vin delas ut.

Denna mässa bör firas på kvällen. En intim prägel bör eftersträvas, t.ex. genom att endast låta en mindre del av kyrkorummet vara upplyst.

Om gudstjänsten firas på annan plats än i kyrka, är det lämpligast att alla sitter runt ett bord. Brödet och vinet skickas mellan deltagarna sedan prästen läst distributionsorden.

INLEDNING

Meditationsbön

L 3 O Gud, hur djupt skall min ensamhet nå?

Det finns ingen som lyssnar
mer än väggarna omkring mig.

Det finns ingen som svarar
mer än den bullrande trafiken
eller tystnaden.

Hur skall jag nå fram till mina vänner?

Vad vi talar om är bara på ytan.

Vår vänskap är utan gemenskap,
vår kärlek utan värme.

Hur skall jag nå fram till dig, Gud?

Du är själv lika död för mig
som Kristus när han togs ner från korset.

Min tro är utan kraft.

Jag är på väg mot förtvivlan.

Finns det inget annat än ensamhet?

Jag är på flykt

från andra människor och från dig, min Gud,
så som de båda lärjungarna den första påskdagen
lämnade Jerusalem,
utan vänner och utan Herre.
O Gud, hur djupt skall min ensamhet nå?

Bönen kan också formuleras fritt.

Psalm

Textläsning

L 1 På första veckodagen var två lärjungar på väg till Emmaus,
en by som ligger drygt en mil från Jerusalem.
De talade med varandra om allt som hade hänt.
Medan de gick där fördjupade i sitt samtal,
kom Jesus själv och slog följe med dem.
Men de var som blinda och kände inte igen honom.
Han frågade:

L 2 "Vad är det ni går och talar om så ivrigt?"

L 1 De stannade och såg bedrövade ut,
och den ene, han som hette Kleopas, svarade:

L 3 "Du måste vara den ende i Jerusalem som inte vet
vad som har hänt där under de senaste dagarna."

L 1 Han frågade:

L 2 "Vad då?"

L 3 "Detta med Jesus från Nasaret,
en profet med makt i ord och handling
inför Gud och hela folket.
Han utlämnades av överstepräster och rådet,
och de fick honom dömd till döden och korsfäst.
Vi hade hoppats
att han var den som skulle befria Israel.
Nu är det dessutom tredje dagen sedan detta hände.
Några kvinnor i vår krets har också gjort oss uppskakade.
De var tidigt i morse vid graven
men kunde inte finna hans kropp utan kom tillbaka
och berättade att änglar hade visat sig för dem och sagt
att han lever.
Några av de våra gick dit och fann
att där var allt som kvinnorna hade sagt,
men honom såg de inte."

L 1 Då sade han:

- L 2 ”Så litet ni förstår,
så tröga ni är att tro på det som profeterna har sagt!
Måste inte Messias lida detta för att gå in i sin härlighet?”
- L 1 Och med början hos Mose och profeterna förklarade han
för dem
vad som står om honom överallt i skrifterna.
(Luk. 24: 13—27)

Meditation

Prästen håller en meditation över texten som lästs.
Meditationen leder över i fortsatt textläsning:

- L 1 När de var framme vid byn som de skulle till
och han såg ut att vilja fortsätta
bad de honom stanna:
- L 3 ”Bli kvar hos oss;
det kvällas och snart är det mörkt.”
- L 1 Då följde han med dem in och stannade där.
(Luk. 24: 28—29)

NATTVARDEN

Psalm

Under psalmen reder prästen till nattvardsgåvorna.
Efter psalmen samlas deltagarna kring altarringen.

- P När han nu låg till bords med dem
tog han brödet och välsignade och bröt det
och räckte åt dem.
Därvid öppnades deras ögon
så att de kände igen honom (Luk. 24: 30—31)
- som i den natt då han blev förrådd
tog ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.
Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.
Gör detta till min åminnelse.

Prästen delar ut brödet till nattvardsgästerna med
orden:

- P Kristi lekamen, för dig utgiven.
- P De kände igen honom
som tog kalken, tackade Gud

och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.
Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

Prästen räcker kalken till nattvardsgästerna med
orden:

P Kristi blod, för dig utgjutet.

AVSLUTNING

Psalm

Under psalmen och till gudstjänstens slut står alla
kvar vid altarringen.

Textläsning

L 1 De sade till varandra:
"Var inte våra hjärtan brinnande i oss
när han talade med oss på vägen och uttydde skrifterna?"
Så bröt de genast upp och återvände till Jerusalem.
De fann där de elva och alla de andra församlade
och möttes med orden:
"Herren är verkligen uppstånden!
Simon har sett honom."
Då berättade de själva vad som hade hänt dem på vägen
och att de hade känt igen honom
när han bröt brödet. (Luk. 24: 32—35)

Bön efter utdelandet

P Herre, vi tackar dig för att du kom till oss,
och vi ber:
Bli kvar hos oss!
Bli kvar hos oss,
var med oss när vi bryter upp från bordet
för att gå till våra bröder och tala om för dem
att du är uppstånden
och att du lever med Fadern och Anden
i evighetens glädje. Amen.

Lämpliga psalmer är: sv. ps. 44: 1—2; 3—4; 7, eller
i *Psalmer och visor* Som ett sorl från nattlig brunn;
Varför gick vi bort att söka dig v. 1—2; 3.

KORNBRODSMÄSSAN

Joh. 6: 1—13

Textläsningen kan utföras av endast en lektor, men flera röster (L 1—4) är att föredra. Det är lämpligt att lektorerna står i koret. När responsorium och offertorium brukas, läses de av röster (I—II) i en talkör som också står i koret. Sången före själv-rannsakan liksom den avslutande sången framförs av sånggrupp eller soloröst från lämplig plats i koret.

Under inledningen står prästen lämpligen vid ambo, och går vid tillredelsen till altaret och står om möjligt bakom det, vänd mot församlingen. Vid utdelandet kan nattvardsgästerna ta emot brödet och vinet stående eller knäböjande i obrutet eller slutet duklag.

Gudstjänsten kan också firas på annan plats än i kyrka, t.ex. i det fria.

INLEDNING

Psalm

Textläsning

L 1 Jesus for över till andra stranden av Galileiska sjön eller Tiberiassjön.

Mycket folk följde efter

därför att de såg vilka tecken han gjorde genom att bota de sjuka.

Jesus gick upp på berget och satte sig där med sina lärjungar.

Och påskan, judarnas högtid, var nära.

När Jesus lyfte blicken och såg att en stor skara var på väg till honom, sade han till Filippus:

L 2 "Var kan vi köpa bröd, så att alla dessa får något att äta?"

L 1 Det sade han för att sätta honom på prov, ty själv visste han vad han skulle göra. Filippus svarade:

- L 3 "Det räcker inte med bröd för två hundra silvermynt,
om de skall få en aldrig så liten bit var."
- L 1 En av hans lärjungar, Andreas, bror till Simon Petrus, sade:
- L 4 "Det är en pojke här som har fem kornbröd och två fiskar.
Men vad förslår det för så många?" (Joh. 6: 1—9)

Följande *responsorium* kan användas, utfört av tal-
kör.

- I Ja, vad förslår det för så många?
- II Fem tusen människor och fem kornbröd.
- I Fem tusen människor och två fiskar.
- II Så mycket hunger.
- I Så små tillgångar.
- I—II Vad förslår det för så många?

Sång

SJÄLVRANNSAKAN

- P Här håller vi måltid.
Men vid vår dörr ligger Lasarus med sin hunger.
Han har otaliga bröder och systrar i världen.
Herre, hjälp oss att se att vi har del i deras nöd.
Den angår oss.
De angår oss.
Vi kan inte skylla på
att världen inte fördelar sina tillgångar rättvist.
Världen är vi.
- F Vi vände oss bort och gjorde ingenting.
Vår skuld, vår skuld, vår stora skuld.
- P Ser vi att det är du, Herre, som hungrar i de hungrande?
Skall du säga åt oss på domens dag:
Jag var hungrig och ni gav mig inte att äta?
Skall vi svara: Herre, när såg vi . . . ?
- F Vi vände oss bort och gjorde ingenting.
Vår skuld, vår skuld, vår stora skuld.
- P Jesus sade:
Du skall älska Herren din Gud av allt ditt hjärta
och din nästa såsom dig själv.

- F Herre, du ser vår själviskhet.
Hjälp nu oss att se den.
Hjälp oss att känna den
och bekänna den som synden i vårt liv.
Herre, vi vågar be dig:
Bryt upp våra hjärtans lås
och rena vårt inre med din kärlek.
Låt den öppna våra händer,
så att vi inte lever för oss själva
utan för honom som dog och uppstod för oss.
- P Så älskade Gud världen att han utgav sin enfödde Son
för att var och en som tror på honom
inte skall förgås utan ha evigt liv. Amen.

En stunds tystnad kan följa.

TILLREDELSEN

- L 1 Jesus sade:
L 2 "Låt folket slå sig ner."
L 1 Det var mycket gräs på den platsen.
Och alla lade sig ner
— där var omkring fem tusen. (Joh. 6: 10)

Följande *offertorium* kan användas, utfört av talkör.

- I Var är den lille pojken med matsäcken?
II Fem kornbröd och två fiskar . . .
I Men var är pojken?
II Är det du som har fem bröd och två fiskar?
I—II Är det du som har fem bröd och två fiskar?
Ge dem åt Herren! Ge dem åt Herren!

En psalm sjungs.

Kollekten tas upp och bärs fram. Bröd och vin bärs
också fram. Altaret dukas till nattvard.

NATTVARDEN

- L 1 Jesus tog nu bröden, tackade Gud
och delade ut åt dem som låg där,
och likaså av fiskarna,
så mycket de ville ha. (Joh. 6: 11)
- P Gud, förnya oss genom din Ande när vi nu firar din Sons
nattvard.

Ge oss i dag det bröd som kommer ner från himmelen.
Räck oss vinet i ditt rikes gästabudskalk.
Och liksom åkrarnas korn och bergens druvor
har blivit ett i brödet och vinet,
så förena oss med varandra och med Herren Jesus Kristus.

I den natt då han blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.

Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.

Gör detta till min åminnelse.

Likaså tog han kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:

Drick av den alla.

Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till synderas förlåtelse.

Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

P + F När vi äter detta bröd
och dricker detta vin
förkunnar vi Herrens död,
till dess han kommer åter.

P Låt oss nu be den bön
som Herren Jesus Kristus själv har lärt oss:

P + F Fader vår som är i himmelen.
Helgat varde ditt namn.
Tillkomme ditt rike.
Ske din vilja, såsom i himmelen så ock på jorden.
Vårt dagliga bröd giv oss i dag,
och förlåt oss våra skulder
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro,
och inled oss icke i frestelse
utan fräls oss ifrån ondo.
Ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet.
Amen.

P Herrens frid vare med er.
Fridshälsning kan utväxlas mellan nattvardsgästerna.

Utdelandet

Nattvardsgästerna går fram till altarringen. Brödet
och vinet delas ut med orden:

P Kristi lekamen, för dig utgiven.

Kristi blod, för dig utgjutet.

AVSLUTNING

- L 1 När de hade ätit sig mätta sade Jesus till lärjungarna:
- L 2 ”Samla ihop de brödbitar som har blivit över, så att inget förfares.”
- L 1 De gjorde så och fyllde tolv korgar med de bitar av de fem kornbröden som hade blivit över efter måltiden. (Joh. 6: 12—13)
- P Himmelsbröd som mättar kropp och själ —
livets Ord som förvandlar fattigdom till överflöd —
eviga rikedom som fyller den tomma handen, det tomma hjärtat —
himmelska kraft som fullkomnas i svaghet!
Herre, vi tackar dig för vad du har givit oss.
Vi har nu fått ut allt, och det i överflöd.
Hjälp oss att slösa med din kärlek!
- F Amen.

Sång

- P Gå i frid och tjäna Herren med glädje.

Lämpliga psalmer är: sv. ps. 119: 1; 119: 2—3; 202: 1—2; 202: 3, eller i *Psalmer och visor* Mycket folk kring Jesus var v. 1—2; 3—4; 5—6; 7.

JERUSALEMSMÄSSAN

Denna mässa firas helst på kvällen, i kyrka eller något annat rum. Måltiden hålls vid ett fristående nattvardsbord. På ett bord vid sidan om finns från början det som bärs fram vid tillredelsen.

Deltagarna sitter först så att de kan läsa, sjunga och be tillsammans. Bland dem sitter prästen och de båda lektorerna (L 1, L 2). När måltiden tillretts går alla och sätter sig runt nattvardsbordet. Om deltagarna är många, kan man sitta också i en yttre ring kring bordet.

Upp till Jerusalem

- L 1 Mästaren låter säga:
 Min tid är nära;
 hos dig vill jag hålla måltid med mina lärjungar.
 (Matt. 26: 18)
- L 2 Hos mig, Herre?
 Jag är den som skall förråda dig.
 Jag är den som skall förneka dig.
 Jag är den som skall fly.
- F Inte är det väl jag, Herre?
- P Rannsaka mig och känn mitt hjärta;
 pröva mig och känn mina tankar
 och se efter om jag är inne på en olycksväg
 och led mig på den eviga vägen.
- F Ur djupen ropar jag till dig, Herre.
 Herre, hör min röst,
 låt dina öron akta på mina böners ljud.
 Om du, Herre, vill räkna med våra missgärningar,
 Herre, vem kan då gå fri?
- P Dock, hos dig är ju förlåtelse
 för att man skall frukta dig.
 Du, Herre, ser ner från himmelen.
 Du bevarar alla dina barn.

Nattvardssalen

- L 1 Då skall han visa er en stor sal i övre våningen,
ordnad för måltid.
Red till där!
Och de gick åstad och fann det så som han sagt dem,
och de redde till där. (Luk. 22: 13)
- P Herre, du skapar vinrankans frukt
och frambringar brödet från jorden.
Du fyller hela jorden med din nåd
och förnyar din skapelse dag för dag.
Ge oss alla av det himmelska brödet och det sanna vinet
och förnya din skapelse i oss.
Låt oss dela ditt bröd med andra,
du som är oss nära i din nattvard
och nära i varje broder på vår väg.
Den som är hungrig må komma och äta,
den som behöver det må komma och fira högtid med oss.

*Psalm***Tillredelsen**

Medhjälpare dukar nattvardsbordet. De eller en lektor och prästen säger därvid följande:

- P Så säger Herren:
De skall gå in i min helgedom
och träda fram till mitt bord
för att göra tjänst inför mig.
När duken läggs på:
- L Många skall komma från öster och väster
och få vara med Abraham, Isak och Jakob
till bords i himmelriket.
När ljusen tänds:
- L Ljuset lyser i mörkret,
och mörkret har inte fått makt därmed.
När kalk och paten ställs fram:
- L Guds bröd är det bröd som kommer ned från himmelen
och ger världen liv.
Jag vill taga frälsningens bägare
och åkalla Herrens namn.

Nattvarden

- P Kom, nu är allt redo.

Alla går till nattvardsbordet och sätter sig.

P I den natt då vår Herre Jesus Kristus blev förrådd
tog han ett bröd, tackade Gud,
bröt det och gav åt lärjungarna och sade:
Tag och ät.
Detta är min lekamen
som blir utgiven för er.
Gör detta till min åminnelse.
Likaså tog han kalken, tackade Gud
och gav åt lärjungarna och sade:
Drick av den alla.
Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod
som blir utgjutet för många, till syndernas förlåtelse.
Så ofta ni dricker den,
gör det till min åminnelse.

P + F Fader vår som är i himmelen.
Helgat varde ditt namn.
Tillkomme ditt rike.
Ske din vilja, såsom i himmelen så ock på jorden.
Vårt dagliga bröd giv oss i dag,
och förlåt oss våra skulder
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro,
och inled oss icke i frestelse
utan fräls oss ifrån ondo.
Ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet.
Amen.

Patenen och kalken sänds runt bordet, och var och
en tar bröd och vin och säger:

Kristi lekamen, för mig utgiven.

Kristi blod, för mig utgjutet.

Alternativt kan prästen före utdelandet säga: *Kristi
lekamen och blod, för oss utgivna.*

Efter utdelandet följer tacksägelsebönen.

P Käre himmelske Fader,
du som alltid visar oss din kärlek,
vi tackar dig för att du här har räckt oss
nådens bröd och välsignelsens kalk.
Hjälp oss nu att leva det nya livet,
i tro förenade med Kristus,
i kärlek förenade med varandra.
Med dina trogna i alla tider
och med hela den himmelska härskaran
prisar vi ditt namn och sjunger:

Alla står upp och sjunger:

F Helig, helig, helig är Herren Sebaot.
Himlarna och jorden är fulla av hans härlighet.

Hosianna i höjden.
Välsignad vare han som kommer, i Herrens namn.
Hosianna i höjden.

L 1 När de sedan hade sjungit lovsången gick de ut.
(Matt. 26: 30)

P Gå i frid och tjäna Herren med glädje.

Lämpliga psalmer är: sv. ps. 70: 1—4; 196.

TEMAGUDSTJÄNST

Temagudstjänst kan utformas så att ordningen för högmässa utan nattvard eller söndagsgudstjänst eller familjegudstjänst präglas av ett genomgående, inte kyrkoårsbundet tema. Den i kyrkohandboken fastställda gudstjänststrukturen behålls men samtliga moment eller vissa av dessa (exempelvis inledningsord, kollekthönen, textläsningarna, kyrkohönen) gestaltas med ledning av det ämne som har valts. Då särskilda omständigheter föreligger, kan temagudstjänst av detta slag, med domkapitlets tillstånd, firas som huvudgudstjänst.

Temagudstjänst kan också firas enligt ett ritual, där både struktur och texter gestaltas med utgångspunkt från det valda ämnet. Sådan temagudstjänst kan inte utgöra huvudgudstjänst.

SÖNDAGSBÖN

Följande ordning används vid gudstjänst ledd av lekman.

Lekmannen/lektorn (L) leder gudstjänsten från koret — gärna från ambo — eller gången eller den främsta bänken.

1 Psalm

2 Psaltarpsalm

En av psaltarpsalmerna nedan s. 90 läses av lektorn ensam, eller växelvis av lektorn och församlingen. Den kan också sjungas.

3 Syndabekännelse

L Låt oss träda fram inför Herren
med vår bön och bekännelse.

Församlingen kan läsa med i bönen.

Vi bekänner inför dig, helige Gud,
att vi ofta och på många sätt har syndat
med tankar, ord och gärningar.
Tänk på oss i barmhärtighet
och förlåt oss för Jesu Kristi skull
vad vi har brutit.

L Det är ett fast ord
och i allo värt att mottagas,
att Jesus Kristus har kommit i världen
för att frälsa syndare.

F Amen.

4 Lovsången

L Ära vare Gud i höjden
och frid på jorden,
till människorna ett gott behag.

Församlingen står upp.

F Allena Gud i himmelrik. (Sv. ps. 24: 1, 3, 5)

5 Textläsning

Församlingen förblir stående.

L Låt oss lyssna till Guds Ords förmaning och tröst.

Lektorn läser en av söndagens texter.

6 Beträktelse

Lektorn läser en betraktelse ur en predikosamling.

7 Evangeliebön

L Låt oss bedja.

Lektorn ber söndagens evangeliebön.

8 Canticum

Som canticum används på morgonen Sakarias lovsång, på kvällen Marias eller Simeons lovsång (sv. ps. 611, 610 och 612). Canticum läses av lektorn ensam, eller växelvis mellan lektorn och församlingen. Canticum kan också sjungas.

I stället för canticum kan en svensk psalm brukas.

9 Allmän kyrkobön

L Låt oss bedja.

Som kyrkobön används någon av bönerna ovan s. 34 (moment 13 A) eller nedan s. 113 eller litanian nedan s. 111.

Kyrkobönen kan avslutas med fri bön och/eller en stunds tystnad.

10 Fader vår

L Låt oss bedja den bön
som Herren Jesus Kristus själv har lärt oss.

L + F Fader vår som är i himmelen.
Helgat varde ditt namn.
Tillkomme ditt rike.
Ske din vilja, såsom i himmelen så ock på jorden.
Vårt dagliga bröd giv oss i dag,
och förlåt oss våra skulder
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro,
och inled oss icke i frestelse
utan fräls oss ifrån ondo.
Ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet.
Amen.

11 Välsignelsen

- L Herren välsigne oss och bevare oss.
Herren låte sitt ansikte lysa över oss och vare oss nådig.
Herren vände sitt ansikte till oss och give oss frid.
I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
- F Amen.

12 Psalm

Kollekten kan tas upp under slutpsalmen.

13 Sändningsord

- L Gå i frid och tjäna Herren med glädje.

INLEDNINGSORD UR PSALTAREN

Om psaltarpsalmen sjungs, kan musiken i Den svenska mässboken II användas, eller också föredras psalmen av försångare/kör med ett återkommande församlingsomkväde mellan verserna.

Allmän serie

- 1 L Kom, låt oss höja glädjerop till Herren,
jubel till vår frälsnings klippa.
- F Låt oss träda fram för hans ansikte med tacksägelse
och höja jubel till honom med lovsånger.
- L Ty Herren är en stor Gud,
en stor konung över alla gudar.
- F Han har jordens djup i sin hand
och bergens höjder är hans.
- L Hans är havet, ty han har gjort det
och hans händer har danat det torra.
- F Kom, låt oss tillbedja och nedfalla,
låt oss knäböja för Herren, vår skapare.
- L Ty han är vår Gud
och vi är det folk som han har till sin hjord,
vi är får som står under hans vård.

- F Ära vare Fadern och Sonen
och den helige Ande.
- L + F Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara
från evighet till evighet. Amen. (Psalt. 95: 1—7)
- 2 L Hur ljuvliga är icke dina boningar,
Herre Sebaot.
- F Min själ längtar och trängtar efter Herrens gårdar,
min själ och min kropp jublar mot levande Gud.
- L Ty sparven har funnit ett hus och svalan ett bo åt sig,
där hon kan lägga sina ungar: dina altaren, Herre Sebaot,
min konung och min Gud.
- F Saliga är de som bor i ditt hus,
de lovar dig beständigt.
- L Saliga är de människor som i dig har sin starkhet,
de vilkas håg står till dina vägar.
- F När de vandrar genom Tåredalen, gör de den rik på källor
och höstregnet höljer den med välsignelser.
- L De går från kraft till kraft,
så träder de fram inför Gud på Sion.
- L Ära vare Fadern och Sonen
och den helige Ande.
- L + F Såsom det var en begynnelsen, nu är och skall vara
från evighet till evighet. Amen. (Psalt. 84: 2—8)
- 3 L Jag lyfter mina ögon upp till bergen:
varifrån skall min hjälp komma?
- F Min hjälp kommer från Herren
som har gjort himmel och jord.
- L Icke skall han låta din fot vackla,
icke slumrar han som bevarar dig.
- F Nej, han som bevarar Israel slumrar icke,
han sover icke.
- L Herren är den som bevarar dig,
Herren är ditt skydd på din högra sida.
- F Solen skall icke skada dig om dagen,
ej heller månen om natten.
- L Herren skall bevara dig för allt ont,
han skall bevara din själ.

- F Herren skall bevara din utgång och din ingång
från nu och till evig tid.
- L Ära vare Fadern och Sonen
och den helige Ande.
- L + F Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara
från evighet till evighet. Amen. (Psalt. 121: 1—8)

Andra lämpliga psalmer är t.ex. 23: 1—6, 32: 1—5,
36: 6—10, 42: 4—6 och 43: 3—5.

Morgonpsalmer

- 1 L Himlarna förtäljer Guds ära
och fästet förkunnar hans händers verk.
- F Den ena dagen talar därom till den andra,
och den ena natten kungör det för den andra,
- L Det är ej ett tal eller språk
vars ljud icke höres.
- F De sträcker sig ut över hela jorden,
och deras ord når till världens ändar.
- L Åt solen har han gjort en hydda i dem,
och den är såsom en brudgum som går ut ur sin kammare,
den fröjdar sig såsom en hjälte att löpa sin bana.
- F Ära vare Fadern och Sonen
och den helige Ande.
- L + F Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara
från evighet till evighet. Amen. (Psalt. 19: 2—6)
- 2 L Gud, du är min Gud,
bittida söker jag dig.
- F Min själ törstar efter dig,
min kropp längtar efter dig i ett torrt land som försmäktar
utan vatten.
- L Så skådar jag nu efter dig i helgedomen
för att få se din makt och ära.
- F Ty din nåd är bättre än liv,
dig skall mina läppar prisa.
- L Så skall jag då lova dig så länge jag lever;
i ditt namn skall jag upplyfta mina händer.

- F Ära vare Fadern och Sonen
och den helige Ande.
- L + F Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara
från evighet till evighet. Amen. (Psalt. 63: 2—5)
- 3 L Mitt hjärta är frimodigt, o Gud, jag vill sjunga och lova;
ja, så vill min ära.
- F Vakna upp, psaltare och harpa;
jag vill väcka morgonrodnaden.
- L Jag vill tacka dig bland folken, Herre,
och lovsjunga dig bland folkslagen.
- F Ty din nåd är stor ända upp över himmelen
och din trofasthet allt upp till skyarna.
- L Upphöjd vare du, Gud, över himmelen,
över hela jorden sträcke sig din ära.
- F Ära vare Fadern och Sonen
och den helige Ande.
- L + F Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara
från evighet till evighet. Amen. (Psalt. 108: 2—6)

Aftonpsalmer

- 1 L Herre, jag ropar till dig, skynda till mig,
lyssna till min röst, då jag nu ropar till dig.
- F Min bön gälle inför dig såsom ett rökoffer,
mina händers upplyftande såsom ett aftnonffer.
- L Sätt, o Herre, en vakt för min mun,
bevaka mina läppars dörr.
- F Låt icke mitt hjärta vika av till något ont,
till att öva ogudaktighetens gärningar.
- L Ära vare Fadern och Sonen
och den helige Ande.
- L + F Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara
från evighet till evighet. Amen. (Psalt. 141: 1—4)

- 2 L Herre, du utrannsakar mig och känner mig.
Om jag sitter eller uppstår, vet du det.
Du förstår mina tankar fjärran ifrån.
- F Om jag går eller ligger, utforskar du det,
och med alla mina vägar är du förtrogen.
- L Ty förrän ett ord är på min tunga,
se så känner du, Herre, det tillfullo.
- F Du omsluter mig på alla sidor
och håller mig i din hand.
- L En sådan kunskap är mig alltför underbar,
den är mig för hög, jag kan icke begripa den.
- F Vart skall jag gå för din Ande,
och vart skall jag fly för ditt ansikte?
- L Fore jag upp till himmeln, så är du där,
och bäddade jag åt mig i dödsriket, se så är du ock där.
- F Toge jag morgonrodnadens vingar,
gjorde jag mig en boning ytterst i havet,
- L så skulle också där din hand leda mig
och din högra hand fatta mig.
- F Och om jag sade: Mörker må betäcka mig och ljuset bli
natt omkring mig,
så skulle själva mörkret icke vara mörkt för dig.
- L Natten skulle lysa såsom dagen,
ja, mörkret skulle vara såsom ljuset.
- F Ära vare Fadern och Sonen
och den helige Ande.
- L + F Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara
från evighet till evighet. Amen. (Psalt. 139: 1—12)

KOLLEKTBÖNER

Första söndagen i Advent

Gud, du ensam är konung.
I Jesus Kristus kommer du till oss,
vapenlös och starkare än all världens makt.
Skydda oss mot det onda som tränger sig på.
Låt under detta nya kyrkoår ditt Ord och dina sakrament
ge oss ny kraft och ny glädje.
Välsignad vare han som kommer,
i Herrens namn. Amen.

Andra söndagen i Advent

Fader, gör oss beredda att ta emot din Son när han kommer.
Hjälp oss att bryta upp och skynda honom till mötes
och alltid tjäna dig i hans heliga namn.
För Jesu Kristi skull. Amen.

Tredje söndagen i Advent

Hoppets Gud, kom till oss
och skingra vårt mörker med ditt ljus.
Uppfyll oss med glädje och frid i tron,
så att vi bevarar ett överflödande hopp.
Dig vare ära i evighet. Amen.

Fjärde söndagen i Advent

Herre vår Gud, kom snart och hjälp oss med din kraft,
så att inte vår synd fördröjer och hindrar
det goda som du vill ge oss.
I Jesu namn. Amen.

Juldagen — tidig högmässa

O Herre Gud, du har låtit denna natt upplysas av det sanna ljuset.
Låt oss leva i det ljuset,
och låt oss en gång få återse det i himmelens glädje.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre,
som lever och verkar med dig och den helige Ande,
från evighet till evighet. Amen.

Juldagen — senare högmässa

Herre Gud, himmelske Fader,
vi tackar dig för att du har låtit din Son bli människa.
Låt oss se ljuset som strålar från hans krubba och fyller världen.
Låt oss vandra i hans ljus och tacka för din kärlek.
I Jesu namn. Amen.

Annandag Jul

O Herre Gud, du ledde den helige Stefanus,
så att han stod fast under sitt lidande
och bad för dem som dödade honom.
Ge oss del av din kärlek,
så att vi älskar våra ovänner och alltid ber också för dem.
I Jesu namn. Amen.

Söndagen efter Jul

Fader, du lät din Son
bli ett hjälplöst barn här på jorden och växa upp till man.
Led oss i vår hjälplöshet, fostra oss och håll oss kvar hos dig,
du som för evig tid vill göra oss till dina barn.
För din Sons skull, vår Broder och Frälsare. Amen.

Nyårsdagen

Fader, du lät din Son bli människa för vår skull
och lät honom få namnet Jesus.
Hjälp oss att leva vår korta tid här på jorden så,
att vi inte förnekar hans namn
utan genom honom får frälsning och salighet.
För Jesu skull. Amen.

Söndagen efter Nyår

Gud, du lät din Son döpas i vatten och ande
och kallade oss i vårt dop till gemenskap med honom.
Behåll oss i din hand.
Förnya oss genom din levande Ande.
För vår Herres Jesu Kristi skull. Amen.

Trettondedag Jul

Herre vår Gud, med stjärnan ledde du hedningarna
till din Sons krubba.
Led också oss till honom, så att vi möter honom i tro
och en gång med alla folk får skåda hans härlighet i himmelen.
Dig vare ära i evighet. Amen.

Första söndagen efter Trettondedagen

Gud, din Son undervisade lärarna i templet.
Hjälp alla som vittnar om dig

att ärligt och frimodigt bära fram sanningen.
Gör våra sinnen öppna, så att vi lyssnar efter ditt ord.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Andra söndagen efter Trettondedagen

Evige Gud, du råder över himmel och jord.
Kom oss nära, släck vår törst,
låt oss finna vår trygghet i dig.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre,
som lever och verkar med dig och den helige Ande,
från evighet till evighet. Amen.

Tredje söndagen efter Trettondedagen

Gud, du kan ge styrka åt den som intet förmår.
Hjälp oss med allt som vi inte orkar och inte kommer till rätta med.
Räck oss din mäktiga hand och för oss till dig.
För din Sons, vår Herres Jesu Kristi skull. Amen.

Fjärde söndagen efter Trettondedagen

Herre Gud, himmelske Fader, du vet allt om oss.
Du vet hur rädda vi kan bli när vi kommer i fara.
Styrk oss till kropp och själ,
så att vi inte ger vika eller misströstar.
Till dig sätter vi vårt hopp.
Dig vare ära i evighet. Amen.

Femte söndagen efter Trettondedagen

Helige Gud, förnya oss med din förlåtelses kraft.
Visa oss vägar att arbeta för ditt rike.
Gör oss fördragsamma och beredda att hjälpa varandra.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Sjätte söndagen efter Trettondedagen

Gud, du som ständigt verkar genom din Son Jesus Kristus,
förnya oss med din kärlek.
Tag oss in i ditt verk
och hjälp oss att lyssna och lyda.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Septuagesima

Gud, du har en uppgift för var och en av oss.
Du ger oss långt mer än vi är värda.
Använd oss efter din vilja
och skänk oss den kraft vi behöver för att kunna tjäna dig.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Sexagesima

Fader, vi har ingen väg att gå om inte du visar oss den.
Öppna ditt ord för oss. Led oss i dess ljus.
Låt oss i ordet möta din kärlek och makt,
till tro, lydnad och tjänst.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Fastlagssöndagen

Fader, din Son går nu upp till Jerusalem
för att ta lidandet på sig.
Låt oss få del av hans kärlek
som tror, hoppas och uthärdar allting.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Första söndagen i Fastan

Fader, din Son blev frestad som vi.
Hjälp oss att alltid lita på honom
och aldrig förtvivla när vi blir frestade.
För Jesu Kristi skull. Amen.

Andra söndagen i Fastan

Gud, du ser hur litet vi förmår.
Skydda vår kropp och själ mot allt som kan skada oss.
Driv bort våra onda tankar.
Befria oss från fruktan och hopplöshet.
För din Sons skull. Amen.

Tredje söndagen i Fastan

Gud, sträck ut din hand och rädda oss från de onda makterna.
Du ser hur svaga vi är när frestelser och faror sätter an.
Du har genom Jesus Kristus besegrat allt som står oss emot.
Låt din kraft fylla vår tomhet
och ge oss del i vår Frälsares seger.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Midfastosöndagen

Herre vår Gud, du som ger världen bröd,
mätta de hungriga både till kropp och själ.
Ge oss din kärlek och kraft.
Förvandla sorgen till glädje.
För din Sons och hans lidandes skull. Amen.

Femte söndagen i Fastan

Gud, du utgav din Son till ett offer för världens synd.
Hjälp oss att gripa om hans kors
och leva i tro på hans försoning.
För Jesu skull. Amen.

Palmsöndagen

Evige Gud, din Son blev människa
och tog på sig förnedring och lidande ända till döden på korset.
Hjälp oss att följa honom i tro och lydnad.
Låt oss med honom uppstå till evigt liv.
För vår Herres Jesu Kristi skull. Amen.

Långfredagen

Herre Gud, himmelske Fader,
din Son har dött på ett kors för att vi skulle räddas från döden.
Hjälp oss att alltid förtrösta på honom,
så att förtvivlan och synd inte blir oss övermäktiga.
Låt oss genom honom få evigt liv. Amen.

Påskdagen

Allsmäktige Gud, vi prisar din Son Jesus Kristus
som har vunnit seger över döden
och öppnat porten till det eviga livet.
Bevara oss i uppståndelsens glädje och ge oss evig salighet.
Genom Jesus Kristus, vår uppståndne Herre. Amen.

Annandag Påsk

Gud, din Son var död men har fått liv igen.
Öppna våra ögon så att vi möter honom i tro.
Gör våra hjärtan brinnande
och låt oss vandra med honom på det nya livets väg.
Genom Jesus Kristus, vår uppståndne Herre. Amen.

Första söndagen efter Påsk

Herre Gud, låt oss som nu har firat påsk
bevara korsets och uppståndelsens evangelium i våra hjärtan
och vittna om det med våra liv.
I Jesu namn. Amen.

Andra söndagen efter Påsk

Gud, din Son är herden som gav livet för sina får.
Han gjorde oss fria till att vara hans.
Hjälp oss att känna hans röst och lyda den.
Bevara oss i hans närhet
och låt oss följa honom in i den eviga glädjen.
För Jesu skull. Amen.

Tredje söndagen efter Påsk

Gud, för oss på dina vägar fram till det mål du har lovat oss.
Hos dig finns den trygghet som världen inte kan bjuda.
Låt våra hjärtan få fäste hos dig.
I Jesu Kristi namn. Amen.

Fjärde söndagen efter Påsk

O Gud, allt gott kommer från dig.
Styr våra tankar, så att vi frågar efter vad du vill.
Led våra gärningar och för oss genom din Ande till hela sanningen.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Bönsöndagen

Gud, vår tillflykt och starkhet,
din Son har lärt oss att bedja.
Hör våra böner,
svara oss i din kärlek,
handla med oss efter din vilja.
I Jesu namn. Amen.

Kristi Himmelfärds dag

O Gud, du har upphöjt din Son ur förnedring och lidande
och satt honom till konung över ditt rike.
Låt oss i tron följa honom
genom kampen och nöden till segern och härligheten i din himmel.
Genom Jesus Kristus, vår korsfäste och upphöjde Herre. Amen.

Sjätte söndagen efter Påsk

O Gud, du har upphöjt din Son till platsen på din högra sida.
Uppfyll hans löfte till oss
och sänd oss Tröstaren, den helige Ande,
som leder oss fram till hela sanningen om dig och den du har sänt.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Pingstdagen

O Herre Gud, du sänder din helige Ande
för att trösta och undervisa oss.
Hjälp oss att ta emot honom.
Ge oss klarsyn och glädje.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre,
som med dig och den helige Ande lever och verkar, i en gudom,
från evighet till evighet. Amen.

Annandag Pingst

Gud, låt din kyrka nå ut över hela jorden
och vittna för alla människor om din frälsning.
Förnya oss genom din helige Andes kraft.
I din Sons Jesu Kristi namn. Amen.

Heliga Trefaldighets dag

Treenige Gud, du är större än ord kan utsäga.
Av dig och genom dig och till dig är allting.
Vi prisar ditt namn.
Dig helige Gud, Fader, Son och Ande ske ära i evighet. Amen.

Första söndagen efter Trefaldighet

Fader, du har skapat oss.
Allt gott är en gåva från dig.
Hjälp oss att använda allting efter din vilja
och inte klamra oss fast vid vårt eget.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Andra söndagen efter Trefaldighet

Gud, du kallar på oss.
Gör våra sinnen öppna, så att vi hör dig och följer dig.
Ge oss en fast tro, så att vi aldrig släpper din hand.
För Jesu skull. Amen.

Tredje söndagen efter Trefaldighet

Gud, för din kärlek finns inga hopplösa fall.
Tack för att du aldrig ger upp.
Sök oss var vi än är —
sök tills du finner.
Drag oss upp ur nöd och förtvivlan.
Bevara oss i tryggheten hos dig.
För Jesu skull, han som är syndares vän. Amen.

Fjärde söndagen efter Trefaldighet

Gud, ge världen fred.
Håll din skyddande hand över alla som hotas av våld.
Hjälp alla som känner ångest.
Ge din kyrka frimodighet och frid.
För din Sons Jesu Kristi skull. Amen.

Femte söndagen efter Trefaldighet

Gud, du ger oss långt mer än vad vi kan bedja eller tänka.
Genom din Son kallar du oss till lärjungar och tar oss i din tjänst.
Låt oss liksom hans apostlar få följa honom
vart han än vill föra oss.
I Jesu namn. Amen.

Sjätte söndagen efter Trefaldighet

Gud, du älskar oss.
Hjälp oss att älska med din kärlek.
Förlåt oss våra skulder
och gör oss villiga att förlåta varandra.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Kristi Förklarings dag

Evige Gud, du lät din Son bli människa bland människor.
På förklaringsberget visade du vem han var.
Öppna våra ögon, så att också vi ser ljuset omkring honom.
Dig vare ära i evighet. Amen.

Åttonde söndagen efter Trefaldighet

Gud, du ensam känner oss.
Hjälp oss till sanning och ärlighet.
Använd oss i ditt verk och ge oss den kraft vi behöver.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Nionde söndagen efter Trefaldighet

Gud, gör oss kloka och trogna.
Hjälp oss att tjäna dig och vår nästa
i vaksam tro och tålig kärlek.
Ge oss uthållighetens gåva,
och låt oss ärligt sköta vår tjänst efter den kraft du förunnar oss.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Tionde söndagen efter Trefaldighet

Gud, du har makt att hjälpa oss hur långt borta vi än är.
Ropa på oss och väck oss till liv.
För din Sons Jesu Kristi skull. Amen.

Elfte söndagen efter Trefaldighet

Gud, du är också de misslyckades och förtvivlades Gud.
Var oss nära när vi inte har något hopp kvar,
och ge oss mer än vi vågar bedja dig om.
För Jesu skull. Amen.

Tolfte söndagen efter Trefaldighet

Gud, du har talat till oss genom din Son.
Hjälp oss att alltid lyssna efter ditt ord,
och lär oss att tala oförfärat och klart.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Trettonde söndagen efter Trefaldighet

Gud, låt oss växa till i kärlek.
Befria oss från vår feghet och visa oss vägen till andra.
Hjälp oss att inse var du behöver oss.
För Jesu Kristi skull. Amen.

Fjortonde söndagen efter Trefaldighet

Gud, bevara oss från otacksamhet och likgiltighet.
Låt oss förenas i ständig lovsång och tjänst inför dig.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Femtonde söndagen efter Trefaldighet

Gud, du är vår enda trygghet.
Allt som har varit och allt som skall komma
lägger vi i din hand.

Lär oss att alltid lita på dig.
För Jesu Kristi, din Sons skull. Amen.

Sextonde söndagen efter Trefaldighet

Gud, du är Herre över liv och död.
Bevara oss nu och i evighet.
Driv undan mörkret
och för oss till frihet och ljus.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Sjuttonde söndagen efter Trefaldighet

Gud, gör oss fria från att frukta människor mer än dig,
fria från själviska omsorger, från bekymmer och ängslan.
Gör oss fria till att tjäna dig och vår nästa,
frimodiga i din kärlek.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Artonde söndagen efter Trefaldighet

Gud, du vet att vi utan din hjälp inte kan lyda dina bud.
Styr våra hjärtan genom din helige Ande
och ge oss själv den kärlek som är lagens fullbordan.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Nittonde söndagen efter Trefaldighet

Gud, du har skapat oss, och du har givit oss vilja att bedja.
Ge oss den tro som övervinner världen.
Hjälp oss mot alla mörka makter.
För Jesu skull. Amen.

Tjugonde söndagen efter Trefaldighet

Gud, du har kallat oss till ditt rike
och givit oss uppdrag och förtroende.
Förlåt oss att vi så ofta svek och misslyckades.
Ta oss på nytt i din tjänst
och ge oss kraften att hålla ut
i trohet mot dig, du trofaste Gud.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Tjugoförsta söndagen efter Trefaldighet

Gud, du läker och tröstar.
Visa din makt i vår hjälplöshet.
Bevara oss från missmod och ängslan.
Ge oss trygghet och tillförsikt i liv och död.
I dina händer lämnar vi oss och våra bördor.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Tjugoandra söndagen efter Trefaldighet

Gud, i överflödande mått förlåter du våra synder.
Fyll våra hjärtan med din glädje
och lär oss att allt mer förlåta varandra.
För Jesu skull. Amen.

Tjugotredje söndagen efter Trefaldighet

Gud, du har satt oss att leva detta liv på jorden
med dess ansvar och glädje.
Hjälp oss att lyssna till ditt ord och leva därefter.
Låt våra ord och gärningar vittna om din rätt och rättfärdighet.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Tjugofjärde söndagen efter Trefaldighet

Gud, du lät din Son Jesus Kristus dö och uppstå från döden.
Hjälp oss att tro på honom, vår Frälsare.
Låt oss få vara med honom i evigheten.
I Jesu Kristi, din Sons namn. Amen.

Tjugofemte söndagen efter Trefaldighet

Gud, du ensam känner framtiden.
Gör oss vaksamma inför tidens tecken
och frimodiga i prövningar och oro.
Och när världens tid går mot sitt slut,
låt oss då med alla dina trogna få möta din evighets sommar.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Söndagen före Domssöndagen

Gud, du som har all makt, vi längtar efter din dag,
efter nya himlar och en ny jord där rättfärdighet bor.
Hjälp oss, så att vi inte tröttnar och slår oss till ro.
Var alltid nära oss, nu och i evigheten.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Domssöndagen

Herre Gud, makt och rikedom, förtryck och vända skall en gång
förgå,
men du förbliver.
Gör oss vaksamma, så att vi inte fastnar i det förgängliga
utan söker ditt rike och din rättfärdighet
och alltid tjänar din Son i hans minsta bröder.
Förbarma dig över oss, nu och på domens dag.
För Jesu, vår Frälsares skull. Amen.

Kyndelsmässodagen

Gud vår Fader, vi tackar dig för att din Son är världens ljus.
Låt honom besegra vårt mörker.

Rena oss med elden från ditt altare.
För din Sons, vår Herres Jesu Kristi skull. Amen.

Jungfru Marie Bebådelsedag

Gud vår Fader, för vår frälsnings skull
har du låtit din Son bli född av jungfru Maria.
Vi tackar dig för din godhet.
Fyll våra hjärtan med glädje över vår Frälsare.
Dig vare ära i evighet. Amen.

Midsommardagen

Gud, du sände din utkorade vän Johannes Döparen
för att han skulle predika omvändelse och bereda väg för din Son.
Omvänd oss till dig, fostra oss i din tjänst
och gör oss trofasta och modiga som Johannes.
I Jesu namn. Amen.

Den helige Mikael's dag

Herre, härskarornas Gud, du sänder oss dina heliga änglar
till hjälp mot onskans alla makter.
Ge oss din glädje och gör oss uthålliga i den goda kampen.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Alla Helgons dag

Vi tackar dig, Gud, för alla som har förvandlats genom din kärlek
och vittnat om dig.
Led oss, så att vi följer deras exempel.
Låt oss en gång få instämma i den stora lovsången
med alla din helgon.
Genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Botdagen

Herre Gud, himmelske Fader, du har inte lust till syndares död
utan vill att de omvänder sig och lever.
Utplåna våra synder och för oss genom din barmhärtighet
till bättring och förnyelse.
Genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Reformationsdagen

Gud, du sänder ut din Ande och förnyar jordens anlete.
Förnya din kyrka,
så att hon ständigt lyssnar till ditt ord som är Ande och liv.
Ge oss genom tron del av den rättfärdighet
som Jesus Kristus vann åt syndare.
Lägg i vår mun den nya sången som ger dig äran, nu och i evighet.
Amen.

Missionsdagen

Himmelens och jordens Gud, din kärlek famnar alla folk.
Väck oss till tro.
Låt evangelium föras från ort till ort
och från land till land ut över hela jorden.
Bevara din kyrka och alla som där söker ett fäste.
Dig vare ära i evighet. Amen.

Tacksägelsedagen

Fader, vi tackar dig för din godhet under varje dag som du ger oss.
Mätta alla med dina gåvor.
Låt marken förnyas och bära sina skördar.
Ge världen bröd.
Vi tackar dig i Jesu namn. Amen.

ALTERNATIVA KOLLEKTBÖNER

Första söndagen i Advent

Väck våra hjärtan ur sömnen, Herre.
Sänd oss ut att bygga en väg för din Son.
Ge oss tid att rena och smycka oss till fest.
Och när du sänder din ende Son, och han kommer,
förunna oss då en plats i hans följe.
Förunna oss att tjäna honom, din älskade Son,
som med dig och den helige Ande lever och verkar,
nu och i evighet. Amen.

Juldagen — midnattsmässa

Gud, denna natt har du gjort helig.
Du lyfte den ut ur årets alla nätter,
du lyfte den ut ur allt mörker.
Du lät natten börja lysa,
det sanna ljuset lät du tändas.
Det flammade och upplyste mörkret
denna utvalda natt.
Vi ser det sanna ljuset,
vi ser dess mysterium i världen
denna utvalda natt.
Gud, nu ber vi dig:
låt oss en gång se ljuset i din himmel.
Låt oss dricka djupt av dess glädje. Amen.

Juldagen — tidig högmässa

Se, det är morgon, allt är nytt.
Nyfött är Ordet, Ordet blev människa.
Nyfött är ljuset, ditt ljus blev kött.
Ljus flyter genom honom,
ljus strålar från honom,
fyller hans födelserum,
fyller all världen.
Se, det är morgon,
vi har vaknat omstrålade av ljus.
Ge oss, vi ber dig,
Fader allsmäktige,
återglans av Ordet
ut i vårt arbete,

återglans av blixten, Gud,
när genom tron
Ordet föder ljus i vårt hjärta. Amen.

Söndagen efter Jul

De var bara små barn.
De kunde inte tala rent.
De kände inte den Ondes namn.
De visste inte vad kungen hette.
De kunde inte förråda en nyfödd broder av Juda,
inte röja ditt namn för att rädda sig.
Utan skuld dog de för dig.
Herre, vi känner den Ondes namn.
Hans fruktan bor i oss.
Vi lyder när han befaller,
går med svärd till Betlehem när han ger order.
Herre, dröp vår fruktan och hejda oss på vägen.
Låt inte vår tunga förråda dig,
låt inte våra gärningar förråda dig.
Herre, låt oss leva och dö med dig,
du som med Fadern och den helige Ande
lever och verkar, nu och i evighet. Amen.

Nyårsdagen

Allsmäktige, evige Gud.
Du sänder stjärnorna genom rymden.
Du leder jorden i solens band.
Du fördelar ljuset i regnbågen
och kläder världen i färger.
Rummets gränser känner du
och överskådar med en blick allt som är och var
från dess uppkomst till dess ände,
nutid och forntid och framtid från gräns till gräns.
Utanför, inuti är du,
Gud, allsmäktige, evige.
Vi når inte dig, namnlöse.
Vi svänger med jorden i solens band.
Herre Jesus, du kom innanför
— innanför regnbågen,
in i färgerna,
innanför gränserna,
in i namnen.
Jesus, vi griper om ditt namn. Amen.

Kyndelsmässodagen

Vår värld ligger i halvmörker,
vi spejar utan att kunna se klart.
Någonstans långt framme anar vi ditt hus

med alla festljus tända.
Vi vet att vi är väntade,
men världen ligger i halvmörker,
ingenting är tydligt,
vägen blir borta för oss.
Herre, vi ber dig: öppna din dörr på glänt.
Låt ljuset från din fest skina ut över vägen. Amen.

Fastan

- 1 Stå upp med makt, Herre, det ber vi dig.
Stå upp och kom.
Våra synder hotar oss.
Herre, vi går under.
Beskydda oss, befria oss, fräls oss,
du som med Fadern och den helige Ande
lever och verkar, nu och i evighet. Amen.
- 2 Evige, starke Gud,
var barmhärtig,
hör våra fattiga böner.
Vi tvivlar på det vi gör,
ja, vi har förlorat förmågan att handla.
Allt vi är och har är värdelöst.
Inte dom, allsmäktige Gud,
inte dom utan nåd,
det ber vi dig om,
genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Allmän serie

- 1 Herre, vi ber dig: böj dig djupt,
så att ditt öra kan uppfånga
ljudet av böner som mumlas av jordiska läppar.
Kom och gästa vårt förmörkade sinne,
du som är ljus, du som lever och verkar
med Fadern och den helige Ande,
nu och i evighet. Amen.
- 2 Mildhetens Gud, vi anropar dig.
Hör våra böner som kommer till dig långt bortifrån.
Se, vi är fångna av våra synder,
vi är lagda i bojor.
Lös oss, Herre, befria oss.
Befriade ber vi dig:
släpp oss inte ur sikte.
Löser du oss, ser våra fiender det.
De förföljer oss, vi slipper inte undan.
Hjälp oss, Herre, skydda oss,
bevara oss i din frihet genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

- 3 Herre vår Gud, osynliga gåvor bereder du för dem som älskar dig.
Se vårt hjärta — torrt, oberört av dina osynliga gåvor.
Låt din kärleks flöde strömma genom vårt hjärta,
röra vid det, göra det levande.
Alltid, överallt och högre än allt vill vi älska dig.
Till oss som älskar dig har du givit löften.
Dina löften övergår allt — våra önskningar når inte upp.
Våra önskningar kryper utmed jorden, lågt.
Herre, låt oss önska att dina löften blir uppfyllda.
Herre, låt oss nå fram genom din älskade Son Jesus Kristus, vår
Herre,
som med dig lever och verkar i den helige Ande,
sann Gud från evighet till evighet. Amen.
- 4 Allsmäktige, evige Gud,
ge oss dina gåvor.
Utan dig lider vi brist på allt.
Vi är utan tro och hopp, utan kärlek.
Ge oss åter vad du en gång har givit.
Ge oss tro och hopp, ge oss kärlek.
Föröka dina gåvor, ge växt.
Det som inte förökas nöts ut av tiden.
Det som inte växer vissnar med tiden.
Förnya oss genom din Son Jesus Kristus. Amen.

LITANIAN

- P Gud vår Fader,
F förbarma dig över oss.
P Jesus Kristus, Guds Son,
F förbarma dig över oss.
P Helige levande Ande,
F förbarma dig över oss.
- P Du som har skapat världen
och skapar den ständigt på nytt.
F Herre, förbarma dig.
P Skydda luften och vattnet
och marken och det som växer på marken.
F Herre, förbarma dig.
P Hjälp alla hungriga,
övergivna och hemlösa.
F Herre, förbarma dig.
P Ge oss gemenskap och fred.
Läk såren som kriget slagit.
F Herre, förbarma dig.
- P Låt inte människor bli förtryckta,
utnyttjade eller föraktade.
F Herre, befria oss.
P Låt alla få arbete.
Låt inte arbetet bli meningslöst.
F Herre, befria oss.
P Gör oss fria från feghet och lögn.
Håll fast vid oss när vi sviker eller blir svikna.
F Herre, befria oss.
P Hjälp oss att tro på ditt ord,
och hjälp alla som förnekar dig.
F Herre, befria oss.
P Fyll din kyrka med lovsång
och trohet och kraft.
F Herre, bevara oss.
P Låt alla dagar fyllas av dig,
och hjälp oss när tiden är ute.
F Herre, bevara oss.
P Böj dig emot oss
och stilla vår oro och tag oss till dig.

- F Herre, bevara oss.
P Förbarma dig över oss alla
när världens tid är förgången.
F Herre, bevara oss.
- P Fader, som skapade oss och bevarar din skapelse,
F Herre, förbarma dig.
P Kristus Guds Son, som har gett ditt liv för oss,
F Kristus, förbarma dig.
P Helige Ande, som tröstar oss och förnyar oss,
F Herre, förbarma dig.
- P Gud, du är vår tillflykt och vår starkhet.
Du känner den nöd som vi inte själva vet om.
Hjälp oss, bevara oss för det onda,
drag oss till dig.
Låt oss en gång med alla trogna
få stämma in i den eviga lovsången.
F Amen.

Som annan form kan även användas litanian i 1942
års kyrkohandbok.

KYRKOBÖNER

1

P Gud, hos dig är livets källa,
i ditt ljus ser vi ljus.

L 1 Därför ber vi dig om kraft
för de små och svaga,
de hetsade och utsläpade,
de gamla och sjuka,
de förtryckta, så att de förmår hävda sin rätt.
Ge dem kraft, Herre.

F Ge dem kraft.

L 2 Vi ber om fred
för de länder som härjas av krig
eller plågas av inre konflikter.
(Särskilt ber vi för . . .)
Ge dem fred, Herre.

F Ge dem fred.

L 3 Vi ber om visdom
för dem som regerar folk och länder,
för dem som ägnar sig åt politiken,
för dem som forskar och undervisar,
för dem som planerar för jordens försörjning.
(Särskilt ber vi för . . .)
Ge dem visdom, Herre.

F Ge dem visdom.

L 4 Vi ber om kärlek
för dem som arbetar bland barn och gamla,
bland sjuka och handikappade,
bland fångar och flyktingar.
Ge dem kärlek, Herre.

F Ge dem kärlek.

L 5 Vi ber om tålamod
för oss som så ofta tröttnar på

att bedja och verka för vår nästa.
Ge oss tålmod, Herre.

F Ge oss tålmod.

P Gud, hos dig är livets källa,
i ditt ljus ser vi ljus.

F Amen.

2

L 1 Herre, till dig ber vi för alla de människor som lider orätt:
de socialt försummade,
de som inte får äta sig mätta,
de som förtrycks i familjen, i skolan eller på sin arbetsplats,
de som blir illa behandlade på grund av sin ras, hudfärg eller
övertygelse.

Vi ber för dem som lever i ofrihet (särskilt för . . .).

L 2 Herre, vi tackar dig för de människor
som har tagit upp striden mot det onda:
de som oförfärat säger sin mening även om de får lida för det,
de som bekämpar sociala orättvisor,
de som verkar för freden,
de som läker och vårdar, odlar och bygger upp.

L 3 Herre, vi tackar dig för din kyrka,
för allvaret och glädjen i ditt Ord och dina sakrament.
Vi tackar dig för alla kristna som söker förverkliga din vilja,
här hemma och ute i världen.
(Särskilt tackar vi dig för . . .)

L 4 Herre, vi ber om klarhet när det gäller vår uppgift i ditt rike.
Vi ber om förstånd att lösa problemen,
så att vi inte i svärmisk iver bortser från fakta
eller försjunker i hopplöshet.
Vi ber dig om hjälp att älska också dem som står oss emot.

L 5 Vi tror att Jesus kan visa oss vägen till ett mänskligare liv.
Vi hoppas på en framtid utan krig, svält och orättvisor.
Under bön och arbete väntar vi på Guds dag
som skall komma med nya himlar och en ny jord
där rättfärdighet bor.

F Amen.

3

P Gud, vi vet inte vad framtiden för med sig.
Vi vet inte om det kommer att finnas bröd,
arbete och utrymme för alla.
Det okända skrämmer oss,

och vi bävar för att krossas av de krafter
som vi har släppt loss på jorden och i rymden.
Till vem skulle vi gå med vår oro
om inte till dig, vår Fader?

F Fader, ta hand om dina barn.

L 1 Vi ber för barnen och de unga.

Gör dem rustade att möta morgondagen med tillförsikt,
vad som än händer.

Ge dem ett tryggt fäste hos dig, Herre,
så att de inte går under i denna förvirrande värld.
Gud, hör vår bön.

F Fader, ta hand om dina barn.

L 2 Vi ber för vårt samhälle.

Hjälp oss att göra det varmare, gladare, mänskligare.

Låt det alltid finnas rum för de annorlunda,
för dem som inte orkar med några krav.

Hjälp oss att verka för en trygg tillvaro åt alla.

Ge oss vett att vårda naturen,
så att detta land blir beboeligt för våra efterkommande.
Gud, hör vår bön.

F Fader, ta hand om dina barn.

L 3 Vi ber för dem som har politisk och ekonomisk makt.

Hindra dem från att missbruka den.

Ge dem insikt och kraft att sträva för fred och välfärd,
hur hopplöst det än kan se ut.

Låt det bli slut på detta slöseri med människoliv.

Gud, hör vår bön.

F Fader, ta hand om dina barn.

P Vi ber för kyrkan,

för de kristna i hela världen.

Väck oss till ansvar för medmänniskan.

Låt oss inte bli efter på vägen, isolerade och förskrämda.

Ge din kyrka kraft att bemästra de kriser som drabbar henne.

Ge henne blick för de nya möjligheter

som du erbjuder med varje ny tid.

Lysupp henne med din glädje,

låt henne stråla av din kärlek.

Gud, hör vår bön.

Fader, ta hand om dina barn.

F Amen.

4

P Gud, du vet att människan, av kvinna född,
leve: en liten tid och mättas av oro.

Du vet att hon behöver all den hjälp och tröst,
all den kärlek du har att ge.
Därför kommer vi till dig i bön.

- L 1 Hjälp den människa som inte orkar med omgivningens krav,
den som inte klarar av sitt arbete,
den som är arbetslös,
den som tvingas att lämna sin förtrogna miljö
för att börja om på nytt i ovana förhållanden.
Gud, se människan.

F Herre, skynda till vår frälsning.

- L 2 Hjälp den människa som blir hämmad och isolerad
genom sjukdom eller handikapp,
den som sitter fast i grämselse och avundsjuka,
den som älskar och blir försmådd,
den som har svårt att stå ut med sina närmaste,
den som har svårt att stå ut med sig själv.
Gud, se människan.

F Herre, skynda till vår räddning.

- L 3 Hjälp den människa som drabbas av krig och katastrofer,
den som svälter,
den som inte vet vad frihet och trygghet vill säga.
Gud, se människan.

F Herre, skynda till vår frälsning.

- L 4 Hjälp den människa som blir besviken på kyrkan,
den som inte har lärt känna dig,
den som inte kan tro på dig.
Gud, se människan.

F Herre, skynda till vår räddning.

- L 5 Hjälp människan när hon blir gammal och beroende av andra,
när hon klamrar sig fast vid sina ägodelar
fastän hon vet att hennes tid är ute.
Hjälp henne när hon måste gå den väg
där ingen människa kan följa henne,
när hon räds för att möta dig.
Gud, se människan.

F Herre, skynda till vår räddning.

- P Gud, vi är alla dina barn.
Gör oss till medmänniskor.
Lär oss att dela bröd och bekymmer,
glädje och lidande med varandra.

F Amen.

GAMMALTESTAMENTLIGA LÄSNINGAR

För den gammaltestamentliga läsningen i högmässa (moment 6) och söndagsgudstjänst (moment 7) väljs den till dagen hörande texten i endera av följande två serier.

Som gammaltestamentlig predikotext i högmässa (moment 9) och söndagsgudstjänst (moment 7) väljs den till dagen hörande texten i 1970 års Alternativa predikotexter ur Gamla testamentet eller i följande serier.

	<i>Serie 1</i>	<i>Serie 2</i>
1 sönd. i Advent	Jes. 62: 10—12	Psalt. 24: 7—10
2 sönd. i Advent	Mal. 4: 1—2 b, 5—6	Hes. 39: 7—8
3 sönd. i Advent	Jes. 35: 3—6, 10	Jes. 51: 3—6
4 sönd. i Advent	Jes. 7: 10—14	Jes. 45: 8
Juldagen	Jes. 9: 2—7	Jes. 11: 1—5
Annandag Jul	Jer. 1: 17—19	Jer. 20: 11
Söndagen efter Jul	Jes. 63: 7—9	Jer. 31: 15—17
Nyårsdagen	Jes. 43: 1—3 a	Psalt. 113: 1—6
Söndagen efter Nyår	1 Sam. 16: 7—13	4 Mos. 6: 22—27
Trettondedag Jul	Jes. 60: 1—6	Jes. 2: 2—5
1 sönd. e. Trett.	Psalt. 2: 6—8	Jes. 42: 1—4
2 sönd. e. Trett.	2 Mos. 33: 18—23	Jer. 17: 12—14
3 sönd. e. Trett.	Jes. 49: 5 a—6	Jes. 43: 5—7
4 sönd. e. Trett.	Jes. 40: 26—31	2 Sam. 22: 4—7, 17
5 sönd. e. Trett.	Psalt. 37: 1—7	Jer. 23: 5—6
6 sönd. e. Trett.	Psalt. 104: 27—30	— — —
Septuagesima	Jer. 9: 23—24	5 Mos. 8: 7, 11—18
Sexagesima	Jes. 55: 8—11	Jer. 20: 7—9
Fastlagssöndagen	Jes. 52: 13—15	4 Mos. 21: 4—9
1 sönd. i Fastan	1 Mos. 3: 1—6	1 Mos. 4: 3—7
2 sönd. i Fastan	1 Mos. 32: 24—30	1 Kon. 18: 36—39, 41—45 a
3 sönd. i Fastan	Sak. 2: 10, 3: 1—2	Psalt. 18: 3—7
Midfastosöndagen	2 Mos. 16: 11—15, 31, 35	Amos 8: 11—12
5 sönd. i Fastan	1 Mos. 22: 6—13	Jer. 11: 19
Palmsöndagen	2 Mos. 12: 21—27	Sak. 9: 9—11 a
Långfredagen	— — —	— — —
Påskdagen	Psalt. 118: 14—24	Jes. 25: 8—9
Annandag Påsk	Jona 2: 6—11	Psalt. 16: 8—11
1 sönd. e. Påsk	Jes. 43: 10—12	Psalt. 116: 1—9
2 sönd. e. Påsk	Hes. 34: 11—16 a	Psalt. 23

3 sönd. e. Påsk	Jes. 54: 7—10	Psalt. 126: 1—3, 5—6
4 sönd. e. Påsk	Hes. 36: 26—28	Jes. 1: 17—19
Bönsöndagen	Jes. 29: 11—13	Dan. 6: 7—11
Kristi Himmelfärds dag	Psalt. 47: 6—10	Psalt. 110: 1—4
6 sönd. e. Påsk	Joel 2: 28—29	5 Mos. 31: 6—8
Pingstdagen	1 Sam. 10: 6—7	Jer. 31: 31—34
Annandag Pingst	Jes. 44: 3—6	Jes. 11: 19—20
Heliga Trefaldighets dag	5 Mos. 6: 4—7, 13 a	Jes. 6: 1—8
1 sönd. e. Tref.	Jes. 12: 2—6	Psalt. 87
2 sönd. e. Tref.	Jes. 25: 6—7	5 Mos. 7: 6—8
3 sönd. e. Tref.	Mika 7: 18—19	Jes. 65: 1—2
4 sönd. e. Tref.	1 Mos. 4: 8—13	Sak. 7: 8—10
5 sönd. e. Tref.	1 Mos. 12: 1—4 a	Jer. 1: 4—10
6 sönd. e. Tref.	5 Mos. 30: 11—16	Josua 24: 19—24
Kristi Förklarings dag	2 Mos. 34: 27—29	Dan. 7: 13—14
8 sönd. e. Tref.	Mika 3: 5—7	Jer. 23: 16—18, 21—22
9 sönd. e. Tref.	Ordspr. 2: 1—6	Jes. 10: 1—3
10 sönd. e. Tref.	Jer. 18: 1—6	Psalt. 81: 9—14
11 sönd. e. Tref.	Jes. 2: 12—17	Sak. 4: 6
12 sönd. e. Tref.	1 Mos. 1: 27—31 a	Psalt. 40: 2—6
13 sönd. e. Tref.	3 Mos. 19: 16—18	5 Mos. 10: 17—21
14 sönd. e. Tref.	Psalt. 146: 5—10	Psalt. 147: 1—6, 11
15 sönd. e. Tref.	Ordspr. 8: 17—20	5 Mos. 4: 29—31
16 sönd. e. Tref.	Hosea 6: 1—3	Jes. 26: 19
17 sönd. e. Tref.	Psalt. 95: 1—7	2 Mos. 19: 3—6
18 sönd. e. Tref.	Mika 6: 6—8	Job 22: 23—25
19 sönd. e. Tref.	1 Mos. 15: 1—6	1 Mos. 9: 8—17
20 sönd. e. Tref.	1 Mos. 8: 15—22	Rut 1: 11, 14—18
21 sönd. e. Tref.	Pred. 12: 1—5 a, 6 b, 7	5 Mos. 15: 7—8, 10—11
22 sönd. e. Tref.	1 Mos. 50: 15—20	Hes. 33: 7, 10—11
23 sönd. e. Tref.	Dan. 2: 44	Jer. 29: 4—7
24 sönd. e. Tref.	Hes. 37: 1—2, 4—5, 10—14	Dan. 12: 1—3
25 sönd. e. Tref.	Amos 4: 12—13	Amos 5: 6—8
Sönd. före Domssöndagen	Psalt. 103: 19—22	Hab. 3: 3—6
Domssöndagen	Jes. 65: 17—19	Jes. 51: 11
Kyndelsmässodagen	Mal. 3: 1—4	Psalt. 102: 16—23
J. Marie Bebådelsedag	1 Sam. 2: 1—10	Jes. 7: 10—14
Midsommardagen	Psalt. 104: 24, 27—31	Jes. 40: 1—8
Den hel. Mikael's dag	Psalt. 113	1 Mos. 28: 10—17
Alla Helgons dag	Jes. 49: 8—10	Jes. 60: 18—22

2.3 MOTIVERING

2.3.1 *Allmänna principer*

2.3.1.1 *Teologiska principer*

2.3.1.1.1 De grundläggande principerna för kommitténs förslag.

De försök att förnya gudstjänstlivet, som under senare decennier gjorts i världens kyrkor, uppvisar sinsemellan påfallande likheter. Detta innebär dock ingen uniformitet. Som framgår av den översikt, som lämnas i bilaga 1, har olika grundprinciper kommit till uttryck i detta arbete. Det är också påfallande, att nya sådana oftast vuxit fram under stark kritik av tidigare.

Denna företeelse är icke ny. Under kyrkans historiska liv har olika gudstjänstprinciper avlöst varandra, ofta under påverkan av eller i intimt samarbete med den allmänna kulturutvecklingen. De krav på absolutitet, som ofta möter även i liturgiska rörelser, måste därför ses i ett längre historiskt perspektiv med dess mera nyanserade bild av gudstjänstens innebörd. Det visar sig då, att de grundläggande gudstjänstteorierna spelar en avgörande roll för gudstjänstutformningen. Samma kulturklimat kan sålunda ge varierande lösningar inom olika kyrkor, även om intentionen är densamma, beroende på kyrkans grundläggande gudstjänstteori. Som exempel skall här anföras ortodox, romersk katolsk och luthersk gudstjänstsyn.

I de ortodoxa kyrkorna betraktas gudstjänsten närmast som en del av den gudomliga uppenbarelsen och som en jordisk avglans av den himmelska, eviga liturgin inför Guds tron. Några ingrepp i eller förändringar av denna gudstjänst är enligt ortodox läroåskådning knappast möjliga, då den äldsta traditionen själv ligger närmast den ursprungliga, gudomliga uppenbarelsen. Strukturen av nattvardsgudstjänsten, den heliga liturgin, är sålunda fastslagen en gång för alla, då den följer Guds gärningar från skapelse till fulländning. Däremot kan nytt bönematerital tillfogas, ofta i form av litanior.

Enligt senmedeltida romersk katolsk uppfattning bestod en rätt gudstjänst av ursprungliga delar, som direkt gick tillbaka på Kristi instiftelse och den äldsta kristna kyrkan. Till dessa delar kunde sedan under Andens ledning fogas tillägg, vilka fastställdes av kyrkan. I samband med religionsstriderna på 1500-talet fastlade också den romerska kyrkan vid konciliet i Trient den ordning för mässan, som kom att gälla från 1570 i 400 år fram till Andra vatikankonciliet på 1960-talet. Det exakta återgivandet av denna mässa ansågs vara en av förutsättningarna för mässans giltighet. Genom Andra vatikankonciliet överflyttades detta

krav från ordalydelsen till strukturen, och därigenom kom tyngdpunkten att läggas på den äldsta kristna gudstjänstens uppbyggnad. Som framgår av bilaga 1 har också under senare år icke endast den officiellt fastställda mässordningen 1969 med dess varianter betraktats som en rätt mässa, utan även, framför allt då det gäller den dagliga mässan, en rad nykomponerade varianter, byggda efter samma mönster.

De l u t h e r s k a reformationskyrkorna fastslog på 1500-talet, att gudstjänstens form i princip var fri och att det yttre utförandet snarast var en ordningsfråga och en fråga om att få evangeliets budskap att nå dagens människor. Därigenom kom också varierande gudstjänstordningar att växa fram i de skilda reformationskyrkorna, och ingen enda av dem gjorde anspråk på att vara den enda absolut rätta gudstjänstformen, inte ens Luthers egna gudstjänstordningar.

Men även om ceremonierna i princip var fria, borde man enligt reformatorisk uppfattning ta avstånd ifrån och förkasta sådana uttrycksformer, som fördunklade evangeliet eller gav anledning till en felaktig uppfattning av evangeliets innebörd. Detta innebär, att en och samma ceremoni kunde tolkas helt olika i olika kultursituationer och därför vara förkastlig i den ena men acceptabel i den andra. Som konkret exempel på ett dylikt betraktelsesätt kan anföras synen på elevationen i mässan, upplyftandet av brödet och vinet i samband med instiftelseordens läsning, vilket accepterades av somliga reformationskyrkor men förkastades av andra. I Sverige bibehölls sålunda elevationen av både Olavus och Laurentius Petri som ett uttryck för Kristi verkliga närvaro i nattvarden, men efter Johan III:s restaurerande period med dess starka katolicerande inslag beslöt Uppsala möte 1593 att ceremonin skulle avskaffas, om missbruket icke kunde hävas, vilket resulterade i totalförbud två år senare.

Ännu en inskränkning gällde enligt reformatörerna för den i princip helt fria gudstjänsten. För ordningens skull borde bestämda gudstjänstformer fastställas inom varje land. Församlingen hade på detta sätt möjlighet att lära sig ordningen för gudstjänsten och aktivt delta i den.

K o m m i t t é n har under sitt arbete med gudstjänstmaterialet icke funnit anledning att avvika från den grundläggande lutherska gudstjänstteorin. Detta innebär, att kommittén icke strävat efter att skapa någon absolut gudstjänstordning utan räknar med att olika likvärdiga alternativ är tänkbara och möjliga.

De alternativa förslag kommittén framlägger följer därför *två modeller*. Den ena utgår från, att *gudstjänstens struktur* är relativt *fast* och att alternativen skapas genom *variation av de enskilda momenten*. Härigenom sker en anknytning till kyrkans historiska tradition och till den typ av restaurerande tendenser, som varit märkbar under 1960-talet. Kommittén har därför också i gudstjänster med fast struktur i princip räknat med möjlighet till variation i de enskilda momenten. Av praktiska skäl har dock för vissa moment brukats en genomgående form, vilket närmare berörs nedan s. 155.

Den andra modellen utgår från att även *gudstjänstens struktur* är *variabel*. Härigenom öppnas möjligheter för helt nya gudstjänstmodeller

byggda kring aktuella temata, som kan forma gudstjänsten såväl struktur- som innehållsmässigt. Utvecklingen under 1960-talet har också visat, att gudstjänster byggda efter denna modell kommit att spela en betydande roll framför allt i det kristna ungdomsarbetet. Då enligt luthersk gudstjänstteori inga hinder föreligger för ett fritt uppbyggande även av gudstjänstens struktur, har kommittén även räknat med olika typer av tematiska gudstjänster.

2.3.1.1.2 Kommitténs bedömning av den moderna gudstjänstutvecklingens tre faser

Den översikt, som presenteras i bilaga 1 över de senaste decenniernas gudstjänstutveckling i världens stora kyrkor, har visat att tre mera markanta liturgiska faser följt på varandra inom samtliga kyrkor samt att dessa faser står i direkt förhållande till den allmänna kulturutvecklingen. Det kunde av denna analys ligga nära till hands att dra den slutsatsen, att ett handboksförslag för att vara modernt och meningsfullt endast borde anknyta till den utvecklingsfas, som just nu pågår, och mer eller mindre med tystnad förbigå övriga faser som passerade.

Detta skulle dock vara en grov feltolkning av analysens verkliga innebörd. Historiskt sett har nya liturgiska idéer nästan alltid karakteriserats av en viss ensidighet. Deras uppgift har varit att peka på drag, som blivit förträngda eller överhuvud icke kommit till uttryck i den samtida gudstjänstens utformning och innehåll. Men i och med att de nya liturgiska grundidéerna tagits på allvar och påverkat den allmänna utvecklingen, tenderar andra drag att trängas undan ur gudstjänstbilden, varigenom grogrunden för nya liturgiska idéer med andra förtecken uppstår.

De tre faser i gudstjänstutvecklingen, som skildras i bilaga 1, har sålunda alla vuxit fram som resultat av förträngningar av gudstjänstens utformning och innehåll. Det vore därför oriktigt att låta en kyrkohandbok med relativt omfattande livslängd ensidigt formas av den ena eller andra liturgiska utvecklingsfasens tidsmässigt motiverade men dock begränsade mönster.

Det vore emellertid å andra sidan lika oriktigt att betrakta de olika gudstjänstfaserna enbart som tillfälliga företeelser, som helt kan skjutas åt sidan vid försöken att utforma en meningsfull gudstjänst på längre sikt. De senaste decenniernas tre gudstjänstfaser är sålunda av mycket stort värde för bedömningen av den allmänna gudstjänstutformningen. Kommittén har därför ansett det befogat att här ge några korta exempel på sådana drag i de tre utvecklingsfaserna, som är av mera allmängiltig betydelse och därmed också kommit att påverka utredningsarbetet. Till dessa frågor återkommer dock kommittén utförligare i de avsnitt, som innehåller motiveringarna för olika typer av ritual och enskilda moment. Här skall endast den allmänna bedömningen av de tre gudstjänstfaserna presenteras.

a *Gudstjänsten och kyrkans liturgiska tradition.* Restaureringsidéerna växte fram under en tid, då den kristna kyrkan genom krav på religions-

frihet och individens rätt till självständig utformning av samfund och gudstjänst höll på att brytas sönder i allt mindre enheter med sinsemellan alltmer skilda gudstjänstformer. Restaureringsförsöken syftade till att genom den klassiska västerländska traditionen, åskådliggjord genom kyrka, ämbete, sakrament och gemensam gudstjänst, söka ena och binda samman de kristna samfunden.

Denna period är som nyansats i det närmaste passerad. Den har dock lämnat efter sig ett rikt arv av historisk forskning kring den kristna kyrkans gudstjänstliv under gångna tider. I en tid, då historisk kontinuitet snarast betraktats med misstro, har försöken att restaurera gudstjänsten i enlighet med kyrkans historiska tradition pekat på det meningsfulla för en kristen församling att upprätthålla närheten till kyrkans eget historiska liv. Symboler och beteendemönster, som varit bortglömda, har åter kunnat tagas fram och fyllas med innehåll. Gudstjänstrummet med dess inredning har vårdats som en plats för tillbedjan och gudsnärhet. Genom gudsfolkstanken har starkt betonats att gudstjänsten inte enbart är ett forum för information och diskussion; den är en form för församlingens gemensamma, aktiva gudstjänstfirande. Arbetet med utformandet av gudstjänstens fasta struktur har skapat en större medvetenhet om gudstjänstens bärande innehåll.

Enligt kommitténs mening vore det felaktigt att i aktualitetens namn förkasta kyrkans historiska tradition som passerad och obrukbar. Samtidigt skulle man också göra sig urarva många av de traditionsmönster, som visat sig värdefulla och brukbara för människans gudsrelation och tillbedjan.

b Gudstjänsten och världen. Den s.k. sekulariseringsteologin växte fram under en tid, då avståndet mellan kyrkans sakrala sfär och det profana livet började att upplevas som i det närmaste oöverstigligt. Det hörde till dess speciella profil att söka förena sakralt och profant. Man bekämpade därför det traditionella kristna "två-rums-tänkandet" och underströk att verkligheten var en enda, och att de kristna värderingarna inte var till endast för en liten exklusiv krets utan att Kristus tillhörde alla.

I mitten av 1960-talet ledde den nya kultursituationen till konkreta nyansatser på gudstjänstlivets område i ett försök att smälta samman kyrkans gudstjänst med världens existentiella frågor. Dessa försök spelar för närvarande en betydande roll i många av världens kyrkor, vilket framgår av bilaga 1. Den ursprungliga extrema karaktären har dock mildrats, och huvudidéerna har på många håll börjat ingå som normala inslag i den allmänna gudstjänstbilden.

Alldeles oavsett det starka beroendet av ett bestämt kulturklimat har dock denna nya gudstjänstfas pekat på för all kristen gudstjänst omistliga drag. Liksom försöken att restaurera gudstjänsten på grundval av kyrkans historiska tradition framhävde den sakramentala Kristus-närheten i gudstjänsten och därmed kom att särskilt betona den andra artikeln i trosbekännelsen, så har också försöken att ta upp de existentiella frågorna i gudstjänsten fäst uppmärksamheten på världen som Guds skapelse, på gudsnärheten i vardagen, i politiken, bland männi-

skor i allmänhet och därmed särskilt understrukit trosbekännelsens första artikel.

Värdefull har också varit kritiken av den fasta gudstjänststrukturen och betonandet av den risk för rutin, som alltid ligger i ett fast mönster. Lika väsentligt är också medvetandet om att varje gudstjänst i grund och botten är något unikt, en Guds speciella kallelse. Eftersom gudstjänsten inte betraktas som en konstprodukt utan som ett uttryck för människans gudsmöte, har man sökt aktivera vanliga människor kring frågan om gudstjänstens innehåll och utformning. Försöken att finna nya moderna temata för gudstjänstens struktur, gudstjänstens karaktär av aktuell utmaning, nattvardens och agapemåltidens vidgning mot nya motivkretsar, allt detta hör till en levande kyrkas kännetecken.

Det är därför enligt kommitténs mening nödvändigt att i en kyrkohandbok tillvarata sådana väsentliga drag, som ovan antytts, inte bara därför att vi just nu befinner oss i en kultursituation, ur vilken medvetandet om närheten mellan gudstjänsten och världens existentiella frågor vuxit fram, utan också och inte minst därför att här möter för all kristen gudstjänst väsentliga grundfenomen.

c Gudstjänsten och den personliga gudsupplevelsen. Den tredje gudstjänstfasen, framför allt karakteriserad av nymystik och Jesus-rörelse, är den yngsta. Den hör huvudsakligen 1970-talet till och har vuxit fram som en reaktion både mot restaureringsfasens försök att sätta kyrka och sakrament i centrum och mot sekulariseringsfasens betonande av den kristna trons samhörighet med världen.

Här är det framför allt den personliga gudsupplevelsen, som framhävs. Meditation, andedop, tungomålstalande har blivit nya centrala beteendemönster, vilket betyder, att den tredje artikeln i trosbekännelsen nu fått särskild aktualitet. De nya formerna är ännu för unga för att kunna totalbedömas, men det är redan klart att här möter väsentliga drag i den kristna gudstjänsten, som varit tillbakaträngda under de båda tidigare faserna. Låg restaureringsfasens styrka i den trygga, fasta gudstjänststrukturen och upplevelsen av sakramenten som gudstjänstens centrum, och fick sekulariseringsfasen sin kraft ur skapandet av effektiva aktionsgrupper, som försökte omsätta evangeliet i socialt och politiskt handlande, så slår den tredje fasen vakt om den enskildes inre religiösa liv med upplevelsen av den kosmiska enheten inom sig själv eller den frimodiga bekännelsen utåt om den inre religiösa verkligheten.

Det är uppenbart, att även denna senaste fas pekat på något väsentligt och omistligt för kristen gudstjänst. Det har därför varit kommitténs strävan att i de framlagda gudstjänstförslagen inrymma möjligheter till meditation och vittnesbörd. En predikan av meditativ karaktär kan leda över till enskild meditation. Bön och syndabekännelse har också ansetts som lämpliga punkter för enskild meditation. Tystnaden har därför beretts plats i ritualen. På samma sätt kan vittnesbördet åter få ny plats i gudstjänsten, framför allt i aktuella temagudstjänster och speciella bönegudstjänster.

De tre gudstjänstfaser vi upplevt under de senaste decennierna är sålunda trots sin tidsmässiga karaktär i grund och botten inga tillfälliga företeelser, som snabbt är passerade. De har samtliga betonat väsentliga drag för den kristna gudstjänsten som sådan.

2.3.1.2 *Språkliga principer*

Vad kommittén eftersträvar är inte ett rent sakralt språk, där högtidlighet och värdighet gynnas på bekostnad av begripligheten. Kyrkans språk kan inte i och för sig vara "heligt"; ordval, grammatik och syntax är inte sakrosankta, men innehållet är det. För att innehållet skall bli fattbart för nya generationer måste språket från tid till annan förnyas. Det bör kunna fungera som medel både för uttryck och kommunikation — dvs. uttrycka ett trosinnehåll på ett så klart och tydligt sätt att gudstjänstdeltagarna kan tillägna sig det. Kommittén har försökt att så nära som möjligt ansluta språket till levande nutidssvenska. (Se härtill bilaga 1 kap. 7.)

Även om det liturgiska språket inte är ett språk i språket har det vissa särdrag, beroende dels på dess ursprung, dels på det sammanhang det skall fungera i. Dessa särdrag måste man ständigt ta hänsyn till.

Eftersom liturgins huvudkälla är Bibeln blir det liturgiska språket bibliskt präglat. Detta kan vålla problem, därför att Bibelns miljö och världsbild i mycket skiljer sig från vår tids. En aktuell fråga är hur en bibelöversättning bör se ut. Kommittén ansluter sig till den princip som 1971 års sakkunniga för översättning av Nya testamentet formulerat, nämligen att "översättningen måste vara öppen för dagens och morgondagens normalskolade vuxna mottagare, som nått sin språkliga mognad". De bibliska inslagen i ritual för gudstjänster och förrättningar bör i huvudsak stämma överens med den officiella bibelöversättningen. I avvaktan på en ny sådan har kommittén varsamt bearbetat citat från 1917 års översättning, detta i enlighet med sina allmänna principer.

Det liturgiska språket äger samband med teologin. En dominerande tendens i nutida teologi är att man inte längre skiljer så starkt mellan "andligt" och "världsligt", mellan sakralt och profant. Uppmärksamheten riktas i hög grad på medmänsklighet och gemenskap. Detta har givit utslag i skilda liturgier världen över. Emellertid är det inte önskvärt att en teologi på modet alltför mycket får prägla liturgin. För närvarande är risken den att det alltför mänskliga tränger undan det gudomliga, att gudstjänsten mister sin karaktär av *gudstjänst* och blir alltför trivial, alltför jordbunden. Uttryck för lovsång och tillbedjan får inte saknas i det liturgiska språket.

Det liturgiska språket är ett kollektivt språk och bör därför vara så allmängiltigt som möjligt. Här finns inte plats för det exklusiva, det alltför personliga och tillfälliga.

Det liturgiska språket är ett skriftspråk för tal och

så ng. Det innebär att det bör vara mer tuktat, logiskt och koncentrerat än det ofta slappa, yviga, på samma gång ordrika och ordfattiga talspråket. Av vikt är också att man tar stor hänsyn till väl-ljudet, så att t.ex. konsonantanhopningar undviks och att vokalerna får växla. En god rytm bidrar i hög grad till att lyssnarna uppfattar textens innehåll.

Som en konsekvens av ovanstående har kommittén eftersträvat enkelhet, klarhet och koncentration.

Med enkelhet menas inte torftighet. Att kyrkans språk måste vara rikare nyanserat än dagens gängse talspråk är självklart med tanke på det budskap det har att bära fram. Det kan inte heller undvara ett poetiskt element, eftersom det skall tala till *hela* människan, till känslan, viljan och intellektet. Man kan inte sätta som sitt mål att alla deltagarna i en gudstjänst genast skall förstå allt. Liturgi är något som kräver inlevelse, övning.

Att åstadkomma klarhet överallt är inte möjligt eller ens önskvärt. Det kristna mysteriet får inte undanträngas ur språket. Mycket av trons innehåll, framför allt gudsbegreppet, kan endast uttryckas i symboler, inte i logiska termer. Klarhet och precision kan man kräva framför allt i förrättningarnas språk; kyrkan måste på ett otvetydigt sätt kunna uttrycka vad som sker t.ex. i dopet.

Koncentrationen behöver och bör inte vara lika stark i alla avsnitt av en gudstjänst. I partier av hymnkaraktär kan språket bli fylligare och mer poetiskt än t.ex. i en kyrkobön där de olika bönepunkterna bör formuleras knappt och stringent.

Ett likriktat språk är inte önskvärt. Kommittén har inte strävat efter att med behård konsekvens genomföra sina principer, vilket torde ha framgått ovan. Det skulle leda till monoton. Olika gudstjänster kan ha skiftande stilkaraktär. I högmässan bör traditionen träda fram tydligast, medan gudstjänster med missionerande syfte kan få ett enklare och modernare språk som mer direkt väddar också till människor utan kyrkvana. Olika delar av ett och samma ritual kan också ha olika prägel; att vissa texter har en lång tradition bakom sig bör få komma fram i den språkliga utformningen, utan att det blir till hinder för förståelsen. Så kan nutida kristna uppleva sambandet med gångna generationer, liksom även med en världsvid kyrka. Den aronitiska välsignelsen är ett exempel på detta. En parallell till denna språkliga skiktning har vi i kyrkorummet eller i kyrkomusiken, som ofta uppvisar inslag från olika stilepoker. I nya liturgiska texter bör man inte försöka imitera äldre stilarter — där skall vår tid få tala.

Ordvalet i 1942 års kyrkohandbok är idag delvis föråldrat och alltför mycket präglad av en strävan efter värdighet. Ord som *beskärma*, *förläna*, *undfå*, *varda*, *långmodig*, *misskundsam* och *allestädes* kan kallas onödigt arkaiserande. De hör inte hemma i en ny kyrkohandbok därför att de kan välla missförstånd och skapa en känsla av distans. Svårare att undvara är de ord som tillhör den centrala kristna ordskatten, kärnorden eller nyckelorden, som t.ex. *barmhärtighet*, *frid*,

frälsning, nåd, rättfärdighet, synd, välsignelse. De flesta av nyckelorden är bibliska. 1971 års sakkunniga för översättning av Nya testamentet menar att de bör behållas, och i väntan på en ny bibelöversättning har kommittén inte gjort några försök att ersätta dem i bearbetade texter. I helt nyskrivna texter används däremot nyckelorden sparsamt. Någon gång omskrivs de; ett exempel på detta är utläggningen av begreppet *synd* i syndabekännelsen s. 41 f. Bara ett fåtal av nyckelorden kan ersättas med ett enda ord (så kan *frälsa* "översättas" med *befria*); de flesta kräver omskrivningar som inte hör hemma i liturgisk stil.

Lånord förekommer sparsamt i förslagen, detta inte bara med hänsyn till begripligheten. Lånorden har ofta en snävare, mer speciell betydelse än arvorden och kan ge alltför prosaisk prägel åt en text, medan arvorden har ett rikare associationsinnehåll och en starkare känsloton. Lånord av typen *ekonomisk* och *social*, som är väl inarbetade i vårt språk, ord som de flesta förstår och som dessutom är svåra att ersätta, förekommer dock, framför allt i kyrkobönerna. Dessa böner, som bör ge uttryck åt församlingens aktuella och konkreta behov, är inte beräknade att brukas någon längre tid. Därför behöver man inte vara så försiktig med lånord i dem. Lånorden föråldras nämligen snabbare än arvorden, de kan snart verka förlegade. Språket kan vara "nutidsnära" utan att modeord brukas (typ *aktivering, engagemang*). Inte heller inhemska modeord (typ *bedöma, uppleva, målsättning*) är att rekommendera. Ett alltför tidsbundet ordval hör inte hemma i en kyrkohandbok; å andra sidan är det omöjligt att skapa ett tidlöst språk.

Vad gäller formläran märks främst att verbets kongruensböjning har uppgivits, detta i överensstämmelse med det allmänna språkbruket. Därmed följer andra förenklingar, såsom att långa verbformer, t.ex. *bliva* och *hava*, har ersatts med korta: *bli* (*blir*) och *ha* (*har*). *Giva* byts ofta ut mot *ge* (*ger*), *taga* mot *ta* (*tar*). Allt efter textsammanhang, stilnivå och rytm kan dock de längre formerna *giva* och *taga* förekomma, däremot inte *bliva* och *hava* som gör ett tyngre och ålderdomligare intryck. I imperativ används *ge* och *ta* omväxlande med *giv* och *tag*. Gamla imperativformer som *kommen* och *tacken* har försvunnit. Konjunktionen har behållits i vissa fall, trots att den har en ålderdomlig prägel. Hjälp verbet *ha* utsätts i bisatser, dock inte genomgående; för att undvika upprepningar eller tillgodose rytmiska krav kan man ibland utesluta det. Lös sammansättning av verb föredras i många fall framför fast, som kan göra ett stelt intryck. Så blir *omskapa* till *skapa om*.

Pronomina *I, eder, edra* byts mot *ni, er, era*.

Beträffande syntaxen har kommittén riktat in sig på en naturlig, rak ordföljd och enklare satsbyggnad, dvs. ökad samordning av satser, färre bisatser och kortare meningar. Det befrämjar enkelhet och klarhet och är i överensstämmelse med den allmänna språkutvecklingen.

2.3.1.3 Kyrkomusikaliska principer

2.3.1.3.1 Musiken och den nyare liturgiska utvecklingen

I det föregående har kommittén pekat på tre viktiga utvecklingsfaser inom den moderna gudstjänstväckelsen. Det ligger nära till hands att anta att dessa utvecklingslinjer också har tagit sig specifika musikaliska uttryck, att med andra ord dessa liturgiska strävanden var för sig har kommit att förknippas med till dem hörande och avpassade musikaliska uttrycksmedel. Det visar sig också att den liturgiska och den musikaliska utvecklingen långa stycken löper parallellt.

Restaureringslinjen som strävade att finna en enhet över samfundsgränserna i kyrkans katolicitet och som därför sökte sig bortom splittningens tidevarv mot en gemensam grundval — hos Luther, medeltiden, i fornkyrkan — hade självfallet också anledning att i samma avsikt knyta an till gångna "guldåldrar" kyrkomusik — till reformationskoralen, till den gregorianska sången. Det är en tendens som är fullt tydlig i allt liturgiskt restaureringsarbete. Inte minst påfallande är den i restaureringsfasens "skördetid" från 1940-talet och ett stycke in på 60-talet inom de lutherska kyrkorna i Tyskland och Norden. I vårt land tog den sig sådana uttryck som 1942 och 1944 års mässböcker, 1968 års mässbokstillägg och, på kyrkovisans område, 1964 års koralbokstillägg — böcker som helt eller åtminstone till den allt övervägande delen innehåller restaurerat musikaliskt gods från reformationstid och medeltid. Också inom de svenska frikyrkorna, framför allt inom Svenska Missionsförbundet, är liknande tendenser tydliga. Och när det härövan hävdas att denna period som nyansats i det närmaste är passerad, stämmer detta med konstaterandet i förordet till mässbokstillägget av 1968, att "det fortsatta arbetet på gudstjänstmusikens förnyelse måste innefatta nykomposition av melodier, liksom även textlig bearbetning och nydiktning av mässans sångpartier" och att utgivarna betraktar "arbetet på en revision av det förefintliga äldre mässmusikmaterialet — — — för sin del som avslutat".

Överensstämmelser finns också när det gäller den andra liturgiska utvecklingsfasen från 1960-talet och framåt, den som utgår från den s.k. sekulariseringsteologin. Hade restaureringsfasen gärna markerat skiljelinjen mellan sakral och profan musik — en skiljelinje som inte minst kom att framhåvas genom det historiska och stilistiska avståndet mellan samtidens musik och det restaurerade, återuppväckta arvet från äldre epoker — så betydde denna andra linje i hög grad ett nedbrytande av vad man uppfattade som en konstlad och osann gränsdragning mellan sakralt och profant i tillvaron. Då sekulariseringsteologin betonar Guds närvaro i hela världen och inte bara i en exklusiv sakral sfär, då den framhäver vikten av den vanliga människans aktivering i gudstjänsten och närmandet till vardagen och nutiden — varvid alltså begreppet sekularisering är positivt laddat i motsats till annars gängse språkbruk — öppnar den också kyrkporten för en rad musikaliska stilarter som dittills många gånger varit utestängda i sin egenskap av "profana". Vi finner exemplen runt omkring oss i dagens kyrkoliv, t.ex. i moderna temagudstjänster med inslag av elektrofoni, jazz, gospelsång, folkvisor

eller popmusik, men också i viss mån i det ordinarie gudstjänstlivet.

Den tredje utvecklingsfasen, som betonar det personliga gudsförhållandet och som tar sig inbördes ofta olikartade uttryck, i nymystik, i Jesus-rörelse etc., har väl mindre klara paralleller i musiken. Detta kan bero på att dessa unga rörelser ännu inte har hunnit utveckla några specifika musikaliska uttrycksmedel, men det kan också ha sin grund i att de knappast heller har gett upphov till några egna gudstjänster utan mera är märkbara som stråk av meditativa eller av personligt vittnesbörd färgade inslag i redan existerande gudstjänstformer. Naturligtvis händer det att meditation ackompanjeras av därtill ägnad musik, kanske ett saxofon- eller flöjtsolo eller av orgelmusik, liksom det personliga vittnesbördet ofta tar sig uttryck i trosvisvospel-sång. Därjämte har Jesus-folket till sig knutit vissa "signaturl melodier" av typ rytmisk andlig visa.

Kan man alltså utan svårighet finna tydliga och naturliga paralleller mellan den musikaliska utvecklingen och de tre nämnda liturgiska utvecklingslinjerna — särskilt när det gäller de båda förstnämnda — så finns emellertid också avvikelser. Man får komma ihåg att musiken i hög grad är autonom och i förhållande till begreppsligt definierade fenomen ofta mångtydig och gränsöverskridande. En massa av "restaureringstyp" behöver inte nödvändigt förbindas med "restaurerad" äldre musik. Som framgår av den musikaliska översikten i bilaga 1 har man till sådana gudstjänstformer också tagit i bruk helt andra musikerter, från exklusiv modern konstmusik till aktuella folkliga musikstilar. Å andra sidan händer det inte så sällan att äldre musik, det må vara i original eller i bearbetning, plötsligt blir populär och följaktligen kommer att återfinnas i oväntade liturgiska sammanhang — särskilt ungdomsvärlden är härvid ganska oberäknelig!

Av detta skäl har i bilaga 1 den musikaliska utvecklingen inte behandlats i anslutning till de liturgiska strömningarna utan i princip som självständigt fenomen. Där talas dels om musikaliskt arbete av restaurerande karaktär, dels om nykomposition av olika slag, men inte i första hand som följdföreteelser till olika liturgiska strävanden — även om parallellerna som sagt är många och naturliga — utan som utvecklingslinjer inom gudstjänstmusiken själv.

För övrigt är inte heller de olika liturgiska strävandena så renodlade som de i en principiell översikt ofta måste framställas. Sådana honnörsbegrepp som aktualitet, begriplighet och aktivering av den enskilde i gudstjänsten, som utmärker sekulariseringsfasen på 1960-talet, har ju i själva verket kännetecknat den lutherska reformationen ända från början. Samtidigt har de brutits mot en inte minst pedagogisk strävan efter fasthet i traditionella gudstjänst- och musikformer. Så har den lutherska kyrkan i alla tider levat i ett spänningsförhållande mellan tradition och förnyelse — inspirerande och riskfyllt på samma gång. Till riskerna hör — och detta är i viss mån unikt för gudstjänstens musikaliska sida — att kravet på såväl aktualitet som hänsyn till traditionen har lett till att de mest olikartade musikaliska idiom, alltifrån gregoriansk sång till nutida musikstilar av olika slag, har kommit att fogas till varandra i ett mönster, som stundom ter sig som ett brokigt

lapptäcke. Härvid uppstår den intrikata frågan hur stor mångfald som egentligen kan tolereras i gudstjänstlivet som helhet eller i den enskilda gudstjänsten. Något annorlunda ställd kan frågan gälla vilka nya stilarter som skall accepteras i gudstjänsten och var man eventuellt skall dra en gräns. På denna punkt har starka motsättningar förekommit, speciellt mellan förespråkare för restaureringsidealet och anhängare till de nya sekulariseringsidéerna. Man kunde kanske tycka att sådant kunde lämnas att reglera sig självt, att med andra ord traditionen i det långa loppet skulle få stöta ifrån sig material av otillräcklig livskraft. Med ett sådant resonemang avhänder man sig dock ansvaret inför traditionsbildningen. En rigorös kyrkomusikalisk "vakthållning" innebär å andra sidan risken att man i ovist nit utstötter sådant som gott kunde tjäna gudstjänsten.

Allmänt kan sägas att såväl den historiska utvecklingen som nuläget uppvisar ett bestämt samband mellan en fast gudstjänststruktur och en — för att använda Bachs uttryckssätt — "regulerad" gudstjänstmusik av tämligen enhetligt och traditionellt snitt, medan mera aktualitetspräglade gudstjänster av tematyp eller av evangeliserande karaktär både tål och kräver en annorlunda, mera samtidsnära — och kanske också mera efemär — musik. Detta konstaterande kunde möjligen tjäna som riktpunkt och tumregel för gudstjänstens musikaliska utformning. Dock får man inte glömma att det också inom den enskilda gudstjänsten oftast råder en spänning mellan traditionella, fast strukturerade moment (som ordinarie delarna i högmässan) och mera personligt-subjektivt utformade inslag (som predikan eller allmänna kyrkobönen). Denna spänning tar sig självfallet också musikaliska uttryck, varvid t.ex. körmotetter och orgelinslag från denna synpunkt i viss mån är att jämföra med predikan.

2.3.1.3.2 Kommitténs ställningstagande till gudstjänstens musikaliska utformning

Som ovan nämnts har kommittén "under sitt arbete med gudstjänstmaterialet icke funnit anledning att avvika från den grundläggande lutherska gudstjänstteorin. Detta innebär, att kommittén icke strävat efter att skapa någon absolut gudstjänstordning utan räknar med att olika likvärdiga alternativ är tänkbara och möjliga" (s. 120).

Mot denna principiella frihet har dock, som kommittén påpekar, redan från reformationens början ställts ett krav på fast tradition, närmast förestavat av en praktisk omsorg om människornas möjlighet att känna igen sig i gudstjänsten och att kunna lära sig den. Som visats i bilaga 1: 2.1.1 har också den ursprungliga reformatoriska friheten under historiens gång kommit att mer och mer inskränkas till förmån för fastare agendariska ordningar. Sålunda blev både 1942 års kyrkohandbok med tillhörande mässbok, liksom psalmboken av 1937 med koralboken av 1939, av Kungl. Maj:t auktoriserade till uteslutande bruk i den allmänna gudstjänsten. Den fortsatta utvecklingen i Sverige innebär en försiktig återgång mot en friare liturgisk ordning med möjlig-

heten till helt fri gestaltning av aftonsången som mest påfallande inslag. (Se ovan s. VIII och bilaga 1: 9.2.2.)

I överensstämmelse med denna trend, som har motsvarigheter inom de flesta av världens kyrkor, har kommittén i sitt här framlagda förslag ansett det naturligt att ta ännu ett steg mot ökad liturgisk frihet. Kommittén skiljer härvid mellan två huvudmodeller för gudstjänsten, den ena med en fast traditionell struktur, som dock innefattar en större variation än förut av de enskilda momenten, den andra med en efter valda temata variabel struktur. Vad gäller den musikaliska utformningen bör gudstjänster av den senare typen enligt kommitténs mening rimligen helt överlämnas åt det fria initiativet för att på bästa sätt tillvarata deras möjligheter till aktualitet, nutidsengagemang och utmaning. Den fast strukturerade gudstjänsttypen däremot, som givetvis alltfört kommer att utgöra stommen i gudstjänstlivet, bör däremot i huvudsak vara bunden till i någon form auktoriserad musik för att inte äventyra känslan av kontinuitet och förtrogenhet med gudstjänsten. Dock bör det enligt kommitténs mening ges utrymme för en bredare stilistisk variation i musiken än hittills. Vidare bör auktorisationen av nykomponerad musik, för att inte hämma förnyelsen, kunna ske på ett smidigare sätt än nu (se ovan s. XIII).

2.3.1.3.3 Högmässans musik

Bland de fast strukturerade gudstjänster, som kommittén föreslår ordningar för, utgör givetvis högmässan — framför allt i den fullständiga formen med nattvard — den viktigaste och centrala gudstjänsttypen. Redan i det första materialhäftet för försöksverksamheten uttryckte kommittén också den förmodan, att inte bara denna hävdvunna gudstjänsttyp utan också dess sedan lång tid hävdvunna musik skulle komma att utgöra huvudströmmen i gudstjänstlivet. I försöksverksamheten har ingenting framkommit som skulle kunna jäva denna uppfattning.

Den mässmusik som kommittén framlägger i band 2 bygger därför i allt väsentligt på den sedan 1800-talets slut utformade traditionen, dvs. närmast på 1942 års mässbok och på den revision därav som föreligger i 1968 års mässbokstillägg. I förhållande till mässbokstillägget innebär kommitténs förslag endast smärre omDispositioneringar och kompletteringar samt vissa förändringar som avser att göra melodierna mera lättsjungna. Endast i några fall har nykomposition företagits i detta material, beroende på nya textformer i kyrielitanian (Herre, du blev vår broder), lovsångsalternativet "Vi lovar dig" och litanian.

Den folkliga och enkla stil som kommittén har eftersträvat utesluter inte möjligheten till rikedom och omväxling. En sådan flexibilitet är nödvändig med hänsyn till de olika församlingarnas skiftande resurser och behov.

Till denna flexibilitet bidrar också den nya serieindelning som lanserades i 1968 års tillägg och som — efter ett mycket positivt mottagande ute i landet — oförändrat har upptagits i kommitténs förslag. Denna serieindelning avser dels att åstadkomma en smidigare anpass-

ning till de olika dagarnas karaktär och kyrkoårstillhörighet, dels att tillmötesgå församlingarnas olikartade behov.

Systemet som går tillbaka på äldre bruk innebär snarast en lagring av serierna ovanpå varandra. Under hela kyrkoåret ligger så att säga i botten en serie, kallad den allmänna serien, som används under alla tider som inte har någon speciell högtids- eller festkaraktär. På vissa högtidsdagar kan denna serie, där man så önskar och har de musikaliska resurserna därtill, ersättas av en rikare serie, kallad högtidsserien. Vidare avbryts den allmänna, vardagligare serien av två andra serier, knutna till kyrkoårets stora helger, nämligen julserien och påskserien. En ytterligare serie, fasteserien, kan användas under de till dessa helger hörande förberedelse-(faste)-tiderna.

Dessa serier har också fördelats mera logiskt än tidigare. Julserien har t.ex. inskränkts till den tid och de högtidsdagar som verkligen hör till julkretsen. Den tas sålunda inte ut i förskott under adventstiden, där i stället den första söndagen kan framhävas genom högtidsserien (om man inte använder den allmänna serien), medan de tre senare adventssöndagarnas botkaraktär utmärks genom att fasteserien används. Fasteserien i sin tur börjar först på Fastlagssöndagen och används inte som nu på Domssöndagen. Påskseriens omfång är oförändrat. Så snart dessa egentliga "karaktärstider" är över, återgår mässmusiken automatiskt till den allmänna serien (eller dess festligare variant, högtidsserien).

Denna fördelning är dock endast att betrakta som ett förslag, vilket kan tillämpas alltefter respektive församlings behov och möjligheter. En församling med rikt musikliv, goda prestationsmöjligheter och kanske stor nattvardsfrekvens får här möjlighet att genom allehanda nytillskott undvika slentrian och monoton. Andra församlingar kan räkna med lättnader i ett kanske redan förut svårbemästrat material. I ytterlighetsfallet, en församling med synnerligen begränsade resurser och kanske sällsynta gudstjänsttillfällen, kan man rent av inskränka sig till att enbart använda den allmänna serien, som till sin karaktär närmast motsvarar 1942 års fjärde serie men torde vara betydligt lättare att utföra än denna.

Till mässmusiken hör också en samling gammalkyrkliga introitus. Denna den rikaste av våra gregorianska sångformer mottogs visserligen med skepsis då den 1942 återinfördes i den svenska mässan efter att ha varit försvunnen därur i sekler. Den har emellertid undan för undan befast sin ställning i gudstjänstlivet och kan numera svårigen tänkas bort ur den svenska högmässan. En nyansats på detta område betecknar den introitussamling som 1967 utgavs av Svenska Kyrkans liturgiska nämnd och som byggde på den senaste forskningen rörande textunderläggning, redigeringsprinciper och uppförandep Praxis. Denna fick också ett utomordentligt gynnsamt mottagande vid det remissförfarande som föregick dess godkännande till allmänt bruk 1969.

Kommitténs samling av gammalkyrkliga introitus bygger på denna utgåva, som endast obetydligt bearbetats och utvidgats, och upptar därjämte bearbetningar av 1942 års introitus. Samlingen omfattar i allt 41 introitus. Genom att somliga av dessa brukats som s.k. gruppintroitus

tus, dvs. tilldelats flera söndagar, har materialet kunnat fördelas över kyrkoåret så att man på samtliga sön- och helgdagar har möjlighet till gammalkyrklig introitussång. Samlingen överensstämmer helt med kommitténs Material för försöksverksamheten 6, som efter ett mycket positivt mottagande i försöksförsamlingarna inte befunnits i behov av ytterligare bearbetning.

Den mässmusik som brukats i Svenska kyrkan sedan 1942 har med få undantag tillhört det medeltida arvet av gregoriansk sång. I bilaga 1 har utförligt beskrivits hur denna musikskatt efter seklers förfall har återerövrats och vunnit burskap i svenskt gudstjänstliv. De försök till nykomposition som gjorts sedan 1800-talets slut och fram till 1942 har i allmänhet inte utfallit lyckligt. Därför har kommittén också uttalat som sin mening att det rika arvet av äldre mässmusik alltjämt torde komma att spela en central roll i gudstjänstlivet.

Emellertid har kommittén inte velat utesluta möjligheten till nykomposition av mässmusik. I bilaga 1 ges en översikt av de ansatser till nykomposition som gjorts i olika kyrkor under de senaste decennierna. På många håll har sådan nykomponerad mässmusik slagit väl ut och tillfört högmässan nya värden. Olika stilarter i den nutida musikströmmen har härvid kunnat brukas för att accentuera olika sidor av mässans innehåll: den radikalt moderna musiken kan med sina ofta våldsamma uttrycksmedel framhäva det oerhörda i gudsmötet, dess "tremendum et fascinosum", en mjuk, innerlig melodik kan understryka gudstjänstens meditativa karaktär, en samtidsnära folklig musik kan förläna gudstjänsten en särskild aktualitetsprägel, liksom den också kan komma de människor till mötes som känner sig främmande för kyrkans traditionella tonspråk etc.

Mot bakgrunden av sådana erfarenheter har kommittén uppdragit åt fyra tonsättare, nämligen Sven-Erik Bäck, Egil Hovland, Sven-Eric Johanson och Torsten Nilsson, att komponera var sin serie musik till högmässans ordinarium. Dessa ger möjlighet till ett urval ur ett spektrum av musikstilar alltifrån Nilssons kärva och kraftfulla mässmusik i tolvtonsteknik över Bäckes innerliga, ofta på egna koralmotiv byggande förtoning och Hovlands folkliga stil till Johansons rytmiska musik för församlingssång, gitarr, slagverk och bas.

Kommittén framlägger också nykomponerad musik av annat slag. Förutom musiken till söndags- och familjegudstjänsten, som behandlas nedan, föreligger också en serie nykomponerade introitus med församlingsomkväde av den nyssnämnde Egil Hovland. Denna typ av introitus avsågs från början att endast ingå i söndagsgudstjänsten och prövades också först inom denna i försöksverksamheten (se Material för försöksverksamheten 2 i bilaga 2). Försöken slog emellertid så väl ut, att den nya introitusformen fr.o.m. försöksverksamhetens tredje etapp även infördes i högmässan. (Jfr s. XIII not 1.)

Det nya med dessa introitus är att de bygger på principen om växelsång mellan församlingen å ena sidan och kör eller präst/kantor/försångare å den andra. Församlingen tilldelas härvid ett mellan psaltarverserna återkommande omkväde, vilket kan aktivera församlingen på ett sätt som i regel varit omöjligt i de hittills brukade gregorianska

introitus. Stor vikt har lagts vid att utforma dessa omkväden på ett sätt som gör dem sångbara för församlingen. Många liknande försök i andra länder har, uppenbarligen i avsikt att göra dem lättsjunga, använt alltför korta omkväden; resultatet blir lätt att sången knappast hinner komma igång förrän omkvädet redan är slut. Å andra sidan får omkvädet inte vara så långt att det blir svårt att memorera. Kommittén tror sig, efter många experiment, ha kommit fram till en lämplig längd på omkvädena och även funnit en musikalisk stil som — efter vad försöksverksamheten hittills visat — väcker sångglädje och aktiverar församlingen. Därför har det blivit möjligt att föreslå de nya introitus som alternativ till den hittills obligatoriska ingångspsalmen.

Till användbarheten bidrar ytterligare att dessa nya introitus är utförbara på en hel rad olika sätt, med de mest skiftande resurser, alltifrån det enklaste utförandet genom försångare och församling med orgel till rikare former med två-, tre- eller fyrstämmig kör med orgel och andra instrument.

En liknande omkvädesprincip har också med gott resultat prövats i högmässans lovsångsalternativ "Vi lovar dig", som närmare kommenteras nedan s. 150.

Med termen "mässmusik" har härovan avsetts musiken till högmässans ordinarium — "Herre, förbarma dig", Lovsången, "Helig" (jämte Lovsägelsen, dvs. "Upplyft era hjärtan" och prefationen) och "O Guds Lamm" — samt därutöver, bland propriemomenten, introitus. I övrigt utgörs högmässans proprium i huvudsak av psalmsång. Härvid bör gälla de av Kungl. Maj:t godkända böckerna, dvs. 1937 års psalmbok med koralbok 1939 och tillägg 1964 (numera sammanförda till en enda koralboksutgåva) samt det 1969 godkända Väckelsetidens melodier (hela materialet föreligger nu i en fullständig melodipsalmbok). Därtill kommer det psalmbokstillägg, som utarbetats av 1969 års psalmkommitté och som förmodligen kommer att bli föremål för kyrkomötets handläggning samtidigt med kyrkohandbokskommitténs förslag.

Kommittén förutsätter att det viktiga psalmvalet sker i samråd mellan präst och kyrkomusiker under noggrant hänsynstagande till mässans textligt-strukturella och musikaliska utformning i övrigt. Till följd av de många alternativa möjligheterna i den föreslagna högmäsoordningen kan antalet psalmer starkt växla (i ytterlighetsfallen 3, respektive 9 eller, om lovsången utgörs av "Allena Gud", 10 psalmer). Det är självfallet av yttersta vikt att gudstjänstens fasta struktur och meningsfullhet inte äventyras genom ett slentrianmässigt psalmval. Psalmen måste alltid uppfattas som ett integrerande moment i gudstjänsten. Som regel torde ett färre antal psalmer i längre utdrag vara att föredra framför många och korta psalmer. Moment som nära hör samman, t.ex. evangelieläsning och predikan, bör inte onödigtvis skiljas åt av en psalm (vare sig sjungen av församlingen eller läst av predikanten). Dubbleringar av typen körhymn—predikstolspsalm är konsekvent uteslagna ur kommitténs förslag. Enda undantaget från den principen är följden ingångspsalm—gammalkyrklig introitus, vilken någon gång kan bli nödvändig om man vill ha bägge momenten med; i de allra flesta fall kan denna dubbling dock undvikas. En meningsfull kombination

av församlingssång och körsång erbjuder däremot den s.k. alternatimpraxis i psalmerna, som innebär att psalmens verser sjungs i växling mellan kör och församling. Detta bruk är inte bara en fin sinnebild av den jordiska gudstjänstens samhörighet med den himmelska, där enligt profeten Jesaja "den ene ropar till den andre", utan har också betydande praktisk-pedagogiska fördelar, i det att kören förebildar församlingens sång.

Fria är övriga musikinslag i högmässan, dvs. körhymner och övriga körsnlag, såsom körsatser i alternatimsången eller i det niofaldiga Kyrie (för vilka hänvisas till samlingar som Koralmusik I—III och liknande), samt vidare orgelförspel respektive postludium. Samma hänsyn till högmässans struktur och helhetskaraktär bör givetvis även gälla här. Koncentration och meningsfull funktionalitet är lösenorden!

Beträffande körens placering i kyrkorummet vill kommittén framhålla att den bästa platsen med hänsyn till körens funktion i nutida gudstjänstliv är i koret eller i kyrkans främre del. En sådan placering är som regel förutsedd i nybyggda kyrkor och kan ofta anordnas även i äldre kyrkorum t.ex. genom att ta bort några av de främsta kyrkbänkarna. En inredning med lösa flyttbara stolar är dock alltid att föredra.

Ett bruk som hastigt sprider sig är att kören tågar in i procession i början av gudstjänsten och på motsvarande sätt går ut vid dess slut, i båda fallen följd av eventuellt övriga medverkande och prästen. Ingångsprocessionen kan tolkas som Guds folks vandring mot det himmelska målet. Genom att stå upp markerar församlingen symboliskt sitt deltagande i vandringen. Uttåget kan i sin tur ses som ett uttryck för sändningstanken: man lämnar gudstjänsten med ett ärende, ett uppdrag — "Gå i frid och tjäna Herren med glädje". Församlingens deltagande i uttåget markeras genom att den står upp eller ansluter sig till processionen. Om utgångsprocession förekommer, är det av största vikt att denna startar omedelbart efter prästens slutönskan. Därmed understryks processionens karaktär av liturgiskt moment som svar på prästens slutönskan. Ett tveksamt avbrott mellan slutönskan och uttåg verkar förödande på momentets meningsfullhet.

Kommittén har gett anvisningar i ritualen för såväl in- som utgångsprocession. Dessa kan ske under respektive ingångspreludiet och postludiet, varvid postludiet får en klart definierad liturgisk funktion. Om församlingen deltar i utgångsprocessionen bryts den sedan någon mansålder brukliga ordningen att församlingen sitter kvar i kyrkbänken under postludiet. Många vill kanske beklaga detta. Men man får å andra sidan komma ihåg att denna sed uppkom under en tid när postludiet oftast var det enda konstmusikaliska inslaget i hela högmässan. I dag är läget ett annat. Nu strävar man att göra varje koralförspel till en musikalisk insats av konstnärlig halt; dessutom förekommer ofta rika inslag av körsång och annan konstmusik i gudstjänsten. Det traditionella postludiet kan i stället få ett slags ersättning i ett rikare utformat ingångspreludium. För övrigt ges i ritualen möjlighet till ett orgelstycke som enda ingångsmoment; ingenting hindrar heller att samlingsmusik, helt utanför ritualen, utförs före gudstjänstens början.

Fortfarande kvarstår dock möjligheten att församlingen sittande åhör postludiet, varvid detta fungerar som en meditativ avslutning och musikalisk sammanfattning av gudstjänsten.

Beträffande prästens sång föreslås endast smärre förändringar. En nyhet är att intonationerna till lovsångsmomentet alltid hör ihop med respektive alternativ i stället för att, som i 1942 års mässbok, utgöra ett slags självständiga musikstycken, ofta i annan tonart än det följande.

Med den motivering som framläggs nedan s. 150 har kollektbönens inledande salutation gjorts fakultativ och bör som regel endast brukas i de fall hela bönen sjungs, inklusive församlingens avslutande Amen. De nya kollektböner som kommittén föreslår är inte avsedda att sjungas, liksom inte heller det avslutande Amen. Överhuvud är den naturliga principen genomförd att sjungen bön avslutas med sjunget Amen, medan läst Amen följer på läst bön. De sjungna Amen efter läst bön, vilka förekommer i 1942 års mässbok, har inte bidragit till någon ökad församlingsaktivitet.

Musiken till "Upplyft era hjärtan" har i samband med den förändrade språkformen lätt bearbetats på grundval av äldre tradition. Till den följande prefationen har vid sidan av 1942 års gammalkyrkliga musikalternativ även upptagits den traditionella s.k. tonus ferialis. Denna enklare, mera "vardagliga" recitationston har förbundits med prefationstexter av faste- och botkaraktär, medan den rikare formen, tonus solemnis, brukas i högtidssammanhang. Till den allmänna prefationen ges bägge alternativen. Vissa av prefationstexterna är inte avsedda att sjungas.

Nyinförda växelsånger är kyrielitanian "Herre, du blev vår broder" samt det "vanliga" Kyrie i dess normalt sexfaldiga form, i vilket senare prästens sång förebildar församlingens; bägge kan emellertid läsas av både präst och församling. Därjämte kan prästen sjunga vissa partier i Lovsången samt i introitus med församlingsomkväde; dessa partier kan dock även sjungas av kören eller annan försångare.

En ofta tveksam situation inträffar då prästen överhuvud inte sjunger. I korta, versikelartade växelsånger kan även församlingen läsa sina partier; den liturgiska läsningen har numera en långt starkare ställning än förr. I somliga fall kan problemet undvikas genom att andra alternativ än de sjungna väljs. Prästens partier i Kyrie, Lovsången och Lovsägdsen, dvs. "Upplyft era hjärtan" och prefationen, samt litanian kan sjungas av försångare.

2.3.1.3.4 Musiken till söndagsgudstjänst och familjegudstjänst

Dessa båda gudstjänstformer skiljer sig i viss mån från högmässan till både syftning och karaktär. Följaktligen har de också försetts med musik av annat slag.

Söndagsgudstjänsten är ett försök att gestalta en modern ordgudstjänst. På sätt och vis är den ett slags motsvarighet till högmässan utan nattvard, som den också kan fungera som ersättning för.

Den söker så långt som möjligt undvika traditionella uttrycksmedel, både språkligt och musikaliskt. Även strukturen avviker från den nattvardslösa högmässans. Lovsångsmomentet i gudstjänstens början utgörs av en modern parafras av högmässans lovsång "Vi lovar dig". Den nya texten av Olov Hartman har försetts med en modern och lätt-sjungen musik i två versioner av Egil Hovland. Också de nya introitus med församlingsomkväde med musik av samme tonsättare har ursprungligen skapats för söndagsgudstjänsten och har givetvis en särskild hemortsrätt just där.

I konsekvens med söndagsgudstjänstens friare och mera "evangeliserande" karaktär har psalmvalet inte begränsats till den officiella psalmboken (se här till ovan s. XIII). Som huvudpsalm mellan textläsningarna — motsvarigheten till högmässans gradualpsalm — föreslås sålunda att "psalm eller sång eller psaltarpsalm sjungs, om möjligt i växelsång mellan kör och församling". Psalmvalet är alltså helt fritt, men bör givetvis ske med omdöme samt med hänsyn till gudstjänstens speciella budskap eller tema. Om psaltarpsalm används, kan den väljas ur moderna samlingar av psaltarpsalmer med församlingsomkväde, t.ex. Anders Ekenberg, Ge mig svar. 1969 års psalmskommitté avser att tillgodose detta nytillkomna behov genom att i sitt slutbetänkande uppta ett antal psaltarpsalmer, arrangerade för växelsång med församlingssvar. Förekommer tre textläsningar, t.ex. gammaltestamentlig text, epistel och evangelium, kan psaltarpsalmen få en naturlig plats mellan de båda första läsningarna, medan en annan psalm eller sång placeras mellan de båda senare. Væxelsång i psalmerna rekommenderas, bl.a. av pedagogiska skäl.

I de fall söndagsgudstjänst firas som huvudgudstjänst krävs enligt kommitténs mening en sådan fasthet i gudstjänstordningen, att såväl här framlagda ritual som till dessa hörande musik bör användas. I andra fall kan både ordning och musik fritt utformas. Om söndagsgudstjänsten används som huvudgudstjänst och annan musik skall användas, bör domkapitlets tillstånd krävas.

Familjegudstjänsten vill tillgodose gemenskapen mellan barn och vuxna. Till hela sin utformning, strukturellt, språkligt och musikaliskt, är den framför allt inriktad på barnen, deras behov och möjligheter att delta i gudstjänsten, men erfarenheten har visat, att denna gudstjänst också verkar tilldragande på äldre. Lovsången har tonsatts av Egil Hovland i en enkel och lättsjungen stil. Psalmvalet sker lämpligen ur Kyrkovisor (tidigare kallad "Kyrkovisor för barn") och liknande samlingar. Liksom barn mindre är i behov av variation och exempelvis kan höra samma godnattsaga om och om igen, rekommenderas gärna stående inslag i psalmsången.

2.3.1.3.5 Musiken till övriga gudstjänster

Förutom de här ovan behandlade gudstjänsterna, högmässa med och utan nattvard, söndags- och familjegudstjänst, föreslår kommittén också ett antal delvis friare gudstjänsttyper. I den mån dessa i utdrag

följer högmässans ordning, vilket är fallet i skriftermålmässa, veckomässa och temamässor, bör samma reglering gälla som för högmässans mässmusik. I allt övrigt är musiken till dessa gudstjänster fri. Som regel inskränker sig de musikaliska inslagen till psalmer och sånger, vartill ofta lämnas förslag i de olika ritualen. Dock kan rikare musikinslag förekomma i mera utarbetade temagudstjänster, vilka förutsätter ett litterärt-musikaliskt lagarbete av kvalificerat slag.

2.3.1.4 *Sammanfattning av allmänna principer*

Då kommittén föreslår en ökad liturgisk frihet, gör den detta i fullt medvetande om att vissa risker kan vara förbundna därmed. Frihet kan alltid missbrukas. Den utomordentligt fasta ordning som utmärker 1942 års svenska gudstjänst har säkerligen av många upplevts som en trygghet, en garanti för kontinuitet och en försäkring mot liturgiskt självsvåld. Men en fast ordning medför också den en risk, nämligen risken för slentrian: man kan helt enkelt "följa ritualen" utan att närmare ta ställning till om det är bra eller dåligt, om det står i samklang med budskapet, eller om det motsvarar människornas behov.

Denna fasta ordning har redan i viss mån genombrutits. Då kommittén nu går vidare på denna väg från ett fast gudstjänstmönster — genom att föreslå mycket fria gudstjänster men också rika alternativmöjligheter inom t.ex. högmässans fasta ram — sker detta i förvisningen om att bestämda fördelar är att vinna med detta. Alternativen tvingar automatiskt till eftertanke, prövning och planering med hänsyn till både församlingens behov och firningsämnets karaktär. Samtidigt bereds större möjlighet för skilda fromhetstyper att sätta sina accenter på gudstjänsten.

Det förda resonemanget gäller också musiken, som i hög grad bidrar till att ge gudstjänsten dess karaktär. Som intet annat medium kan musiken bära fram lovsången, ge röst åt kyrkofromheten i dess olika artade schatteringar och bereda väg för förkunnelsen. Också inom högmässans fasta ram kan musiken profilera gudstjänsten, bl.a. genom att framhäva kyrkoårets än mjuka, än dramatiska skiftningar. Ofta är det musiken som ger den stora katedralgudstjänsten dess högtidlighet och lyftning eller förlämnar intimitet och innerlighet åt den lilla gruppens gudstjänst. Genom sin uttrycksrikedom kan musiken förstärka det oerhörda, det mystiska i gudstjänsten, likaväl som den kan framkalla hemkänsla och trygghet eller tillspetsa nutidsengagemangets uppfordran.

Också i fråga om musiken finns den dubbla risken för slentrian å ena sidan och självsvåld å den andra. Därför måste musiken i gudstjänsten handhas med största ansvar, omdöme och fantasi. Inte minst viktigt är ett intimt samarbete mellan dem som gemensamt utformar gudstjänsten i alla dess detaljer: präst, kyrkomusiker, lekmän.

Gennem den liturgiska försöksverksamheten har i många försöksförsamlingar nya former för samverkan vuxit fram mellan dem som medverkar i gudstjänsten. På de flesta håll har kyrkorådet tillsatt en särskild liturgisk arbetsgrupp för frågor som haft med försöksverksamheten att göra. Detta bör nu utsträckas till att gälla alla försam-

lingar. Kyrkohandbokskommittén vill därvid särskilt framhålla vikten av följande aktiviteter och åtgärder:

- Regelbundna planeringskonferenser
- Samövning av alla i gudstjänsten medverkande — präst, kyrkomusiker, kör, lekmän
- Information till församlingen, varvid som ett ytterst angeläget moment ingår utdelande av agendor, så fullständiga som möjligt med både text och musik (om möjligheten härtill se ovan s. XIX)
- Särskilda sångövningar med församlingen
- Fortbildning av olika slag
- Studiecirklar i liturgi och kyrkomusik

2.3.2 *Gudstjänsttyper*

Kommittén har samlat de föreslagna ritualen i kapitel I och II under två huvudrubriker, huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Inom kapitlen skiljs mellan gudstjänster med och utan nattvard, A respektive B. Förutom fullständiga ritual presenterar kommittén också förslag till gudstjänster, vilkas texter och i vissa fall även struktur inte fixerats utan får gestaltas med hänsyn till ett för ett visst tillfälle valt ämne, ett tema. De kallas temamässa och temagudstjänst, beroende på om nattvard firas eller inte. Dispositionen framgår tydligt s. 2.

Bakom dispositionen ligger bestämda motiv och överväganden. Kommittén har därför ansett det befogat att här kort redovisa den särskilda motiveringen för dessa grupper av ritual.

2.3.2.1 *Huvudgudstjänster*

Huvudgudstjänsterna är avsedda att utgöra den normala församlingsgudstjänsten på sön- och helgdagar. Detta har medfört en rad överväganden. Den svenska högmässan har under århundraden karakteriserats av liturgisk stabilitet. Orsaken härtill har som ovan antytts inte varit någon principiell övertygelse om att ett bestämt liturgiskt fastlagt mönster i och för sig skulle vara att föredra framför ett mera rörligt. Orsaken har i stället varit ordningsfrågan och församlingens rätt att känna sig hemma i gudstjänsten. (Ovan s. 120 och bilaga 1: 2.2.)

Kommittén har ansett att dessa synpunkter allttjämt äger giltighet och att huvudgudstjänsten på sön- och helgdagar bör följa samma grundmönster. Detta innebär inte att de presenterade gudstjänstformer har en i varje punkt identisk struktur. I anslutning till svensk tradition föreslås ordningar som utgör variationer på grundmönstret. Några är utbyggda och andra förkortade. Inom respektive ordning finns dessutom möjlighet till variation. Variationsrikedomen tar hänsyn till olika gudstjänstsammanhang. Församlingen skall dock alltid kunna finna sig tillrätta i den välkända gudstjänststrukturen.

Det har stått klart för kommittén att det mönster som bör läggas till grund för huvudgudstjänsterna bör vara den allmänna västerländska traditionen, som har utgjort huvudstommen i den svenska lutherska gudstjänstutformningen sedan reformationstiden. På så sätt sker också

en naturlig anknytning till 1942 års kyrkohandbok. Förutom anknytningen bakåt finns i denna tradition även ett värdefullt föreningsband med andra kyrkor och samfund.

Kommittén har velat markera att frihet finns i val av grundstruktur utan att man för den skull avviker från en klassisk luthersk gudstjänstuppfattning. Avgörande för Kristus-mötet i nattvarden är sålunda enligt denna Kristi eget löfte så som det finns uttryckt i instiftelseorden. I luthersk gudstjänsteologi har därför instiftelseorden tillsammans med utdelandet av bröd och vin betraktats som den grundläggande förutsättningen för en verklig nattvard. Kommittén har inte funnit anledning att avvika från denna uppfattning. Detta innebär emellertid inte att en nattvardsmässa enligt luthersk gudstjänsteologi bör bestå enbart av dessa delar. I fråga om nattvardsgudstjänster kan det tvärtom vara meningsfullt att nära anknyta till kyrkans historiska tradition och till det som alltifrån den första kristna tiden utgjort huvudgudstjänsten. Så har också skett inom de flesta lutherska kyrkor.

Som framgår av bilaga 1 har under senare decennier två tendenser varit påtagliga, då man i världens olika kyrkor sökt utforma nattvardsgudstjänsten. Dels har man sökt avkläda nattvardsliturgin så många omramande moment som möjligt för att instiftelseorden och utdelandet skall framstå som centrum, dels har man sökt infoga instiftelseorden i en allt utförligare nattvardebön för att starkare markera nattvardshandlingens samband med hela Kristi gärning.

Med sin principiella grundsyn har kommittén varit fri att beträda båda dessa vägar. Den första har kommittén slagit in på genom förslagen till nattvardsgudstjänster i kapitel II A, vilka behandlas närmare nedan. I kapitel I A har kommittén däremot följt den andra vägen och framlagt förslag till utbyggda nattvardeböner och till en liturgi där nattvardens handlingsmönster (tog — tackade — bröt — gav) tydligare markeras.

De alternativ till huvudgudstjänst som presenteras i kapitel I (högmässa med nattvard, högmässa utan nattvard, söndagsgudstjänst och familjegudstjänst samt temamässa och temagudstjänst) *är samtliga byggda enligt samma struktur och följer den allmänna västerländska traditionen.* De enskilda momentens utformning kan dock starkt variera, vilket närmare belyses i avsnittet Gudstjänstmoment nedan. Här skall den gemensamma strukturen något kommenteras.

I *ingångsmomentet* har kommittén strävat efter att i möjligaste mån upplösa de under århundradenas lopp pålagrade dubbel- eller trippelmomenten orgelmusik, psalmsång och introitus och göra dem till likvärdiga alternativ. Samtidigt är det angeläget att momentet engagerar samtliga gudstjänstdeltagare. Om procession förekommer, bör inte heller den utgöra ett självständigt moment utan tillhöra ingångsmomentet och ytterligare markera dess innebörd. Kommitténs förslag innebär att en strukturmässigt fast gudstjänstinledning skapas samtidigt som anknytningen till traditionen är tydlig. Möjlighet ges dock till stor variation i utförandet.

Av speciellt intresse är *skriftermålets* infogande i strukturen. Kommittén har stannat inför två likvärdiga alternativ,

vilka båda har historisk bakgrund. I direkt anslutning till den tradition, som möter i 1942 års kyrkohandbok, förläggs i det ena alternativet skriftermålet till inledningspartiet. För detta föreligger många skäl. Teologiskt kan det sålunda hävdas att ett gudsmöte alltid innebär att relationen mellan människans synd och Guds förlåtelse starkt aktualiseras. Detta alternativ utnyttjas i högmässan; i samband med nattvardsfirande lämnas även utrymme för skriftetal.

Det andra alternativet innebär att skriftermålet förrättas i samband med den allmänna kyrkobönen, och även för denna lösning finns flera skäl. Anordningen har ett traditionellt mönster. Från medeltiden övertog sålunda reformationsskyrkan bruket av en allmän syndabekännelse och en avlösning efter predikan. Det har dock inte varit huvudskälet för kommittén. I stället har två allmänna utvecklingstendenser i världens kyrkor spelat en avgörande roll. Den liturgihistoriska forskningen har sålunda allt starkare betonat att Kyrie eleison (Herre, förbarma dig) inte är en bön om syndaförlåtelse utan har vidare syftning, bl.a. som Hosianna-rop till den inridande konungen. Därigenom blir det naturligt att lösgöra Kyrie från syndabekännelse och avlösning och knyta det närmare till Gloria (Ära vare Gud i höjden) och Laudamus (Vi lovar dig). I somliga liturgier har också, som framgår av bilaga 1 (t.ex. 3.2.2) Kyrie — Gloria — Laudamus arbetats samman till en enda lovsång. Detta är också bakgrunden till det utvidgade Kyrie "Herre, du blev vår broder".

Det finns emellertid en annan tendens i den allmänna liturgiska utvecklingen, som kommittén velat slå vakt om och som föranlett den ena av de två formerna för skriftermål i samband med den allmänna kyrkobönen. I den förra varianten följer kyrkobönen efter skriftermålet, i den senare avslutas kyrkobönen med skriftermål. Det sistnämnda alternativet innebär att kyrkobönen med dess utblick över världens, kyrkans och den enskildes nödsituation blir ett slags biktsspegel för bedjaren: han känner och bekänner sin del i den gemensamma skulden till att människans värld inte är sådan som Gud avsåg.

Enligt kommitténs uppfattning innebär den angivna funktionen hos kyrkobönen inte en otillbörlig individualisering och privatisering. Denna är visserligen kyrkans gemensamma förbön, men kyrkans bön är en korporativ akt, genom vilken den enskilde når sin identitet som individ. Detta ligger i den nytestamentliga människo- och gudstjänstsynen: koinonian, gemenskapen i församlingen med dess korporativa funktioner i övrigt, är utgångspunkten för den kristna kyrkans liturgiska liv liksom för den enskildes kristna liv. Av dessa skäl har kommittén funnit det riktigt att på det sätt som här skett förbinda kyrkans allmänna förbön med den enskildes syndabekännelse. Härtill kommer att det för många människor känns naturligt att syndbegreppet får en mera markerad social anknytning: synd är inte bara ett internt teologiskt begrepp utan något som gäller hela den mänskliga existensen i dess sociala, politiska, kulturella och i vidaste mening medmänskliga sammanhang. Även av detta skäl är förbindelsen mellan kyrkobönen och skriftermålet motiverad.

Skriftermålet i samband med kyrkobönen utgör alternativ i högmässa

med eller utan nattvard. I söndagsgudstjänsten och familjegudstjänsten utgör sammanfogningen den enda formen för skriftermålet.

Textläsningarna är förlagda till traditionell plats i gudstjänsten. Kommittén har i partiet strävat efter att markera predikans funktion av textutläggning genom att låta den följa omedelbart efter evangelies/predikotextens läsning. Möjlighet finns att variera texternas antal; viss variation ifråga om predikotext möjliggörs även. I familjegudstjänsten är läsningarnas antal begränsat av naturliga skäl. I den gudstjänsten lämnas möjlighet till särskild doppredikan när dop skall förrättas. Till skillnad från vad som prövades under försöksverksamheten kan episteln i söndagsgudstjänsten inte ersättas med annat dokument som vittnesbörd om Guds gärningar. Kommittén vill emellertid ge möjlighet att läsa ett aktuellt dokument i samband med kollektbönen. Trots de angivna variationerna följer partiet med läsningar och utläggning den traditionella strukturen.

Nattvardsliturgin i huvudgudstjänst med nattvard har som ovan antytts utbyggts i anslutning till de restaureringstendenser, som framträtt under senare decennier. Det innebär att en fast struktur lagts som grund men att de enskilda delarna och momenten är variabla. Uppbyggnaden är följande: tillredelsen, vars karaktär av offertorium (frambärande av gåva) tydligare markeras — Lovsägelsen med Sursum corda (Upplyft era hjärtan), som inte varieras, och prefation, varvid de kring olika bibelord byggda texterna har kyrkoårsanknytning med undantag för fyra något utförligare läseprefationer — Sanctus (Helig). Sedan följer nattvardsbönen med instiftelseorden. Bönen "Lovad vare du, himmelens och jordens Herre", som ingår i 1942 års kyrkohandbok, utgör i förslaget ett alternativ (F) bland de sex som införts. Avsikten med de nyinförda alternativen har varit att ge fylligare uttryck åt nattvardsmotiven genom någon form av epikles (bön om den helige Ande) och anamnes (åminnelse av Kristi frälsningsverk från födelsen, lidandet, döden, uppståndelsen och härligheten till återkomsten). Som en övergång till kommunionen följer så gemensamt läst Fader vår. Ett i förhållande till 1942 års kyrkohandbok nytt, självständigt om än fakultativt moment utgör brödsbrytelsen, där handling och bön vill dröja vid en central aspekt på nattvardshandlingen. Enligt kommitténs förslag kan Pax (Herrens frid) också ges en form som understryker ytterligare en sida av enhetens sakrament. Som kommuniionsång följer på traditionellt sätt Agnus Dei (O Guds Lamm). Sedan (eventuellt under Agnus Dei) kommer utdelandet, som kan tillgå på olika sätt, och tacksägelsebönen, för vilken en rad alternativ lämnas. Syftet med de berörda nytillskotten är att ge fylligare innehåll och fastare konturer åt den traditionella ordningen. Samtliga huvudgudstjänster har en avslutning med en likartad struktur, i vilken ingår lovsång, välsignelse och eventuellt sändningsord.

2.3.2.2 Övriga gudstjänster

De gudstjänster som presenteras i kapitel II skiljer sig från huvudgudstjänsterna i fråga om användningsområde. Syftet är att tillgodose

behov av gudstjänstformer för andra tillfällen än församlingens huvudgudstjänst. Därför kommer inte heller den fasta strukturen att ha samma starka motivering som i kapitel I. Det har tvärtom varit angeläget att låta *variationsrikedomen* träda i förgrunden.

2.3.2.2.1 Nattvardsgudstjänster

I första hand gäller variationsrikedomen nattvardsgudstjänsterna i kapitel II A, där *olika nattvardsmotiv präglar ritualföreläsningslagen*. Fem typer av nattvardsgudstjänst ryms inom kapitlet.

Den första typen benämns *skriftermålsmässa*, i 1942 års kyrkohandbok kallad Skriftermål jämte nattvard. Genom uppbyggnaden sker en nära anknytning till luthersk tradition, där syndaförlåtelse-motivet spelat en framträdande roll. Strukturen är högmässans, om än i starkt koncentrerad form vad gäller förra delen, vars centrum utgörs av skriftermålets syndabekännelse och avlösning och där predikan ersatts av skriftetalet. Nattvardsliturgin hämtas däremot helt från högmässan.

Den andra typen är *veckomässan*, som också bygger på högmässans strukturen. Syftet är att erbjuda en ordning för församlingens nattvardefirande under veckan, och hänsyn har tagits till vitt skilda behov och traditioner. Veckomässan kan sålunda helt följa högmässans ordning (alternativ 2), men den kan också utgöras av en förkortning av denna. Därvid kan reduktionen vara ringa — närmast motsvarande det i 1942 års kyrkohandbok nyinförda ritualen Nattvardsgudstjänst, högtidligare form — eller kraftigare för att tillgodose behov av en mycket enkel, läst vardagsmässa. Den enklaste formen består av textläsningar och bön, även innefattande skriftermål, samt högmässans nattvardsliturgi, ur vilken dock flera moment utesluts.

I båda dessa typer utgör högmässans struktur grunden. I *temamässan* är situationen en annan.

Som framgår av bilaga 1 har under det senaste decenniet ett stort antal temamässor vuxit fram inom världens kyrkor. Principiellt kan fyra modeller urskiljas. Den första av dessa växte fram på romersk-katolskt håll som ett försök att variera vardagarnas mässa, men modellen vann snabbt insteg också på evangeliskt område. Utmärkande är att det valda temat tillåts prägla samtliga moment i den fasta gudstjänststrukturen, vilket innebär att även nattvardsbönen kan vara tematisk.

Kommittén har ansett att utrymme bör lämnas för denna modell för temamässa. Det kan vara praktiskt och lämpligt att temat genomförs endast i somliga moment under det att andra lämnas utan tematisk behandling. Något principiellt hinder finns dock inte för temavariation av t.ex. nattvardsbönen. Till temamässans karaktär hör att temat bör ha särskild aktualitet. Kommittén framlägger därför inte förslag till temamässor bland övriga gudstjänstordningar; däremot tillförsäkras formen som sådan en plats för att kunna brukas i gudstjänstlivet, undantagsvis också som huvudgudstjänst. Exempel på temamässor av nu nämnt slag återfinns i bilaga 1.

Den andra modellen för temamässan har, som bilaga 1 visar, vuxit fram på evangeliskt håll och består av en fritt, tematiskt utformad första del och en andra del, nattvardsavdelningen, utan någon speciell temavariation. Temat kan prägla såväl texternas utgestaltning som strukturen i mässan fram till nattvardens gudstjänst.

Enligt kommitténs uppfattning har även denna modell ett berättigande i gudstjänstlivet. Det torde dock inte finnas tillräckliga skäl för att föreslå att modellen skall kunna utgöra huvudgudstjänst. Anledningen är att dess struktur enligt kommitténs mening inte bör avvika från den som församlingen är förtrogen med.

Den tredje modellen för temamässa består av ritual som är helt nybildade ifråga om både texter och struktur med utgångspunkt från temat. Av bilaga 1 framgår att modellen är sällsynt, och det är naturligt. Att bygga en helt nystrukturerad mässa är ett mycket omfattande arbete både litterärt och musikaliskt, och det kräver ett lagarbete. Det visar sig också att genomförandet kräver stora personella och musikaliska resurser.

Kommittén anser att utrymme bör finnas även för denna modell, som kan spela en betydande roll i gudstjänstlivet, även om utförandet blir sällsynt. Av samma skäl som anförts ovan beträffande den andra modellen bör denna inte få utgöra huvudgudstjänst.

I den allmänna utvecklingen av temamässor i världens kyrkor finns även en fjärde modell, vilken också berörs i bilaga 1. Modellen är ett slags kombination av mässa och agape, av nattvardshandling och kärleksmåltid. Kommittén har icke framlagt något sådant ritual. I stället ges förslag till nattvardsmässa gestaltad som bordsgemenskap. Motiven är följande.

Behovet av en enklare nattvardsmässa för den lilla gruppen under mindre anspråksfulla former än församlingens högmässa har under senare år vuxit sig allt starkare. Skälen har varit många. Den teologiska trend som fört fram tanken på gudsfolket samlat kring sin levande Herre i nattvarden och som lett till liturgiska omgestaltningar (centralaltare, mässa versus populum etc.), har som grundferment haft en strävan att gå tillbaka till urkyrkans nattvardsfirande och sist till formerna för Jesu eget instiftande av nattvarden. Därifrån är steget inte långt till en verklig bordsgemenskap med det ursprungliga instiftandet som förebild. Så har också skett i praktiken i många av världens kyrkor.

Det är naturligt att dessa önskemål tidigast tagit sig konkreta uttryck inom kommuniteter av olika slag, då förutsättningen för en verklig bordsgemenskap är att deltagarna redan före gudstjänsten känner sig höra samman som grupp. Den närhet, som en bordsgemenskap med religiöst innehåll i sig innebär, kan eljest upplevas som ett otillbörligt exponerande av den enskildes privata sektor. Å andra sidan har det också visat sig, att utanför kommuniteternas mera slutna värld en lång rad av mer eller mindre öppna gruppbildningar, t.o.m. ibland av mera tillfällig art, kunnat utgöra goda förutsättningar för bordsgudstjänster av olika slag. Detta gäller t.ex. en rad typer av ungdomsgrupper, framför allt inom kyrkligt ungdomsarbete, scoutverksamhet och stu-

dentsammanslutningar. Detta gäller också grupper av vuxna såsom syföreningar, studiegrupper, kyrkosångsgrupper liksom officiella organ, t.ex. kyrkoråd eller liturgiska arbetsgrupper.

Det är uppenbart, att de ovan angivna grupperna inte alla önskar någon form av nattvardsmässa med bordsgemenskap. Det är dock också uppenbart, att i vårt land liksom i andra kyrkor under senare år ett växande intresse för denna form av gudstjänst kan iakttagas. Då några teologiska hinder för denna typ av nattvardsmässa inte föreligger, har kommittén ansett det önskvärt, att också en form för en dylik gudstjänst presenteras.

Utmärkande för denna gudstjänst är dess förenklade konstruktion. Liksom gudstjänsten själv är lågmäld, måste också dess språk vara lågmäلت. Tyngdpunkten bör ligga på gemenskapen. Det är en grupp, som gemensamt skapar sin gudstjänst genom att aktivt delta i utförandet. Det ökande intresset för handlingen som sådan mera än för den språkliga utformningen kan också i en gudstjänst av denna typ bättre komma till sin rätt. Tystnaden kan här bli ett inslag av stort värde inte bara som plats för meditation utan också och inte minst för att understryka och framhäva handlingen i sig. Kommittén har sökt tillgodose detta i ritualen. Kommitténs ritulförslag innehåller slutligen en typ av mässor, som — såvitt det är kommittén bekant — inte har någon direkt motsvarighet i andra kyrkor. Det är bibelmässorna jämte Jerusalemsmässan.

I skriftermålsmässan, veckomässan och bordsmässan har kommittén velat erbjuda nattvardsgudstjänster i det mindre formatet. Den ”stora” mässordningen kan förefalla främmande, när nattvardsgästerna är få. Den mindre gruppen har sin inre samhörighet och sitt behov av också sakramental grupp-gemenskap som ett legitimt och naturligt utflöde av kyrkans helhetsfunktion. Detta behov kan en mässordning av bibelmässornas struktur motsvara.

Bibelmässorna skiljer sig från de ovan beskrivna mässordningarna främst därigenom att de har en speciell utgångspunkt. De övriga mässritualen utgår nämligen från nattvardens instiftelse i salen i övre våningen. Bibelmässorna bygger däremot på andra nytestamentliga berättelser, som på olika sätt har beröring med en nattvardssituation. Det kan därvid gälla en måltid med Jesus i centrum (Kornbröds-mässan, Emmaus- och Tiberiasmässorna) eller en skildring av ett möte med den uppståndne och närvarande Herren (Emmaus-, Tomas- och Tiberiasmässorna). Emellertid relateras även i bibelmässorna de olika bibliska situationerna till den stund, då nattvarden instiftades, genom att de traditionella instiftelseorden står i ritualens centrum — i Kornbröds-mässan närmast som ett trons föregripande av vad som senare skulle ske.

Det är utmärkande för bibelmässorna, att de noga följer det givna bibelavsnittet och låter detta forma liturgins detaljer. Liturgin underordnar sig helt den bibliska texten och blir en utläggning av denna, i en aktiv och stundom mediterande form. Ibland framförs texten av talkörer och lektorer, ungefär som i ett kyrkospel. Överhuvud ger bibelmässorna rikt utrymme för gudstjänstdeltagarnas aktivitet, liksom mäs-

sorna genom sin utformning bör ha möjlighet att förmedla en känsla av samhörighet och gemenskap.

De i bibelmässorna ingående bibeltexterna bygger på nyöversättningar från Bibelkommissionen för Nya Testamentet. Bibelmässorna har så till vida en viss beröring med temamässorna, som de olika perikoperna helt naturligt har sina ämnen: Tomasmässans ämne är sålunda tvivel—tro, Emmausmässans ensamhet—gemenskap, Tiberiasmässans tomhet—fullhet och Kornbrödmässans hunger—mättnad.

Jerusalemssans ansatspunkt är en annan än bibelmässornas. Medan dessa anknyter till andra bibliska förebilder än nattvardens instiftelse, söker Jerusalemsmässan tvärtom att mera medvetet utnyttja just denna bibliska situation. Bortsett från att alla nattvardsliturgier innehåller de ord, som Jesus uttalade vid Skärtorsdagens sedermåltid, gör de inte något egentligt försök att liturgiskt återge denna måltid. Kommittén har varit väl medveten om svårigheterna i att lägga ett judiskt ritual till grund för en kristen nattvardsliturgi. Trots detta har kommittén menat, att man borde göra ett försök att utforma en nattvardsordning, som ligger något närmare den judiska förlagan än de gängse liturgierna. Kommittén har därvid inte avsett att i enskildheterna kopiera det judiska sederritualet. Det har mera utgjort den allmänna bakgrunden, men det har på enstaka punkter gett direkta bidrag. Sålunda har inslagen av psaltartexter i Jerusalemsmässan sin motsvarighet i sederritualets Hallel-läsning — liksom vissa bönemoment är hämtade ur förlagan.

Som helhet betraktad söker Jerusalemsmässan föra den nattvardsfirande församlingen närmare den situation, där Jesu sista måltid med de sina ägde rum. Av detta följer dock inte, att denna mäsas enbart skulle lämpa sig för Skärtorsdagen. Den bör kunna firas under vilken kyrkoårstid som helst.

De nu behandlade mässorna kan firas i en kyrka eller — med domkapitlets tillstånd (lag 1927-03-04 [25]) — på annan plats, Tiberiasmässan i det fria, t.ex. vid en lägereld på stranden. I högre grad än när det gäller högmässan, får de yttre anordningarna kring dessa mässor rättas efter omständigheterna. Som allmän regel gäller att enkelhet bör eftersträvas.

Om mässorna firas i kyrkan, kan prästen bära liturgisk dräkt. I andra fall kan det vara naturligare att han inte gör det. Som nattvardsbröd kan i bibelmässorna med fördel användas vanligt bröd. I Jerusalemsmässan, som anknyter till den judiska sedermåltiden, är osyrat bröd att föredra.

2.3.2.2.2 Gudstjänster utan nattvard

Då det gäller gudstjänster utan nattvardsfirande har, som framgår av bilaga 1, det senaste decenniet karakteriserats av ett nästan explosionsartat framväxande av temagudstjänster. Såväl i Tysklands evangeliska kyrka som i amerikanska lutherska kyrkor har man till och med godkänt tematiska gudstjänster som likvärdiga alternativ till den traditionellt utformade högmässan (bilaga 1: 3.1.2.3 och 3.2.2).

Kommittén har inte velat föreslå ett lika långtgående beslut. Det är emellertid angeläget att gudstjänsttypen som sådan får utrymme. Därigenom bereds större möjligheter till ett gudstjänstliv, som har närkontakt med den snabba kulturutvecklingen och som kan tillgodose speciella krav från t.ex. ungdomsarbetet. De starka anspråken på livsnärhet, som reses såväl internationellt som i vårt eget land, kan då också fångas upp. Kommitténs förslag innebär att temagudstjänster undantagsvis också skall kunna brukas som huvudgudstjänster. I analogi med temamässan skall temagudstjänstens struktur följa den i högmässa utan nattvard eller söndagsgudstjänst eller familjegudstjänst.

Söndagsbönen, som enligt kommitténs förslag undantagsvis kan komma att firas som huvudgudstjänst i en församling och i övrigt utgöra ordning för lekmanaledda gudstjänster i andra sammanhang, har sina beröringspunkter med den lekmanatradition som ligger bakom de norrländska s.k. byabönerna — enkla, av lekmän ledda gudstjänster med bön, sång och läsning av en predikan ur någon postilla.

Gudstjänsten skall kunna hållas i församlingskyrkan på förmiddagen eller kvällen. Ingenting hindrar att söndagsbönen äger rum i någon annan lokal, t.ex. ett församlingshem eller en skola. Ordningen kopierar inte högmässan men anknyter till dess huvudsakliga gång samtidigt som den innefattar vissa element ur tidegården (den inledande psaltarläsningen, de avslutande cantica). Kombinationen har förefallit kommittén naturlig, eftersom söndagsbönen är en bönegudstjänst och tidegården är kyrkans klassiska böneordning.

Den som leder söndagsbönen skall kunna göra det utan liturgisk dräkt och utan känsla av att göra intrång på prästens område. Ritualens moment har tonats ner i jämförelse med högmässan och söndagsgudstjänsten. Avsikten har varit att skapa ett ritual med enkel, personlig och medmänsklig ton, vilket förefaller naturligt för en bönegudstjänst kring Guds ord.

2.3.3 *Gudstjänstmoment*

Numreringar och rubriker nedan hänför sig till motsvarande numreringar och rubriker i ritulförslagen.

Kap. I A Huvudgudstjänst med nattvard

Högmässa med nattvard

Inledande anvisningar

I de inledande anvisningarna ges olika alternativ till gudstjänstens utformning. Ett av skälen har varit kommitténs önskan att gudstjänsten på ett meningsfullt sätt skulle kunna anpassas till kyrkorummet, till olika gudstjänsttillfällen etc. samt att i församlingen levande gudstjänsttradition skulle kunna komma till uttryck.

För prästens plats under gudstjänsten föreslås att Inledningen och

Ordets gudstjänst förrättas från ambo (läspulpet) i koret och Nattvardens gudstjänst samt Avslutningen från altaret. Skriftermålet kan förrättas från korttrappan. Prästen kan också på traditionellt sätt leda hela gudstjänsten, med undantag för predikan, från altaret. Om prästen går till altaret först vid Nattvardens gudstjänst, understryks på särskilt sätt altarets karaktär av nattvardsbord. Rörligheten och enkelheten förstärks. En liknande utveckling finns inom andra kyrkor, se bilaga 1. Ett nyare kyrkorum ger ofta större möjlighet för prästen att leda delar av gudstjänsten från annan plats i koret än altaret än vad ett äldre kyrkorum gör.

För prästens plats vid altaret föreslås antingen den hos oss traditionella eller bakom altaret, vänd mot församlingen, versus populum. I flera kyrkosamfund har man de senaste decennierna alltmer konsekvent börjat fira nattvardsgudstjänsten versus populum. Orsaken har varit en önskan att betona församlingens aktivitet och gemenskap. Genom att prästen hela tiden är vänd mot församlingen kan gudstjänstdeltagarna lättare följa med i det liturgiska skeendet. Den liturgiska aktionen blir också förenklad genom att prästens vändningar försvinner. I en evangelisk kyrka har versus populum en naturlig hemvist också teologiskt. Martin Luther understryker sålunda i Deutsche Messe 1526 att prästen vid "den rätta mässan" borde stå på andra sidan altaret, vänd mot folket, "som Kristus utan tvivel gjorde vid nattvarden".

Många nyare kyrkor har altaret placerat så att prästen utan svårighet kan fira nattvardsgudstjänsten versus populum. I äldre kyrkor däremot är altaret ofta placerat mot korväggen, vilket omöjliggör detta. Kommittén har dock räknat med att mässan också i detta fall undantagsvis skall kunna firas versus populum. Ett bord ställs då fram, närmare församlingen.

Liksom den liturgiska aktionen blir förenklad vid nattvardsgudstjänst firad versus populum, förenklas också altarets utsmyckning. Erfarenheter från andra kyrkor och från den liturgiska försöksverksamheten visar detta. Prästen knäfaller inte under bönerna, eftersom prästen då mer eller mindre försvinner bakom altaret.

Nattvardsgudstjänst firad versus populum har prövats under hela försöksverksamheten med positivt resultat.

För prästens vändningar framför altaret ges inga särskilda anvisningar. Kommittén räknar med att prästen på traditionellt sätt vänder sig mot församlingen vid tilltal till denna och mot altaret vid böner, lovprisningar etc.

Ifråga om liturgisk klädsel bör enligt kommitténs mening den lokala traditionen göra sig gällande. Full likformighet församlingarna emellan är icke ett eftersträvänsvärt ideal. Tvärtom kan olikheter understryka att liturgisk klädsel liksom yttre arrangemang i övrigt tillhör det som kan växla från tid till tid och inom olika delar av kyrkan.

I Inledning

Om inledningens olika utformning liksom om skriftermålets placering se ovan s. 139 ff.

1 Ingång

Gudstjänsten bör i allmänhet inledas med ett samlande och engagerande moment, som anger dagens ämne och i vilket församlingen kan deltaga. Av denna anledning föreslår kommittén som första moment antingen psalm ur psalmboken eller introitus med församlingsomkväde. Ingångspsalmen kan i enlighet med tidigare praxis följas av gammalkyrklig introitus. Därmed uppstår dock en icke önskvärd dubblering av ingångsmomentet. Om gammalkyrklig introitus används, bör den därför i första hand sjungas efter skriftermålet. En sådan placering av introitus understryker skriftermålets karaktär av förberedande del i gudstjänsten, vilket överensstämmer med svensk tradition. Detta framhävs ytterligare, om skriftermålet förrättas på korttrappan eller vid ambo.

Stundom kan gudstjänsten inledas direkt med gammalkyrklig introitus. Detta moment, som har betydande kyrkomusikaliskt värde, ger åt gudstjänsten en meditativ början. Gammalkyrklig introitus kan visserligen sällan utföras församlingsmässigt. Detta kompenseras emellertid genom att en psalm sjungs efter skriftermålet.

Gudstjänsten kan också inledas med enbart orgelmusik, vilket ytterligare understryker skriftermålets förberedande karaktär. Ingångspsalm eller introitus sjungs då efter skriftermålet.

I försöksverksamhetens utvärdering har en viss tveksamhet gjort sig gällande mot att högmässans inledning skulle kunna utgöras av enbart orgelmusik. Kommittén har emellertid menat, att en sådan anordning kan ha sitt bestämda värde som alternativ, helst som man har anledning att antaga, att högmässans postludium ofta kommer att få karaktären av processionsmusik. Vid något tillfälle under högmässans gång bör organisten få möjlighet att instrumentalt ge uttryck åt söndagens karaktär. Detta kan lika väl ske vid gudstjänstens början som vid dess slut (se ovan s. 134).

2 Skriftermål

Om skriftermålet och dess placering se ovan s. 139 ff.

Om ingångsprocessionen och dess symbolik se ovan s. 134.

2 A Skriftermål

Skriftermålet har samma uppbyggnad som i kyrkohandboken 1942. Skriftoalet har gjorts fakultativt. På många håll ersätts redan nu skriftoalet av en kort skrifteförmäning bestående av bibelord eller allokution. Därmed har man velat undvika vad som av många uppfattas som två predikningar i samma gudstjänst. Kommitténs förslag ger möjlighet att hålla skriftetal men också att i stället använda en kort övergång från ingångsmomentet till syndabekännelsen.

För syndabekännelsen finns fem likvärdiga alternativ. Tre av dessa är bearbetningar av syndabekännelser i 1942 års kyrkohandbok. Sedan betänkandet färdigställt för tryck har utkommit Att översätta Gamla testamentet (SOU 1974: 33), och kommittén har inte haft tillfälle att ta ställning till den däri framlagda översättningen av Psalt. 51 (Gud, var

mig nådig). Den från kompletoret hämtade "Jag bekänner inför dig" infördes 1969 i kyrkohandboken. Samtidigt infördes som avlösning orden "Tag emot dina synders förlåtelse. I Guds, Faderns och Sonens och den Helige Andes namn". Kritik har riktats mot denna avlösningsform, som ansetts dels vara för kort, dels inte tillräckligt klart ge uttryck för tillsägandet av syndernas förlåtelse. Kommittén har i stället för denna föreslagit två former för avlösning, som båda direkt innehåller tillsägandet av syndernas förlåtelse. Den ena av dessa är hämtad från ett förslag från Arboga stadsförsamling, den andra är formulerad av Johan Unger.

Då det gäller det från kompletoret hämtade alternativet "Jag bekänner inför dig" har kommittén ändrat formuleringen till vi-form. Ett av alternativen kommer därmed att tillgodose behovet av en kollektiv form för syndabekännelse.

Tacksägelsebönen efter avlösningen, som inte fanns med i de i Material för försöksverksamheten 2 och 3 föreslagna högmässoritualen, har återinförts på grund av önskemål i samband med försöksverksamheten. Detsamma gäller övergångsorden före "Herre, förbarma dig".

II Ordets gudstjänst

3 Herre, förbarma dig (Kyrie)

Kyriemomentets placering har varit föremål för diskussion. Önskemål har framförts om att Kyrie skall placeras före avlösningen som en del av syndabekännelsen. Bakgrunden härtill finns i utvecklingen under 1800-talet, då Kyrie uppfattades som ett församlingens svar på syndabekännelsen. Ursprungligen är emellertid Kyrie en del av en kyrielitania och därmed ett självständigt moment. Kommittén har önskat bibehålla det som sådant. Kyrie är till sin innebörd inte heller en bön om syndaförlåtelse utan har en vidare syftning, bl.a. som Hosianna-rop till den inridande konungen. Som alternativ har kommittén infört ett utökat Kyrie, där ropet "Herre förbarma dig" på nytt blir en del av en bön. Detta Kyrie har i försöksverksamheten rönt ett positivt mottagande. I sin utvidgade form utvecklar kyrietexten innebörden i orden "förbarma dig": Kristus är Frälsaren på försoningens kors, den uppståndne och levande Herren, som är oss nära, och förebedjaren på Faderns högra sida.

Om utvecklingen i Norge och Finland, där liksom i Sverige under 1800-talet Kyrie sammanfördes med syndabekännelsen men i de senaste handboksförslagen återförts till sin tidigare plats, se bilaga 1: 3.1.4.2—3.

Som grundform föreslår kommittén ett sexfaldigt Kyrie. Kyrie får därmed karaktären av växelsång eller växelläsning mellan präst och församling. Kyrie föreslås också kunna utföras tre- eller niofaldigt. För sistnämnda form förutsätts medverkan av kör.

Den alternativa formen "Herre, förbarma dig" utgör återgång till äldre tradition.

4 Lovsången

Lovsångsmomentets utformning har länge varit problematisk i den svenska högmässan. Den ursprungliga medeltida formen, i 1942 års kyrkohandbok och mässbok kallad "Det äldre Laudamus", som fortfarande är det enda alternativet i en mängd kyrkor, har på grund av svårigheter med utförandet efterhand ersatts av enklare former, såsom sv. ps. 24: 1 (respektive under fastan 269: 4) och den förkortade version som 1942 kallas "Laudamus" (sv. ps. 601).

Mot alternativet sv. ps. 24: 1 kan anföras dels att det endast utgör en parafras av den föregående inledningen "Ära vare Gud", dels att dess musik vid nuvarande flitiga användning hotar att förslitas. Därför har också den något rikare formen "Laudamus" fått en allt större användning. Emellertid har det syntts önskvärt att återgå till att i första hand bruka "det äldre Laudamus", vilket skulle innebära både ett berikande av momentet och en anknytning till allmänkyrklig tradition. Detta alternativ återinfördes visserligen i 1942 års kyrkohandbok men försågs därvid med en gammalkyrklig musik, endast utförbar av kören.

I kommitténs förslag har den fullständiga texten "Vi lovar dig" försetts med en enkel och tillgänglig musik samt utformats som en växelsång mellan församling och kör/präst/försångare. Därvid har församlingen tilldelats det inledande textavsnittet som omkväde, vilket insatts på strukturellt meningsfulla ställen i texten. Formen har med gott resultat prövats i försöksverksamheten och därför placerats som första alternativ. I andra hand föreslås kortformen av Laudamus (Vi prisar dig), både textligt och musikaliskt lätt reviderad. Som tredje alternativ följer så sv. ps. 24: 1, vartill dock kan läggas även verserna 3 och 5 för att ge momentet trinitariskt innehåll.

Inledningen "Ära vare Gud i höjden" (Gloria) har behållits i den form som finns i 1942 års kyrkohandbok. I försöksverksamheten har flera olika nyöversättningar prövats, men i samtliga fall har försöksförsamlingarnas reaktioner varit negativa. Detta har styrkt kommittén i dess uppfattning, att frågan om Gloria bör tas upp på nytt, när bibelkommissionen slutfört sitt arbete.

Musikaliskt har Gloria återfått sin karaktär av intonation, anpassad till respektive följande alternativ.

5 Kollektbön

Salutationen har i den traditionella västerländska mässan mera haft karaktären av lystringssignal än av egentlig hälsning och närmast markerat, att en ny del av gudstjänsten tagit sin början. I den svenska mässordningen föreligger knappast något behov av sådana markeringar. Det kan snarare förefalla egendomligt med en liturgisk hälsning, som möter så pass långt in i gudstjänsten och inte i dess inledning. Kommittén har därför ansett, att salutationen bör göras fakultativ.

En fördel med den sjungna salutationen är, att en sjungen kollektbön lätt kan ansluta till denna. Dock kan den reciterade kollektbönen inte anses ha vunnit mera allmänt gehör i den svenska traditionen efter reformationen. Kommittén menar därför, att kollektbönen lämpligen bör läsas och har av detta skäl i sin bearbetning av kollektbönerna inte

tagit hänsyn till de musikaliska krav, som traditionellt har ställts på kollektböernas textform. Eftersom kollektbönen förutsätts vara en läst bön, avslutas den med läst Amen.

Kollektbönserien, som i kommitténs förslag har införts ovan s. 95, har utarbetats i samverkan med Svenska Kyrkans liturgiska nämnd. Avsikten har varit att bevara kollektbönens uppgift att i koncentrerad form föra in församlingens tankar på dagens ämne sådant detta kommer till uttryck i efterföljande textläsningar. Som alternativ har kommittén infört ett antal utförligare kollektböner i överensstämmelse med vad som skett inom andra kyrkor. Dessa böner är bearbetningar av kollektböner i det pågående danska handboksarbetet. Bönerna återfinns under rubriken Alternativa kollektböner i kommitténs förslag ovan s. 107.

6 och 8 Textläsning och Evangelium

Då det gäller textläsningarna har kommittén velat undvika den sedan 1862 gällande ordningen att två år av tre en särskild evangelietext läses från predikstolen som predikotext trots att det "gamla" evangeliet tidigare lästs från altaret. I väntan på ny evangeliebok föreslås därför att andra och tredje årgångens evangelietext dessa år utgör evangelium och läses som sådant. Kommittén har dock ansett att undantag bör göras för de större högtidsdagarna, då alltid det "gamla" evangeliet bör användas. På motsvarande sätt kan andra och tredje årgångens aftonsångstexter användas.

Kommittén föreslår vidare fakultativt läsning av en gammaltestamentlig text. Önskemål om detta finns klart uttalade i Svenska kyrkan. Som framgår av översikterna i bilaga 1 har också i flera andra kyrkor läsning av gammaltestamentlig text återinförts i söndagens huvudgudstjänst som en möjlighet. I väntan på ny evangeliebok föreslår kommittén att då den gammaltestamentliga texten utgör predikotext den av 1970 års kyrkomöte antagna serien Alternativa predikotexter ur Gamla testamentet används. Serien bör få användas utan den begränsning till andra och tredje årgången som förutsätts i Kungl. Maj:ts beslut om denna serie. Genom sin längd är seriens texter i allmänhet mindre lämpade att användas som enbart lästexter. För att tillgodose behovet av korta lästexter framläggs två nya serier ovan s. 117. Seriernas texter skall även kunna utgöra predikotexter, utan bindning till viss årgång. Serierna bygger på ett förslag utarbetat inom den nordiska perikopkommittén.

Slutligen föreslår kommittén att som predikotext skall kunna brukas vilken som helst av de för den innevarande söndagen sålunda fastställda texterna, epistel och aftonsångstext, dock endast under förutsättning att aftonsång icke hålls i vederbörande kyrka (KC 1930-03-07).

Den text över vilken det skall predikas bör läsas omedelbart före predikan. När evangeliet utgör predikotext kan dock evangeliemottett eller annan körsång med anknytning till evangeliet eller eventuell psalm förekomma mellan text och predikan.

Försöksverksamheten visar, att texternas läsning av lekman har rönt

stark sympati. Kommittén har därför bevarat denna anordning som alternativ både vid epistelns och evangeliets föredragning.

För partiet textläsningar — predikan föreslår kommittén följande fem alternativ:

Alt 1	Alt 2	Alt 3	Alt 4	Alt 5
Epistel ^a	GT-text	GT-text ^b Epistel ^a	GT-text	Epistel ^a
G r a d u a l p s a l m				
E v a n g e l i u m ^c				
Predikan	Predikan	Predikan	Epistel ^a Predikan	GT-text Predikan

^a Episteln kan under andra och tredje årgången utgöras av aftonsångstexten i respektive årgång.

^b Läsningen kan följas av psaltarpsalm med församlingsomkväde eller svensk psalm.

^c Läsningen kan följas av evangeliemotett eller körsång med anknytning till evangeliet. (I vissa fall kan i stället psalm sjungas.)

10 Trosbekännelsen

Sedan 1500-talets slut har i den svenska kyrkan trosbekännelsen haft sin plats efter evangeliet före predikan. I andra kyrkor, exempelvis den romersk-katolska, har den i enlighet med äldre tradition sin plats efter predikan. Så var också fallet i Sverige under den tidigare reformationstiden. Kommittén föreslår i första hand platsen efter predikan. Möjlighet bör dock finnas att läsa trosbekännelsen efter evangeliet på traditionellt sätt. Av två skäl föreslår kommittén i första hand platsen efter predikan. Som redan framhållits är det enligt kommitténs mening av värde att predikan följer direkt på den upplästa texten. Detta sker inte, om trosbekännelsen läses efter evangeliet. Det kan vidare kännas naturligt att trosbekännelsen läses efter predikan som ett församlingens svar på det som predikan handlat om. Detta får dock inte innebära ett krav att varje predikan måste på ett naturligt sätt föra fram till trosbekännelsen. Också efter predikan är trosbekännelsen ett särskilt moment, vilket understryks av de föreslagna inledningsorden samt att dessa kan läsas av annan än prästen.

Försöksverksamheten har gett vid handen, att man genomgående har haft stor förståelse för önskemålet att förbinda predikan och Credo men i mindre grad önskat bibehålla trosbekännelsen på dess traditionella plats efter evangeliet.

Som framgår av bilaga 1 har inom vissa andra kyrkor nya trosbekännelser vuxit fram och fått sin plats i gudstjänsten. Kommittén har övervägt att för den svenska högmässan antingen översätta någon av dessa eller söka åstadkomma en nyskriven svensk text. I första hand har kommittén därvid inriktat sitt arbete på att söka få fram en ny-

skriven trospsalm i stället för de trospsalmer, som finns som alternativ i 1942 års kyrkohandbok men som sällan kommit till användning i gudstjänsten. En sjungen trosbekännelse understryker trosbekännelsens karaktär av lovsång. Kommittén har icke lyckats med detta men menar att dess förslag här bör kompletteras, i den mån en nyskriven trosbekännelse kan vinna kyrkomötets godkännande för användande i gudstjänsten. I sitt fortsatta arbete med återstående delar av kyrkohandboken kommer kommittén att ha sin uppmärksamhet riktad på frågan.

Då det gäller språkformen i den apostoliska och den nicenska trosbekännelsen har kommittén behållit texten från 1942 års kyrkohandbok. Orsaken härtill är att kommittén menat att språkformen i dessa trosbekännelser bör vara densamma inom samtliga kyrkor och samfund, som verkar i landet. Frågan om språkformen har därför av kommittén överlämnats till Svenska Ekumeniska Nämnden för övervägande.

I 1942 års mässbok finns en melodi till Nicaenum. Denna är emellertid så svår att den tilldelats kören ensam, vilket är olämpligt.

11 Tillkännagivanden

Meddelanden om äktenskaps ingående, delvis också om dödsfall, har tidigare haft en i viss utsträckning officiell karaktär. Sedan lysningen upphört att vara obligatorisk, är detta inte längre fallet. I stället har förbönsmomentet trätt i förgrunden så att den fått samma karaktär som meddelandena om nydöpta och sjuka som begärt förbön. Kommittén har velat markera bönefunktionen dels genom anvisningarna under moment 11, dels genom alternativet att foga in dessa meddelanden som förböner i allmänna kyrkobönen.

12 Allmän kyrkobön

Kyrkobönen är församlingens gemensamma förbön. För att den skall bli detta bör böneämnena vara aktuella och genom formuleringen framstå som angelägna. Kyrkobönen bör vara enkel och koncis utan att förlora i konkretion eller spännvidd. Såsom kyrkans allmänna förbön, i vilken den enskilde stämmer in, bör den äga allmängiltighet — i den fasta formen och i upprepningen ligger ett betydande värde för både den liturgiska bönen och den enskildes böneliv. Samtidigt måste kyrkobönen gestaltas så att slentrian förebyggs och ett aktivt deltagande underlättas. Övervägandena har lett till följande.

I högmässaordningen har införts fyra alternativa böner, varav den första utgör en bearbetning av den korta kyrkobönen i 1942 års kyrkohandbok. De två senare alternativen (moment 12 B) är förbundna med allmänt skriftermål av skäl som angetts ovan s. 139 ff. Karaktären av gemensam förbön understryks genom församlingssvaren. I samma avsikt har föreslagits att kyrkobönen delas upp på flera personer. Kommittén har även ansett det vara värdefullt att i bönen kunna foga in förböner för nydöpta etc., såsom påpekats ovan (moment 11).

Till de två första kyrkobönerna (moment 12 A) hör en inledande anvisning, som medger ytterligare alternativ: dels kyrkobönerna intagna

i kapitel III, dels litanian i samma kapitel, dels en fritt formulerad förbön.

Det sistnämnda alternativet anknyter till en utveckling i andra kyrkor vilken i någon mån kommit till uttryck i den kyrkobön 1968 års kyrkomöte antog och som följande år stadfästes (ovan s. VII och bilaga 1: 9.2.2). I denna öppnas möjlighet för fritt formulerade bönepunkter. Kommittén har ansett det riktigt att ta steget fullt ut och lämna utrymme för församlingen att helt och hållet gestalta förbönsmomentet. Genom medgivandet markeras, att bönen är en väsentlig angelägenhet för lokalförsamlingen.

I den liturgiska försöksverksamhetens tredje etapp ingick detta alternativ, som dock i mycket ringa mån utnyttjades. Däremot brukades de böner kommittén överlämnade som modeller (kyrkobön A—D), vilka i bearbetad form införts i kapitel III. De har en annan ton än de böner som ingår i högmässaordningen, och deras slitstyrka är mera begränsad. Enligt kommitténs uppfattning bör de dock ha ett värde just som alternativ och som modeller.

Ytterligare en form för kyrkobönen utgör den av kommittén framlagda litanian (se nedan s. 165). I denna gestaltas den gemensamma bönen på ett annat sätt: församlingens täta bönerop inriktas på bönenämnen som ordknappat anges i liturgens partier och leds fram till den avslutande bönen.

Kommittén har inte funnit skäl att såsom i 1942 års kyrkohandbok reglera användningen av kyrkobönsalternativen. Det enda undantaget utgör de kyrkoböner, som är förenade med allmänt skriftermål (moment 12 B). Att dessa intar en särställning beror just på förbindelsen med skriftermålet.

I 1942 års kyrkohandbok finns för vissa högtidsdagar särskilda högtidsböner, som skall användas före den allmänna kyrkobönen. Dessa böner har uteslutits ur kommitténs förslag. De utgör dupletter till evangeliebokens evangelieböner, avsedda att brukas i samband med predikan, dvs. omedelbart före kyrkobönen. Evangeliebönerna ger tillräckligt uttryck åt respektive dags firningsämne. De äger betydande förtjänster men behöver bearbetas i samband med evangeliebokens revision. Ett värdefullt förarbete har redan utförts av Svenska Kyrkans liturgiska nämnd.

III Nattvardens gudstjänst

13 Tillredelsen

Nattvardens gudstjänst börjar med tillredelsen. Kommittén har funnit anledning att här anknyta till fornkyrklig tradition och den tendens, som på senare år varit märkbar i många av världens kyrkor, att knyta samman frambärandet av bröd och vin med frambärandet av kollekten. I båda fallen var det ursprungligen fråga om insamling av församlingens gåvor, antingen det gällde nattvardselementen eller hjälp åt nödlidande människor.

I försöksverksamheten har anordningen att *antingen* ta upp kollekten under psalmen efter predikan men frambära den först under tillredelse-

psalmen *eller* ta upp kollekten under denna psalm mött en negativ reaktion. En anledning till detta kan vara att den teologiskt symboliska innebörden av offertoriet som församlingens samfälliga lovoffer inte fått ett klart uttryck i försöksritualen. Kommittén föreslår därför, att offertoriemomentet gestaltas utförligare, med en (fakultativ) bön som tydningsord och med en synlig markering av frambärandet inte bara av kollekten utan också av nattvardsgåvorna till altaret. I denna form bör tillredelsens karaktär av offertorium, offergång, få en lättare åtkomlig innebörd.

14—21 Lovsägelsen t.o.m. Bön efter utdelandet

I överensstämmelse med den liturgiska utveckling som varit märkbar de senaste decennierna har denna del av gudstjänsten strukturmässigt stor fasthet. Däremot har stor variation eftersträfvats i fråga om de enskilda momentens utformning. Detta gäller dock icke vissa moment. Sålunda har kommittén ansett att *Sursum corda* (Upplyft era hjärtan) icke bör varieras med hänsyn till att nattvardsdelsens begynnelse alltid bör vara lätt igenkännbar för församlingen. En rad olika förslag till utformning av detta moment har också utarbetats. Några har prövats i försöksverksamheten, men med ringa framgång. Kommittén har därför efter övervägande valt att i närmast oförändrad form bibehålla den traditionella formuleringen.

I fråga om prefationen erbjuder kommitténs förslag en rad alternativ. Prefationen innehåller enligt traditionellt mönster en lovsägelse för frälsningen i Jesus Kristus. I anslutning till vad som skett inom andra kyrkor har kommittén emellertid också låtit skapelsemotivet få en plats i prefationen. De korta kyrkoårsbundna alternativen bygger på välkända bibelord.

Efter prefationen följer Sanctus (Helig) med traditionell inledning. Här föreligger inga variationsmöjligheter, då kommittén ansett att detta moment bör höra till nattvardsmässans fasta stomme. Texten har återförts till äldre form i enlighet med bibeltexten.

Nattvardsbönen kan emellertid starkt varieras. Kommittén erbjuder sålunda inte mindre än sex alternativ. Om motiven för nattvardsbönens uppbyggnad se ovan s. 141. Liksom i prefationen har skapelsemotivet fått en plats också i nattvardsbönen.

Efter Fader vår har brödsbrytelsen införts som ett fakultativt moment. Kommittén har nämligen ansett att detta moment, i den mån det åtföljs av en liturgiskt utformad förklaring, äger ett betydande symbolvärde som en avgörande del av nattvardshandlingen men att den enskilda församlingen skall ges frihet att själva avgöra bruket därav.

"Herrens frid" är i fråga om formuleringen helt oförändrad. Däremot har kommittén genom förslaget att fridshälsning kan utväxlas antytt att den kan gestaltas mera konkret, t.ex. genom handslag, fridsönskan eller på annat lämpligt sätt, detta i överensstämmelse med en framväxande sed i många av världens kyrkor.

Tidigare mässböcker har innehållit anvisningar för *sjunget* "Herrens frid", vilket därvid närmast haft funktionen av intonation av det följande "O Guds Lamm". Om emellertid en utväxling av fridshälsningen

sker, eller om "O Guds Lamm" sjungs under utdelandet, bortfaller den funktionen. Kommittén har därför menat att "Herrens frid" bör läsas av prästen och har inte meddelat någon musik till momentet.

"O G u d s L a m m" har textligt återförts till ursprunglig form. Översättningen i 1942 års kyrkohandbok "fräls oss" och "hör oss" har ingen motsvarighet i originalet, och ordningsföljden dem emellan är svår att memorera. "O Guds Lamm" kan i kommitténs förslag även sjungas under utdelandet, vilket kan ske vid stora nattvardsgångar och därvid vara både meningsfullt och tidsbesparande.

U t d e l a n d e t kan enligt kommitténs mening varieras efter de yttre omständigheterna. Vid små nattvardsgångar är det naturligt att fortsätta enligt allttjämt levande tradition med slutna duklag. Vid stora nattvardsgångar blir dock detta tillvägagångssätt ytterst tidskrävande. Kommittén har därför räknat med ytterligare två alternativa former för utdelandet, dels obrutet duklag, som med framgång prövats i försöksverksamheten, dels också intinktion, dvs. att brödet doppas i vinet vid utdelandet. Detta sistnämnda förfarande har hittills brukats i Sverige huvudsakligen vid sjukkommunion och på sjukhus. I många kyrkor ute i världen förekommer intinktion som en möjlighet vid församlingskommunion. Genom användande av intinktion skapas också ett alternativ till sårkalkar.

För icke prästvigds medverkan vid distributionen se särskild utredning härom nedan s. 166 ff.

21 Bön efter utdelandet

I stället för kyrkoårsanknutna böner har kommittén valt att i bönerna anknyta till olika nattvardsmotiv. De tre första bönerna är bearbetningar av böner i 1942 års kyrkohandbok. Den fjärde är utarbetad inom kommittén, medan den femte och sjätte på kommitténs uppdrag är skrivna av Olov Hartman respektive Gunnar Edman.

IV Avslutning

För avslutningen föreslår kommittén två alternativ, varav det ena (alternativ B) helt överensstämmer med ordningen i 1942 års kyrkohandbok. Att ett alternativ införts till denna form för avslutning beror på att kommittén velat ge möjlighet till ett särskilt sändningsord vid gudstjänstens slut. Denna avslutning förekommer numera allmänt i de flesta av världens kyrkor. Införande av sändningsord medför emellertid att psalmen efter välsignelsen bortfaller. I stället för denna psalm har kommittén infört en lovpsalm före välsignelsen. Lovpsalmen ersätter Benedicamus i ordningen i 1942 års kyrkohandbok och i alternativ B. En psalm kan också sjungas under utgångsprocessionen.

Om utgångsprocessionen och dess symbolik samt om postludiets funktion som processionsmusik se ovan s. 134 f.

Temamässa

Nattvardsgudstjänst i form av temamässa bör enligt kommitténs mening få firas som huvudgudstjänst endast under förutsättning att högmässans eller veckomässans struktur behålls oförändrad och att enbart en-

skilda moment gestaltas tematiskt. Anledningen är att huvudgudstjänstens struktur enligt kommitténs mening icke bör avvika från den som församlingen är förtrogen med.

Kap I B Huvudgudstjänst utan nattvard

Högmässa utan nattvard

Högmässa utan nattvard har i 1942 års kyrkohandbok samma form som högmässa med nattvard med uteslutande av nattvardens gudstjänst. Då i de flesta fall högmässa med nattvard firas som högmässa med infogat skriftermål har dock de två formerna för högmässa kommit att skilja sig från varandra också då det gäller sättet att börja gudstjänsten. Kyrkohandbokskommittén har inte önskat bevara en sådan skillnad. Också högmässa utan nattvard innefattar sålunda enligt kommitténs förslag skriftermål antingen vid gudstjänstens början eller i samband med allmänna kyrkobönen. Bortsett från nattvardens gudstjänst kommer alltså de två formerna för högmässa att helt överensstämma till sin struktur.

Inom den gemensamma strukturen skiljer sig de två formerna för högmässa från varandra på följande sätt. I högmässa utan nattvard kan "Helig", som sedan 1811 inlett den nattvardslösa högmässan, följa efter ingångspsalmen, såvida inte introitus sjungs. Endast högmässa med nattvard innehåller plats för ett särskilt skriftetal. För skriftermål efter predikan finns endast ett alternativ, nämligen det där skriftermålet föregår allmänna kyrkobönen. Om den allmänna kyrkobönen avslutas med syndabekännelse och avlösning förutsätter detta enligt kommitténs mening att gudstjänsten fortsätter med nattvardsmässan. Beträffande allmänna kyrkobönen föreslås att denna vid högmässa utan nattvard alltid beds vid altaret, varefter Fader vår följer. Gudstjänsten kommer därmed alltid att avslutas med ett inte alltför kort avsnitt, varvid prästen befinner sig vid altaret. Även om allmänna kyrkobönen beds av lekman/lekmän bör prästen under psalmen före bönen gå från predikstolen till altaret för att där bedja Fader vår.

Ifråga om motiveringar och kommentarer till de olika momenten i gudstjänsten hänvisas till vad som ovan sägs om motsvarande moment i högmässa med nattvard.

Söndagsgudstjänst

Kommittén föreslår att gudstjänstformen skall kunna användas vid huvudgudstjänst vissa sön- och helgdagar på året (se ovan s. IX). Hur ofta detta skall kunna ske är enligt kommitténs mening beroende på församlingens struktur. I de församlingar där kyrkoråd, präster och kyrkomusiker anser det lämpligt att denna gudstjänst används, bör den firas med viss regelbundenhet. Man bör eftersträva en ordning där högmässa med och utan nattvard fortfarande blir den vanligaste formen för söndagens huvudgudstjänst, men där söndagsgudstjänsten firas så pass ofta att församlingen blir van också vid denna form. I försam-

lingar med mer än en kyrka kan söndagsgudstjänsten självfallet firas oftare, exempelvis i en småkyrka.

Söndagsgudstjänsten kan också användas vid andra tillfällen än vid huvudgudstjänst på sön- och helgdagar, exempelvis som morgon- eller kvällsgudstjänst eller som aftonsång. Särskilt tillstånd från domkapitlet behövs inte i dessa fall. Ifråga om aftonsång medges i KC 1969-01-24 att som alternativ till handbokens ritual för aftonsång får brukas "Aftonsång i friare form". Söndagsgudstjänsten kan tjäna som ordning härvidlag.

Benämningen "Söndagsgudstjänst" vill markera att det här är fråga om en gudstjänst som är avsedd att firas som huvudgudstjänst på sön- och helgdagar. Om gudstjänsten firas i annat sammanhang kan den självfallet ges en benämning som passar in på tillfället ifråga. Under försöksverksamheten förekom bl.a. benämningen "Lovsångsgudstjänst". Gudstjänsten bör dock inte i något sammanhang kallas för högmässa.

Till strukturen liknar söndagsgudstjänsten mest den högmässaform, där syndabekännelsen placerats i anslutning till allmänna kyrkobönen. Efter ingångspsalm eller introitus följer en lovsång till Skaparen och en tacksägelse för hans verk. Efter att i sånger, texter och textutläggning ha ställts inför människolivets villkor och ansvar faller det sig naturligt för gudstjänstdeltagarna att be om förlåtelse för det människan brutit mot Guds skapade verk och ordningar. Den särskilt för söndagsgudstjänsten avsedda kyrkobönen (Herre, vi ber för den värld som du har skapat) tar upp skapelsemotivet på nytt och leder fram till Fader vår som en höjdpunkt. Därefter följer omedelbart lovpsalm och — om möjligt konkret utformade — sändningsord samt postludium.

Avsikten har varit att söka åstadkomma en gudstjänst, som dels är lättillgänglig, dels ger rika utrymmen för aktivitet från församlingens sida. I båda fallen har frågan om gudstjänstens musikaliska och språkliga utformning varit föremål för ingående överväganden inom kommittén.

1 Ingång

För introitus med församlingsomkväde se ovan s. 132 f.

2 Lovsång

Hymnen har författats av Olov Hartman. Om utformning och utförande se ovan s. 135 f.

3 Kollektbön

I försöksverksamheten prövades läsning av något sentida dokument på epistelns plats i söndagsgudstjänsten. Kritik riktades häremot i samband med utvärderingen av försöksverksamheten. Kommittén menar dock att i gudstjänsten bör finnas en möjlighet att läsa ett dokument från vår egen tid. På grund av kritiken från försöksförsamlingarnas sida har platsen härför dock ändrats till det moment, där dagens ämne presenteras.

Som exempel på lämpliga texter vill kommittén nämna en maning från Svenska Kyrkans Missionsstyrelse på Trettondedag Jul och Mis-

sionsdagen eller från Lutherhjälpen vid början av Fastan, böndagsplakatet på Nyårsdagen, en text från Svenska Ekumeniska Nämnden eller Kyrkornas Världsråd, ett budskap från stiftets biskop etc. Det valda dokumentet skall självklart ha anknytning till söndagen och dess ämne.

4—7 Textläsning t.o.m. Predikan

Partiet är uppbyggt på samma sätt som i högmässan. För kommentarer se ovan s. 155 ff.

För predikan föreslås utöver vad som traditionellt hänförs till predikan meditation, samtal, frågestund, kyrkospel eller bibelpantomim. I en gudstjänst av det slag som det här är frågan om, är det enligt kommitténs mening av värde om också andra former av förkunnelse än traditionell textutläggning får förekomma. Ett samtal kring texten innebär sålunda exempelvis en ytterligare aktivering av församlingen.

Med trosbekännelsen, som är fakultativ och som i söndagsgudstjänsten alltid har sin plats efter predikan, avses den apostoliska eller nicenska bekännelsen eller någon av psalmbokens trospsalmer eller någon annan trospsal. Att trosbekännelsen gjorts fakultativ beror på följande. I senare utveckling har trosbekännelsens karaktär av lovsång starkt understrukits. I gudstjänsten finns emellertid i Laudamus en lovsång till den treenige Guden, som till sitt innehåll ligger nära trosbekännelsen. Särskilt gäller detta den form, som Laudamus fått i söndagsgudstjänstens lovsång.

10 Skriftermål

Av syndabekännelserna är det andra alternativet en omarbetning av en av syndabekännelserna i 1942 års kyrkohandbok och kan enligt kommitténs förslag användas också i högmässan. Det första alternativet är utarbetat inom kommittén och avsett endast för söndagsgudstjänsten.

Om de olika alternativen till avlösning se ovan s. 148 f.

Tacksägelsen efter avlösningen har fått formen av lovpsalm. Kommittén har därmed velat understryka värdet av att församlingen gemensamt deltar i tacksägelsen. Dessutom innebär ett sjunget moment att raden av lästa böner bryts.

11 Allmän kyrkobön

För kommentarer se ovan s. 153 f.

14 Sändningsord

De fakultativa, fritt formulerade sändningsorden, som vill knyta samman den liturgiska gudstjänsten med den kristnes handlande i världen, kan utformas på många olika sätt. Här kan uppfordras till en konkret uppgift i församlingen, exempelvis att omedelbart efter gudstjänsten samlas för planläggning av viss aktivitet. Uppfordran kan också ges mer allmän karaktär. Momentet bör noga förberedas.

15 Postludium

Om utgångsprocessionen och dess symbolik samt om postludiets funktion som processionsmusik se ovan s. 134 f.

Familjegudstjänst

Liksom ifråga om söndagsgudstjänsten föreslår kommittén att familjegudstjänst skall kunna firas som huvudgudstjänst vissa sön- och helgdagar på året (se ovan s. IX). Av pedagogiska skäl finns i denna gudstjänst endast få alternativ.

Hur ofta gudstjänsten på sön- och helgdagar bör utgöras av familjegudstjänst beror enligt kommitténs mening på församlingens struktur men också på hur det i församlingen i övrigt är ordnat med söndagsskola och gudstjänster för barn. I ett område med övervägande barnfamiljer kan det sålunda vara lämpligt att relativt ofta låta huvudgudstjänsten få karaktär av familjegudstjänst. Det kan också visa sig lämpligt att familjegudstjänsten, i stället för att utgöra huvudgudstjänst, firas tidigare på morgonen och då ersätter söndagsskolan.

Gudstjänsten har utarbetats i samverkan med Svenska Kyrkans Centralråds Söndagsskolnämnd.

Gudstjänstens namn är det numera vedertagna för en gudstjänst till vilken man särskilt inbjuder familjerna, främst familjer med barn i söndagsskolåldern. Kommittén har därför sökt förena enkelhet i strukturen och de regelbundet återkommande momenten med en form som svarar mot behov av omväxling, rörlighet och andakt. För barnens skull behövs en språklig konkretion, och det är naturligt med expressiva uttryck för gudstjänstdeltagandet.

Benämningen familjegudstjänst har också en teologisk syftning — den antyder gemenskapen och samhörigheten i Guds familj, samlad till gudstjänst. Särskilt markeras innebörden när dop förrättas i familjegudstjänsten. Genom sammanfogningen aktualiseras dopets sakrament för hela Guds familj, samtidigt som dopföljets lilla familj kan få uppleva något av innebörden i att inlemmas i kyrkans gemenskap.

1 Sång

Här som på andra ställen innebär termen "sång" att man förutom psalmer i psalmboken skall kunna sjunga lämpliga sånger, t.ex. inövade i söndagsskolan.

Utan att det särskilt anges i anvisningar anser kommittén det vara lämpligt med ett mera regelbundet bruk av samma in- respektive utgångssång. Regelbundenheten motiveras fr.a. av hänsynen till de mindre, icke läskunniga barnens möjligheter att aktivt delta i gudstjänsten. Härtill kommer praktiska skäl till "stamsånger", om in- och utgångsprocessioner förekommer under sången och alla deltar i processionen, vilket är önskvärt. Enklare musikinstrument (trianglar, trummor, tamburiner) kan delas ut och användas under processionerna.

I vissa fall kan sången ersättas med introitus med församlingsomkväde. Det kan ske exempelvis på högtidsdagar. Helst bör omkvädet i förväg ha övats med i varje fall söndagsskolans barn.

2 Inledningsord

Momentet utgörs av den gemensamt lästa versen "Nu är Guds tid". Den kan också läsas från koret av en eller flera deltagare. Om introitus med församlingsomkväde sjungs, bortfaller inledningen.

3 Lovsången

Huvudformen är tillkommen för familjegudstjänsten. Den är byggd på samma sätt som det klassiska Laudamus (Vi prisar dig) med lovprisning av Fadern, Sonen och Anden. Strävan har varit att bruka motiv och uttryckssätt som är naturliga för barn. Liksom Laudamus har sången också karaktär av trosbekännelse, formellt genom dispositionen men också innehållsligt, inte minst i övergången till omkvädet och i dess tre led. Om musiken se ovan s. 136.

Kommittén har ansett det befogat att som alternativ medge att högmässans och söndagsgudstjänstens lovsånger brukas, även om dessa inte särskilt tagit hänsyn till barnen. Samtidigt har lämnats utrymme för "annan lovsång" i förhoppning om att få fram nya lämpliga alternativ (jfr ovan s. 152).

4 Kollekt

Kollektupptagningen utgör normalt ett självständigt moment i denna gudstjänst. Offergången eller insamlingen ger inte bara ett önskvärt tillfälle till aktivitet; den understryker också ösökt och enkelt kollektens karaktär av offer och givarnas kallelse till tjänst.

Momentet kan avslutas med en växelläst bön eller en sång, t.ex. "Dela med dig" eller "Jesus för världen givit sitt liv".

5 Textläsning och predikan

Till skillnad från i högmässa och söndagsgudstjänst har utrymme lämnats endast för en enda textläsning, i första hand vald bland evangeliebokens texter för söndagen. Anordningen har dikterats av hänsyn till barn, som visserligen ofta lyssnar aktivt men inte har förmågan att finna det gemensamma temat eller orkar hålla i minnet texter lästa i tät följd.

När dop förrättas under gudstjänsten bör det på lämpligt sätt beröras i predikan, som vid vissa tillfällen kan ha dopet som tema.

6 Trosbekännelse

Kommittén har ansett det riktigt att några centrala kristna texter alltid används i familjegudstjänsten för att barnen skall lära sig dem genom användning och inte som läxa. Det gäller Fader vår, den aronitiska välsignelsen och den apostoliska trosbekännelsen. Eftersom denna också ingår som ett led i dopakten, som infogas här, läses den i varje familjegudstjänst. När dop inte förrättas, utgör den det samlande och aktiverande momentet efter predikan.

I den inledande kommentaren till gudstjänsten har angetts huvudmotivet till att dopakten infogas i gudstjänsten. Den föreslagna ordningen svarar också i viss mån mot de sedan länge framförda önskemålen om möjligheter att integrera dophandlingen med församlingsgudstjänst. Trots den språkliga olikheten måste tills vidare användas dopritualet i 1942 års kyrkohandbok. Kommittén kommer senare att framlägga förslag till nytt dopritual och har inte ansett det lämpligt att nu presentera en temporär lösning. Påpekas bör även att kommittén med förslaget till familjegudstjänst med dop ännu inte har slutfört

arbetet med frågan om dopaktens sammanfogning med huvudgudstjänster och övriga gudstjänster.

Normalt bör dopföljet delta i hela gudstjänsten. Barnet (barnen) kan däremot vänta i doprum, sakristian e.dyl. och bäras till och från dopfunten under de sånger som omramar dopet.

8 Allmän kyrkobön

Fakultativt upptas en salutation, då en sådan ansetts värdefull ur aktivitetssynpunkt.

Kyrkobönen inleds med en enkel syndabekännelse och bön om förlåtelse. Något eller några avsnitt kan utelämnas, om bönen kan tyckas för lång, t.ex. efter dop. För att åstadkomma omväxling och underlätta deltagande i bönen kan den uppdelas på flera röster.

9 Fader vår

Eftersom bönen ingår i dopritualet bortfaller momentet efter dop.

10 Tacka och lova Herren

Av samma skäl som gäller salutationen (moment 8) upptas momentet fakultativt.

11 Välsignelsen

För momentet föreslås den aronitiska välsignelsen, vilket motiverats ovan (moment 6).

12 Sång

Hänvisas till kommentar ovan (moment 1).

Temagudstjänst

Temagudstjänst bör enligt kommitténs mening endast undantagsvis firas som huvudgudstjänst på sön- och helgadagar. För den kyrkorättsliga reglering härvidlag, som föreslås av kommittén, se ovan s. X f. Om motiv och struktur se ovan s. 145 f.

Kap. II A Övriga gudstjänster med nattvard

Skriftermålsmessa

Veckomässa

Bordsmässa

Temamässa

Om motiv och struktur i dessa mässor se ovan s. 142 ff.

Särskilda mässor

Om motiv och struktur se ovan s. 143 ff. Härutöver kan om dessa mässor sägas följande:

Tomasmässan (Joh. 20: 24—29)

Tomasmässan inleds med en meditation, som för över till texten (Joh. 20: 24—29). Acklamationen efter textläsningen anknyter till perikopens huvudtema, tro — otro, som på motsvarande sätt markeras även vid kommunionen.

Nattvardsbönen, som är enkelt utformad, utvecklar vidare huvudtemat i en bön om tillit. Motsvarande gäller bönen efter kommunionen.

Tiberiasmässan (Joh. 21: 2—13)

Den inledande meditationen över Joh. 21: 3 motsvarar skriftermålets självrannsakan. Avlösningen markeras av Jesus-mötet i det följande avsnittet (Joh. 21: 4—5), då alla reser sig. Den växande vissheten att det är Jesus uttrycks i inledningens senare del och mynnar ut i det samfälliga ropet: "Det är Herren!"

Nattvardsbönen anknyter till det i texten skildrade undret och återger trons förvåning, förtröstan och lydnad. Före kommunionen läses en bön, som ställer samman nattvardsmåltiden med måltiden vid stranden av Tiberias sjö.

Emmausmässan (Luk. 24: 13—35)

Den inledande meditationen, som kan formuleras fritt, leder över till bibelläsningen, som i denna mäsas fördelas på flera röster, ungefär som i de medeltida passionsspelen. Efter textläsningen fortsätter meditationen, som slutar med bönen "Bli kvar hos oss" (Luk. 24: 29).

Nattvarens instiftelseord fogas in i bibeltexten efter vers 31. Motivet "De kände igen honom" upprepas, när instiftelseorden över vinet läses. Utdelandet blir därigenom förenat med instiftelseorden (under anknytning till Luk. 22: 20, kalken efter måltiden).

Kornbrödsmissan (Joh. 6: 1—13)

Liksom i Emmausmässan är den första textläsningen fördelad på flera röster. Responsoriet efter texten är utfört som en talkör och utgör en kort meditation över textavsnittet. Därefter kan följa en modern kyrkovisa, sjungen av kör eller soloröst (Jag räknar mina kornbröd, vers 1).

Momentet Självrannsakan är gestaltat som ett skriftermål i form av en meditation och en syndabekännelse. Den senare bygger på en anglikansk förlaga. Avlösningensorden utgörs av Joh. 3: 16.

Offertoriet är avsett att genom talkörens provocerande rop väcka gudstjänstdeltagarna till ansvar och offer. Kollekten bärs fram till altaret samtidigt med brödet och vinet, liksom i högmässans offertorium.

Nattvardsbönen anknyter delvis till högmässoritualen. Sålunda har den inledande bönen beröringspunkter med högmässans nattvardsbön alternativ A, och församlingsacklamationen efter instiftelseorden är hämtad ur alternativ C.

Slutet av mässans perikop leder över till en tacksägelsekollekt, som har Fil. 4: 18 som motiv. Mässan kan sluta med vers 2 av den tidigare nämnda kyrkovisan.

Jerusalemsmässan (Matt. 26: 18—30 och parallellställen)

Anslaget utgörs av Jesu fråga i Matt. 26: 18, som leder över till ett skriftermål i form av Psalt. 139: 23—24 och 130: 1—3, följt av avlösningen (Psalt. 130: 4 jämte ett ord ur sabbatsaftonens synagogsgudstjänst). Luk. 22: 13 för över till en förberedande bön (Herre, du skapar vinrankans frukt), som är sammanställd av böner ur den judiska sabbatsmåltidens ritual.

Tillredelsen har fått en konkret utformning: nattvardsbordet dukas under läsande av en rad bibelord (Hes. 44: 16; Matt. 8: 11; Joh. 1: 5; Joh. 16: 33 och Psalt. 116: 13). En sådan utformning av tillredelsen möter — såvitt det är kommittén bekant — endast här.

Nattvardsbönen består av instiftelseorden och Fader vår, närmast motsvarande högmässoritualens alternativ F. Bönen efter kommunionen är en bearbetning av påsktidens tacksägelsekollekt i 1942 års kyrkohandbok.

Gudstjänsten mynnar ut i Sanctus, som markerar den första nattvardsens lovsångston (Matt. 26: 30). Sist läses de i högmässan brukade avslutningsorden.

Kap. II B Övriga gudstjänster utan nattvard

Temagudstjänst

Om motiv och struktur se ovan s. 145 f.

Temagudstjänst har i första hand sin plats i andra sammanhang än som huvudgudstjänst på sön- och helgdagar. Undantagsvis bör dock även söndagens huvudgudstjänst kunna firas som temagudstjänst. Om de kyrkorättsliga möjligheterna härtill se ovan s. X f.

Söndagsbön

Om orsaken till att kommittén framlagt förslag till söndagsbön se ovan s. 146. Om struktur och användningsområde se också s. 146.

Den inledande psaltartexten kan sjungas, eventuellt under medverkan av koralkör eller försångare, som en motsvarighet till högmässans introitus och till tidegårdens psaltarrecitativ. Psaltarställena i söndagsbönen är hämtade från urvalet av psalmtexter för morgon- och aftonbön i 1942 års kyrkohandbok.

Syndabekännelsen utgörs av ett av alternativen i högmässan. Avlösningen har ersatts med ett trösteord ur Skriften. Den som leder gudstjänsten ger sålunda inte avlösning utan hänvisar till Guds Ords löfte om förlåtelse för den botfärdige.

Som Lovsång har valts det mest välkända alternativet i högmässan. Sv. ps. 24: 1, 3 och 5 synes ge en tillräckligt markerad ton av tacksägelse åt gudstjänstens inledning.

I stället för predikan läser den som leder gudstjänsten en betraktelse ur en predikosamling. Efter betraktelsen följer dagens evangeliebön, som hämtas ur 1942 års evangeliebok. Evangeliebönsserien, berörd ovan s. 154, bygger på kollektorna i Veit Dietrichs barnpostilla och ger en god homiletisk sammanfattning av dagens tema.

Kommittén har ansett att även de nytestamentliga cantica (Sakarias, Marias och Simeons lovsånger) bör kunna beredas rum i ritualen för söndagsbönen. Cantica har visserligen sin traditionella plats som avslutande lovsånger i tidegårdens morgon- och aftongudstjänster (laudes, vesper och kompletorium), men ingenting hindrar att de används även i ett vidare sammanhang. Texterna till cantica är dessutom lätt åtkomliga för gudstjänstmenigheten: de ingår i den svenska psalmboken som nr 610—612.

Kap. III Böner

Kollektböner

Om kollektböner se ovan s. 150 f.

Alternativa kollektböner

De alternativa kollektbönerna är bearbetningar av kollektböner i det pågående danska handboksarbetet. De avviker genom sin litterära stil från hittills brukade kollektböner. Kommittén har ansett det värdefullt att ge dessa böner en plats i svenskt gudstjänstliv. Inte minst bör de komma till användning i temagudstjänster och i andra gudstjänster av mer speciell karaktär.

Litanian

Som ett av alternativen i momentet Allmän kyrkobön har kommittén infört en litanian (se ovan s. 154). Bönen är författad av Karl-Gustaf Hildebrand. Medan litanian traditionellt ofta haft botkaraktär och reserverats för faste- och bottider, skiljer sig denna nya litanian i princip inte från övriga kyrkoböner. Den kan därför brukas under vilken kyrkoårsperiod som helst. Kyriealternativet "Herre, du blev vår broder" och litanian bör inte förekomma i samma gudstjänst, då båda tillhör samma typ av litaniebön.

Strukturellt följer den nya litanian klassiska mönster i det att församlingens täta bönerop flätas samman med korta bönepunkter. Kommittén har velat bereda rum även för denna form av kyrkobön med dess intensivare och mera församlingsaktiverande förlopp.

Till litanian meddelas två olika tonsättningar. Den ena har en modern, rytmisk utformning som ytterligare accentuerar intensiteten i de snabba växlingarna mellan församlingens partier och prästens, som med fördel kan övertas av kören. Den andra tonsättningen är mera traditionell och förutsätts normalt utföras av präst/försångare och församling. Litanian bör antingen sjungas eller läsas alltigenom. En växling mellan läsande präst och sjungande församling är inte avsedd.

Kyrkoböner

För motivering till kyrkobönerna se ovan s. 154.

Kap. IV Gammaltestamentliga läsningar

Om de två serierna gammaltestamentliga texter se ovan s. 151 f.

3 Icke prästvigds medverkan vid nattvardsdistribution

3.1 FÖRSLAG

3.1.1 *Förslag till kungl. cirkulär*

Kungl. Maj:t förordnar, efter inhämtande av kyrkomötets yttrande, att domkapitel får meddela tillstånd åt icke prästvigd medlem av Svenska kyrkan att biträda vid utdelandet av nattvarden. Tillstånd får meddelas efter framställning från pastor och skall avse viss församling. Av framställningen skall framgå att kyrkorådet förklarat sig icke ha något att erinra mot att icke prästvigd medlem av Svenska kyrkan biträder vid nattvardsgudstjänst i församlingen. Tillstånd får meddelas att gälla tills vidare eller för visst i framställningen angivet tillfälle. Såsom villkor för tillstånd skall föreskrivas, att medhjälparen genom pastors försorg får erforderlig information om hur utdelandet går till.

Den som erhållit tillstånd får, sedan nämnda villkor uppfyllts, i den utsträckning tillståndet gäller biträda vid nattvards utdelande i församlingen, när tjänstgörande präst begär sådant biträde.

3.1.2 *Förslag till ändring i 1942 års kyrkohandbok 1 kapitlet avdelning I A moment 23*

Efter orden "Kristi blod, för dig utgjutet" insättes följande stycke:

Om icke prästvigd medlem av Svenska kyrkan med vederbörligt tillstånd biträder vid utdelandet, går medhjälparen till altaret när utdelandet skall börja, medverkar vid utdelandet efter tjänstgörande prästs anvisning, uttalar de med utdelandet förenade orden och återgår efter utdelandet till sin plats i församlingen.

3.2 MOTIVERING

3.2.1 *Bakgrunden*

3.2.1.1 *Kyrkohandbokskommitténs utredning 1970*

Genom beslut den 31 januari 1969 överlämnade Kungl. Maj:t åt 1968 års kyrkohandbokskommitté att utreda frågan om behov förelåg av hjälp från icke prästvigds sida vid nattvardsdistributionen och i vilka former sådan kan möjliggöras. Utredningsuppdraget skulle enligt Kungl. Maj:ts förordnande fullgöras under iakttagande av att veniainstitutet icke fick utvidgas.

Den 27 januari 1970 överlämnade kyrkohandbokskommittén den begärda utredningen jämte förslag i anledning av densamma (Utbildningsdepartementet 1970: 2. Stencil). I utredningen föreslogs att icke prästvigd genom ändring i kyrkohandboken gavs rätt att medverka vid nattvarens utdelande. Ändringen föreslogs få följande lydelse:

Förslag till ändring i kyrkohandbokens första kapitel, avd. 1 A, mom. 23:

Efter orden "Kristi blod, för dig utgjutet" insättes följande stycke:

Icke prästvigd må efter särskilt tillstånd medverka vid nattvarens utdelande. Medhjälparen går till altaret när utdelandet skall börja och lämnar altaret sedan utdelandet skett. Han/hon bör icke bära liturgisk dräkt. Vid större nattvardsgångar må mer än en icke prästvigd medverka.

Kyrkohandbokskommittén föreslog vidare att i administrativ ordning bestämdes på vilket sätt tillstånd skulle ges icke prästvigd att medverka vid nattvarens utdelande. Bestämmelserna föreslogs i sak överensstämma med vad som sägs om lekmäns medverkan som textläsare vid allmän gudstjänst i KC 1969-04-11 och ges följande lydelse:

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna att tillstånd för icke prästvigd att medverka vid nattvarens utdelande må kunna meddelas av pastor eller den präst i pastoratet han i sitt ställe förordnar, med iakttagande att sådant tillstånd får meddelas endast om kyrkorådet förklarar sig icke ha något att erinra häremot. Pastor eller den präst i pastoratet han i sitt ställe förordnar avgör om medverkan skall avse brödet eller vinet eller, vid större nattvardsgångar med mer än en icke prästvigd som medverkande, bådadera.

Någon kyrkolagsändring för genomförande av förslaget ansåg kyrkohandbokskommittén icke erforderlig. Om motiven för förslaget säger kyrkohandbokskommittén i sitt betänkande sammanfattningsvis följande:

Utredningen har visat att den starkt ökade nattvardsfrekvensen motiverar att möjlighet öppnas för icke prästvigd att medverka vid nattvardsdistributionen.

Att detta sker ligger också helt i linje med den aktivering av lekmän inom gudstjänstens ram, som kännetecknar utvecklingen i den svenska kyrkan liksom i praktiskt taget alla kyrkor och samfund.

Några teologiska hinder för icke prästvigds medverkan på denna punkt i gudstjänsten föreligger icke i en luthersk kyrka. Motsvarande ordning finns också redan genomförd i de danska och norska kyrkorna. Att förslag i samma riktning avvisats i Finland har icke haft teologiska skäl, som rört ämbetet eller nattvarens förvaltande. De invändningar mot lekmannamedverkan vid nattvardsdistributionen, som framförts i Finland och som haft frågan om kyrkotukten som orsak, kan för övrigt undvikas om den icke prästvigde medhjälparen anförtros distributionen av vinet och därmed går efter prästen.

Ingen församling skall självfallet påtvingas en ordning med icke prästvigd som medhjälpare vid nattvarens utdelande. Men där behov finns och där församlingen är positiv till att en sådan ordning tillämpas bör den efter gemensamt beslut av pastor och kyrkoråd kunna införas.

Huvudprincip ifråga om utväljande av medhjälpare bör vara att dessa kommer från den egna församlingen. I första hand bör församlingens förtroendemän och då främst kyrkvårdarna komma ifråga. Därjämte bör i församlingen arbetande diakoner och diakonissor kunna anförtros samma uppgift. Kyrkohandbokskommittén har därmed icke tagit ställning till den större frågan om de diakonviggas befattning med nattvarens utdelande i övrigt, vilken bör överlämnas till utredning i samband med frågan om diakonatets ställning i kyrkan.

Utväljandet bör dock icke begränsas till nu anförda kategorier. I stället bör prästen ha möjlighet att välja relativt fritt. Vid en ungdomshögmässa t.ex. kan det vara naturligt att någon från de ungas egna led anförtros uppgiften ifråga.

Då det gäller formen för medgivande åt icke prästvigd att medverka vid nattvardsdistributionen föreslår ärkebiskopen i skrivelse den 3 jan. 1969 att det uppdras åt domkapitlet "att efter prövning ge sådan rätt för begränsad tid åt lekman efter hemställan därom från församlings pastor och kyrkoråd". En sådan ordning skulle innebära att icke prästvigds medverkan på denna punkt i gudstjänsten reglerades på i princip samma sätt som lekmans medverkan som textläsare enligt KC 10 april 1959. Riktigare syns emellertid vara att här följa den ordning beträffande lekmans medverkan som textläsare, som införts genom KC 11 april 1969 och där det heter "att tillstånd för lekman att vid allmän gudstjänst läsa epistel, evangelium eller annan text skall meddelas av pastor eller av den präst i pastoratet han i sitt ställe förordnar, med iakttagande att sådant tillstånd får meddelas endast om kyrkorådet förklarat sig icke ha något att erinra mot att dylik text läses av lekman". Bestämmelserna om icke prästvigds medverkan i gudstjänsten torde i båda fallen böra ha likartad form. Något skäl att kräva tillstånd från domkapitlet ifråga om medverkan vid nattvardsdistributionen men avstå härifrån då det gäller textläsning finns icke.

Över kyrkohandbokskommitténs betänkande avgavs efter remiss ytt-
rande av samtliga domkapitel samt av ärkebiskopen efter hörande av
övriga biskopar. Endast två remissinstanser avstyrkte förslaget, näm-
ligen Göteborgs domkapitel, som ansåg att dokumenterat behov icke
förelåg och att den föreslagna ordningen av många nattvardsgäster
kunde komma att uppfattas som olämplig, samt Visby domkapitel, som
menade att förslaget först borde prövas inom den liturgiska försöks-

verksamheten. Åtta ledamöter av de remissinstanser som tillstyrkte förslaget reserverade sig eller avgav särskilda yttranden. Fem av dessa ledamöter avvisade helt förslaget.

3.2.1.2 Kyrkomötet 1970

I skrivelse nr 5 till 1970 års kyrkomöte inhämtade Kungl. Maj:t kyrkomötets yttrande över det av kyrkohandbokskommittén avgivna förslaget. Vid kyrkomötet avgavs också en motion i ärendet av biskop Nivenius m.fl. (nr 15). Motionen biträdde den av kyrkohandbokskommittén företrädna uppfattningen att teologiska hinder icke förelåg mot icke prästvigds medverkan vid nattvardsdistributionen, att uppenbara behov kunde anses föreligga samt att medgivande kunde ges i administrativ ordning. Förslaget borde dock enligt motionärerna ges en delvis annan utformning. Den föreslagna ändringen i kyrkohandboken borde sålunda ges följande formulering och cirkulär utformas i anslutning härtill:

Icke prästvigd medlem av svenska kyrkan, som är döpt och konfirmerad, må efter särskilt tillstånd biträda vid nattvardens utdelande, där så befinnes önskvärt, och läser därvid förekommande distributionsord. Medhjälparen går till altaret när utdelandet skall börja och lämnar altaret sedan utdelandet skett.

Särskilda utskottet, som behandlade skrivelse nr 5 och i anslutning till denna motion nr 15, anslöt sig till kyrkohandbokskommitténs uppfattning att behov av icke prästvigds medverkan vid nattvardsdistributionen fanns i många församlingar, att inga teologiska hinder kunde resas mot att icke prästvigd biträdde prästen vid nattvardens utdelande samt att frågan kunde lösas i den ordning, som föreslagits, dvs. genom ändring i kyrkohandboken och utfärdande av kungl. cirkulär. I likhet med vad som uttalats i motion nr 15 ansåg dock utskottet det icke nödvändigt att reglera frågan om bärande av liturgisk eller annan dräkt. Lokala önskemål borde därvidlag få bli avgörande. Utskottet ansåg vidare, också här i likhet med motionen, att tillstånd åtminstone till en början borde meddelas icke av pastor utan av domkapitlet. I klarhetens intresse borde vidare i författningstexten angivas att förslaget avsåg medverkan endast av medlem av Svenska kyrkan. Med viss avvikelse från vad kyrkohandbokskommittén föreslagit föreslog alltså särskilda utskottet följande ändring i kyrkohandboken 1 kapitlet avdelning I A moment 23:

Efter orden "Kristi blod, för dig utgjutet" insättes följande stycke:

Icke prästvigd medlem av svenska kyrkan må efter särskilt tillstånd av domkapitlet biträda vid nattvardens utdelande. Medhjälparen går till altaret när utdelandet skall börja, utdelar brödet eller vinet efter pastors anvisning och uttalar distributionsorden samt lämnar altaret efter utdelandet.

KC i anslutning härtill föreslogs få följande lydelse:

Kungl. Maj:t har efter framställning från kyrkomötet funnit gott förordna att domkapitel må meddela tillstånd åt icke prästvigd medlem av svenska kyrkan att biträda vid utdelandet av nattvarden.

Den som erhållit sådant tillstånd må biträda vid nattvardens utdelande i

församling där kyrkoherden begär sådant biträde och kyrkorådet förklarat sig icke ha något att erinra.

Mot utskottets betänkande avgavs två reservationer. I den ena hävdades att distributionen utgjorde en så väsentlig del av sakramentsförvaltningen, att den enligt de lutherska bekännelseskriterierna kunde utföras endast av dem som är rite vocati. Förslaget stred alltså mot bekännelseskriterierna. Det kunde inte heller enligt denna reservation motiveras av starka praktiska skäl. (Reservationen betecknas i det följande som reservation I.)

Också i den andra reservationen (i det följande kallad reservation II), som avgavs av biskoparna Palmqvist och Giertz samt teol. dr Ove Hassler, underströks att distributionen utgjorde en väsentlig del av nattvardsfirandet och av denna anledning borde anförtros endast den som var rite vocatus. Prästen borde följaktligen icke ha rätt att inom församlingen utse mer eller mindre tillfälliga medhjälpare härvidlag. En kyrklig auktorisation behövdes, "jämförlig med den som är föreskriven för predikobiträden". Att ge denna auktorisation borde ankomma på biskopen. Reservanterna menade vidare att bemyndigande för biskopen att ge ifrågavarande auktorisation kunde ges endast genom särskild lag härom. I reservationen föreslogs följaktligen att kyrkomötet skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t meddela att mötet för sin del antagit förslag till tillägg till kyrkolagen av följande lydelse:

Lag om icke prästvigd kyrkomedlems biträde vid nattvards utdelande:

Biskop må meddela tillstånd åt icke prästvigd, för ändamålet lämpad kyrkomedlem att biträda vid utdelandet av nattvarden, då antalet nattvardsgäster är så stort att biträde befinnes påkallat.

Sådant tillstånd må meddelas efter kyrkoherdens anhållan och med kyrkorådets samtycke.

Ifråga om tillägget till kyrkohandboken 1 kapitlet avdelning I A moment 23 föreslogs i reservation II följande lydelse:

Om icke-prästvigd kyrkomedlem med vederbörligt tillstånd biträder vid utdelandet, träder medhjälparen innanför altarringen när utdelandet skall börja, utdelar brödet eller vinet alltefter tjänstgörande pastors anvisning, uttalar de därmed förenade distributionsorden och återgår efter utdelandet till sin plats i församlingen.

När utskottets betänkande togs upp till behandling i kyrkomötet kom frågan i den långa debatten, som i kyrkomötets tryckta protokoll upptar inte mindre än 55 sidor, att i första hand handla om i vilken egenskap en icke prästvigd medverkade vid nattvardsdistributionen: om det skedde "som endast biträde åt prästen" eller om det skedde genom "delegation av ett stycke av prästämbetet". Den förra uppfattningen hävdades av dem som stödde utskottsmajoritetens förslag, det senare av dem som stödde reservation II. När överläggningen var avslutad ställdes proposition på dels bifall till utskottets hemställan, dels bifall till reservation I, dels bifall till reservation II, varvid ärkebiskopen förklarade bifall till utskottets hemställan vara med erforderlig två tredjedelars majoritet besvarad. Votering begärdes av biskop Giertz,

varvid först röstades om bifall till utskottets hemställan. Röstsiffrorna blev här 58 ja och 36 nej. En närvarande avstod. Då för bifall krävdes två tredjedelars majoritet bland närvarande ledamöter, hade alltså kyrkomötet avslagit utskottets hemställan. Vid votering medels uppresning befanns sedan det i reservation II framställda yrkandet bifallet med erforderlig två tredjedelars majoritet. Kyrkomötet hade alltså beslutat dels hemställa hos Kungl. Maj:t om tillägg till kyrkohandboken i enlighet med vad som föreslagits i reservation II, dels meddela Kungl. Maj:t att kyrkomötet för sin del antagit förslag till tillägg till kyrkolagen enligt samma reservation.

Kyrkomötets skrivelse utsändes på remiss till samtliga domkapitel, ärkebiskopen efter övriga biskopars hörande, de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund samt Svenska Kyrkans församlings- och pastoratsförbund. Domkapitlen i *Uppsala*, *Skara*, *Västerås*, *Härnösand* och *Luleå* samt *Svenska Kyrkans församlings- och pastoratsförbund* tillstyrkte utan kommentarer. Domkapitlen i *Göteborg* och *Visby* avstyrkte med hänvisning till sina tidigare remissyttranden över kyrkohandbokskommitténs förslag. Domkapitlet i *Göteborg* anslöt sig dessutom till den uppfattning av frågans teologiska aspekter, som framkommit i reservation I. Domkapitlet i *Karlstad* sade sig denna gång inte kunna ta ställning. En utredning om prästämbetets religiösa karaktär och innebörd måste enligt domkapitlets mening först komma till stånd.

Ärkebiskopen tillstyrkte, efter övriga biskopars hörande, men underströk att enligt hans mening icke prästvigd borde kunna medges rätt att medverka vid nattvardsdistributionen utan att stadgande härom intogs i kyrkolagen. Efter kyrkomötets behandling av frågan ville ärkebiskopen dock icke motsätta sig kyrkomötets beslut. Samma mening uttrycktes av domkapitlen i *Linköping* och *Lund*. *Teologiska fakulteten i Lund* avstyrkte direkt lagstiftningsvägen. Lagförslaget borde enligt fakultetens mening ersättas med cirkulär med tillämpningsföreskrifter. I övrigt tillstyrkte fakulteten förslaget.

Teologiska fakulteten i Uppsala hänvisade till att representanter för fakulteten deltagit i ärendets handläggning i kyrkomötet. Fakultetens representanter hade varit professorerna Åke Andrén och Ragnar Holte, som båda tillstyrkte det av utskottet framförda förslaget. Ifråga om den lagtekniska sidan ansåg båda att vägen över tillägg till kyrkolagen var olycklig. Liturgiska föreskrifter jämte cirkulär var den väg som borde väljas.

Ifråga om motiv för icke prästvigds medverkan vid nattvardsdistributionen pekade domkapitlet i *Linköping* på ytterligare ett sådant. Allt fler konfirmandgrupper undervisas numera av icke prästvigda pedagoger eller församlingsskreterare. När dessa grupper går till sin första nattvardsgång får deras konfirmandlärare icke medverka i nattvardsgudstjänsten, vilket enligt domkapitlet förefaller både de unga och konfirmandläraren egendomligt. Rätt för icke prästvigd att delta i nattvardsdistributionen skulle lösa detta problem. Domkapitlet sade sig också övertygat om att icke prästvigds rätt att delta i nattvardsdistributionen på sina håll skulle ha positiv betydelse för relationerna till Evangeliska

Fosterlandsstiftelsen. Argumentet borde enligt domkapitlets mening icke föras åt sidan i debatten.

Domkapitlet i *Växjö* menade att föreskriften att biskop skulle meddela ifrågavarande tillstånd borde vara garanti för att lämplighetsprövning föregick tillståndsgivningen samt att kravet på god kyrklig ordning upprätthölls. Domkapitlet påpekade också att enligt förslaget kyrkoherde och kyrkoråd skulle vara överens innan tillstånd inhämtades, vilket garanterade att den föreslagna ordningen icke kom till stånd mot församlingens önskan. Frihet skulle sålunda komma att råda för den enskilda församlingen "i såväl positiv som negativ riktning". I likhet med domkapitlet i *Stockholm* menade dock domkapitlet att viss restriktivitet i tillståndsgivningen borde iakttas på grund av frågans delvis kontroversiella natur.

Domkapitlet i *Stockholm* underströk att med icke prästvigd i detta sammanhang måste avses döpt och konfirmerad samt i det kyrkliga livet aktivt engagerad medlem av Svenska kyrkan.

Domkapitlet i *Strängnäs* påpekade att det av anvisningarna klart borde framgå om biskops tillstånd skall vara generellt eller avse endast visst angivet tillfälle. Flera domkapitel slutligen anslöt sig till ett redan i kyrkomötet framkommet önskemål att informationskonferenser borde anordnas stiftsvis för personer som av biskopen getts ifrågavarande tillstånd. Viss utbildning kunde då ges beträffande distributionens tekniska sida.

Sju ledamöter av de remissinstanser som tillstyrkte förslaget reserverade sig eller avgav särskilda yttranden. Sex av dessa avvisade förslaget av teologiska skäl. Den sjunde, komminister Sam Aurelius i Linköpings domkapitel, uttalade sig för en restriktiv tolkning av det framlagda förslaget utan att därför avstyrka detsamma.

I Göteborgs domkapitel uttalade biskop Bertil Gärtner i ett särskilt yttrande att enligt hans mening inga svårigheter förelåg att låta icke prästvigd deltaga i distributionen och därvid läsa distributionsorden. Gärtner menade därför att domkapitlet bort tillstyrka den föreslagna ändringen i kyrkohandboken. Ifråga om den lagtekniska sidan ansåg Gärtner att frågan borde lösas genom cirkulär och icke genom tillägg till kyrkolagen.

Domkapitlen i Strängnäs, Lund, Göteborg och Härnösand hade enligt anvisningar i samband med remissen att avge sina yttranden efter hörande av vardera tre församlingar. Två av ifrågavarande tolv församlingar avstyrkte kyrkomötets förslag. Av övriga tio underströk flertalet att icke prästvigds medverkan borde ifrågakomma endast där verkligt skäl förelåg med hänsyn till den tidsutdräkt som nattvardsdistributionen kunde tänkas få. Några församlingar ansåg därvid att diakon eller diakonissa i första hand borde anförtros uppgiften att biträda prästen.

Sedan samtliga remisser inkommit beslöt Kungl. Maj:t den 4 juni 1971 att vad i ärendet förekommit icke skulle föranleda någon annan åtgärd än att handlingarna överlämnades till kyrkohandbokskommittén för att övervägas i samband med fullgörande av utredningsuppdraget (Utbildningsdepartementet 1971-06-04. Dnr 4269/70).

3.2.2 Kyrkohandbokskommitténs överväganden och förslag

I den 1970 överlämnade utredningen ansåg sig kyrkohandbokskommittén kunna konstatera att *behov av icke prästvigds medverkan vid nattvardsdistributionen* fanns i många församlingar. Som grund härför angav kommittén dels uttalanden härom i kyrkomötet och i samband med pågående liturgisk försöksverksamhet från skilda församlingars sida, dels tillgänglig statistik ifråga om nattvardsfrekvensen de senaste decennierna. Särskilda utskottet vid 1970 års kyrkomöte kompletterade utredningsmaterialet genom att tillfråga pastor i sammanlagt fyrtio församlingar i Växjö, Härnösands och Stockholms stift, om de ansåg behov föreligga av lekmanamedverkan på denna punkt i gudstjänsten. Församlingarna utsågs av respektive domkapitel. Elva av tillfrågade kyrkoherdar besvarade frågan med ja, ytterligare två ja med tvekan. Nära en tredjedel av de tillfrågade menade alltså att vid vissa tillfällen icke prästvigds medverkan behövdes vid nattvardsdistributionen. Någon anledning för kyrkohandbokskommittén att ifråga om behovet frångå sin tidigare uppfattning finns följaktligen icke. I icke få församlingar finns utan tvekan behov av att vid vissa tillfällen anlita annan än präst att medverka vid nattvardsdistributionen.

Genom att antaga det av reservanterna Palmqvist, Giertz och Hassler framlagda lagförslaget uttalade sig kyrkomötet för en begränsning av icke prästvigds medverkan till de nattvardstillfällen, "då antalet nattvardsgäster är så stort att biträde befinnes påkallat". Antalet nattvardsgäster och den därav betingade tidsutdräkten gjordes därmed till enda skäl för pastor att anlita icke prästerligt biträde. Begränsningen är enligt kyrkohandbokskommittén olycklig. Visserligen menar också kyrkohandbokskommittén att biträde i första hand bör ifrågakomma, då antalet nattvardsgäster förväntas bli stort. Någon utvidgning till "alla övriga nattvardsgudstjänster" (citат från reservation II) åsyftas sålunda icke. Endast präster bör fortfarande i regel medverka vid distributionen. Tillfällen kan dock tänkas, då skäl finns att annan än präst medverkar, utan att antalet nattvardsgäster därför är osedvanligt stort och annan präst icke kunnat uppbringas. Linköpings domkapitel nämner i yttrande över kyrkomötets förslag som exempel på sådana tillfällen en konfirmandgrupp, som undervisats av en icke prästvigd pedagog eller församlingssekreterare och som vid sin första nattvardsgång gärna vill se sin lärare medverka i gudstjänsten på just denna punkt. Kyrkohandbokskommittén har i sin utredning exemplifierat med en ungdomshögmässa, då det kan vara naturligt att någon från de ungas egen krets medverkar vid distributionen. Också tillfällen av detta slag bör kunna rymmas inom ramen för i lag eller cirkulär givna bestämmelser. Tillräcklig garanti för att icke prästvigds medverkan icke skall påkallas vid tillfällen då det i församlingen kan anses obefogat att göra detta finns i stadgandet att pastor och kyrkoråd skall vara ense, om den föreslagna ordningen skall kunna tillämpas i församlingen. Kyrkorådet torde icke stillatigande åse att pastor utvidgar det givna tillståndet utöver vad församlingen anser lämpligt.

I detta sammanhang kan finnas anledning understryka, vilket också

skedde i kyrkomötesdebatten, att ett genomförande av den föreslagna reformen icke tvingar någon församling att anlita icke prästvigd vid nattvardsdistributionen. Avgörandet ligger på pastor och kyrkoråd. Endast om pastor och kyrkoråd är ense härom kan i församlingen icke prästvigd anmodas medverka.

Teologiska hinder för icke prästvigd att medverka vid nattvardsdistributionen fanns enligt den av kyrkohandbokskommittén 1970 överlämnade utredningen icke. Kommitténs uppfattning fick starkt stöd hos remissinstanserna. Tolv av fjorton remissinstanser tillstyrkte sålunda kommitténs förslag. Flera domkapitel uttalade dessutom direkt att enligt deras mening inga invändningar av teologisk art kunde resas mot förslaget. Samma uppfattning uttalades vid kyrkomötet 1970 av såväl särskilda utskottets majoritet som av de reservanter som stod bakom reservation II. Reservation I däremot, som avgavs av de prästerliga ledamöterna G. A. Danell, Yngve Ekström och Åke Hultmark samt lekmanaledamöterna Sven Lampers och Arne Svenungsson, ansåg förslaget strida mot luthersk uppfattning om rite vocatus och avstyrkte främst av detta skäl detsamma.

Kyrkomötet antog utan rösträkning men efter votering medels uppresning det i reservation II framlagda förslaget. Minst två tredjedelar av närvarande ledamöter måste alltså ha röstat härför. Tretton av sexton remissinstanser tillstyrkte sedan förslaget. Påfallande enighet kan alltså sägas råda i den för reformens genomförande viktiga frågan om dess överensstämmelse med luthersk teologi. Däremot bröt sig vid kyrkomötet meningarna starkt då det gällde den närmare teologiska innebörden i den biträdes hjälp som åsyftas. Kyrkohandbokskommittén hade i utredningen 1970 hävdatt att prästen, även om icke prästvigd biträdde vid nattvardsdistributionen, fortfarande var den som förvalttade sakramentet. Den icke prästvigde medverkade som lekman. Någon kyrklig auktorisation i form av venia eller dylikt behövdes därför icke. Sedan pastor inhämtat kyrkorådets tillstånd till anlitande av icke prästvigd som medhjälpare kunde han själv utvälja lämplig sådan för det eller de tillfällen, då biträde erfordrades. I första hand borde därvid församlingens förtroendemän, främst kyrkvärdarna, samt i församlingen arbetande diakon eller diakonissa ifrågakomma.

Vid kyrkomötet 1970 instämde särskilda utskottets majoritet i princip i detta. Utskottet hade sålunda intet att erinra "mot en ordning, som låter prästen bära ansvaret för sakramentsförvaltningen och den icke prästvigde framstå endast som ett biträde, vars hjälp påkallas av praktiska skäl och begränsas till att under prästens överinseende medverka vid distributionen av brödet eller vinet". Ifråga om personvalet ansåg dock utskottsmajoriteten att åtminstone till en början det var att föredraga att tillstånd meddelades inte av pastor utan av domkapitlet. Så hade till en början skett också ifråga om dem som fått tillstånd att i högmässan läsa epistel eller evangelium. Utskottet anslöt sig här till vad som föreslagits i motion nr 15 samt av domkapitlet i Härnösand vid remissbehandlingen av kyrkohandbokskommitténs förslag.

Reservation II däremot menade att distributionen som en väsentlig

del av nattvardsfirandet enligt luthersk uppfattning borde utföras endast av dem "som är 'rite vocati' och alltså av kyrkan kallats och bekläts med detta uppdrag". "Kyrklig auktorisation, jämförlig med den som är föreskriven för predikobiträden", måste därför ges av biskopen, "som enligt 24 kap. 1 § kyrkolagen är tillsynsman över församlingarna och skall vaka över bl.a. sakramentsförvaltningen". Venia för nattvardsdistribution skulle alltså med andra ord krävas på sätt som venia för predikan nu krävs av den som utan att vara präst vill predika i församlingens gudstjänst. Att veniainstitutet enligt direktiven till kyrkohandbokskommittén icke fick utvidgas omnämns icke i reservationen.

Den långa kyrkomötesdebatten kom, som redan påpekats, att till stor del handla om nu redovisade två tolkningar av i vilken egenskap en icke prästvigd person i en luthersk kyrka deltar i nattvardsdistributionen: om han gör det som biträde åt prästen och därmed som lekman eller om han gör det som meddelaktig i prästens ämbete, som rite vocatus i den uppgift som det gäller. Huvudtalare för den senare uppfattningen var biskop Giertz, som i sin motivering för reservation II uttalade bl.a. följande:

När enligt vår kyrkas bekännelse endast den som har kyrkans uppdrag får förvalta sakramentet och predika Ordet innebär detta att den som får sådant uppdrag och fullgör det, därvid icke längre fungerar som lekman. Det är alltså här egentligen inte fråga om "lekmannamedverkan", utan kyrkan har högtidligen delegerat en del av ämbetets funktioner till någon som icke permanent innehar ämbetet. En person som innehar venia är i det ögonblick han förkunnar Guds Ord sänd av kyrkan till att göra detta, och han fungerar i den stunden icke längre som lekman. Enligt reservanternas uppfattning måste det vara på samma sätt med den som delar ut nattvarden under tillsägande av Kristi löftesord. Han är i den stunden betrodd av kyrkan med att förvalta sakramentet, och han fungerar i det ögonblicket icke som lekman.

Motsatt uppfattning uttalades av bl.a. lagman K.-G. Lindelöw som talesman för utskottets förslag samt professor Ragnar Holte, som med skärpa invände mot den av biskop Giertz företrädde uppfattningen:

Att det i bekännelseskriterierna finns klara uttalanden om prästämbetet och dess uppgifter är i och för sig riktigt. Men dessa uttalanden är inte oförenliga med förslaget om ett lekmannabiträde vid nattvardsdistributionen. Det har i denna diskussion talats så mycket om den skarpa uppdelningen mellan präster och lekmän, och biskop Giertz har t.ex. förklarat att en lekman, som fått venia, i det ögonblick när han predikar inte längre är lekman utan på något sätt präst. Jag uppfattar denna ständigt betonade motsatsställning mellan präster och lekmän som något för luthersk syn på Kristi församling och på kyrkans ämbete utomordentligt främmande.

Genom att i den slutliga voteringen antaga det i reservation II framlagda förslaget med biskopen som den som hade att meddela tillstånd anslöt sig kyrkomötet formellt till den i reservation II uttryckta uppfattningen. Som redan påpekats berodde detta emellertid på att för bifall till ändring i kyrkohandboken krävs två tredjedelars majoritet bland närvarande ledamöter. Den första voteringen, som gällde bifall till utskottets förslag, gav till resultat 58 röster för och 36 mot detsamma.

En närvarande ledamot lade ned sin röst. Faktisk majoritet för utskottet och därmed också för dess uppfattning i den fråga som nu behandlats fanns alltså i kyrkomötet. Kyrkohandbokskommittén, som 1970 företrodde samma uppfattning som utskottet och som nu har att på nytt ta frågan under övervägande med ledning av bl.a. kyrkomötets handläggning av densamma, måste tillmäta detta förhållande stor vikt. Remissinstansernas syn på frågan diskuteras nedan i samband med reformens lagtekniska sida.

I anslutning till sin uppfattning av i vilken egenskap en icke prästvigd medverkar vid nattvardens utdelande föreslog kyrkohandbokskommittén i sin utredning 1970 att icke prästvigd genom ändring i kyrkohandboken skulle ges rätt till sådan medverkan samt att genom kungligt cirkulär närmare skulle bestämmas hur tillstånd skulle ges härför. *Den lagtekniska formen* borde enligt kyrkohandbokskommitténs förslag bli densamma som den som sedan 1969 gällt för lekmäns medverkan som textläsare vid allmän gudstjänst. Kyrkolagsändring ansågs däremot av kyrkohandbokskommittén icke nödvändig. Ingen ändring gjordes ju i vad kyrkolagen säger om prästämbetet eller om prästen som förvaltare av sakramenten. Särskilda utskottet vid 1970 års kyrkomöte instämde i kommitténs uppfattning. "Liksom textläsningen är medverkan vid nattvarden av sådan art, att den bör kunna beslutas i den ordning kyrkohandbokskommittén föreslagit, dvs. genom ändring i kyrkohandbok och utfärdande av ett kungl. cirkulär."

Motsatt uppfattning hävdades i reservation II. Frågan gällde ju enligt reservanterna vem som inom Svenska kyrkan hade rätt att förvalta sakramentet. Att denna fråga var att räkna till kyrkolagsområdet var enligt reservanterna allmänt erkänt. Alltså krävdes för reformens genomförande kyrkolagsändring eller, vilket reservanterna föredrog, tillägg till kyrkolagen av särskild lag. Den teologiska frågan avgjorde vilken lagteknisk form man anslöt sig till, vilket också underströks i kyrkomötesdebatten. Biskop Giertz påpekade att man genom att gå på reservation II gjorde klart att det var fråga om delegation av ett stycke av prästämbetet, lagman Lindelöw att med den syn på prästen som alltså ansvarig för sakramentsförvaltningen och lekmannen som endast biträde åt prästen kyrkolagsform var "icke erforderlig eller ens lämplig". För kyrkohandbokskommittén är det av stor betydelse att konstatera detta.

Vid remissbehandlingen av kyrkomötets förslag har såsom ovan angetts fyra remissinstanser direkt framhållit att de i första hand önskar en lösning av frågan i enlighet med kyrkohandbokskommitténs ursprungliga förslag. Då den av kyrkomötet föreslagna vägen över tillägg till kyrkolagen ger samma resultat, vill tre av dessa fyra dock icke motsätta sig att denna väg väljs (ärkebiskopen efter övriga biskopars hörande samt domkapitlen i Linköping och Lund). Den fjärde, teologiska fakulteten i Lund, avstyrker direkt lagstiftningsvägen. Ändring i kyrkohandboken jämte kungligt cirkulär i anslutning härtill är enligt fakulteten rätt väg att åstadkomma den önskade reformen.

Kyrkohandbokskommittén har efter genomgång av kyrkomöteshand-

lingar och remissvar icke kunnat finna anledning ändra sin ursprungliga syn på frågan om i vilken egenskap icke prästvigd biträder prästen vid nattvardsdistributionen. Kommittén har därför anledning att fasthålla sitt ursprungliga förslag då det gäller frågans lagtekniska sida. Anvisning i kyrkohandboken jämte kungligt cirkulär är enligt kommitténs mening den väg som bäst överensstämmer med den teologiska uppfattningen icke endast inom kommittén själv och hos dem som står bakom särskilda utskottets betänkande utan också hos majoriteten av kyrkomötets medlemmar 1970. Endast 36 av kyrkomötets medlemmar röstade som framgått av ovanstående mot att frågan löstes genom kyrkohandboksändring och cirkulär. Ingen av de tillstyrkande remissinstanserna invände vid remissen av kyrkohandbokskommitténs förslag våren 1970 mot att så skulle ske. Kyrkohandbokskommittén föreslår nu liksom 1970 denna väg.

Fråga om *personvalet* föreslog kyrkohandbokskommittén 1970 att det skulle överlämnas åt pastor eller den präst i pastoratet han i sitt ställe förordnar att, sedan kyrkorådet förklarat sig icke ha något att erinra häremot, meddela icke prästvigd tillstånd att medverka vid nattvardens utdelande i församlingen. Mönstret hämtades från gällande bestämmelser om lekmäns medverkan med textläsning vid allmän gudstjänst (KC 1969-04-11). I anslutning till vad som föreslogs i motion nr 15 samt av domkapitlet i Härnösand vid remissbehandlingen av kyrkohandbokskommitténs förslag föreslog särskilda utskottet att tillstånd skulle meddelas icke av pastor utan av domkapitlet. Samma ordning tillämpades till en början när möjlighet först öppnades för lekman att läsa epistel eller evangelium i högmässan. Det föreföll utskottet lämpligt att åtminstone till en början domkapitlet fick samma funktion ifråga om tillstånd för nattvardsdistribution.

Kyrkohandbokskommittén har intet att invända mot att den av utskottet föreslagna ordningen tillämpas under en övergångs- och försöksperiod såsom fallet var ifråga om tillståndsgivning för medverkan med textläsning. När erfarenhet vunnits av den föreslagna ordningen bör frågan prövas på nytt såsom fallet var med lekmäns medverkan som textläsare.

Domkapitlet bör kunna ge tillstånd tills vidare eller för visst tillfälle. Tillstånd bör ges efter framställning från församlingens pastor och avse nattvardsfirande i den församling från vilken framställning gjorts. Generellt tillstånd för vissa personer att biträda vid nattvardens utdelande i vilken församling som helst som begär detta bör icke förekomma. Även om tillstånd ges av domkapitlet bör det vara fråga om icke prästvigd från den egna församlingen eller med anknytning till det tillfälle för vilket tillstånd söks. Därmed understryks att den som fått tillståndet fortfarande är lekman när han fullgör sin uppgift.

Av pastors framställning skall framgå att församlingens kyrkoråd vid sammanträde förklarat sig icke ha något att erinra mot att vid nattvardsgudstjänst i församlingen icke prästvigd medverkar vid distributionen. Sedan pastor erhållit sådan förklaring från kyrkorådet bör det vara pastors sak att utvälja lämpliga personer och från domkapitlet

inhämta vederbörligt tillstånd för dessa. Tillstånd tills vidare bör i första hand ges förtroendemän i församlingen, främst församlingens kyrkvårdar samt i församlingen arbetande diakoner och diakonissor. Tillstånd för visst tillfälle bör kunna ges också annan lämplig person. Anknytning bör därvid finnas till det tillfälle för vilket tillstånd söks.

Den vidare frågan om diakon- och diakonissvigdas befattning med utdelande av nattvarden som del av den tjänst till vilken de vigts bör utredas i annat sammanhang.

Kyrkohandbokskommittén föreslog 1970 att icke prästvigd som biträdd vid nattvardsdistributionen icke skulle bära *liturgisk dräkt*. Motiveringen var densamma som ifråga om tillståndsgivning: att understryka att medhjälparen utför sin uppgift som lekman, icke som meddelaktig i prästens ämbete. Särskilda utskottet liksom några av remissinstanserna vid remissbehandlingen av kyrkohandbokskommitténs förslag menade att det icke var nödvändigt att reglera frågan om liturgisk dräkt. Som framhölls också i motion nr 15 ansågs frågan böra avgöras "med hänsyn till lokala förhållanden".

Kyrkohandbokskommittén menar att också här ett konsekvent fasthållande av den teologiska synen på i vilken egenskap en icke prästvigd medverkar vid nattvarden utdelande är att föredra. Liturgisk dräkt bör sålunda enligt kommitténs uppfattning icke förekomma. Den av några remissinstanser dragna parallellen med icke prästvigd som innehar venia och som vid gudstjänsten använder "kappa och krage" eller alba visar hur lätt en annan teologisk syn tränger in. Lekmannen blir något annat än lekman, vilket utmärks genom hans klädsel vid gudstjänsten.

Kommittén vill dock icke motsätta sig att stadgandet om liturgisk klädsel utelämnas i kyrkohandbokens anvisning. Kyrkohandboken är ju också i övrigt återhållsam på denna punkt.

I sitt förslag 1970 förutsatte kyrkohandbokskommittén som självklart att tillstånd skulle meddelas endast *medlem av Svenska kyrkan*. Särskilda utskottet föreslog att detta direkt skulle framgå av anvisningen i kyrkohandboken liksom av det kungliga cirkuläret. Kyrkohandbokskommittén har intet att invända häremot. Tvärtom torde ett direkt påpekande av att det gäller "icke prästvigd medlem av Svenska kyrkan" kunna undanröja missförståndet att avsikten varit att på denna väg söka lösa problemet med interkommunion och intercelebration. Att så inte varit fallet underströks av kyrkohandbokskommittén i utredningen 1970. Trots detta har i olika sammanhang och med positivt eller negativt förtecken den uppfattningen framförts att förslaget avsåg också medverkan av pastor i annat samfund än Svenska kyrkan. Om i anvisning och cirkulär används uttrycket "icke prästvigd medlem av Svenska kyrkan" är en sådan missuppfattning utesluten.

Frågan om nattvardsgemenskap mellan Svenska kyrkan och andra samfund har för övrigt sedan kyrkohandbokskommittén avgav sitt förra förslag överlämnats till en särskild utredning, tillsatt av ärkebiskopen och med ledamöter också från andra samfund än Svenska kyrkan. Enligt uppgift avser utredningen att överlämna betänkande i frågan 1975.

I motion nr 15 föreslogs att *informationskonferenser* skulle anordnas stiftsvis eller regionalt genom domkapitlens försorg för personer som föreslagits medverka vid nattvardens utdelande, innan tillstånd meddelades dessa. I likhet med särskilda utskottet instämmer kyrkohandbokscommittén i förslaget. I första hand bör dock information till ifrågavarande personer ankomma på församlingens pastor. I av domkapitlet utfärdat tillstånd bör som villkor anges att den som fått tillståndet genom pastors försorg informeras om hur distributionen går till, innan han/hon första gången delar ut brödet eller vinet. Om så anses erforderligt bör domkapitlet därutöver kunna anordna särskilda informationskonferenser och som villkor för tillstånd kräva deltagande i dessa. Om tillstånd söks för någon att vid ett enstaka tillfälle medverka vid distributionen torde dock knappast som villkor kunna uppställas att vederbörande deltagit i sådan konferens.

Sammanfattning

Kyrkohandbokscommittén har vid förnyat övervägande av den fråga som det här gäller icke funnit anledning att frånga sitt ursprungliga förslag om icke prästvigds medverkan vid nattvardsdistributionen samt att frågan härom regleras i kyrkohandboken och genom kungl. cirkulär. Motiveringen härför framgår av ovanstående. Då det gäller vem som har att meddela tillstånd har kyrkohandbokscommittén intet att invända mot att särskilda utskottets förslag om att tillstånd skall meddelas icke av pastor utan av domkapitlet tillämpas under en övergångsperiod. Sedan erfarenhet vunnits av den föreslagna ordningen bör frågan prövas på nytt.

Då det gäller vid vilka tillfällen icke prästvigds biträde får anlitas, bör begränsning icke ske till sådana nattvardsgudstjänster då antalet nattvardsgäster är så stort att biträde är påkallat. Också andra tillfällen kan tänkas. Kyrkohandbokscommittén har genom exempel angivit vilka tillfällen som här kan komma ifråga. Författningstexten bör utformas så att den möjliggör icke prästvigds biträde också vid tillfällen av detta slag.

Ifråga om uteslutande av stadgandet att liturgisk dräkt icke bör användas har kyrkohandbokscommittén intet att invända mot kyrkomötets förslag.

Vad gäller detaljutformningen i övrigt anser kyrkohandbokscommittén i likhet med kyrkomötet det vara av värde, att i författningstext anges att medverkan endast avser icke prästvigd medlem av Svenska kyrkan. Kommittén har vidare instämt i särskilda utskottets uttalande om behovet av information om hur distributionen går till. Informationen bör dock enligt kyrkohandbokscommittén i första hand ges genom vederbörande pastors försorg. Som villkor för att ett givet tillstånd skall träda i kraft bör i tillståndet anges att information skall ha skett. Ett stadgande härom bör intagas i författningstexten. Förslag till författningstext framlägs ovan i 3.1.1.

Då enligt kyrkohandbokscommitténs mening icke prästvigd bör ges möjlighet att medverka vid nattvardsdistributionen antingen gudstjänsten följer kyrkohandboken av 1942 eller de av kyrkohandbokscommittén

tén föreslagna ritualen, föreslår kommittén ifråga om kyrkohandboken *dels* tillägg till 1 kapitlet avdelning I A moment 23 i 1942 års kyrkohandbok (förslag ovan i 3.1.2), *dels* särskild anvisning om icke prästvigds medverkan i de nu föreslagna ritualen. Ifråga om den senare anvisningen finns denna införd i ritualen för högmässa med nattvard och för veckomässa (ovan s. 26 respektive 59). Också ifråga om övriga mässor förutsätts, utan att detta direkt utsägs i ritualen, att icke prästvigd har möjlighet att medverka på motsvarande sätt.

Statens offentliga utredningar 1974

Kronologisk förteckning

1. Orter i regional samverkan. A.
2. Ortsbundna levnadsvillkor. A.
3. Produktionskostnader och regionala produktions-system. A.
4. Regionala prognoser i planeringens tjänst. A.
5. Boken. Litteraturutredningens huvudbetänkande. U.
6. Förenklad konkurs m.m. Ju.
7. Barn- och ungdomsvård. S.
8. Rättegången i arbetstvister. A.
9. Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remissyttranden över betänkanden av 1968 års beredning om stat och kyrka. U.
10. Data och näringspolitik. I.
11. Svensk industri. Delrapport 1. I.
12. Svensk industri. Delrapport 2. I.
13. Svensk industri. Delrapport 3. I.
14. Svensk industri. Delrapport 4. I.
15. Sänkt pensionsålder m.m. S.
16. Neutral bostadsbeskattnings. Fi.
17. Solidarisk bostadspolitik. B.
18. Solidarisk bostadspolitik. Bilagor. B.
19. Högskoleutbildning. Läkarutbildning för sjukskö-
terskor. U.
20. Förslag till skatteomläggning m.m. Fi.
21. Markanvändning och bygga. B.
22. Vattenkraft och miljö. B.
23. Reklam V. Information i reklamen. U.
24. Förslag till hamnlag. K.
25. Fri sterilisering. Ju.
26. Motorredskap. K.
27. Mindre brott. Ju.
28. Rännelag. Ju.
29. Att utvärdera arbetsmarknadspolitik. A.
30. Jordbruk i samverkan. Jo.
31. Unga lagöverträdare V. Ju.
32. Solidarisk bostadspolitik. Följdfrågor. B.
33. Att översätta Gamla testamentet. U.
34. Grafisk industri i omvandling. I.
35. Spridning av kemiska medel. Jo.
36. Skolan, staten och kommunerna. U.
37. Mut- och bestickningsansvaret. Ju.
38. FFV. Förenade fabriksverken. I.
39. Socialvården. Mål och medel. S.
40. Socialvården. Mål och medel. Sammanfattning. S.
41. Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp
och familjedaghemverksamhet. Fi.
42. Barns fritid. S.
43. Utställningar. U.
44. Effekter av förpackningsavgiften. Jo.
45. Samordnad traktamentsbeskattnings. Fi.
46. Befordringsförfarandet inom krigsmakten. Fö.
47. Installationssektorn. I.
48. Installationssektorn. Bilagor. I.
49. Bevisäkringslag för skatte- och avgiftsprocessen.
Fi.
50. Information och medverkan i kommunal planering.
Rapport. Kn.
51. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 1. Fö.
52. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 2. Fö.
53. Skolans arbetsmiljö. U.
54. Vidgad vuxenutbildning. U.
55. Utsökningsrätt XIII. Ju.
56. Närförläggning av kärnkraftverk. I.
57. Lägenhetsreserv. B.
58. Skolans arbetsmiljö. Bilagor. U.
59. Sexual- och samlevnadsundervisning. U.
60. Trafikbuller. Del I. Vägtrafikbuller. K.
61. Trafikbuller. Bilagedel. K.
62. Studiestöd åt vuxna. U.
63. Internationellt patentsamarbete I. H.
64. Energi 1985, 2000. I.
65. Energi 1985, 2000. Bilaga. I.
66. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster
och övriga gudstjänster. Band 1. Gudstjänstord-
ning m.m. U.

Statens offentliga utredningar 1974

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Förenklad konkurs m.m. [6]
Fri sterilisering. [25]
Mindre brott. [27]
Räntelag. [28]
Unga lagöverträdare V. [31]
Mut- och bestickningsansvaret. [37]
Utsökningsrätt XIII. [55]

Försvarsdepartementet

Befordringsförfarandet inom krigsmakten. [46]
Krigsmaktens förvaltningsutbildningsutredning 1. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 1. [51]
2. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 2. [52]

Socialdepartementet

Barn- och ungdomsvård. [7]
Sänkt pensionsålder m.m. [15]
Socialutredningen. 1. Socialvården. Mål och medel. [39] 2. Socialvården. Mål och medel. Sammanfattning. [40]
Barns fritid. [42]

Kommunikationsdepartementet

Förslag till hamnlag. [24]
Motorredskap. [26]
Trafikbulerutredningen. 1. Trafikbuler. Del 1. Vägtrafikbuler. [60] 2. Trafikbuler. Bilagedel. [61]

Finansdepartementet

Neutral bostadsbeskattning. [16]
Förslag till skatteomläggning m.m. [20]
Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp och familjedaghemssamhet. [41]
Samordnad traktamentsbeskattning. [45]
Bevisåkringslag för skatte- och avgiftsprocessen. [49]

Utbildningsdepartementet

Boken. Litteraturutredningens huvudbetänkande. [5]
Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remsisyttranden över betänkanden av 1968 års beredning om stat och kyrka. [9]
Högskoleutbildning. Läkarutbildning för sjuksköterskor. [19]
Reklam V. Information i reklamen. [23]
Att översätta Gamla testamentet. [33]
Skolan, staten och kommunerna. [36]
Utställningar. [43]
Skolans inre arbete. 1. Skolans arbetsmiljö. [53] 2. Skolans arbetsmiljö. Bilagor. [58]
Vidgad vuxenutbildning. [54]
Sexual- och samlevnadsundervisning. [59]
Studiestöd åt vuxna. [62]

1968 års kyrkohandbokskommitté. 1. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Band 1. Gudstjänstordning m.m. [66]

Jordbruksdepartementet

Jordbruk i samverkan. [30]
Spridning av kemiska medel. [35]
Effekter av förpackningsavgiften. [44]

Handelsdepartementet

Internationellt patentsamarbete I. [63]

Arbetsmarknadsdepartementet

Expertgruppen för regional utredningsverksamhet. 1. Orter i regional samverkan. [1] 2. Ortsbundna levnadsvillkor. [2] 3. Produktionskostnader och regionala produktionssystem. [3] 4. Regionala prognoser i planeringens tjänst. [4]
Rättegången i arbetstvister. [8]
Att utvärdera arbetsmarknadspolitik. [29]

Bostadsdepartementet

Boende- och bostadsfinansieringsutredningarna. 1. Solidarisk bostadspolitik. [17] 2. Solidarisk bostadspolitik. Bilagor. [18] 3. Solidarisk bostadspolitik. Följdfrågor. [32] 4. Lägenhetsreserv. [57]
Markanvändning och byggande. [21]
Vattenkraft och miljö. [22]

Industridepartementet

Data och näringspolitik. [10]
Industristrukturutredningen. 1. Svensk industri. Delrapport 1. [11] 2. Svensk industri. Delrapport 2. [12] 3. Svensk industri. Delrapport 3. [13] 4. Svensk industri. Delrapport 4. [14]
Grafisk industri i omvandling. [34]
FFV. Förenade fabriksverken. [38]
Installationsbranschutredningen. 1. Installationssektorn. [47] 2. Installationssektorn. Bilagor. [48]
Närförläggning av kärnkraftverk. [56]
Energi prognosutredningen. 1. Energi 1985, 2000. [64] 2. Energi 1985, 2000. Bilaga. [65]

Kommundepartementet

Information och medverkan i kommunal planering Rapport. [50]

Nordisk utredningsserie (Nu) 1974

Kronologisk förteckning

1. Sverigefinnarna och deras organisationer
2. Naturorienterande ämnen i grundskolan i Norden,
årskurserna 1—6
3. Förslag till Nordisk tentamensgyldighet
4. Grunnskolen i Norden
5. Spesialundervisning i Norden
6. Færøylene i Norden
7. Høyere utdanning av sykepleiere
8. Aldres integration i samhället
9. Kontrollpolitik och narkotika

Kronologisk förteckning

1. Förord
2. Inledning
3. Metod
4. Resultat
5. Diskussion
6. Sammanfattning
7. Referenser
8. Bilagor
9. Översikt
10. Index

1974

1974

1974

1974

1974

1974

